

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

มติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็ง ของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ๊กตา

สุพจน์ แสงเงิน และคณะ

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

มิถุนายน 2548

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่องมิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทอง
คอบรูตตีควานี้ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่ง
คณะผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

การวิจัยในครั้งนี้คงจะไม่สามารถสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีหากไม่ได้รับความกรุณาและ
การสนับสนุนตลอดจนการชี้แนะจากท่านทั้งหลายดังมีรายนามต่อไปนี้ คือ นายบรรจง สมาน
ตระกูล ได้ะอิหม่ามชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา นายสมชาย สมานตระกูล ประธาน
คณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา นายประสิทธิ์ มณี อดีตประธานคณะกรรมการ
ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา พันโทอัมพร สะนิละ ประธานคณะกรรมการศึกษาโรงเรียน
อิสลามลำไทร ตลอดจนคณะครูอาจารย์และเจ้าหน้าที่โรงเรียนอิสลามลำไทร เจ้าหน้าที่งาน
พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และเจ้าหน้าที่การศึกษานอกโรงเรียนเขตหนองจอก
กรุงเทพมหานคร ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือและอนุเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนคำแนะนำในทุกๆ
ด้านที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

นอกจากนี้คณะผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณสมาชิกของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา
ทุกท่านที่มีได้กล่าวนามในที่นี้ ที่ได้ให้ความร่วมมือ ความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์และความ
กรุณาในทุกๆ ด้าน ตลอดจนความมีน้ำใจไมตรีในการต้อนรับเป็นอย่างดี จึงทำให้คณะผู้วิจัย
สามารถทำงานวิจัยนี้สำเร็จลงด้วยดี

นายสุพจน์ แสงเงิน

นางชุติมา แสงเงิน

นางมณีนรัตน์ ถิมสืบเชื้อ

นายสมชาย สมานตระกูล

บทคัดย่อภาษาไทย

การวิจัยในหัวข้อเรื่อง มิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบริบทและสถานภาพปัจจุบันประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน และศึกษาถึงมิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยทำการศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวาซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 5 แขวงโคกแฝก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ทำการศึกษาด้วยระเบียบวิธีการวิจัยใน 3 ลักษณะ คือการวิจัยเชิงปริมาณเป็นการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลในภาพรวมต่างๆ ของบริบทชุมชน การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกในรายละเอียดของประเด็นต่างๆ ที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษจากบุคคลในกลุ่มเป้าหมาย 3 องค์กร คือ องค์กรโรงเรียน องค์กรชุมชน และองค์กรรัฐ

ผลจากการศึกษาพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวาเป็นชุมชนอิสลามแห่งหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาประมาณ 150 ปี โดยมีบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชน คือ นายอิบรอฮีมและนางขานี สองสามีภรรยาที่อพยพย้ายถิ่นจากปัตตานีมายังคลองแสนแสบ ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวาปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 132 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 688 คน แยกเป็นเพศชาย 365 คนและเพศหญิง 303 คน โดยประชากรส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงวัยหนุ่มสาวและวัยผู้ใหญ่คือ มีช่วงอายุระหว่าง 16 – 60 ปี เมื่อทำการศึกษาถึงลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชน พบว่าสมาชิกในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างตามบริษัทหรือโรงงานอุตสาหกรรม ถึงร้อยละ 28.74 รองลงมาประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ/ ลูกจ้างในหน่วยงานราชการร้อยละ 9.73 สำหรับลักษณะทางการปกครองของชุมชนพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวามีการปกครองใน 3 ลักษณะ คือ การปกครองแบบท้องถิ่น การปกครองโดยแบ่งออกเป็น 12 กลุ่มบ้าน และการปกครองโดยผู้นำศาสนาอิสลาม ในส่วนลักษณะทางสังคมของชุมชนพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวามีลักษณะทางสังคมเป็นแบบสังคมชนบทผสมผสานกับสังคมเมือง แต่ทั้งนี้ก็ยังคงมีความเป็นสังคมชนบทที่เห็นได้ชัดเจน อาทิเช่น การมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย การมีความสัมพันธ์ทางสังคมในระบบเครือญาติ การยึดมั่นตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลาม ดังเห็นได้จากชาวบ้านในชุมชนเกือบทั้งหมดประมาณร้อยละ 98.0 เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามโดยยึดแนวปฏิบัติตามหลักการของศาสนาในคัมภีร์อัล-กุรอาน และแบบอย่างของศาสดามูฮัมมัดอย่างเคร่งครัด นอกเหนือจากลักษณะดังกล่าวแล้วในชุมชนแผ่นดิน

ทองคอบรุตต์กว่ายังคงมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ค้ำประกันควบคู่ไปกับลักษณะทางสังคม มีการผสมผสานทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยแสดงออกมาในลักษณะของการปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีมาแต่ในอดีตเช่น การบิหมันและปฏิบัติตามหลักศรัทธา 6 ประการ และหลักปฏิบัติ 5 ประการ ตลอดจนการปฏิบัติอื่นๆ ที่กำหนดไว้ในหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

เมื่อทำการศึกษาดังกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่า โดยทำการศึกษาในกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการปรับตัว และกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ผลจากการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า ชุมชนมีรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมอยู่ 4 ลักษณะ คือ ร่วมวางแผนประชุมปรึกษาหารือ ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามผล และร่วมคิดค้นงานใหม่หรือขยายผลจากงานเดิม และเมื่อทำการศึกษาดังกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน พบว่า ชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่าเป็นชุมชนที่มีเป้าหมายหลักในการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งร่างกาย สติปัญญาและจิตใจ โดยการเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและในวิถีชีวิต (การเรียนรู้ตามอัธยาศัย) สำหรับการศึกษาระดับชั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่าพบว่ามี 5 ขั้นตอน คือ การรับรู้และตระหนักในปัญหา การคิดวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การดำเนินการแก้ไขปัญหา และการประเมินผลการแก้ไขปัญหา โดยขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ทั้ง 5 ขั้นตอนนี้ เกิดจากการเรียนรู้โดยผ่านการปฏิบัติงานตามโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จัดทำขึ้นมาภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่า โรงเรียนอิสลามลำไทร และมัศยิดคอบรุตต์กว่า ในส่วนการศึกษาระบบการปรับตัวของชุมชน ผลการศึกษาพบว่าชุมชนมีการปรับตัวใน 2 ลักษณะ คือการปรับตัวทางเศรษฐกิจ และการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรม การปรับตัวทางเศรษฐกิจนั้นปรากฏออกมาใน 3 ด้านคือ ด้านการผลิต ด้านการบริโภค และด้านการกระจายผลผลิต ส่วนการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมปรากฏออกมาในรูปแบบต่างๆ กัน คือ การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต การจัดแบ่งเป็นกลุ่ม การปลูกฝังหลักศาสนา ความตื่นตัวและความพร้อมของชุมชน และความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก และเมื่อทำการศึกษาดังกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า มีกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมที่ปรากฏออกมาในหลายลักษณะคือ การให้คุณค่ากับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน การสานต่อระบบความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลเช่นในอดีต และการสะสมองค์ความรู้และประสบการณ์เชิงเกษตรกรรม

สำหรับข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือ ควรมีการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควาให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ด้วยการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและส่งเสริมทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาความเข้มแข็งตามศักยภาพของชุมชน และในส่วนขององค์กรทางสังคมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควา (ชุมชน มัสยิด และ โรงเรียน) ควรจัดให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และแนวคิดร่วมกันให้มากขึ้นและกระทำอย่างสม่ำเสมอ จนก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่จะพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็ง โดยลดการพึ่งพิงภายนอกลงให้เหลือน้อยที่สุด และซึ่งเป็นแนวทางส่งเสริมการปรับตัวของชุมชนในลักษณะของ “บรม” ให้มีวิถีของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ควรมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ กับชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควา ในการพัฒนาและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาของชุมชน ทั้งในลักษณะการสงวนรักษาภูมิปัญญาเดิม และการพัฒนาภูมิปัญญาขึ้นใหม่บนรากฐานจากภูมิปัญญาเดิม ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควาให้มีความยั่งยืนอย่างต่อเนื่องตลอดไปในอนาคต

Abstract

The topic of the research is Cultural Dimension Affects Community Strength. The objective of the research is to study a community's status and context, economic social and cultural of change history, and cultural dimension affects community strength. The Koi Rookttakwa Golden Land Community's strength is studied. The community is located at Moo 5, Kwang Koakphag, Nongjork district, Bangkok. The research is conducted in 3 areas; Quantitative Research to collect overall information of the community's context, Qualitative Research to study in depth of the issues that affect community strength, and Cooperative Practical Research to develop learning potential that affects the community strength. The researcher conducted the study among three prospected organizations; school organizations, community organizations and public organizations.

According to the study of the Koi Rookttakwa Golden Land Community's context, it is found that it is an Islamic community with 150-year history established by the ancestors, Mr. Abraham and Mrs. Sane. The couple moved themselves from Pattani to Klong Sansaeb. It currently includes 133 families with a population of 688; 365 males and 303 females. Most of the population is teenagers and adults aged 16-60 year old. According to its economy's research, 28.74% of the population works as company employees or factory workers while 9.73% works as government and state enterprise employees. The administration system is shown in 3 forms; local government, 12-village government and government by Islamic leader. The community society is a mixture of the country style and the city style. However, the country style is evident is their simple lifestyles, family relations and faiths in the Islam religion. 98% of the population is clinging to Islam in Koran Bible and Savant Mohamad. Besides those evidences, the Koi Rookttakwa Golden Land Community's culture also goes along the society's character. There is a unique mixture of its

society and culture as shown in behaviors derived from its old practice, tradition and culture as in 6 faiths and 5 practices including other Islamic doctrines.

According to the study of the Koi Rookttakwa Golden Land Community's cultural process affects community strength, the objective of the topic is to study participation process, learning process, self adaptation process, and cultural reproduction process. There are five steps in the participation process pattern; planning, practice, measurement and innovation. According to the learning process, it is found that the community has a main objective in its learning process. That is to develop a person with quality all in body, intelligence and mind. The learning is made inside school, outside school and in lifestyle (by preferences). There are five steps in the learning process of the community; problem realization, problem analysis, problem solving strategy, problem solving and problem solving measurement. These steps are the result of the learning through projects and activities created by the mixture of the community's old-time intelligence and new Knowledge from outside the community, which causes the learning process affects community strength.

According to the community adaptation affects the Pan Din Thong Koi Rookttakwa Community strength; there are two adaptations; economy adaptation and culture and society adaptation. The economy adaptation falls into three categories; production, consumption and product distribution, while the culture and the society adaptation comes in these forms; lifestyle change, village grouping, Islamic doctrine planting, community potential and outside sector coordination. According to the cultural reproduction process, there are many categories; the original community lifestyle valuation, supportive community - relation creation and agricultural knowledge and experience accumulation.

The suggestion in conducting the research is to create a sustainable development to the Koi Rookttakwa Golden Land Community with supports from the government, private sectors and educational institutions. This will create a continual learning and development up to the community potential. In part of the Koi

Rookttakwa Golden Land's society (community, mosque and school), learning should be made through experience exchange, cooperative thinking and ongoing actions, to build up new Knowledge, which creates a self-reliable and strong community needing least outside support. There should also be a relation support in terms of 'Barom' to be closely attached and non-separable. Besides, there should be a coordination of social institutions.

This will enable the community to efficiently use its natural resources, production and intelligence, focusing on creating intelligence. It will bring an actual and sustainable strength into the Pan DinThong Koi Rooktakwa Community through the future.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.3 ประเด็นคำถามหลักการวิจัย	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย	4
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	4
บทที่ 2 การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมอิสลาม	13
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชุมชน	17
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง	26
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	32
3.1 การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง	32
3.2 วิธีการที่ใช้ในการวิจัย	33
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	34
3.4 การตรวจสอบข้อมูล	35
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	35

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4	
วัฒนธรรมอิสลามในชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	37
4.1 วัฒนธรรมอิสลามในด้านหลักคำสอนของศาสนา	38
4.2 วัฒนธรรมอิสลามในด้านประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญ	56
บทที่ 5	
บริบทและสถานภาพปัจจุบันของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	68
5.1 ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	74
5.2 ลักษณะทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	78
5.3 ลักษณะทางสาธารณูปโภคของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	80
5.4 ลักษณะทางประชากรของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	82
5.5 ลักษณะทางการศึกษาของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	85
5.6 ลักษณะทางสาธารณสุขของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	94
5.7 ลักษณะทางศาสนาของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	98
5.8 ลักษณะทางการปกครองของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	102
บทที่ 6	
ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	105
6.1 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	105
6.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทอง อยุธยา	113
6.3 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	129
บทที่ 7	
กระบวนการทางวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	131
7.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	131
7.2 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	137
7.3 กระบวนการปรับตัวของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	145
7.4 กระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยา	151

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 8	
สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	156
8.1 สรุปผลการวิจัย	156
8.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย	175
บรรณานุกรม	177
ภาคผนวก	182
ภาคผนวก ก. ภาพแสดงรายละเอียดของการศึกษาในโครงการวิจัย	183
ภาคผนวก ข. ระเบียบว่าด้วยการพักอาศัยในที่ดินว่างที่ชุมชนแผ่นดินทอง คอยรุศคักวา	192
ภาคผนวก ค. ประวัติความเป็นมาของเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร	195

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงลักษณะทางสาธารณูปโลก จำแนกตามครัวเรือนในชุมชน แผ่นดินทองคอบรูตคักวา	82
2	แสดงร้อยละของจำนวนประชากรแต่ละกลุ่มบ้าน จำแนกตามเพศใน ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตคักวา	83
3	แสดงร้อยละของจำนวนประชากร จำแนกตามช่วงอายุในชุมชน แผ่นดินทองคอบรูตคักวา	83
4	แสดงร้อยละของจำนวนประชากรแต่ละกลุ่มบ้าน จำแนกตามระดับ การศึกษาในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตคักวา	84
5	แสดงรายชื่อและหน้าที่ของบุคลากรในศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทอง คอบรูตคักวา	97
6	แสดงรายชื่อหัวหน้ากลุ่มบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตคักวา	103
7	แสดงร้อยละของจำนวนประชากรที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตคักวา	108

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่เขตของกรุงเทพมหานคร	70
2	แผนที่แสดงรายชื่อโรงเรียนในเขตหนองจอก	71
3	แผนที่แสดงอาณาเขตติดต่อกับชุมชนแผ่นดินทองคอยรุศดีกัว	72
4	แผนที่ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุศดีกัว	73
5	แสดงโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทองคอยรุศดีกัว	95
6	แสดงโครงสร้างการปกครองและการบริหารงานของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุศดีกัว	104
7	แสดงผังการสืบสกุลของบรรพบุรุษชุมชนในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุศดีกัว	118

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศด้วยการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเครื่องชี้นำในการกำหนดแนวทางการพัฒนา โดยมีเป้าหมายหลักที่การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ จากการพัฒนาดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการทันสมัย (Modernization) กระบวนการความเป็นเมือง (Urbanization) และกระบวนการเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้น (Industrialization) ส่งผลให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นเพื่อเป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งการก่อเกิดของระบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งได้กลายมาเป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการดำเนินชีวิตของปัจเจกชนในสังคมปัจจุบัน

นอกเหนือจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรมแล้ว โครงสร้างทางสังคมก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน การกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของสังคมเป็นไปอย่างขาดความสมดุล เกิดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำในฐานะและรายได้มากขึ้น การเชื่อมต่อระหว่างวิถีการผลิตแบบเลี้ยงตัวเองไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกับวิถีการผลิตแบบทุนนิยม เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชุมชนและเป็นสาเหตุให้เกิดรูปแบบต่าง ๆ ของปัญหาสังคมที่ไม่พึงประสงค์มากมาย อันส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ

ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ยังผลให้เกิดการแสวงหาแนวทางใหม่ของการพัฒนาประเทศ ซึ่งแนวทางใหม่ที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในสังคมไทยปัจจุบันคือ การเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาแนวตั้งกมวัฒนธรรม หรือที่เรียกกันว่าการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน เนื่องจากการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวทางการพัฒนาที่มองว่าชุมชนแต่ละแห่งมีความสมดุลและความสมบูรณ์ในตัวเอง แต่จากการปฏิสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมภายนอกได้ทำให้ความสมดุลและความสมบูรณ์นี้ค่อย ๆ ลดลง ประกอบกับวัฒนธรรมมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนนี้จึงพยายามหาวิธีฟื้นฟูชุมชนให้อยู่รอดและสามารถพัฒนาร่วมกับสังคมสมัยใหม่ได้ โดยยังคงดำรงไว้ซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจเช่นในปัจจุบัน เพราะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่สมาชิกในชุมชน ส่วนจุดมุ่งหมายที่แท้จริงนั้นมุ่ง

ผสมผสานงานพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้าน
รู้สึกยอมรับและยินดีที่จะเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชนของชาวบ้านเอง อันจะก่อให้เกิด
ประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่สมาชิกชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับ ประเทศ (สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์,
2533 : 76 – 77)

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้น จำเป็นต้องอาศัยการ
พัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนเข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสริมพลังชุมชนในมิติต่าง ๆ ให้
เกิดขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบการพัฒนากับมิติทางสังคมวัฒนธรรมซึ่งเป็น
ความจริงในวิถีการดำรงชีวิตที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรไว้ โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ ความเข้มแข็ง
ของชุมชนที่จะสามารถพึ่งพาตนเอง และทำหน้าที่สืบทอดชีวิตของชุมชนให้มีความยั่งยืนสืบต่อไปใน
อนาคต

ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักัว เป็นชุมชนอิสลามแห่งหนึ่งซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชานเมือง
ของกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง
ตลอดเวลา ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักัว เป็นตัวอย่างของชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางสังคม และ
วัฒนธรรมที่ยังคงสามารถดำรงความเป็นชุมชนดั้งเดิมในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงเอาไว้ได้
 อีกทั้งเป็นชุมชนที่มีรูปแบบของกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนหลากหลายรูปแบบ และได้รับรางวัลใน
โครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาค้าง ๆ หลายรางวัล ทั้งการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาสิ่งแวดล้อม
การพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น จากการเป็นชุมชนที่มีกระบวนการพัฒนาที่หลากหลายมี
ความเข้มแข็งของชุมชนที่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนจนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป
ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักัวจึงมักได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนนำร่องในโครงการหรือกิจกรรม
การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของทางกรุงเทพมหานคร รวมทั้งเป็นแหล่งของการศึกษาเรียนรู้และ
การศึกษาดูงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอยู่เสมอ

จากเหตุผลดังกล่าว ทางผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาในหัวข้อ มิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อ
ความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักัว โดยทำการศึกษาเจาะลึกในประเด็น ประวัติศาสตร์
ชุมชน บริบทและสถานภาพของชุมชนในปัจจุบัน และศึกษาถึงมิติต่างๆทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความ
เข้มแข็งของชุมชน โดยทำการศึกษาด้วยเทคนิควิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และเชิงปฏิบัติการ
อย่างมีส่วนร่วมควบคู่ไปพร้อมกัน โดยผลจากการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้ได้ทราบถึงบทเรียนอันเกิด
จากการตั้งสมมติฐานประการณ์ในด้านต่าง ๆ ของมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาความเข้มแข็ง
ของชุมชนภายใต้ความสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยมีเป้าหมายสุดท้ายเพื่อการดำรงอยู่อย่าง
ยั่งยืนของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักัว

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 ศึกษาบริบทและสถานภาพปัจจุบันของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 1.2.2 ศึกษาประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 1.2.3 ศึกษาวิถีทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว

1.3 ประเด็นคำถามหลักการวิจัย

1.3.1 ประเด็นคำถามหลักของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 :

- 1) ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 2) ลักษณะทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 3) ลักษณะทางสาธารณูปโภคของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 4) ลักษณะทางประชากรของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 5) ลักษณะทางการศึกษาของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 6) ลักษณะทางสาธารณสุขของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 7) ลักษณะทางศาสนาของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 8) ลักษณะทางการปกครองของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว

1.3.2 ประเด็นคำถามของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 :

- 1) ลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัวในอดีตและปัจจุบัน
- 2) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 3) ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัวในอดีตและปัจจุบัน
- 4) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 5) ปัญหาสังคมที่เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว

1.3.3 ประเด็นคำถามหลักของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 :

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมอิสลามในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว
- 2) การประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมอิสลามในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กัว

- 3) บริบทและสถานภาพปัจจุบันในภาพรวมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กวา
- 4) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กวา
- 5) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กวา
- 6) กระบวนการปรับตัวของชุมชนที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กวา
- 7) กระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กวา

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงมิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชน ทำการศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กวา ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 5 แขวงโคกแฝก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษาใน 3 ลักษณะคือ การวิจัยเชิงปริมาณเป็นการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลในภาพรวมต่างๆของบริบทและสถานภาพปัจจุบันของชุมชน การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกในรายละเอียดของประเด็นต่าง ๆ ของมิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชน และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของชุมชนในมิติทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาจากบุคคลในกลุ่มเป้าหมาย 3 องค์กร คือ องค์กรโรงเรียน องค์กรชุมชน และองค์กรรัฐ โดยทำการศึกษาในช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2547 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2548 รวมระยะเวลาที่ทำการศึกษาย่างต่อเนื่องประมาณ 12 เดือน

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 เงินนโยบาย เป็นข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลที่ผ่านมากระบวนการวิเคราะห์โดยอาศัยกรอบแนวคิดทางวิชาการสำหรับหน่วยงานที่มีบทบาทในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อใช้ในการจัดทำนโยบายและวางแผนพัฒนาชุมชนให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม และสอดคล้องกับการวางแผนพัฒนาประเทศในอนาคต

1.5.2 เชิงวิชาการ ได้องค์ความรู้ในมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งจะเอื้อต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

1.5.3 เชิงปฏิบัติการ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน สามารถนำแนวทางการพัฒนาในเชิงมิติทางวัฒนธรรม ที่ได้จากการศึกษาไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน และการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ

บทที่ 2

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย มิติต่างวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบชุดักกว่า ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีจากศาสตร์ทางด้านสังคม และวัฒนธรรม และศาสตร์ทางการพัฒนารวมทั้งผลจากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้พยายามศึกษารายละเอียดของเนื้อหาให้ครอบคลุมในประเด็นต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาให้มากที่สุด เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา ทั้งนี้สามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาได้ดังนี้คือ

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมอิสลาม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชุมชน
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

โดยผู้วิจัยได้นำเสนอเนื้อหารายละเอียดของแนวคิดต่าง ๆ ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มืออยู่กับสังคมและทำให้สังคมดำรงอยู่ได้ เดิมทีเดียวเรื่องราวทางด้านวัฒนธรรมจะมีคำเรียกแตกต่างกันออกไปตามแต่กิจกรรมหรือพฤติกรรมที่แสดงออกมา เช่น คำว่าการช่าง อาชีพ ประเพณี กิริยามารยาท ซึ่งเป็นคำที่ใช้อยู่ในสังคมไทยแต่เดิม ต่อมามีการนำคำว่า “วัฒนธรรม” มาใช้อย่างเป็นทางการ โดยประกาศใช้ในพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2483 และใช้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน และผู้ที่บัญญัติศัพท์คำนี้ขึ้นมาใช้คือ พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ประพัทธ์ โดยยืมมาจากคำว่า “Culture” ในภาษาอังกฤษ

2.1.1 ความหมายของวัฒนธรรม

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ซึ่งยังคงใช้อยู่จนปัจจุบัน ได้ให้ความหมายวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนก้าวหน้าของชนในชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน ในขณะที่

พระยาอนุমানราชชน หรือ “เสฐียรโกเศศ” (ผู้ได้รับสมญานามว่า เป็นบิดาทางวัฒนธรรมของไทย) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วัฒนธรรม คือ พฤติกรรม วาจา ท่าที และกิจกรรม รวมทั้งสิ่งที่ผลิตขึ้นจากกิจกรรมเหล่านั้น

นอกจากนั้นในทางมานุษยวิทยา พระยาอนุমানราชชน (2532 : 45-68 อ้างในสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง สิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของสังคม คนในส่วนรวมของสังคมจะคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร มีความเชื่ออย่างไรก็แสดงออกให้ปรากฏเป็นรูปภาษา ประเพณี กิจกรรม การเล่น การศาสนา เป็นต้น ตลอดจนเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่คนในส่วนรวมสร้างขึ้น เช่น สิ่งอันจำเป็นแก่วิถีชีวิต และการครองชีพ มีเรื่องบึงจัย 4 เครื่องมือเครื่องใช้เหล่านี้เป็นต้น ความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ที่สำแดงออกให้ปรากฏเห็นเป็นสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้นรวมทั้งหมดนั้น ย่อมมีการสะสมให้ความรู้ไว้ในความจำ จดไว้ในหนังสือและสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้น แล้วถ่ายทอดไว้ให้แก่คน เป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันมาทุกชั่วอายุคน มีการเพิ่มเติมเสริมสร้างสิ่งใหม่ และปรับปรุงสิ่งเก่าให้เข้ากันได้และมีความเจริญก้าวหน้าเรื่อยไปเป็นลำดับมา

จากความหมายของวัฒนธรรมดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีความหมายได้ 2 ประการ คือ วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ดีที่งามและที่มีคุณค่าซึ่งคนในสังคมประพฤติปฏิบัติหรือแสดงออกมาช้านาน ในลักษณะที่เป็นขนบธรรมเนียมและศิลปกรรม อันมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่ควรแก่การอนุรักษ์ และวัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์คิดขึ้นและสร้างขึ้นมาเพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในสังคม เป็นสิ่งที่มีระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบเป็นที่ยอมรับกันภายในสังคมนั้น ๆ ซึ่งในทัศนะของบุคคลภายนอกแล้วจะมีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง

2.1.2 สาระสำคัญของวัฒนธรรม

มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นเพราะมนุษย์มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากสัตว์ และสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นกลไกในการปรับตัว รวมทั้งเพื่อสนองความต้องการที่จำเป็น 3 ระดับ คือ ความต้องการเบื้องต้นหรือความต้องการบึงจัยสี่เพื่อการอยู่รอด ความต้องการที่เกิดตามมา หรือความต้องการเพิ่มเติมเพื่อให้มนุษย์สามารถอาศัยอยู่ในสังคมได้เช่นความต้องการด้านการสื่อสารซึ่งทำให้เกิดระบบภาษาและสัญลักษณ์ขึ้น นอกจากนี้ยังมีความต้องการอยู่ร่วมกันอย่างสงบซึ่งทำให้เกิดวัฒนธรรมที่ใช้ในการควบคุมสังคมขึ้น และความต้องการร่วม หรือความต้องการให้การอยู่รอดนั้นเกิดความสมบูรณ์พูนสุข เช่น การพักผ่อน การแสดงออกทางสุนทรียภาพ ศิลปะ และดนตรี เป็นต้น

วัฒนธรรมมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่หยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหวเพราะขาดความสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่เป็นผู้ผลิตวัฒนธรรมนั้นไปแล้ว ดังนั้นวัฒนธรรมในลักษณะหยุดนิ่งจึงมักเป็นภาพของอดีต ส่วนนี้เรียกว่า ศิลปวัฒนธรรม ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และลักษณะที่สองคือ ลักษณะที่เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ถ่ายทอด สืบต่อกันจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง วัฒนธรรมส่วนนี้มักปรากฏเป็นวัฒนธรรมของคนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่า สังคม วัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเรียนรู้และถ่ายทอดตลอดเวลา เพื่อสอนให้คนรุ่นหลังรู้ถึงระบบสัญลักษณ์และความเชื่อในสังคม และการถ่ายทอดวัฒนธรรมนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสืบสานวัฒนธรรม ดังนั้น การสืบสานวัฒนธรรม จึงหมายถึงการสืบสาวเรื่องราวในอดีตที่มีการสืบทอดและปรับปรุงให้สอดคล้องกับยุคสมัย เกิดผลเป็นประโยชน์แก่คนในปัจจุบันและพร้อมที่จะเป็นฐานของการรอกงามสืบทอดไปเบื้องหน้าให้เป็นที่น่าชื่นชมและแผ่ความนิยมกว้างออกไป

การถ่ายทอดวัฒนธรรมแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแนวตั้ง เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมในสังคมเดียวกัน สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และลักษณะแนวนอน เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง การถ่ายทอดวัฒนธรรมในลักษณะแนวนอนทำให้เกิดการรับวัฒนธรรม และเมื่อรับวัฒนธรรมเป็นเวลานานก็อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้น ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านวัตถุ (Material Culture) เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ หรือด้านที่ไม่มีวัตถุ (Non-Material Culture) เช่น ค่านิยมของสังคม และเมื่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับส่วนใดส่วนหนึ่งของสังคมแล้วก็มักจะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นที่มีความสัมพันธ์โยงใยกันด้วย

2.1.3 วัฒนธรรมกับการพัฒนา

การศึกษาวัฒนธรรมในทางมานุษยวิทยาเป็นการศึกษาถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆ ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมนั้น ตลอดจนต้องพิจารณาถึงแนวทางการสืบสาน กระบวนการถ่ายทอดและเรียนรู้รวมถึงการปรับตัวทางวัฒนธรรมของสังคมด้วย เพื่อให้เข้าใจวัฒนธรรมในลักษณะที่เคลื่อนไหว (งามพิศ ตัตย์สงวน, 2535 : 2 – 3) โดยการศึกษาวัฒนธรรมของสังคมหรือชุมชนจะต้องพิจารณาองค์ประกอบทางโครงสร้าง 3 ส่วน (ตุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, 2533 : 28 – 29) ดังนี้

1. วัฒนธรรมด้านการผลิต ซึ่งเกิดจากการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อการมีอยู่มีกิน และประเด็นการพิจารณา คือ ระบบการทำมาหากินและประกอบอาชีพ

2. วัฒนธรรมด้านความเชื่อ ซึ่งเกิดจากความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาธรรมชาติ รวมทั้งความต้องการคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว จักรวาลและโลก สำหรับประเด็นการพิจารณาคือ การนับถือศาสนา การประกอบพิธีกรรม และค่านิยม

3. วัฒนธรรมการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ซึ่งเกิดจากความจำเป็นในการอยู่ร่วมกัน และประเด็นการพิจารณาคือ ระบบครอบครัวเครือญาติ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกชุมชน และระบบกฎเกณฑ์

ในปัจจุบันนอกจากการศึกษาวัฒนธรรมในลักษณะทั่วไปแล้ว ยังได้มีการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาอีกด้วย ซึ่งการใช้วัฒนธรรมในการพัฒนานี้ หมายถึงการนำเอาประเพณีความจัดเจนและภูมิธรรม ภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมสืบกันมาในสังคมของตนออกมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผชิญ คัดกรอง ปรับ คัดแปลง และสร้างสรรค์ จัดทำสิ่งใหม่ ๆ ให้เข้ากันและบังเกิดคุณค่าอันทวีประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง โดยลักษณะการใช้วัฒนธรรมในการพัฒนาสามารถทำได้ทั้งในลักษณะของการอนุรักษ์ (Conservation) ไร่ฟื้นฟู (Resuscitate) ให้กลับขึ้นมาอีกครั้ง ประยุกต์ (Adaptation) สิ่งที่มีให้เข้ากับสถานการณ์หรือสิ่งใหม่ และสร้างใหม่ (Creation) โดยอาศัยรากฐานที่มีอยู่ (สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, 2533 : 116)

เหตุผลที่ต้องนำวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาเพราะวัฒนธรรมคือตัวตนของสังคม ดังนั้นการพัฒนาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมมีผลให้สมาชิกชุมชนรู้สึกยอมรับการพัฒนา เมื่อสมาชิกในสังคมมีใจยอมรับการพัฒนา ก็จะส่งผลให้มีการปรับตัวและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา การนำวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาจะช่วยให้วัฒนธรรมมีความต่อเนื่อง เกิดความเคลื่อนไหว และเกิดการปรับประสานกับความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ดังนั้น การนำวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาถือเป็นการนำทรัพยากรทั้งทางด้านวัตถุ นามธรรม และบุคคล ที่แต่ละสังคมมีแตกต่างกันมา ทำให้เกิดประโยชน์กับสังคมนั้น ๆ

การจะนำวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา ผู้คนในสังคมนั้นๆควรจะทำความเข้าใจวัฒนธรรมของคนให้ดีเสียก่อนว่ามีจุดเด่นหรือจุดด้อยอะไรบ้าง และเมื่อเข้าใจแล้วก็ต้องพิจารณาว่าวัฒนธรรมส่วนใดควรได้รับการอนุรักษ์และส่งเสริม หรือส่วนใดที่ควรปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนา แต่อย่างไรก็ตามความเข้าใจในวัฒนธรรมของสังคมแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้นลักษณะการนำวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา จึงมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปตามพื้นฐานวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

นอกจากนี้การทำงานพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ยังถือเป็นการคืนอำนาจการตัดสินใจ เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่ชาวบ้านผู้ถูกขี้นนำมาตลอดช่วงระยะเวลาที่ทำการพัฒนาด้วย ดังนั้นการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชนจึงมิได้เป็นเพียงการแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาเฉพาะหน้าจากสังคมที่ถูกครอบงำโดยวัฒนธรรมตะวันตก และวัฒนธรรมทุนนิยมเท่านั้น หากแต่เป็นการแสวงหาวิถีชีวิตใหม่บนพื้นฐานชุมชนดั้งเดิม

การนำวัฒนธรรมมาใช้ในงานพัฒนา บางครั้งก็เรียกว่า การพัฒนาตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งหลักการสำคัญของแนวคิดนี้คือ การเคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพของชาวบ้านที่แสดงออกโดยความสามัคคี ความเอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ร่วมกันแก้ปัญหาที่มีต่อชุมชน การทำงานตามแนวนี้มุ่งให้ได้ผลสอดคล้องกับชีวิต ความต้องการและผลประโยชน์ของคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องทำความเข้าใจต่อพลังสร้างสรรค์ของชุมชนที่มีอยู่ รวมทั้งดำเนินแนวทางโดยอาศัยหลักการเบื้องต้นดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2531 : 5-17)

1. เจตนาอันบริสุทธิ์ของผู้ใช้วัฒนธรรมชุมชนเพื่อการพัฒนาจะก่อประโยชน์ต่อชาวบ้าน
2. ความเข้าใจอย่างดั่งแท้ และความสามารถในการปรับใช้จะก่อประสิทธิภาพในงานพัฒนา
3. การนำวัฒนธรรมดั้งเดิมมาอนุรักษ์อย่างไม่จำแนก มีความขัดแย้งกับธรรมชาติของวัฒนธรรมที่มีการเคลื่อนไหว และการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมตามกาลเทศะ
4. การทำงานแนววัฒนธรรมชุมชนต้องมีลักษณะหลากหลาย (Pluralistic) ไม่ลอกเลียนแบบเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและข้อจำกัด อันมีลักษณะเฉพาะแต่ละท้องถิ่น (Localized)

จากที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมเป็นการพัฒนาที่เน้นให้เกิดความสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชน มีความสำคัญในการก่อให้เกิดการยอมรับ ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ และยินดีที่จะเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาของชาวบ้าน

2.1.4 มิติทางวัฒนธรรม

โดยทั่วไปในการศึกษามิติทางวัฒนธรรมมักจะเป็นการศึกษาในองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ความหมายของวัฒนธรรม ระบบคิดทางวัฒนธรรม และกระบวนการทางวัฒนธรรม (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2542 อ้างใน วิลาวรรณ เอื้อวงศ์กุล, 2542 : 17-18)

ส่วนแรก ความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าของความเป็นมนุษย์ จารีต
กฎเกณฑ์ที่หลากหลายและอำนาจของชุมชนท้องถิ่น

ส่วนที่สอง ระบบคิดทางวัฒนธรรม หมายถึง วิธีคิดแบบองค์รวม ที่มองความเชื่อมโยง
อย่างมีบริบทและเงื่อนไขโดยไม่แยกส่วนต่าง ๆ ออกจากกันอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้เพื่อการวิเคราะห์และ
ค้นหาหลักการที่อยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์ต่าง ๆ ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับคุณค่า กฎเกณฑ์ และอำนาจของ
ชุมชน ที่เป็นพลังสำคัญของชุมชนในการสร้างสรรค์และผลิตใหม่

ส่วนที่สาม กระบวนการทางวัฒนธรรม หมายถึง การเคลื่อนไหวเพื่อเรียนรู้ สร้างสรรค์
ผลิตใหม่และปรับตัวของชุมชนท้องถิ่น ภายใต้บริบททางสังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความ
หลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ในขณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้
ชุมชนต้องคิดค้นและแสวงหาทิศทางการพัฒนาที่หลากหลาย เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรม
ที่แตกต่างกัน และการเคารพหลักการของวัฒนธรรมอื่น กระบวนการทางวัฒนธรรมนี้ยังสะท้อนให้
เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาได้ด้วย

นอกจากนั้น อานันท์ กาญจนพันธุ์ ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับมิติทางวัฒนธรรมและสรุป
ลักษณะที่สำคัญของมิติทางวัฒนธรรมไว้ 6 ประการดังนี้

ประการที่ 1 มิติทางวัฒนธรรมเป็นการมองปัญหาแบบเป็นองค์รวม คือ มอง
ความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ โดยไม่แยกเป็นส่วน ๆ เพราะเท่าที่ผ่านมารวมองปัญหาเป็น
ด้าน ๆ ไม่เชื่อมโยงกันให้เป็นระบบ ปล่อยให้ต่างคนต่างทำแล้วแต่ใครจะมีความสามารถเฉพาะใน
ด้านไหน

ประการที่ 2 มิติทางวัฒนธรรมเป็นการมองที่วิถีคิดของคน คือ ต้องดูว่าชาวบ้าน
มีวิถีคิดอย่างไร ถ้าเขาจะรักษาสภาพตนเอง เขามีวิถีคิดอย่างไร การมองโดยเน้นเรื่องของระบบวิถีคิด
จะช่วยให้เราเชื่อมโยงประเด็นปัญหาต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวมได้

ประการที่ 3 มิติทางวัฒนธรรมเป็นการมองจากมุมมองจากชาวบ้าน แต่ไม่ได้
หมายความว่าเชื่อในสิ่งที่ชาวบ้านบอกหมดทุกอย่าง เราต้องวิเคราะห์มุมมองของชาวบ้านเหล่านั้นว่า
เขาใช้ระบบวิถีคิดอย่างไร เขาเชื่อมโยงวิถีคิดในระบบนิเวศกับความสัมพันธ์ของคนในสังคมอย่างไร

ประการที่ 4 มิติทางวัฒนธรรมเป็นการมองความเชื่อมโยงขององค์ประกอบทั้งหลายในองค์กรวม การกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อใช้ในชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่แล้วในวัฒนธรรมชาวบ้านเพราะถ้าใครทำผิดจะถูกตักตวงประณามทันที การพัฒนาประชาธิปไตยจริง ๆ จึงควรส่งเสริมอำนาจท้องถิ่นให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงมากกว่าการสั่งจากส่วนกลาง

ประการที่ 5 มิติทางวัฒนธรรมต้องมองในเชิงเคลื่อนไหว เพราะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีทิศทาง วัฒนธรรมจึงมีการเกิดขึ้นซ้ำอีก ภาษาวิชาการเรียกว่า การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมหรือการผลิตใหม่ทางวัฒนธรรม คือ มีการพัฒนาและปรับตัวเอง

ประการที่ 6 มิติทางวัฒนธรรมต้องยอมรับศักดิ์ศรีของความเป็นคน ด้วยการไม่ครอบงำทางความคิดใคร คือ จะต้องส่งเสริมให้เห็นศักยภาพและเข้าใจภูมิปัญญาของคน การเคารพวัฒนธรรมคนอื่นจะทำให้มีมุมมองในสิ่งต่าง ๆ หลากหลาย เกิดมิติในหลายด้าน และเป็นการเปิดโอกาสให้คนได้แสดงออกในศักยภาพที่มีอยู่ไปในทางที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้

2.1.5 มิติทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา

จากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา มักมีข้อถกเถียงในประเด็นเรื่อง“วัฒนธรรมกับการพัฒนา” อยู่เสมอ โดยข้อถกเถียงนั้นมักจะมีลักษณะสุดขั้ว 2 ด้านตรงข้ามกัน (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2542 อ้างใน วิลาวัณย์ เอื้อวงศ์กุล, 2542 : 19) ในด้านหนึ่งเป็นการมองการพัฒนาบนพื้นฐานของวัฒนธรรมสากลแบบไร้พรมแดน มีลักษณะของปัจเจกชนนิยม เสรีนิยม และบริโภคนิยมอยู่สูง เป้าหมายของการพัฒนาจึงอยู่ที่ความก้าวหน้าและประสิทธิภาพของมนุษย์ มากกว่ามองว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จึงพยายามเอาชนะด้วยเทคโนโลยี โดยอาศัยวิธีคิดแบบแยกส่วนและใช้หลักเหตุผลแบบกลไกที่มีระนาบเดียว ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นการพัฒนาบนพื้นฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่นและการพึ่งตนเอง มุ่งให้เกิดความเป็นอันหนึ่งเดียวกันระหว่างสังคม มนุษย์และธรรมชาติ ทำให้ยึดมั่นในความเป็นชุมชน มีการเคารพอุดมคติและธรรมชาติ และมีหลักวิธีคิดที่เน้นองค์รวม

สภาพที่เป็นจริงของกระบวนการวัฒนธรรมกับการพัฒนาในสังคมไทย จึงกลายเป็นการเผชิญหน้ากันของทั้งสองด้าน เพราะด้านแรกมีลักษณะครอบงำที่เกิดจากการไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมทุนนิยมในทิศทางเดียว ผ่านสื่อสมัยใหม่ที่ไร้พรมแดน ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต และอื่น ๆ ในขณะที่อีกด้านคือ การอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมแต่ต้องตกอยู่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงในโลก จะเห็นได้ว่ากระแสความคิดในมิติทั้งสองด้านไม่ได้สะท้อนเงื่อนไข

และบริบทของสังคมที่เป็นจริง เพราะต่างมองวัฒนธรรมในลักษณะหยุดนิ่งไว้ชีวิต ขณะที่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนเกิดความสับสนที่ซับซ้อนหลากหลายมากขึ้นและกลายเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงต่อกันไม่จบสิ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขัดแย้งเชิงโครงสร้าง ซึ่งเกิดจากการพัฒนาที่ขาดสมดุล จนสร้างความเหลื่อมล้ำขึ้นระหว่างเมืองกับชนบท อุตสาหกรรมกับเกษตรกรรม และก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรระหว่างภาคเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาการไร้อำนาจ การตัดใจของชุมชนในการกำหนดและจัดการวิถีชีวิตของตนเอง รวมถึงปัญหาของวิถีคิดที่เอาผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง ขาดความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม และแม้แต่วัฒนธรรมของตนเอง

ดังนั้น การพัฒนาวัฒนธรรมจึงต้องอาศัยมิติทางวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์และเคลื่อนไหว ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาในด้านหลัก ๆ อย่างน้อย 3 ด้าน คือ

ด้านเป้าหมายการพัฒนา มิติทางวัฒนธรรมจะช่วยกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาให้ชัดเจนตามความหมายของวัฒนธรรม ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ 3 เป้าหมายที่เชื่อมโยงกัน คือ การเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ การเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม และความยั่งยืนของธรรมชาติแวดล้อม

ด้านทิศทางการพัฒนา มิติทางวัฒนธรรมจะช่วยให้มองเห็นทิศทางการพัฒนาที่หลากหลายแนวทางมากขึ้น แทนที่จะจำกัดอยู่เพียงแนวทางเดียวและทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาระหว่างชุมชนแทนที่จะเป็นการถูกครอบงำ

ด้านกระบวนการพัฒนา มิติทางวัฒนธรรมจะช่วยให้มองเห็นความสำคัญของศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาตนเอง เพราะเข้าใจได้ว่ากระบวนการทางวัฒนธรรมต่าง ๆ สามารถเริ่มต้นได้ในชุมชนเอง ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ และการปรับตัว ซึ่งจะผลักดันให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อมของชุมชน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมอิสลาม

ศาสนาอิสลาม มีอิทธิพลและมีส่วนในการกำหนดวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของมุสลิม (ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม) ไว้ตั้งแต่ต้นจนหลัง ตั้งแต่เกิดจนตาย เนื่องจากอิสลามเป็น “ธรรมนูญแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์” ทุกย่างก้าว ตลอดจนเป็นกฎระเบียบของการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งครอบคลุมถึงเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง กฎหมาย วัฒนธรรม จริยธรรม การศึกษา วิทยาการต่าง ๆ ตลอดจนพฤติกรรมของมนุษย์ในทุกแขนงสาขา โดยมีเจตนาที่จะให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจถึงหลักการของศาสนาอิสลามพอสังเขป

2.2.1 ความหมายของศาสนาอิสลาม

อิสลาม เป็นชื่อของศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่งของโลก กำเนิดขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.1153 ณ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นศาสนาที่จัดอยู่ในประเภทของเอกเทวนิยม คือ ศาสนาที่นับถือพระเจ้าองค์เดียว ดังมีรายละเอียดคือ (เสาวนีย์ จิตต์หมวก, 2535 : 17)

“อิสลาม” มาจากอัสละมะ ซึ่งมาจากรากศัพท์ภาษาอาหรับ มีความหมายว่า “การนอบน้อมมอบตนต่อพระเจ้า อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูตาอาลา) แต่พระองค์เดียวอย่างสิ้นเชิง”

เช่นเดียวกับที่มีผู้ให้ความหมายว่า “อิสลาม” หมายถึง การยังให้เกิดความสันติ โดยการยอมตนต่อเจตนารมณ์ของพระเจ้า (อัลลอฮ์ ซุบฮาน) โดยสิ้นเชิง การยอมตนในที่นี้ หมายถึง การปฏิบัติไปตามบทบัญญัติของกฎหมายอิสลามอย่างเคร่งครัดโดยไม่บิดพลิ้วนั่นเอง

นอกจากนี้ “อิสลาม” ยังหมายถึง “สันติ” สภาวะสงบ ทางแห่งความสงบ มีคำสอนอันเป็นธรรมนูญแห่งการดำเนินชีวิตของมวลมนุษย์ มีระเบียบ แบบแผนให้ผู้นับถือยึดมั่นในศีลธรรม ความดีงาม ความรักเพื่อนมนุษย์ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความสงบสุข ความโอบอ้อมอารี และเป็นขันติธรรมอันเป็นหลักบรรทัดฐานของมนุษยชาติ

2.2.2 ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

อิสลามไม่ใช่ศาสนาใหม่ตามความเข้าใจของคนทั่วไป แต่เป็นศาสนาที่มีความเชื่อที่ว่าพระเป็นเจ้าทรงเลือกสรรบุคคลหลายท่านให้เป็นผู้ประกาศทางแห่งความดีสูงสุด โดยท่านศาสดามุฮัมมัด อันเป็นศาสดาท่านสุดท้าย ตามโครงการที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์กุรอาน (Quran) ว่าพระผู้เป็นเจ้าทรงให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีความสมบูรณ์ที่สุด ฉะนั้นท่านศาสดามุฮัมมัดจึงเป็นศาสดาท่านสุดท้าย จะไม่มีศาสดาค่อยจากท่านต่อไปแล้ว ฉะนั้นศาสนาอิสลามจึงไม่ใช่ศาสนาใหม่แต่เป็นศาสนาที่มีลักษณะต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ผู้เป็นเจ้าทรงสร้างมาจนถึงปัจจุบัน หลักการปฏิบัติค้อยทยอยมาตามยุคตามสมัย ซึ่งแตกต่างกันและสรุปเป็นจุดสุดท้ายที่สมบูรณ์แบบที่สุดในหลักคำสอนของท่านศาสดามุฮัมมัด อิสลามมิใช่ศาสนาที่สอนให้ศรัทธาในพระเจ้าเท่านั้น แต่ยังเป็นธรรมนูญชีวิตสำหรับทุกคนด้วย

เป็นคำศุติที่ใช้หลังพระนามของพระองค์อัลลอฮ์ (นามที่เป็น 1 ใน 99 พระนามของพระองค์) มีความหมายว่า “มหาบริสุทธิ์ และความสูงส่งยิ่งแก่พระองค์”

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่แตกต่างจากศาสนาอื่นอยู่หลายประการ ประการที่สำคัญคือ เป็นศาสนาที่มีบทกำหนดความเชื่อและการปฏิบัติเกือบทุกแง่มุมเช่นมีคำสอนเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ จริยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และอื่น ๆ มีคำสอนทั้งในระดับหลักการทั่ว ๆ ไป และในระดับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มีคำสอนเกี่ยวกับด้านวัตถุและจิตใจ แทบจะเรียกได้ว่าไม่มี พฤติกรรมหรือแนวคิดใดของมนุษย์จะพ้นกับขอบข่ายของศาสนาอิสลามไปได้ ดังนั้นการเข้าใจ อิสลามนั้นต้องมีความเข้าใจใน 3 ประการ คือ อิสลามในฐานะที่เป็นศาสนา อิสลามในฐานะที่เป็น ระเบียบการปกครองที่เป็นการเมือง และอิสลามในฐานะที่เป็นวัฒนธรรม ถ้าผู้ใดเข้าใจเพียงข้อเดียว หรือสองข้อ ก็นับว่าผู้นั้นไม่เข้าใจศาสนาอิสลามอย่างแท้จริง

2.2.3 องค์ประกอบของศาสนาอิสลาม

การจะตัดสินว่าคำสอนใดเป็นศาสนาหรือไม่จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ คือ ศาสดา คำสอนหรือคัมภีร์ ศาสนสถาน และพิธีกรรม จากองค์ประกอบดังกล่าวนี้ อิสลาม จึงมีความสมบูรณ์ในการเป็นศาสนาโดยมีองค์ประกอบคือ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535 : 18-20)

1. ศาสดา คือ ท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลอลลอลออะลัยฮิวะซัลลัม)
2. คัมภีร์ คือ พระมหาคัมภีร์อัล-กุรอาน
3. ศาวกหรือผู้สืบทอด คือ มุสลิมทุกคน ทั้งนี้เพราะในอิสลามไม่มีสถาบันนักบวช มุสลิมทุกคนมีหน้าที่ทั้งเป็นผู้เรียนรู้ ผู้ปฏิบัติ และผู้เผยแผ่
4. ศาสนสถาน คือ มัสยิด* ซึ่งมีความหมายว่า บ้านของอัลลอฮ์ โดยมีรากศัพท์จาก คำว่า “ชะญะคะ” แปลว่า กราบไหว้ (สุญูด)

อนึ่ง “สุเหร่า” เป็นอีกคำหนึ่งที่ใช้เรียกศาสนสถานนี้ เข้าใจว่ามาจากคำเปอร์เซียว่า “ซารา” (Sara) แปลว่า ที่ชุมนุม ที่พัก
5. พิธีกรรม เนื่องจากอิสลามเป็นศาสนาที่เน้นในการปฏิบัติ เพราะฉะนั้นจึงต้องมี รูปแบบของพฤติกรรมของอิสลามตั้งแต่เกิดจนตาย ตื่นจนหลับ

*ในภาคกลางและภาคอื่นๆของประเทศไทย ยกเว้นภาคใต้ คำทั้งสองคำนี้ใช้ในความหมายเดียวกัน โดยมัสยิดเป็นคำที่ใช้อย่างเป็นทางการ รวมทั้งเป็นภาษาราชการ แต่ในภาคใต้และประเทศมาเลเซีย ความหมายจะต่างกันคือ มัสยิดเป็นศาสนสถานใหญ่ใช้ละหมาดวันศุกร์ร่วมกัน แต่สุเหร่าหรือบาราเซาะหุจะเป็นสถานที่เล็ก ๆ ใช้ละหมาด 5 เวลา ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อสะดวกในการเดินทางไปละหมาด 5 เวลาด้วยกัน

2.2.4 ความหมายของวัฒนธรรมอิสลาม

วัฒนธรรมอิสลาม หมายถึง วิถีในการดำเนินชีวิต หรือรูปแบบแห่งพฤติกรรมของมุสลิม ตลอดจนสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นมา ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความศรัทธาว่า อัลลอฮ (ซุบฮาน) คือ พระเจ้าเพียงองค์เดียว และมุฮัมมัด (ศ็อล) คือ ศาสนทูตของพระองค์

2.2.5 ที่มาของวัฒนธรรมอิสลาม

ตามที่ได้กล่าวแล้วว่าตัวกำหนดวัฒนธรรมอิสลามคือ ความศรัทธาว่าพระองค์อัลลอฮ (ซุบฮาน) เป็นพระเจ้าเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น และท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อล) เป็นศาสนทูตจากพระองค์ ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า วัฒนธรรมอิสลามมีที่มาจากที่สำคัญที่สุด 2 ประการ คือ

1. มาจากพระมหาคัมภีร์อัล-กุรอาน ซึ่งพระองค์อัลลอฮ (ซุบฮาน) ได้ประทานให้แก่มนุษยชาติโดยผ่านท่านศาสดามุฮัมมัด(ศ็อล) ดังนั้นมุสลิมทั่วโลกจึงถือเอาคัมภีร์นี้มาเป็นธรรมนูญในการดำเนินชีวิต
2. จากสุนนะหฺของท่านศาสดามุฮัมมัด(ศ็อล)

เมื่อวัฒนธรรมอิสลามไม่ได้มีที่มา จากเพียงความคิดความเชื่อของมนุษย์แต่ละคนหรือคนหนึ่งคนใดเท่านั้น หากแต่มาจากพระผู้เป็นเจ้าเป็นสำคัญ ฉะนั้นวัฒนธรรมอิสลามจึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สถานที่และสิ่งแวดล้อมหรือค่านิยมของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมอิสลามจึงจัดว่าเป็นวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งวัฒนธรรมหนึ่ง

2.2.6 มุสลิมกับวัฒนธรรมอิสลาม

มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมอิสลามที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะหฺ ทั้งนี้จะเลือกปฏิบัติเพียงบางประการตามอำเภอใจไม่ได้ ความแตกต่างในลักษณะภูมิศาสตร์ของดินแดนที่อยู่ก็คิ ค่านิยมของคนส่วนใหญ่ในแต่ละสังคมก็คิ หรือจะด้วยเหตุผลอื่นๆก็คิมุสลิมจะคัดแปลงสิ่งที่เป็นข้อห้ามข้อใช้ในอิสลามไม่ได้ เพราะหากมุสลิมปฏิบัติเช่นนั้น ความเป็นเอกภาพของอิสลามจะไร้ซึ่งความหมาย และอิสลามก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมที่อ่อน ที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามกิเลสหรือค่านิยมของคนในสังคม เช่น บัญญัติเรื่องการแต่งกายของสตรีที่ให้ปกปิดร่างกายให้มีมิดชิด สตรีมุสลิมทั่วโลกก็คิต้องปฏิบัติโดยไม่มีข้ออ้าง เช่น อยู่เมืองไทยอากาศร้อน หรือคนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิบัติ ก็ไม่ใช่สิ่งที่เป็นข้ออ้างที่จะไม่ปฏิบัติตาม สำหรับผู้ชายของมุสลิมก็เช่นกัน ตัวอย่างเช่น การดื่มสุรา การเที่ยวผู้หญิง หรือเข้าไปรับบริการจากสถานเริงรมย์ต่าง ๆ ตัวอย่างเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้ชายมุสลิมทุกคนคิต้องไม่ถือปฏิบัติ

มุสลิม หมายถึง ผู้มอบน้อมยอมจำนนต่ออัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียว ดังนั้นหากมุสลิมแสดงพฤติกรรมหรือมีวิถีการดำเนินชีวิตโดยเห็นเพียงกับมนุษย์รอบข้าง เห็นกับเจ้านายกับคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ๆ หรือกระทำตามอำเภอใจตนเอง โดยยอมทิ้งความนอบน้อมต่อเอกองค์อัลลอฮ์ (ซุนฮาฯ) ความเป็นมุสลิมของเขาย่อมเป็นที่น่าสงสัย ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของเพื่อนมุสลิมจะต้องตักเตือนกัน เพื่อช่วยห้ามปรามในสิ่งไม่ดีและชักชวนกันให้อยู่ในหนทางแห่งพระองค์หรืออัล-อิสลาม ถ้าหากมุสลิมต่างทำหน้าที่นี้กันอย่างเต็มที่คงยากที่จะพบผู้หลงทาง ในขณะที่เดียวกันหากเพื่อนมุสลิมก็ดี ผู้นำมุสลิมก็ดี เมื่อพบมุสลิมที่หลงทางผิดแล้วปล่อยให้ปล่อยปละละเลยถือว่ามิใช่ธุระ หรือตัวใครตัวมัน ทางใครทางมัน เขาเหล่านั้นย่อมถูกสอบสวนและถูกลงโทษในวันปรโลก เพราะแท้จริงอิสลามมิได้วางอยู่บนพื้นฐานของแต่ละบุคคลที่จะแสวงหาความสุขหรือความหลุดพ้นแต่เพียงลำพัง หากแต่วางอยู่บนพื้นฐานของสังคม ของความรักอันบริสุทธิ์ที่พึงมีต่อกัน ช่วยเหลือตักเตือนกันเพื่อหวังความสุขและการตอบแทนที่ดียิ่งงามทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ดังนั้นเมื่อมุสลิมรักต่อตัวเอง ยากได้รับการตอบแทนคือสรรเสริญจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้าเช่นไร มุสลิมก็ต้องรักคนในสังคมและอยากให้แต่ละคนได้รับในสิ่งที่ดียิ่งงามนั้นด้วยเช่นกัน

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นชุมชน

“ชุมชน” เป็นคำที่มีการนำไปใช้กันอย่างกว้างขวาง และใช้ในลักษณะแตกต่างกันออกไป จึงมีอาจกล่าวได้ว่า “ชุมชน” เป็นคำที่มีความหมายแน่นอนตายตัวเพียงประการเดียว อาจพิจารณาได้หลายแง่มุม อาทิ ปรัชญา กายภาพ สังคมวิทยา จิตวิทยา ในบางครั้งความหมายของชุมชนไม่ได้จำกัดอยู่กับความหมายที่ให้มีความสำคัญกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ หรือบริเวณเล็ก ๆ ที่หมายถึง หน่วยทางการปกครองในระดับหมู่บ้านเท่านั้น ความหมายของชุมชนอาจจะมีทั้งรูปธรรมและนามธรรม มีหลายขนาดและหลายระดับ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนกระทั่งถึงระดับโลกก็ได้

2.3.1 ความหมายของชุมชน

ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการ เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ประเวศ วะสี : 2540)

อย่างไรก็ตาม การให้คำนิยามชุมชน มักจะระบุถึงองค์ประกอบที่สำคัญเกี่ยวกับที่ตั้งหรืออาณาบริเวณของชุมชนอยู่ด้วยซึ่งหมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความ

เชื่อ ผลประโยชน์ กิจกรรม และมีคุณสมบัติอื่นที่คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะเหล่านี้มีลักษณะเด่นเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกนั้นตระหนักและเกื้อกูลต่อกัน แต่องค์ประกอบด้านพื้นที่ก็มีได้จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่ขนาดเล็ก หรือหน่วยทางการปกครองระดับพื้นฐานเท่านั้น ชุมชนอาจหมายถึง กลุ่มคนที่ใช้ชีวิตร่วมกันตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติ จนถึงระดับหมู่บ้านและใหญ่กว่าระดับหมู่บ้าน (กาญจนา แก้วเทพ : 2538)

นอกจากการให้ความหมายว่าชุมชนต้องมีองค์ประกอบทางพื้นที่แล้ว ยังมีการให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในระดับเดียวกับคำว่า “สังคมหมู่บ้าน” ซึ่งเป็นหน่วยของสังคมหรือหน่วยทางการปกครองขนาดเล็กในระดับพื้นฐาน ที่มีการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่แห่งหนึ่งเพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่มีคนกลุ่มดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกัน ใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิต จึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันขึ้น มีองค์กรหรือสถาบันของชุมชน และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ชุมชนจึงหมายถึง สังคมขนาดเล็กในชนบทที่ยังไม่พัฒนา หรือสังคมหมู่บ้านที่สมาชิกของสังคมยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และยังสามารถรักษาแบบแผนการดำรงชีวิตบางส่วนเอาไว้ได้ ดังนั้นแม้ว่าชุมชนอาจจะได้รับการนิยามในลักษณะต่าง ๆ กัน ไม่ว่าชุมชนจะมีการให้คำนิยาม อย่างไรก็ตามสำคัญของความเป็นชุมชน ก็คือ การที่กลุ่มคนได้สร้างสรรค์บางสิ่งบางอย่างขึ้นด้วยตนเอง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างกัน คุณลักษณะหรืออัตลักษณ์ และการทำงานร่วมกัน ความเป็นชุมชนมิใช่สิ่งที่คงที่อยู่ตลอดเวลา อาจเกิดขึ้นและสลายไปได้ ในบางขณะก็มีความเข้มแข็งเพื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ย่างยาก แต่ในบางขณะก็อาจจะไม่มีพลังและสูญสลายไป หรืออาจจะฟื้นตัวขึ้นมาใหม่อีกก็ได้ มีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดเวลา

2.3.2 ที่มาของคำว่า “ชุมชน” ในสังคมไทย

“ชุมชน” มิใช่คำที่ใช้เรียกหน่วยทางสังคมที่มีมาแต่เดิมในสังคมไทย จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี อาทิ ศิลจารึก พงศาวดาร กฎหมายตราสามดวง และแม่กระทั้งร่างตราสารต่าง ๆ ที่ได้ตอบกันระหว่างกรุงเทพมหานครกับหัวเมือง มณฑลทางภาคเหนือและภาคอีสาน ในสมัยรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ก็ไม่พบที่มีการใช้คำ “ชุมชน” คำที่ใช้เรียกหน่วยทางสังคมของไทยในสมัยก่อนที่พบได้แก่

“บ้าน” พบว่า มีการใช้มาก พบทั้งในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่หนึ่งและจารึกล้านนา หมายถึง หมู่บ้าน

ถิ่น ถิ่นถาน พบในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่หนึ่งและงานเขียนของสมเด็จพระยาคำรง
ราชานุภาพ

บาง ใช้เรียกการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนตามริมคลอง ริมแม่น้ำในภาคกลางและภาคตะวันออก

นอกจากนี้ ยังมีคำว่า “กว๋าน” ซึ่งเป็นภาษาไทยโบราณ แปลว่า บ้าน หรือ เขตการปกครอง
ระดับตำบล

ชุมชนเป็นคำที่บัญญัติจากคำว่า Community ในภาษาอังกฤษ เข้าใจว่านำมาใช้ในประเศ
ไทยอย่างแพร่หลายในปี พ.ศ. 2505 นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน่วยราชการโดยแยกส่วน
พัฒนาการท้องถิ่นจากกรมมหาดไทย จัดตั้งเป็นกรมการพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย คำว่า
“ชุมชน” ได้รับการนำมาใช้ในลักษณะซ้อนทับกับ บ้าน หรือหมู่บ้าน ซึ่งเป็นหน่วยทางการปกครอง
ในระดับพื้นฐาน

นอกจากนี้ยังเป็นคำที่นำมาใช้โดยนักวิชาการและข้าราชการไทยที่ไปศึกษาวิชาการด้าน
สังคมวิทยา มานุษยวิทยา การพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาชนบท และการพัฒนาชุมชนในประเทศ
ตะวันตก โดยเฉพาะมีผู้รับทุนยูเอสเอไปศึกษาวิชาการเหล่านี้ตามโครงการความช่วยเหลือระหว่าง
ประเทศ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นจำนวนมาก รวมทั้งจากการที่มีนักวิชาการต่างประเทศด้าน
สังคมศาสตร์มาทำการศึกษาวิจัยหมู่บ้านไทยอีกด้วย

โดยสรุปแล้ว การนำคำว่า “ชุมชน” มาใช้ในสังคมไทย เป็นอิทธิพลทางความคิดการพัฒนา
ของประเทศตะวันตกที่ดำเนินงานกับประเทศอาณานิคม และพบว่าความผูกพันและความจงรักภักดี
ตลอดจนความเป็นประชาธิปไตยสามารถเกิดขึ้นได้ในหน่วยทางสังคมขนาดเล็กที่เรียกว่า ชุมชน
ต่อมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ได้มีความพยายามที่จะเผยแพร่แนวคิดการพัฒนาชุมชนโดย
ผ่านการแทรกแซงนโยบายการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งของประเทศไทย แต่การตีความหมาย
ของคำว่าชุมชนก็ยังคงหมายถึง พื้นที่ในการปกครองและควบคุมของรัฐ การดำเนินงานกับชุมชนส่วน
ใหญ่มิได้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับรัฐและระบบทุน รวมทั้งมิได้วิเคราะห์โครงสร้าง
ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและผลประโยชน์ภายในชุมชน ปัญหาความอ่อนแอของชุมชนจึงมีมากขึ้น
จนกระทั่งมีการดำเนินงานพัฒนาชนบท โดยองค์กรพัฒนาภาคเอกชนเมื่อประมาณ 20 กว่าปีมานี้ แม้
จะไม่ได้ถือว่าประสบความสำเร็จในทุกด้าน แต่แนวทางสำคัญในการปฏิบัติงานที่เน้นกระบวนการ

เรียนรู้ของทุกฝ่าย ทำให้ชุมชนได้รับการตีความหมายใหม่ มีนัยของพลังสร้างสรรค์และทุนทางสังคมรวมอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้คำว่า ชุมชน จะเป็นคำใหม่ในสังคมไทย แต่สาระของความเป็นชุมชนได้ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาช้านานแล้ว ในความหมายของคำว่า บ้าน ซึ่งหมายถึง หมู่บ้าน เป็นสิ่งที่มีมาโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ในการตั้งบ้านเรือนอยู่ร่วมกันในหมู่เครือญาติและมิตรสหาย ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การจัดการต่อปัญหาและความต้องการร่วมกัน

2.3.3 ลักษณะของความเป็นชุมชน

ชุมชนเป็นคำในหลายความหมายและนำมาใช้ในหลายลักษณะ ในที่นี้จะแบ่งการนำเสนอความเป็นชุมชนใน 4 ลักษณะด้วยกัน คือ

- 1) ชุมชนหมู่บ้านในฐานะหน่วยพื้นฐานแห่งการพึ่งตนเอง
- 2) ชุมชนหมู่บ้านในฐานะหน่วยทางการปกครอง
- 3) ชุมชนในฐานะขบวนการทางสังคม
- 4) ชุมชนในแนวมุขนิมิต หรือชุมชนเชิงอุดมคติ
- 5) ชุมชนในรูปแบบใหม่หรือชุมชนเสมือนจริง

1) ชุมชนหมู่บ้านในฐานะหน่วยพื้นฐานแห่งการพึ่งตนเอง

การนิยามว่าชุมชนคือสังคมหมู่บ้าน เป็นการมองว่าชุมชนจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของผู้คนที่รู้จักกันอย่างใกล้ชิด มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้นร่วมกันและมีกิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิต ซึ่งมีโอกาสเกิดขึ้นเป็นปกติในหน่วยทางสังคมขนาดเล็กที่คนกลุ่มหนึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วยกัน ระบบความสัมพันธ์เป็นแบบครอบครัว เครือญาติ มีการแลกเปลี่ยน การพึ่งพา รวมทั้งความขัดแย้ง และที่สำคัญคือชุมชนหมู่บ้านเป็นระบบพื้นฐานของสังคมที่มีศักยภาพในการจัดให้มีกิจกรรมต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจิตใจ ในระยะแรก ชุมชนหมู่บ้านเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นในสังคมขนาดเล็กในชนบทหรือหมู่บ้าน ที่สมาชิกหรือชาวบ้านหาอยู่หากินกับธรรมชาติ พึ่งพาตนเอง และไม่ค่อยถูกจัดการโดยรัฐ ดังนั้นชีวิตชาวไทยในหมู่บ้านสมัยก่อนจึงเป็นชีวิตที่มีอิสระ เรียบง่าย สมถะ มีการปกครองที่เรียกว่า ตามศักดิ์ธรรม หมู่บ้านเริ่มต้นจากครอบครัวเครือญาติที่อยู่อาศัยกันมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งคนในหมู่บ้านก็เป็นญาติพี่น้องหรือเกี่ยวดองกันทั้งสิ้น ภายหลังจึงมีคนที่ไม่ใช่ญาติเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านนั้นด้วย และหากหมู่บ้านมีคนอยู่กันมากขึ้น ก็เกิดหมู่บ้านใหม่ แยกจากบ้านเก่าออกไป

ความเป็นชุมชนของหมู่บ้านไทยแต่เดิม มีความสำคัญอยู่ที่ความเป็นญาติพี่น้อง ไม่ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นทรัพย์สินส่วนตัว แต่ถือว่าเป็นส่วนกลางของสมาชิกในครอบครัวสำหรับเป็นที่อาศัยทำกินเท่านั้น การผลิตก็เป็นการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ในครอบครัวและภายในหมู่บ้านเป็นหลัก หากมีเหลือก็นำไปขายหรือแลกเปลี่ยน ฐานะความเป็นอยู่จึงไม่แตกต่างกันมาก ผู้คนยังไม่รู้จักสะสมเงินทอง เพราะไม่มีจะให้สะสม การมีชีวิตในหมู่บ้านแต่เดิมนั้นเป็นสังคมในวงแคบ แม้จะมีหลักฐานว่าบางหมู่บ้านมีการติดต่อค้าขายกับภายนอกอย่างกว้างขวาง แต่ก็ไม้อาจนำมาเป็นข้อสรุปอธิบายภาพของหมู่บ้านไทยโดยทั่วไปได้ดังนั้นก็จำเป็นที่ชาวบ้านจะต้องพึ่งตนเองและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ต่อมาภายหลังที่หมู่บ้านได้รับแรงกระทบจากรัฐและระบบทุนนิยม โดยเฉพาะระบบการถือครองกรรมสิทธิ์เอกชน ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่และระบบความสัมพันธ์ที่เคยมีมาแต่เดิมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การเกาะเกี่ยวสัมพันธ์ซึ่งกันและกันซึ่งมีมากันแต่เดิมก็ลดน้อยลงไป

2) ชุมชนหมู่บ้านในฐานะหน่วยทางการปกครอง

หมู่บ้านเป็นหน่วยทางสังคมระดับฐานล่าง ที่มีความสัมพันธ์เป็นลำดับช่วงชั้นกับระดับที่เหนือกว่าตามโครงสร้างทางการปกครองที่ประกอบด้วย หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ ชุมชนหมู่บ้านเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ นัยของการนิยามหมู่บ้านให้ติดกับพื้นที่เกิดขึ้นจากการที่รัฐพยายามรวมศูนย์อำนาจและแบ่งพื้นที่เป็นหน่วยย่อยๆ กำหนดให้หน่วยย่อยรวมกันเป็นหน่วยใหญ่ขึ้น มีกลไกการปกครองเป็นลำดับขั้นเพื่อถ่ายทอดการปกครอง ซึ่งจำเป็นต้องมองลักษณะของความเป็นชุมชนหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับรัฐ จะเห็นได้ว่า หมู่บ้านมีความสัมพันธ์กับรัฐมาโดยตลอด เพียงแต่จะมีความสัมพันธ์ในเรื่องใดและมากน้อยเพียงใดในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น ความเป็นชุมชนจึงไม่อาจเข้าใจได้อย่างเป็นเอกเทศ หากต้องเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์กับรัฐ

ชุมชนหมู่บ้านสื่อความหมายให้เข้าใจถึงการกระจุกตัวของบ้านหลาย ๆ บ้าน หรือหลายครัวเรือนในพื้นที่แห่งหนึ่งหรือในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง และเป็นหน่วยสังคมขนาดเล็กที่สุด ที่ทางราชการกำหนดให้เป็น “หมู่บ้าน” มีความหมายเป็นหน่วยทางการปกครองของทางราชการ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วความเป็นชุมชนอาจจะไม่มีในหมู่บ้าน หรือดำรงซ่อนอยู่ในทั้งหมดหรือบางส่วนของหมู่บ้านก็ได้

ประเทศไทยเริ่มทำการพัฒนาชนบทอย่างมีแผนในปีพ.ศ. 2485 ตามแผนการบูรณะชนบทของประเทศ ประกอบกับการจัดตั้งกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งกำหนดให้พัฒนาการปฏิบัติงานในหมู่บ้าน ความเป็นชุมชนจึงถูกกำหนดตามหน่วยทางการปกครองขนาดเล็ก คือ หมู่บ้าน แม้ว่าบางชุมชนจะ

ประกอบไปด้วยหลายหมู่บ้านที่มีความสัมพันธ์กันแต่เดิมหรือเคยเป็นหมู่บ้านเดียวกันต่อมามีการแยกเป็นหมู่บ้านใหม่ภายหลัง ตามเกณฑ์การจัดตั้งหมู่บ้านของทางราชการ หากยังคงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ร่วมกัน หรือมีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น ป่า ทุ่งน้ำ เป็นต้น แต่โครงสร้างการจัดการในเรื่องราวต่าง ๆ จะแบ่งแยกไปตามหมู่บ้านหรือเขตการปกครองในระดับต่างๆ มากกว่าจะพิจารณาถึงความเป็นชุมชนที่กลุ่มคนมีสายสัมพันธ์หรือการเกาะเกี่ยวกันข้ามเขตการปกครอง

โดยนัยนี้ ชุมชนจึงหมายถึง หมู่บ้านอันเป็นเขตการปกครองของรัฐ ซึ่งเป็นความหมายที่มีความจำกัดในการประสานพลังและความเชื่อมโยงในด้านต่าง ๆ หรือหากจะประสานความร่วมมือกันในระดับสูงขึ้นไปก็จะกำหนดจากเขตการปกครองเช่นกัน อาทิเช่น กลุ่มกิจกรรมในระดับต่าง ๆ หรือปัจจุบันมีความนิยมจัดตั้งเป็น ประชาคมตำบล ประชาคมอำเภอ และประชาคมจังหวัด ที่กระบวนการจัดการก็ยังคงอยู่ในมือของฝ่ายราชการเป็นหลักอยู่นั่นเอง

3) ชุมชนในฐานะขบวนการทางสังคม

ความเป็นชุมชนในฐานะขบวนการทางสังคม (Social Movement) มีนัยของการรวมตัวของกลุ่มคนโดยการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสาระสำคัญมิใช่อยู่ที่ปริมาณของคนที่มารวมตัวกัน แต่อยู่ที่สำนึกเชิงอุดมการณ์และกระบวนการในการจัดการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ความเป็นชุมชนในลักษณะนี้เห็นได้ชัดเจนในพัฒนาการของประชาสังคมและเครือข่าย

ชุมชน-ประชาคมนั้นเกิดขึ้นจากการวิพากษ์ระบบของ “ภาครัฐ” และ “ภาครัฐกิจเอกชน” ที่มีบทบาทชี้นำหรือครอบงำความคิดและทิศทางการพัฒนาของสังคม โดยที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมมีส่วนร่วม ในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบาย ทิศทางการพัฒนาและการจัดกิจกรรมสาธารณะก่อนข้างน้อย รวมทั้งการมองเห็นจุดอ่อนของประชาธิปไตยแบบตัวแทน หรือผลประโยชน์ที่ตกกับพรรคพวกและกลุ่ม ดังนั้นจึงเกิดการเรียกร้องและหรือต้องการอุดช่องว่าง ด้วยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเสริมพลังอำนาจให้กับ “ภาคประชาชน” ซึ่งเป็นฝ่ายถูกกระทำ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในนโยบาย ทิศทาง การพัฒนา หรือกิจกรรมสาธารณะดังกล่าวในฐานะของผู้กระทำ

ในขณะเดียวกัน นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ของไทยก็กล่าวถึง “พลังที่ตาม” ที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะภาคประชาชน โดยไม่รวมภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคอื่น ๆ โดยเห็นว่า การแก้ไขปัญหาพื้นฐานของสังคมควรให้ความสำคัญกับพลังที่ตาม หรือพลังของสังคม ถ้าสังคมโดยรวมเข้มแข็ง นักธุรกิจ

นักวิชาชีพ นักศึกษา ชาวบ้าน ร่วมแรงร่วมใจกัน ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้สังคมจะเข้มแข็งจะมีลักษณะของการกระจายพลังทางสังคมของคนที่มาจากหลากหลายอาชีพ และทุกภูมิภาคของประเทศ

นอกจากนี้ ปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนหมู่บ้านหรือพื้นที่ขนาดเล็กอย่างรุนแรงนั้น พบว่าหลายกรณีเป็นปัญหาที่มีสาเหตุในเชิงโครงสร้าง เป็นกระแสจากภายนอกรวมทั้งในระดับสากลด้วย ลำพังกำลังความสามารถของชุมชนหมู่บ้านแต่ละแห่ง ไม่อาจจัดการกับประเด็นปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนเช่นนี้ได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยพลังความสามารถจากหลายฝ่ายและกระบวนการจัดการที่แตกต่างไปจากเดิม กระบวนการดำเนินงานที่จำกัดอยู่ในกลุ่มหรือพื้นที่ขนาดเล็ก จึงมีพัฒนาการเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างพลังความเชื่อมโยงที่กว้างขวางมากขึ้น

อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนซึ่งเป็นขบวนการทางสังคมเป็นอุดมการณ์เชิงอำนาจที่จะเกิดขึ้นจากความสำนึกของคนในสังคมต่อปัญหาสาธารณะหรือปัญหาที่ตนเองร่วมเผชิญอยู่โดยตรง เป็นเรื่องวิกฤติและมีความยุ่งยากซับซ้อนยากแก่การแก้ไขด้วยวิธีการและกระบวนการแบบเดิม จึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรและเครือข่าย ประกอบด้วยสมาชิกที่หลากหลาย ทั้งประชาชน ปัจเจกชน องค์กร อิสระ สาธารณประโยชน์ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน โดยสมาชิกของชุมชนไม่จำเป็นที่จะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกันหรือมีความเป็นแบบเดียวกัน ช่องทางการสื่อสารก็ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นแบบการพบปะเห็นหน้าค่าตากันโดยตรง มีทางเลือกในการติดต่อสื่อสารในหลายรูปแบบ มารวมตัวหรือเชื่อมโยงกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่มีใช้เรื่องผลประโยชน์เฉพาะคนเฉพาะกลุ่ม แต่เป็นผลประโยชน์ในวงกว้างและรวมไปถึงการสร้างระเบียบกติกาของสังคมขึ้นมาใหม่ด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นภาพของขบวนการที่ดำเนินงานต่อปัญหาเร่งด่วนและมีความวิกฤติที่เรียกว่า “งานร้อน” ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า มีการเคลื่อนไหวใน “งานเย็น” อยู่ด้วยไม่น้อย ในลักษณะของการสร้างความเชื่อมโยง การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในประเด็นที่เป็นความสนใจร่วมกัน เช่น เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายงานสวัสดิการสังคม เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่ามีตรรกภาพ และความเอื้ออาทร เป็นสิ่งจำเป็นในยุคปัจจุบัน

4) ชุมชนในแนวมุขยนิมหรือชุมชนเชิงอุดมคติ

ชุมชนในแนวมุขยนิม นี้อาจเรียกได้ว่า เป็นแนวคิดของชุมชนเชิงอุดมคติ ซึ่งมีความคิดว่าชุมชนต้องก่อเกิดมิตรภาพ ความเอื้ออาทร ความมั่นคง และความผูกพัน มีวัฒนธรรมประเพณีของ

ตนเอง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เกิดโดยธรรมชาติอยู่แล้ว และรัฐไม่ค่อยได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับชีวิตของสมาชิกชุมชนมากนัก

ส่วนที่มาของแนวคิดนี้มาจากทางตะวันตก โดยมีการนำเสนอไว้ว่า สังคมสมัยใหม่ทำให้เกิดการสูญเสียความเป็นชุมชน (Sense of community) ด้วยว่าเงื่อนไขของสังคมสมัยใหม่ ที่ไม่สามารถตอบสนองให้ปัจเจกบุคคลเกิดความมั่นคง แนวคิดของชุมชนเชิงอุดมคติไม่ได้ปรากฏชัดว่ามองชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม-วัฒนธรรมที่เป็นอิสระจากรัฐ แต่ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนที่เหมาะสมว่าควรเป็นชุมชนที่มีขนาดเล็กโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของชุมชน ประเด็นที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับรัฐก็คือ เชื่อว่ารัฐไม่สามารถตอบสนองความมั่นคงของคนได้ไม่มีองค์กรขนาดใหญ่ใดที่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของคนได้ เพราะโดยธรรมชาติแล้วองค์กรเหล่านี้มีขนาดใหญ่ ซับซ้อน และเป็นทางการเกินไป รัฐอาจจะก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในนามของรัฐ เช่น การค้า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่ในการตอบสนองอย่างปกติธรรมดาต่อความต้องการของคนในเชิงการยอมรับมิตรภาพ ความมั่นคง ความเป็นสมาชิก รัฐจะทำในสิ่งเหล่านี้ไม่ได้

ทางเลือกที่นักคิดในแนวนี้เสนอก็คือ การเรียกร้องให้ชุมชนมีขนาดเล็ก แต่มีโครงสร้างที่แน่นเหนียว เพราะในชุมชนขนาดเล็กเท่านั้นจะช่วยฟื้นฟูสภาพความสัมพันธ์ทางสังคมให้ดีขึ้น เพราะจะรับผิดชอบต่อหน่วยที่เล็กที่สุด และกล่าวถึงชุมชนขนาดเล็กที่เน้นการกระทำที่เต็มไปด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นสังคมที่คนรู้จักกันอย่างใกล้ชิดและสนิทสนม ข้อเสนอของชุมชนในลักษณะนี้ สะท้อนให้เห็นถึงปฏิกิริยาต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ การขยายตัวของเมือง ประชากร การแข่งขัน การเอารัดเอาเปรียบ ที่ก่อให้เกิดสภาวะความแปลกแยก ความวิตกกังวล ความโดดเดี่ยว ไม่สนใจใยดี ไม่รู้สึกว่าตนเองมีส่วนรับผิดชอบต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นๆที่อยู่รอบข้าง ไม่รู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อ ดัดสินใจหรือรับผลประโยชน์ใดๆ ประเด็นหลักจะเกี่ยวข้องกับปัญหาทางด้านสังคม วัฒนธรรม จิตวิทยาและการรื้อฟื้นคุณค่าดั้งเดิมในความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ โดยไม่ได้ระบุนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชนกับระบบภายนอก

ความเป็นชุมชนในแวนวนูชุนีมีลักษณะที่น่าสนใจคือ

1. ไม่ได้ให้ความสำคัญหรือความสำคัญกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์หรือพื้นที่
2. เน้นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์
3. เป็นลักษณะความรู้สึกเชิงอัตวิสัยของความเป็นชุมชนหรือแบบแผนในอุดมคติ

กล่าวคือ นำเสนอลักษณะชุมชนที่ควรจะเป็นชุมชนที่ดี หรือชุมชนในอุดมคติ

5) ชุมชนในรูปแบบใหม่หรือชุมชนเสมือนจริง (Virtual Community)

ชุมชนในรูปแบบใหม่เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาเทคโนโลยี และปัญหาของสังคมสมัยใหม่ที่ทวีความซับซ้อนและรุนแรงขึ้น การพิจารณาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาไม่อาจจำกัดอยู่ในปริภูมิของชุมชนที่มีอาณาเขตทางภูมิศาสตร์เล็กๆ ได้เพียงลำพัง เพราะบางปัญหาก็เกิดจากอิทธิพลภายนอก ซึ่งบางครั้งการแก้ไขต้องการการรวมกำลัง ความร่วมมือและทรัพยากรจากภายนอกในรูปแบบของการประสานความร่วมมือกันอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นเหตุผลคล้ายกับที่มาของชุมชนประชาสังคม

ชุมชนในรูปแบบใหม่มีลักษณะเป็น “ชุมชนไร้พรมแดน” ในความหมายที่สมาชิกหรือผู้สนใจสามารถเข้าร่วมได้ไม่จำกัดแหล่งที่อยู่ ครอบคลุมทั่วทั้งขอบข่ายของเทคโนโลยีการสื่อสารครอบคลุมถึง อาจจะเป็นลักษณะของ “ชุมชนทางอากาศ” เช่น รายการวิทยุชุมชน ชุมชนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต อาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนที่สมาชิกไม่จำเป็นต้องอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน ไม่จำเป็นว่าสมาชิกต้องพบปะหน้าตากันโดยตรง แต่เป็นชุมชนที่อาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเครื่องสานความสัมพันธ์และจิตสำนึกร่วมของสมาชิก

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของความเป็นชุมชน คือ ข่าย (Web) ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนทำนองเดียวกันก็ประกอบด้วย ข่ายเทคโนโลยี (Web) ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์และการสื่อสารของผู้คนต่าง ๆ ดังนั้นเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสารผ่านวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ จึงมีบทบาทในการสร้างชุมชนในรูปแบบใหม่ โดยสมาชิกไม่จำกัดเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ เพศ วัย ศาสนา และฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

ชุมชนที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือ “ชุมชนเสมือนจริง” (Virtual Community) เป็นชุมชนที่กลุ่มคนอาจจะได้พบกันโดยตรงหรือไม่ก็ตาม แต่มีโอกาสสื่อสารกันด้วยถ้อยคำภาษา และความคิดผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ชุมชนแบบนี้มีข้อดีกว่าชุมชนแบบอื่นตรงที่ว่าไม่มีอคติเกี่ยวกับ เพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว เผ่าพันธุ์ รูปร่างหน้าตา เสียงพูด อากัปกริยาของสมาชิก ชุมชนเสมือนจริงเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงผู้ที่มีความสนใจร่วมกันเข้าด้วยกัน ในชุมชนแบบเดิมเราจะรู้จักผู้คนต่อเมื่อได้พบปะหน้าตา และต้องคบหาสมาคมกับผู้คนจำนวนไม่น้อยกว่าที่จะพบผู้ที่มีความสนใจในเรื่องบางเรื่องเหมือนกับเรา แต่ในชุมชนประเภทนี้เราสามารถเข้าถึงแหล่งที่เราสนใจได้อย่างทันที นอกจากนี้ยังมีข้อดีคือ ช่วยคัดสรรกลั่นกรองข้อมูลที่เป็นและทันสมัย โดยไม่ต้องเก็บรวบรวมไว้มากมายเช่นแต่ก่อน

ชุมชนในรูปแบบใหม่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเชื่อมโยงผู้คนที่มีความคิด ประสงค์และความสนใจร่วมกันเข้าด้วยกัน เทคโนโลยีทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการสื่อสารที่สร้างช่องทาง ให้ผู้คนที่ผ่านเข้ามาในข่ายได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน และแบ่งปัน ความรู้ ประสบการณ์ร่วมกัน ความ เชื่อมโยงนี้มีในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค จนถึงระดับโลก

ปัจจัยและทิศทางของชุมชนในรูปแบบใหม่คือ ความเป็นปัจเจกบุคคล ระบบเศรษฐกิจ และ การแพร่กระจายของเทคโนโลยีสารสนเทศอันไร้ขอบเขต ซึ่งจะสร้างให้เกิดวัฒนธรรมมวลชนแบบ ใหม่ ข้อดีที่เกิดขึ้นคือ นอกจากสร้างให้เกิดชุมชนการเรียนรู้แล้ว ยังสามารถสร้างขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมได้อย่างกว้างขวางอีกด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เป้าหมาย ประสิทธิภาพ ของข้อมูลข่าวสารและข่ายเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม มีข้อทักท้วงว่า ชุมชนในรูปแบบใหม่นี้ไม่น่าจะ ถือว่ามีลักษณะของความเป็น “ชุมชน” เนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มีพันธะผูกพันใด ๆ กับชุมชน มี อิสระที่จะเลือกเข้าร่วมเมื่อใดก็ได้ หรือถอนตัวออกไปเมื่อใดก็ได้ อีกทั้งข้อมูลข่าวสารที่สื่อถึงกันก็ไม่ สามารถที่จะเชื่อถือได้ทั้งหมด บางครั้งยังก่อให้เกิดปัญหาต่อระบบของเทคโนโลยีอีกด้วย นอกจากนี้ แม้จะพิจารณาว่าเป็นลักษณะของชุมชนที่ไร้พรมแดน แต่คนส่วนใหญ่ยังมีพรมแดนทางด้าน การสื่อสาร สิทธิในการมีและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีด้วย

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ความเป็นชุมชนไม่ได้มีความหมายที่ตายตัว แต่มีความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลง การให้ความหมายเกี่ยวกับชุมชนจึงเป็นสื่อที่ใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคม หรือการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่ทั้งกับภายในและภายนอกชุมชน และมีเครือข่ายของความ สัมพันธ์ที่ซ้อนทับกันอยู่ ความเป็นชุมชนจึงเป็นทั้งขบวนการและกระบวนการของประชาชนในการ ปรับตัวเพื่อสร้างความสัมพันธ์หรือวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบใหม่ ที่ประชาชนมีสิทธิในการ กำหนดโครงสร้าง ระเบียบ กติกา และควบคุมทรัพยากรของตนเอง

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

2.4.1 ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

ในการให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง พบว่า ได้มีการให้ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง เช่นเดียวกับความหมายของชุมชน ความเป็นชุมชน ประชาคม ประชาสังคม สังคมเข้มแข็ง ซึ่งคำ เหล่านี้มีความหมายไปในทิศทางเดียวกัน โดยหมายถึงการที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีความคิด ประสงค์ ร่วมกัน มีอุดมการณ์ร่วมกัน หรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการ

รวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ในการกระทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน และมีการจัดการที่มีการรวมตัวของกลุ่มคนและพัฒนากลายเป็นชุมชนขึ้นมา ก่อให้เกิดพลังในการแก้ปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งดีงามทุกอย่างทั้งในด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมือง และสุขภาพ (ประเวศ วะสี, 2540 : 3 – 6, อดุลย์ วังศรีคุณ, 2543 : 14)

2.4.2 ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

จากการศึกษาถึงลักษณะที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็ง พบว่าชุมชนเข้มแข็งควรมีลักษณะที่สำคัญดังนี้ (อดุลย์ วังศรีคุณ, 2543 : 14 – 16)

1. ชุมชนมีความเป็นอิสระกล่าวคือมีอิสรภาพด้านความคิดและอุดมคติที่ไม่ถูกบังคับควบคุมด้วยกำลังอำนาจใด ๆ
2. ชุมชนรวมตัวกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมิใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว
3. สมาชิกในชุมชนมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการทำกิจกรรม มีความเอื้ออาทรต่อกัน และมีการกระทำร่วมกัน
4. ชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) สมาชิกของชุมชนจะต้องเรียนรู้ต่อความเป็นไปของโลก รู้ข่าวสารทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งเพิ่มพูนความรู้ด้านต่างๆ ที่จำเป็น เช่น ด้านอาชีพ ด้านการเมือง การปกครอง เป็นต้น โดยการเรียนรู้จะเป็นไปในลักษณะเรียนรู้ร่วมกันจากการกระทำ
5. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) การมีจิตวิญญาณของชุมชนจะเห็นได้จากการที่สมาชิกมีความผูกพันภักดีกับชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ห่วงแทนชุมชน และมีสิ่งที่สมาชิกยึดเหนี่ยวร่วมกัน
6. เป็นชุมชนที่สามารถจัดการตนเอง แก้ปัญหาของตนเองได้ โดยดำเนินการกิจกรรม 4 ประการ คือ การวางแผน (Planning) ชุมชนจะต้องมีการวางแผนว่าจะทำอะไร ใครเป็นผู้ทำ ทำที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไรก็ตามการจัดกระบวนการ (Organizing) เป็นการเตรียมการเพื่อการดำเนินการตามแผน ซึ่งต้องมีการเตรียมคน เตรียมวัสดุ เตรียมเงิน การลงมือดำเนินการ (Implementing) เป็นการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้จนกว่างานจะเสร็จ และการประเมิน (Evaluating) ในสิ่งที่ได้ดำเนินงานไปแล้ว
7. เป็นชุมชนที่มีสภาพเป็นปึกแผ่นและมีสันติภาพ สมาชิกของชุมชนมีความรู้สึกผูกพันกัน มีความรักใคร่สามัคคี
8. เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ และพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง
9. เป็นชุมชนที่มีการเกิดขึ้นของผู้นำตามธรรมชาติ

จากแนวคิดของอดุลย์ วังศรีภูณ ดังกล่าว พบว่า เป็นไปในทิศทางเดียวกับอุทัย คุลเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540 : 9 - 10) ที่ได้สรุปลักษณะการเป็นชุมชนเข้มแข็ง ว่าควรประกอบด้วยลักษณะดังนี้ สมาชิกมีความผาสุก หรือมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองสูง มีทุน แรงงาน และทรัพยากรเพื่อใช้ในการยังชีพ มีการพึ่งพาภายนอกในลักษณะของการมีอำนาจในการจัดการ รู้จักเลือกและตัดสินใจ มีความสามารถสืบสานวัฒนธรรมและวิถีชีวิต มีการพึ่งพาอาศัยกัน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นงานส่วนตัวและส่วนรวมในอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม มีการแก้ปัญหาชุมชนร่วมกัน มีความสามัคคีรักใคร่ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน สามารถธำรงรักษาความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมไว้ได้และชุมชนจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพ ของตนเองอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ เมื่อชุมชนมีความรู้ก็สามารถพัฒนาตนเอง ตลอดจนสามารถถ่ายทอดความรู้นั้นต่อเนื่องไปได้

2.4.3 กระบวนการเกิดของชุมชนเข้มแข็ง

จากการศึกษาถึงกระบวนการเกิดขึ้นของชุมชนเข้มแข็ง อุทัย คุลเกษม และอนกนาคะบุตร (2541 : 15 - 17) ได้ให้ความเห็นว่ากระบวนการเกิดขึ้นของชุมชนเข้มแข็งประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่หนึ่ง เกิดความรู้ตึกตระหนักในปัญหาร่วมกัน มีตัวกระตุ้นให้ตระหนักในปัญหา เริ่มมีการพูดคุยกัน วิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน เริ่มเรียนรู้จากของจริงจนกระทั่งมองเห็นปัญหาร่วมกัน เป็นขั้นที่เรียกว่าอยู่ในขั้นก่อรูปของประชาสังคม ขั้นตอนที่สองคือ ขั้นสร้างกลุ่ม ซึ่งเริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ ที่ค่อย ๆ ทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดเวทีการเรียนรู้ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน เป็นเวทีแวนอน มีความเข้าใจกัน มีความรู้สึกว่าจะแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง ขั้นตอนที่สามคือ ขั้นปรับโครงสร้าง ความสัมพันธ์ใหม่เป็นแวนอน และขั้นตอนสุดท้ายคือ ขั้นขยายเครือข่าย

2.4.4 แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

จากกระบวนการดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่ามีความสอดคล้องกันโดยเริ่มจากขั้นการเกิดจิตสำนึก หลังจากนั้นจึงขยายไปสู่รูปธรรม แล้วค่อย ๆ พัฒนาเป็นอุดมการณ์ที่มั่นคงของชุมชนชุมชนเข้มแข็งจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนและสังคมให้ไปสู่ความยั่งยืน การทำให้ชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการ ได้มีผู้เสนอแนวทางทำให้ชุมชนเข้มแข็งไว้ทั้งในแนวกว้างและแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ดังนี้ (อดุลย์ วังศรีภูณ, 2543 : 21 - 24)

1) แนวทางทำให้ชุมชนเข้มแข็งในแนวกว้าง ประเวศ ะสิ ได้กล่าวถึงแนวทางสนับสนุนทำให้ชุมชนเข้มแข็งไว้ 10 ประการ ดังนี้ การขับเคลื่อนและกระแสนสังคม การสำรวจผังชุมชนและเครือข่าย การส่งเสริมการขยายตัวของเครือข่ายชุมชน การสร้างศูนย์บริการวิชาการเปิดเสรี

(One-Stop-Service) การเชื่อมต่อการค้าขาย การส่งเสริมการใช้สื่อเพื่อพัฒนา การปรับวิถีงบประมาณ การออกกฎหมายเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน การฝึกอบรมทักษะการสร้างความเป็นชุมชน และการวิจัยและประเมินเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

2) แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยวิชัย ตันศิริ (2538 : คำนำ) ได้อธิบายไว้ว่า เครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ชุมชนที่มีการรวมกลุ่มเป็นองค์กร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน มีการเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์กัน จนเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันนั้น จะมีพลังในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

นอกจากนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านที่มีความเห็นที่สอดคล้องกันและได้เสนอแนวทางการรักษาความเข้มแข็งของชุมชนไว้ 9 ประการ ดังนี้คือ (อดุลย์ วังศรีคุณ, 2543 ; ประเวศ ะที, 2540 ; ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2543)

1. สมาชิกยึดมั่นในวิสัยทัศน์ของชุมชน ผู้นำชุมชนจะต้องทำหน้าที่กระจายวิสัยทัศน์หรือสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) ให้เกิดขึ้นกับทุก ๆ คนในชุมชน

2. การสร้างดัชนี (Index) ชีววัดคุณภาพชุมชน ดัชนีมีความสำคัญบ่งบอกให้เห็นถึงคุณสมบัติของการเป็นชุมชนที่ยั่งยืน

3. ตั้งเครือข่ายชุมชน การตั้งเครือข่ายความร่วมมือจะช่วยให้แต่ละชุมชนมีกิจกรรมและเป้าหมายการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพราะยึดโยงซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังช่วยให้แต่ละชุมชนนำสิ่งที่ดีมาแลกเปลี่ยนกัน

4. จัดประชุมสมาชิกชุมชนอย่างสม่ำเสมอการประชุมพบปะสังสรรค์กันอย่างสม่ำเสมอ นอกจากจะทำให้เกิดการติดตามความคืบหน้าในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังช่วยสร้างความสนิทสนม และความผูกพันของสมาชิกจากการใช้เวลาร่วมกันเป็นประจำ

5. ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่ต่อเนื่องเป็นส่วนสำคัญที่กระตุ้นให้ชุมชนมีชีวิตและดำรงอยู่ การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้ชุมชนมีความตื่นตัวอยู่เสมอ ลักษณะกิจกรรมที่ควรสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก เพื่อให้สมาชิกรู้สึกว่าได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ

6. สร้างวิถีชีวิตชุมชนให้เกิดขึ้น ชุมชนแต่ละชุมชนต่างเป็นที่รวมคนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน มีความปรารถนาความสำเร็จในเป้าหมายของชุมชนร่วมกัน จึงมิใช่เป็นเวทีฉายฉายที่มีคนรวมกันชั่วคราว ต้องสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นพวกพ้องเดียวกัน มีการแบ่งปันชีวิต มีการติดต่อสัมพันธ์กันทุกด้าน ช่วยเหลือกันและกัน มีความโอบอ้อมอารีให้แก่กัน

7. มีระบบบริหารความแตกต่างและจัดการความขัดแย้งที่ดี สร้างกลไกเพื่อให้เอื้อต่อการเกิดการยกโทษคืนดีกันอย่างเป็นธรรมชาติ เช่น การปรับตัวเข้าหากัน การรู้จักมองข้ามเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ของผู้อื่น การปฏิบัติต่อกันอย่างสุภาพอ่อนโยน

8. สร้างผู้นำรุ่นใหม่ทดแทนผู้นำรุ่นเก่า ผู้นำเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการขับเคลื่อนชุมชนให้ดำรงอยู่รอดได้ในระยะยาว และจำเป็นต้องมีการวางแผนสร้างสมาชิกทุก ๆ คนให้สามารถเป็นทีมงานด้านต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพทดแทนสมาชิกรุ่นเก่าได้

9. ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง การปรับตัวจะช่วยให้ชุมชนไม่ต้องเผชิญแรงเสียดทานจากกระแสอิทธิพลภายนอกที่ไหลบ่าเข้ามาปะทะชุมชน เช่น การปรับตัวด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ได้กำหนดแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, น.ป.ป. : 45 – 53)

1) พัฒนาระบบการเรียนรู้ของคนในครอบครัวและชุมชน โดยการปฏิรูประบบการเรียนรู้การสอนทั้งในและนอกโรงเรียน และการส่งเสริมการใช้สื่อสารมวลชนให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพของครอบครัวและชุมชน

2) ส่งเสริมการรวมตัวของชุมชน โดยการสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนในทุกรูปแบบ และการส่งเสริมการสร้างเครือข่ายชุมชนอย่างกว้างขวาง

3) สร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัวและชุมชน โดยการพัฒนาทักษะและโอกาสทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชน และการส่งเสริมให้ธุรกิจเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชนและชีวิตครอบครัว

4) สร้างหลักประกันความมั่นคงทางสังคมแก่ครอบครัวและชุมชน โดยการจัดและพัฒนาระบบสวัสดิการทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวางและทั่วถึง และการส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการบริการสังคม

5) ปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหาร จัดการเพื่อการพัฒนาครอบครัวและชุมชน โดยการปรับปรุงระบบราชการให้สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของสถาบันครอบครัวและชุมชน และการส่งเสริมให้องค์กรทางสังคมทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้มีการกำหนดแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนไว้เช่นเดียวกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้ (วงศกร ภูทอง และอลงกต ศรีเสน, น.ป.ป. : 78)

1) ส่งเสริมการรวมตัวของชุมชนและประชาสังคม อาศัยกลุ่มแกนวิद्यากรกระบวนการจากทุกภาคส่วน จัดให้มีเวทีสร้างความเข้าใจ เรียนรู้ และดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ควบคู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้คนในชุมชนได้รับการศึกษาพื้นฐานที่สอดคล้องกับศักยภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม ได้รับการฝึกอบรมที่สอดคล้องกับความต้องการและปฏิบัติเป็นอาชีพได้ ตลอดจนสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้เท่าทันโลก

2) ค้นหาศักยภาพของชุมชน ให้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นเป็นแกนประสานรวบรวมองค์ความรู้ในพื้นที่ทำวิจัยร่วมกับชุมชน เพื่อจัดทำแผนที่การตั้งถิ่นฐานแสดงทุนทางสังคม เศรษฐกิจและทรัพยากร ควบคู่กับการสร้างฐานข้อมูลและจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาเพื่อติดตามผลการดำเนินงานของชุมชน

3) สนับสนุนให้ชุมชนจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อนำศักยภาพปัญหา มาวิเคราะห์กำหนดกิจกรรมดำเนินงานตามความสามารถของชุมชนและพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลัก อาทิ เงินทุนหมุนเวียนในชุมชนที่บริหารจัดการเองได้ เสริมหนุนด้วยทรัพยากรจากแหล่ง ภายนอกในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชน

4) ให้มีการติดตามประเมินผลการพัฒนา โดยชุมชนร่วมกับภาคีการพัฒนาจัดให้มีเวที แลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ร่วมกันสรุปทบทวนและปรับระบบข้อมูลพื้นฐานและตัวชี้วัด การพัฒนาของชุมชนให้ทันสมัยเป็นระยะ ๆ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษามิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชน เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomenon) โดยการประยุกต์ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในการศึกษาภาพรวมของบริษัทและสถานภาพปัจจุบันของชุมชนในด้านต่างๆ พร้อมกับใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการศึกษาข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ได้แบบแผนของข้อมูลที่ต้องการและตรงตามข้อเท็จจริง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participation Action Research) มาทำการศึกษาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในพื้นที่ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวา ด้วยเหตุผลเนื่องมาจากชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวาเป็นชุมชนที่มีการดำเนินงานทางด้านการเรียนรู้ การพัฒนาการศึกษา การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคม และอื่นๆ ที่ได้รับการยอมรับทั่วไปจากสังคมภายนอก

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาด้วยพื้นฐานความเชื่อที่ว่า “ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ย่อมสามารถทำความเข้าใจได้ด้วยกระบวนการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ โดยยึดหลักของการเลือกพื้นที่และชุมชนที่ศึกษาให้สอดคล้องกับประเด็น ข้อปัญหา และวัตถุประสงค์ของการศึกษา” (เบญจฯ ยอดคำเนิน แอ็คติวิสต์ และคณะ. บรรณาธิการ, 2533 : 112) ดังนั้นการศึกษานี้จึงเป็นการศึกษาถึงปรากฏการณ์จริงที่ปรากฏในสังคม โดยผลการศึกษาจะทำให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้ก้าวไปสู่ทิศทางที่เหมาะสมต่อไปได้ในอนาคต ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และอื่นๆ ตลอดจนเข้าร่วมประชุมและเข้าร่วมสัมมนาในหัวข้อหรือประเด็นที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน วิทยาการกระบวนการ แล้วนำความรู้ต่างๆ ที่ได้จากวิธีการและกระบวนการดังกล่าวข้างต้นมาประมวลเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย

3.2 วิธีการที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาในหลายๆ วิธีการเข้ามาทำการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ อันจะนำมาซึ่งความรู้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนด้วยมิติทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้น โดยวิธีการที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เป็นการวิจัยที่จะนำมาซึ่งข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่เป็นบริบทในด้านต่างๆ เช่น เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ศาสนา ขนาดของครอบครัว ภูมิสิทธิ์ถือครองที่ดิน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เห็นสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชนได้ชัดเจน

ในส่วนของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือ แบบสอบถามในระดับครัวเรือน (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมา โดยเนื้อหาภายในแบบสอบถามแบ่งออกได้เป็น 5 ส่วน คือ ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลทางประชากร ข้อมูลทางเศรษฐกิจ ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม และข้อมูลปัญหาความต้องการและข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชน สำหรับวิธีการที่ใช้ในการศึกษาคือ การสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม โดยทำการสัมภาษณ์จากหัวหน้าครัวเรือนทุกครัวเรือนของชุมชนแผ่นดินทองคอยุดคักวา จำนวน 163 ครัวเรือน

3.2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

เป็นการวิจัยที่จะนำมาซึ่งข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริงเพื่อให้ครอบคลุมรายละเอียดเชิงลึกในด้านต่างๆของมิติทางวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกับความเข้มแข็งของชุมชนทั้งทางด้านบริบทชุมชน ลักษณะทางสิ่งแวดล้อม ลักษณะทางเศรษฐกิจ ลักษณะทางประชากร ลักษณะทางการปกครอง ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพหลาย ๆ เทคนิคร่วมกัน เป็นเครื่องมือในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้แก่เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) และการวิเคราะห์ SWOT เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงจากปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ในส่วนของวิจัยเชิงคุณภาพนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลใน 3 องค์กรหลัก คือ

1) **องค์กรชุมชน** ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควา คณะกรรมการมัสยิดคอบรุตต์ควา กำนัน หัวหน้ากลุ่มบ้านทุกกลุ่มบ้าน ผู้อาวุโสในชุมชน หัวหน้าและสมาชิกในกลุ่มการพัฒนาอาชีพทั้ง 6 กลุ่ม (กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ กลุ่มการค้าของชุมชน กลุ่มการเกษตรกรรมชุมชน กลุ่มคหกรรมลำไทรพัฒนา กลุ่มโรงสีข้าวขนาดเล็กของชุมชน และกลุ่มหัตถกรรมและสิ่งทอ) และชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควา

2) **องค์กรโรงเรียน** ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากอาจารย์ใหญ่โรงเรียนอิสลามลำไทร คณะอาจารย์และเจ้าหน้าที่โรงเรียนอิสลามลำไทร คณะกรรมการศึกษาโรงเรียนอิสลามลำไทร

3) **องค์กรภาครัฐ** ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจาก ผู้อำนวยการเขตหนองจอก เจ้าหน้าที่ฝ่ายงานพัฒนาชุมชน เขตหนองจอก เจ้าหน้าที่ฝ่ายศึกษานอกโรงเรียน เขตหนองจอก หัวหน้ากลุ่มและอาจารย์ผู้ทำการสอนการศึกษานอกโรงเรียน

3.2.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participation Action Research)

เป็นการวิจัยที่จะนำมาซึ่งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควา ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากกระบวนการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเป็นวิธีการกระตุ้นที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของชุมชน และทำให้เกิดการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชน อันจะนำมาซึ่งความสามารถในการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหามุมชน โดยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิควิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมคือ การสร้างอนาคตร่วมกันของชุมชน (Future Search Conference = FSC) การศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น และการจัดเวทีชาวบ้าน เป็นเครื่องมือในการศึกษา

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

3.3.1 **การวิจัยเชิงปริมาณ** ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถาม (Questionnaire) ขึ้นมา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษา

3.3.2 **การวิจัยเชิงคุณภาพ** ผู้วิจัยได้จัดทำแนวคำถาม (Guideline) เพื่อใช้เป็นประเด็นในการศึกษาด้วยเทคนิคต่างๆ ของการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยแนวคำถามการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แนวคำถามการสัมภาษณ์กลุ่ม

3.3.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ใช้กิจกรรมต่างๆ เข้ามาเป็นเครื่องมือในการศึกษาตามเทคนิควิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คือ การจัดประชุมการสร้างอนาคตร่วมกันของชุมชน การศึกษาดูงาน และการจัดทำกิจกรรมเวทีชาวบ้าน

3.4 การตรวจสอบข้อมูลการวิจัย

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ แล้ว ผู้วิจัยจึงได้ทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รวบรวมมาในทุกประเด็นที่ทำการศึกษา โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นวิธีการของ Denzin (อ้างถึงใน John P. Keeves, 1988 : 512) คือ

3.4.1 การตรวจสอบตามเข้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มา ซึ่งประกอบด้วยแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล แล้วดูว่าหากข้อมูลที่ได้มานั้นต่างเวลา ต่างสถานที่และต่างบุคคลที่ให้ข้อมูล จะเป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือไม่ ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มานั้นเหมือนกันหรือซ้ำๆ กัน ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลนั้นมีแบบแผน เชื่อถือได้

3.4.2 การตรวจสอบตามเข้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตการณ์ทั้งที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม ควบคู่กับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสัมภาษณ์กลุ่ม พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ประกอบการตรวจสอบ

3.4.3 การตรวจสอบตามเข้าด้านผู้วิจัย (Investigation Triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลในทุก ๆ ระยะของการศึกษา

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา โดยจำแนกประเด็นของข้อมูลออกตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้ จากนั้นทำการตรวจสอบข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยการจัดกระทำข้อมูลให้เป็นระบบ หากความหมายแยกแยะองค์ประกอบทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.5.1 เปรียบเทียบเหตุการณ์ (Incidents) จากข้อมูลสนาม โดยจำแนกข้อมูลออกเป็นประเภท (Categories) ต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้

3.5.2 ประมวลประเภทของข้อมูลและคุณลักษณะ (Properties) ของข้อมูลเข้าด้วยกัน เป็นการสังสมข้อค้นพบหรือข้อสรุปย่อย ที่ได้จากการเปรียบเทียบเหตุการณ์ในสนามแล้ว

3.5.3 ขยายการเปรียบเทียบให้กว้างขึ้น โดยเลือกเน้นเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจสำคัญพิจารณา เหตุการณ์อื่นที่เกิดขึ้นในชุมชน จะช่วยให้ได้ข้อสรุปที่เป็นนามธรรมมากขึ้น และค้นพบให้ได้ว่า เหตุการณ์ใดคือกุญแจสำคัญหรือมีความหมายมากที่สุดต่อประเด็นที่ศึกษา เหตุการณ์ใดที่มีความหมายน้อยเมื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของข้อมูลแล้ว จากนั้นจึงคัดทอนข้อมูลส่วนที่แตกต่างลง ให้เหลือส่วนที่เป็นคุณลักษณะร่วม และพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูล แล้วจึงสร้างข้อสรุปออกมา

เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของการ บรรยายเชิงพรรณนาเพื่อตอบคำถามต่อวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาใน ประเด็นต่าง ๆ ไว้ในบทที่ 4 ถึงบทที่ 7 ดังจะได้นำเสนอต่อไป

บทที่ 4

วัฒนธรรมอิสลามในชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัว

จากการที่ชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัวได้สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นบุคคลคนเดียวกัน จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบ มีความสามัคคีปรองดอง และรักใคร่กลมเกลียวกันอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเชื่อในการนับถือศาสนาเดียวกันเกือบทั้งชุมชนคือศาสนาอิสลาม ชาวบ้านมีความยึดมั่นในหลักการของศาสนาตามคัมภีร์อัล-กุรอาน และข้อปฏิบัติของศาสดามุฮัมมัดโดยยึดถือ “ศาสนาเป็นแกนนำชีวิต” อย่างเคร่งครัด ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนจึงยึดถือศาสนาอิสลามและข้อปฏิบัติที่กำหนดไว้ในคัมภีร์อัล-กุรอาน เป็นแนวทางหลักในการปฏิบัติเช่นเดียวกันทั้งชุมชน ดังเห็นได้จากชาวบ้านในชุมชนนับถือศาสนาอิสลามถึงประมาณร้อยละ 98.0 ของคนในชุมชนทั้งหมด และในการปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนาอิสลามของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัวนั้น มีศูนย์กลางในการปฏิบัติของชาวบ้านทุกคนในชุมชน คือ “มัสยิดอยุธยาตุ้กัว” ที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติกิจทางศาสนา และเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้านในชุมชน

จึงเห็นได้ว่าสภาพสังคมของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัว ตั้งอยู่บนรากฐานของศาสนาอันมีคัมภีร์ อัล-กุรอาน เป็นบทบัญญัติ ฉะนั้นศาสนาอิสลามจึงมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก จนอาจจะกล่าวได้ว่าศาสนาอิสลามได้กำหนดวัฒนธรรมอิสลามให้กับชาวบ้านในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย การประพฤติปฏิบัติของชาวบ้านในชีวิตประจำวันขึ้นอยู่กับบทบัญญัติทางศาสนาที่กำหนดให้ต้องประพฤติปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ดังนั้น วัฒนธรรมอิสลามจึงเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรม และวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัว

* จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงเจาะลึกในประเด็นของการก่อสร้างมัสยิดอยุธยาตุ้กัว พบว่า การสร้างมัสยิดเป็นวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิม ไม่ว่าจะชาวไทยมุสลิมจะอยู่ส่วนใดของประเทศก็ตาม เอกลักษณะอย่างหนึ่งคือชาวไทยมุสลิมจะอยู่เป็นกลุ่มก้อน คือ เป็นหมู่บ้าน และในแต่ละหมู่บ้านนั้นก็จะมีมัสยิดหรือสุเหร่าเป็นศูนย์กลางที่ชาวไทยมุสลิมจะไปประกอบศาสนากิจร่วมกัน เป็นที่เรียนหนังสือของเยาวชน โดยมีอิหม่ามซึ่งชาวบ้านเลือกขึ้นมาเป็นผู้นำทางศาสนาในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น ซึ่งเป็นไปตามหลักการของอิสลามที่ใช้อยู่ทั่วโลก มัสยิดแต่ละแห่งจะเป็นศูนย์กลางของชุมชนนั้น ๆ โดยอาจจะเกิดจากการที่เมื่อมุสลิมตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณใดก็จะอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้าน แล้วช่วยกันสร้างมัสยิดขึ้นมา หรือหากมีมัสยิดอยู่ที่ใด มุสลิมก็จะพยายามไปรวมตัวอยู่บริเวณนั้น ฉะนั้นมัสยิดจึงเป็นสัญลักษณ์ของอิสลาม มีมัสยิด อยู่ ณ ที่ใดก็ต้องเข้าใจว่ามีมุสลิมอยู่ ณ ที่นั้น ทั้งนี้เป็นเพราะระบอบสังคมอิสลามคือ ระบอบแห่งความเป็นที่นอกรัน มีหน้าที่สัมพันธ์ต่อกันโดยแน่นแฟ้นเช่นที่นอกรันที่กลางคามกันมา ดังปรากฏในคัมภีร์ อัล-กุรอาน ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายเป็นที่นอกรัน ดังนั้นทุกคนจะต้องปรับปรุงสังคมนะหว่างกันด้วยดี และจะต้องช่วยเหลือและดูเพื่อจะได้รับความเมตตาจากพระองค์” (อัล-กุรอานที่ 49 โองการที่ 10)

4.1 วัฒนธรรมอิสลามในด้านหลักคำสอนของศาสนา

เมื่อผู้วิจัยทำการศึกษาในรายละเอียดของวัฒนธรรมอิสลามในด้านหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม พบว่า ชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุคดีกัว ชีคมันน์และมีความเชื่อถือในหลักความศรัทธา 6 ประการ หลักปฏิบัติ 5 ประการ ตลอดจนหลักประจำใจ ซึ่งจะชีคมันน์ ถือมันน์ และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเช่นเดียวกับผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามอื่นๆ โดยทั่วไป โดยรายละเอียดของหลักคำสอนในศาสนาอิสลามดังกล่าว มีดังนี้คือ

หลักศรัทธา (รูก์นอิหม่าม) 6 ประการ คือ

1. ศรัทธาในพระเจ้า องค์เดียว
2. ศรัทธาในบรรดาโมลลาคะฮ์ของพระองค์
3. ศรัทธาในบรรดาพระคัมภีร์ที่พระเจ้าประทานมาแก่มนุษย์ชาติ โดยมีคัมภีร์

อัล-กุรอาน เป็นเล่มสุดท้าย

4. ศรัทธาในศาสนทูตจากพระเจ้า โดยมีศาสดามูฮัมมัด (คือลฯ) เป็นองค์สุดท้าย
5. ศรัทธาในวันพิพากษาหรือวันสิ้นโลกว่ามีจริง
6. ศรัทธาในกฎกำหนดศกภาวะแห่งธรรมชาติ และหลักจริยธรรมความดีความชั่วอัน

มาจากพระองค์

หลักปฏิบัติ (รูก์นอิสลาม) 5 ประการ คือ

1. การปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์อัลเลาะห์ และท่านศาสดามูฮัมมัด คือ ศาสนาซุคของพระองค์

2. การนมาซ (นบนอบต่อพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของทั้งกาย วาจา ใจ วันละ 5 เวลา)
3. การถือศีลอด
4. การบริจาคซะกาต
5. การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครเมกกะ ในกรณีที่สามารถทำได้

ทั้งนี้หลักศรัทธา (รูก์นอิหม่าม) 6 ประการ และหลักปฏิบัติ (รูก์นอิสลาม) 5 ประการ ที่ชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุคดีกัวชีคถือและปฏิบัติตามนั้น เป็นเช่นเดียวกับหลักปฏิบัติของชาวบ้านที่นับถือศาสนาอิสลามโดยทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

4.1.1 หลักศรัทธา (รูก่นอิหม่าม) 6 ประการ

1) ศรัทธาในพระเจ้า องค์เดียว

มุสลิมทุกคนจะต้องศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียวที่เที่ยงแท้สูงสุดคือ อัลลอฮ์ (ช.บ) พระองค์ไม่มีบุตรและไม่ได้เป็นพระบุตรของใคร พระองค์เป็นสิ่งเที่ยงแท้อันทรงไว้ซึ่งนิรันดร์ ด้วยเหตุนี้เราจึงไม่สามารถจินตนาการได้ในรูปลักษณะของพระองค์

เราจะรู้จักพระองค์ได้ก็ด้วยการศึกษาใคร่ครวญในนามของพระองค์ได้ถูกเรียกกันไปในเรื่องต่างๆตามพื้นเพภาษาของผู้ที่เคารพนับถือพระองค์ ซึ่งชาวอรับเรียกพระองค์ว่าอัลลอฮ์ ชาวฮิวเรียกยะโฮวา และอื่น ๆ ตามแต่ละเรียกขานกันไป แต่ที่สุดแล้วก็คือหนึ่งเดียวกันแห่งสากลจักรวาลนั่นเอง

2) ศรัทธาในบรรดาอภิศาสตร์ของพระองค์

มลาอิกะฮ์ คือ บรรดาเจ้าหน้าที่ผู้รับใช้ในกิจการงานของพระเจ้า บางท่านทำหน้าที่เป็นสื่อกลางคอยนำคำบัญชาสั่งสอนจากพระเจ้ามายังมนุษย์ บางท่านทำหน้าที่คอยจดบันทึกการทำความชั่วของมนุษย์แต่ละคน บางท่านทำหน้าที่รับดวงวิญญาณของมนุษย์ผู้ยังพระองค์มลาอิกะฮ์มีลักษณะที่ไม่เป็นเพศหญิงหรือเพศชาย ไม่มีความหลงลืม ไม่ฝ่าฝืนคำสั่งพระเจ้า ไม่กิน ไม่ดื่ม ไม่หลับ ไม่นอน เป็นผู้มั่นในหน้าที่ ไม่มีพ่อแม่และบุตรภรรยา เป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนแห่งความดีงาม

3) ศรัทธาในบรรดาพระกัมภีร์ทั้งหลายของพระเจ้า

ศรัทธาในบรรดาพระกัมภีร์ที่พระเจ้าประทานมาแก่มนุษย์ชาติ โดยมีกัมภีร์อัล-กุรอานเป็นเล่มสุดท้ายกล่าวคือ นอกจากมุสลิมจะต้องเชื่อถือศรัทธาในกัมภีร์อัล-กุรอาน ว่าเป็นคำสั่งสอนของผู้เป็นเจ้าของที่ได้มอบให้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด (ช.ล.) แล้ว นอกจากนั้น มุสลิมต้องศรัทธาและยอมรับในกัมภีร์ทั้งหลายที่พระองค์ได้ส่งลงมาก่อนหน้าอัล-กุรอานอีกด้วย อย่างเช่น กัมภีร์เตารอต ได้มอบให้แก่ท่านนบีมูซา (อล.) กัมภีร์ซะบูร์ให้แก่ท่านนบีดาวูด (อล.) กัมภีร์อินญีลให้แก่ท่านนบียีซา (อล.) เป็นต้น แล้วที่สุดผู้เป็นเจ้าของก็ได้มอบกัมภีร์อัล-กุรอานให้แก่ท่านนบีมุฮัมมัด (ช.ล.) ไว้เป็นทางนำในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ชาติทั้งหมดไปจนถึงวันโลกสลาย ดังนั้น อัล-กุรอานจึงเป็นบทวิดิหรือกัมภีร์ฉบับสุดท้ายที่พระเจ้าได้มอบให้แก่มนุษย์ชาติ

อัล-กุรอานเป็นกัมภีร์ที่มานำถึงระบอบแห่งการดำเนินชีวิตของผู้คนในทุกๆด้านซึ่งบรรจไว้ด้วยเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ กฎหมาย การซื้อขาย การปกครอง การสมรส การหย่าร้างระเบียบชีวิตในครอบครัว-สังคม ตลอดจนไปถึงการสงครามและการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม

4) ศรัทธาในศาสนทูตจากพระเจ้าโดยมีศาสดามูฮัมมัด (คือต.๓) เป็นองค์สุดท้าย

นบี มาจากคำ นะบะอะ แปลว่า เขาประกาศข่าวที่มีความสำคัญ (ของผู้เป็นเจ้าของ) อิสลามถือว่าบรรดาศาสดาหรือนบีผู้ประกาศธรรมของพระเจ้านั้น ได้ถูกส่งลงมายังโลกนี้มีจำนวนมากมายังทุก ๆ ประชาชาติ (10/47) ดังนั้น ทุกชาติทุกภาษาจึงมีนบีและรศูล (ศาสนทูตของพระเจ้า) ประจำแต่ละชาติ (30/47) และสำหรับทุกชาตินั้นมีผู้นำทาง (13/47) ซึ่งบางท่านก็รู้จักนาม และบางท่านก็ไม่รู้จักนาม ซึ่งมุสลิมทุกคนจะต้องให้การเคารพเชื่อถือ (4/136) จะคูหมันดูแคลนท่านหนึ่งท่านใดมิได้ (2/136, 4/152) นบีทั้งหลายมีหลักการเดียวกันคือสอนให้ผู้คนมีสัมมาประพฤติกุศล ละเว้นการบาปทั้งปวง ไม่กล่าวเท็จ เป็นสัตย์บุคคล ไม่พูดตามใจตนเอง เผยแพร่หลักธรรมต่อผองมนุษย์ทุกหมู่เหล่าอย่างเปิดเผยทั่วถึงโดยไม่มีการปิดบังซ่อนเร้น ไม่ลึกลอบในกาม ไม่ฉ้อโกง ไม่เสพสุรายาเมา ไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นจุดค้างพร้อยในคุณธรรมของท่าน (53/2)

5) ศรัทธาในวันพิพากษาหรือวันดินโลกว่ามีจริง

อิสลามถือว่าโลก (คุนฮา) ที่เราอาศัยอยู่นั้นคือวัดธาตุชิ้นหนึ่งที่จะต้องประสบกับการดับสลายไปในวันหนึ่งข้างหน้าตามกาลเวลาเหมือนกับวัดธาตุอื่น ๆ ทั้งหมด ยกเว้นผู้เป็นเจ้าของท่านนั้น ที่คงดำรงอยู่อย่างไม่มีวันดับสลายไปชั่ววันรันดร์ หลังจากนั้นมนุษย์ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ศาสนาใดจะถูกบังเกิดขึ้นมาใหม่อีกครั้งในวันปรโลก (อาคีรัต) เพื่อรับการชำระได้สวนและรับผลตอบแทนในความดีความชั่วที่เขาแต่ละคนได้ไปรหวานเอาไว้ขณะเมื่อยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ในวันนั้น ไม่มีใครไม่ว่าจะเป็นนักบุญท่านไหนหรือพระศาสดาองค์ใดจะมาช่วยไถ่บาปไถ่บุญให้แก่ใครได้ มีแต่มิตรธรรมความดีที่เขาได้เพียรประกอบไว้ในโลกนี้เท่านั้น ที่จะช่วยส่งให้เขาไปพบกับความสุขในบั้นปลายของชีวิตในโลกหน้าได้

6) ศรัทธาในกฎกำหนดศภาวะแห่งธรรมชาติ และหลักจริยธรรมความดีความชั่วอันมาจากพระองค์

มนุษย์ต้องศรัทธาว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในสากลจักรวาลนี้ล้วนเกิดขึ้น และดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ที่พระเจ้าได้กำหนดไว้ทั้งสิ้น กฎกำหนดแห่งหลักจริยธรรมความดีความชั่ว บุญบาปนั้น อิสลามถือว่ามิแต่ผู้เป็นเจ้าของผู้เดียวเท่านั้นที่มีสิทธิในการกำหนดได้ว่าอะไรคือความดีงามที่มนุษย์พึงกระทำ และอะไรคือความชั่วช้าที่มนุษย์พึงหลีกเลี่ยง ถึงแม้คนทั้งโลกจะว่าอย่างไร แต่ถ้าอัลลอฮ์ว่าไม่ดีเสียแล้ว มุสลิมทุกคนจะต้องเชื่อถือศรัทธาว่าไม่ตีไปตามนั้นอย่างไม่อาจปฏิเสธได้ สรุปแล้ว อิสลามถือว่ามาตรฐานที่ใช้กำหนด ดี-ชั่ว ผิด-ถูก บุญ-บาป อนุมัติ-ต้องห้ามนั้น ย่อมมาจากพระเจ้าแต่เพียงผู้เดียว หาได้มาจากความคิดเห็นของบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือว่ามติมหาชนส่วนใหญ่ ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีของชนชาติหนึ่งชาติใดแต่อย่างใดไม่ เพราะถ้าเราปล่อยให้หลักธรรมดี-ชั่ว บุญ-บาป ขึ้นอยู่กับสิ่งที่กล่าวมานี้ ความคิดเห็นและการประพฤติปฏิบัติของผู้คนก็จะแบ่งแยก

แตกต่างกันออกไป จนบางครั้งอาจถึงขั้นขัดแย้ง อันไม่สามารถที่จะนำมาซึ่งความเป็นเอกภาพในมวลมนุษยชาติได้

4.1.2 หลักปฏิบัติ (รুকอนอิสลาม) 5 ประการ

1) การปฏิญาณตน (ชะฮาดะฮฺ)

ผู้ประสงค์จะเข้าสู่อิสลาม จะต้องกล่าวคำปฏิญาณตนอย่างเปิดเผยและชัดเจน พร้อมทั้งเลื่อมใสศรัทธาตามที่ตนปฏิญาณและจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจัง

การเป็นมุสลิมมิใช่เพียงการกล่าวคำปฏิญาณหรือเพียงแก่ประพฤติตามแบบมุสลิมเท่านั้น หากจะต้องประกอบด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแท้จริงด้วย องค์ประกอบแห่งการปฏิญาณจะต้องพร้อมทั้ง 3 ประการ คือ

1) กล่าวปฏิญาณด้วย	วาจา
2) เลื่อมใสด้วย	จิตใจ
3) ปฏิบัติด้วย	ร่างกาย

บุคคลที่นับถืออิสลามจะต้องจัดการขลิบหนิงหุ้มปลายอวัยวะเพศออก เพื่อเหตุผลด้านความสะอาด และสุขภาพอนามัย มิใช่เป็นพิธีศาสนาแต่ประการใด ๆ เรียกว่า “กิตาน” หรือ คอคัน”

ประโชนปฏิญาณ มิใช่จะกล่าวเพียงเพื่อเริ่มต้นสถานภาพอิสลามเท่านั้น มุสลิมทุกคนควรกล่าวเป็นประจำเพื่อเตือนใจตัวเองในสิ่งปฏิญาณนั้น โดยเฉพาะที่บังคับจะต้องกล่าวก็มีอยู่ในบางการปฏิบัติศาสนกิจอย่างอื่น เช่น ต้องกล่าวในพิธีละหมาด ขณะนั่ง “ตะชะฮฺฮุด” เป็นต้น

คำปฏิญาณของอิสลาม มิใช่การสวดสาบานให้มีอันเป็นไปต่างๆ นานา มิใช่คำสวดภาวนา หากเป็นประโยคที่กล่าวแสดงถึงความศรัทธามั่นในพระเจ้าและในศาสนทูตมุฮัมมัด โดยกล่าวว่า

“ข้าพเจ้าปฏิญาณว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลเลาะห์ และข้าพเจ้าปฏิญาณว่า มุฮัมมัดเป็นศาสนทูตของอัลเลาะห์”

ผู้ที่ประสงค์จะเข้าอิสลาม จึงต้องเริ่มด้วยจิตใจที่มีศรัทธา จากนั้นก็จึงกล่าวประโยคปฏิญาณดังกล่าว ซึ่งมุสลิมทุกคนต้องกล่าวได้ การสอนประโยคปฏิญาณ จึงไม่จำเป็นต้องเลือกเอาบุคคลที่มีความรู้ศาสนาสูง มุสลิมทุกคนสามารถที่จะกล่าวนำประโชนปฏิญาณได้ทั้งนั้น

2) การละหมาด (ซอดาฮฺ)

การละหมาด คือ การแสดงความเคารพนมัสการต่ออัลเลาะห์ ซ.บ. ประกอบด้วย จิตใจ วาจา และร่างกาย พร้อมกัน

ผู้ทำละหมาดโดยสม่ำเสมอ จะก่อประโยชน์แก่ตัวเขาเองอย่างเอนกอนันต์ ทำให้จิตใจของเขาสะอาดบริสุทธิ์ ขจัดความหมองหม่นทางอารมณ์ ทำลายความดิ่งเครียด ทำให้เป็นคนที่เคร่งครัดในระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา มีความซื่อสัตย์สุจริต อุดม และจิตใจสำรวมระลึกอยู่กับพระเจ้าตลอดเวลา

เมื่อจิตใจสำรวมอยู่กับพระเจ้าและระลึกถึงแต่พระองค์ก็ไม่มีโอกาสที่จะคิดทำความชั่วต่าง ๆ คิดแต่จะปฏิบัติตามคำบัญชาและบทบัญญัติของพระองค์ ไม่กล้าทำความผิด และฝืนบทบัญญัติของพระองค์ดังที่ระบุไว้ว่า

“จงละหมาดโดยสม่ำเสมอเถิด เพราะแท้จริงละหมาดสามารถยับยั้งความชั่วและความผิดได้” (29/45).

คุณสมบัติของผู้ทำละหมาด

ผู้ปฏิบัติละหมาดต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม
2. บรรลุนิติภาวะตามบทบัญญัติอิสลาม
3. มีสติสัมปชัญญะ
4. มีความสะอาด ทั้งร่างกาย เสื้อผ้า และสถานที่

การทำความสะอาด

การทำความสะอาดตามศาสนบัญญัติ หมายถึง การปลดเปลื้องสกปรกออกจากร่างกายให้หมดสิ้น และชำระร่างกายให้สะอาด เนื่องจากมีปฏิบัติการทางธรรมชาติอันอุบัติภายในร่างกาย ซึ่งแบ่งออกได้ 2 ระดับ คือ

1. ระดับเล็ก (หะดัษเล็ก) ได้แก่
 - 1.1 มีบางสิ่งออกมาจากทวารเบาหรือทวารหนัก เช่น ลม อุจจาระ ปัสสาวะ เป็นต้น
 - 1.2 สัมผัสต่อวิยะเพศด้วยฝ่ามือ
 - 1.3 สัมผัสผิวหนังต่างเพศที่มีโชฎุอาติที่แต่งงานกันไม่ได้

เมื่อมีอุบัติเหตุการฉีกกล้ามเนื้อ ก็จะต้องทำความสะอาดร่างกายด้วยการทำ “วูดู” นั่นคือ การชำระล้างร่างกายเฉพาะส่วนที่กำหนด จึงจะถือว่าร่างกายสะอาด การทำวูดูจะกล่าวถึงต่อไป

2. ระดับใหญ่ (หะดัษใหญ่) ได้แก่

- 2.1 ทำการประเวณี
- 2.2 อสุจิกเลื้อน
- 2.3 เสียชีวิต
- 2.4 มีประจำเดือน
- 2.5 มีโลหิตหลังคลอดบุตร
- 2.6 คลอดบุตร

เมื่อมีอุบัติเหตุการฉีกกล้ามเนื้ออย่างใดอย่างหนึ่งอุบัติเหตุขึ้น ก็จะต้องทำความสะอาดร่างกาย โดยการอาบน้ำชำระให้ทั่วทั้งร่างกาย ตลอดเส้นผม และส่วนต่าง ๆ ของร่างกายจนมั่นใจว่าทั่วถึง จึงจะถือว่าสะอาดพร้อมที่จะทำการละหมาดได้

การทำวูดู

การทำความสะอาดระดับเล็กซึ่งเรียกว่าการทำวูดู หรือคนไทยเราส่วนใหญ่เรียกว่า “การอาบน้ำละหมาด” นั้นมีหลักการดังต่อไปนี้

1. ต้องกระทำโดยมีเจตนา
2. ล้างมือให้สะอาดทั้งสองข้าง
3. ล้างปากด้วยการบ้วนปากจนสะอาด
4. ล้างจมูกจนสะอาดด้วยการสูดน้ำเข้าจมูกแล้วสั่งออก
5. ล้างหน้าให้สะอาดอย่างทั่วถึง ตลอดทั้งใบหน้า
6. ล้างมือให้เลยข้อศอกสักเล็กน้อยจนสะอาด
7. ใช้น้ำเช็ดศีรษะ
8. ใช้น้ำเช็ดใบหู
9. ล้างเท้าให้สะอาดทั้งสองข้างจนถึงข้อเท้า

วาระการทำละหมาด

1. ทุกวัน มุสลิมต้องทำละหมาดถึง 5 ครั้ง ตามเวลาดังต่อไปนี้
 1. ซุบฮิ. เวลาอรุรุ่ง – เริ่มตั้งแต่แสงอรุขึ้นจนถึง-ดวงอาทิตย์ขึ้น
 2. ซุฮริ. เวลาบ่าย – เริ่มตั้งแต่ดวงอาทิตย์ค้อยจนถึงเวลาที่เงาของสิ่งหนึ่งเท่าตัวของมัน

3. อัสรี. เวลาเย็น - เริ่มตั้งแต่หมดเวลาซุสริจนถึงดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า
4. มักริบ. เวลาพลบค่ำ - เริ่มตั้งแต่หมดเวลาอัสรีจนหมดแสงสีแดงของดวงอาทิตย์
5. อีซาอู เวลากลางคืน - เริ่มตั้งแต่หมดเวลามักริบ จนแสงอรุณของวันใหม่
อุบัตซีน

2. นอกจากจะต้องทำทุกวัน ๆ ละ 5 ครั้งแล้ว มุสลิมชายยังจะต้องออกจากบ้านไปชุมนุมละหมาดประจำวันศุกร์อีกด้วย โดยทำเวลาบ่าย ส่วนผู้หญิงไม่บังคับแต่ก็อนุมติให้ออกไปร่วมได้ แต่จะต้องสำรวมตน ไม่ปะปนกับกลุ่มผู้ชาย

การทำละหมาดทุกวันศุกร์ เหมือนกับละหมาดทั่วไป เพียงแต่ก่อนทำละหมาดจะต้องแสดงธรรมกถาก่อน 2 บท ซึ่งเมื่อได้ทำละหมาดวันศุกร์แล้ว ก็ไม่ต้องทำละหมาดซุสริอีก ส่วนผู้มีเหตุขัดข้องไม่สามารถออกไปร่วมละหมาดวันศุกร์ได้ก็ให้ทำละหมาดซุสริอยู่กับบ้าน

3. ในรอบปีมีการทำละหมาดอีก 2 วาระ นั่นคือ

1) เมื่อสิ้นเดือนถือศีลอด คือเดือนรอมฎอน วันรุ่งขึ้นเป็นวันที่ 1 เดือนชาวาล ให้มุสลิมชายและหญิงออกจากบ้านมาร่วมชุมนุมทำละหมาดซึ่งเรียกว่า “ละหมาดอีคิลฟิตรี” ทำเหมือนกับละหมาดทั่วไป เพียงแต่ก่อนอ่านฟาติฮะห์ ให้ยกมือกล่าวดักบิรในรอกอะฮ์ครั้งแรก 7 ครั้ง และรอกอะฮ์หลัง 5 ครั้ง เมื่อเสร็จละหมาดแล้วให้แสดงธรรมกถา 2 บท

2) เมื่อมุสลิมทั่วโลกได้ไปชุมนุมบำเพ็ญฮัจญ์ ณ นครมักกะฮ์ ในวันหลังจากวันชุมนุมใหญ่ที่ทุ่งอะรอฟะฮ์ มุสลิมที่อยู่กับท้องถิ่นทั่วโลกจะชุมนุมกันทำละหมาด ซึ่งเรียกว่า “ละหมาดอีคิลอ์ฎฮา” ทำวิธีเหมือนกับ “ละหมาดอีคิลฟิตรี”

4. นอกจากละหมาดที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีละหมาดในวาระอื่น ๆ อีกมาก เช่น ละหมาดเมื่อเกิดจันทรุปราคา หรือสุริยุปราคา ละหมาดเพื่อขอความก้าวหน้าในการเริ่มกิจการที่สำคัญ ๆ (อิศติกอเราะฮ์) ละหมาดขอพรให้แก่ผู้ตาย เป็นต้น

จากที่กล่าวมาถึงการทำละหมาดทั้งหมด สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. ละหมาดฟิรฎอ์ฮ์นุ หมายถึง ละหมาดที่บังคับให้กระทำทุกคน ได้แก่ละหมาดวันละ 5 เวลา และละหมาดวันศุกร์เฉพาะชาย

2. ละครหมาดพิธีฎีกาฟายะตุ หมายถึง ละครหมาดที่บังคับแก่ชุมชนหนึ่ง เมื่อมีใครคนหนึ่งทำ กิจจะหมดความรับผิดชอบไปจากทุกคนในชุมชนนั้น ได้แก่ละครหมาดขอพรให้คนตายเรียกว่า “ละครหมาด ษะนาชะห์” หรือ “ละครหมาดมัยบิิด”

3. ละครหมาดซุนนะฮะตุ ได้แก่ ละครหมาดชนิดอื่น ๆ นอกจากที่เป็นพิธีฎีกาซุนนะฮะตุ และพิธีฎีกาฟายะตุ ดังได้กล่าวแล้ว เช่น รอวาติบ ตะระวีห วิตริฎอ

วิธีทำละครหมาด

การทำละครหมาดจะต้องประกอบด้วยกฎเกณฑ์ และเงื่อนไขต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ปกปิดร่างกายมิดชิดด้วยสิ่งปกปิดที่กันสายตาไว้มิให้มองเห็นผิวหนังในส่วนที่กำหนด นั้นคือ ผู้ชายระหว่างสะดือและหัวเข่า และผู้หญิงตลอดทั้งร่าง ยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือ

2. หันร่างกายส่วนหน้าไปที่ “กะบะฮะตุ” หรือ “บัยตุลเลาะฮะตุ” และเรียกว่า “กิบละฮะตุ” ที่ตั้ง ของกะบะฮะตุ คือ นครมักกะฮะฮ์ในประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงขวานิดหน่อย สำหรับผู้ทำละครหมาดในประเทศไทย

3. ตั้งเจตนาในการทำละครหมาด

4. ยืนตรง

5. ยกมือขึ้นให้ตรงกับบ่าทั้งสองข้างแบมือไปข้างหน้าพร้อมกับกล่าว “ดักบิร” คือ กล่าว สดุดีในความเกรียงไกรของพระเจ้าแล้วลงมือลงมากอดไว้ได้ออกโดยให้มือขวาทับบนมือซ้าย

6. อ่านบทโองการอัลกุรอาน “อัลฟาติฮะฮะตุ” แม่บทซึ่งเป็นบทแห่งการสรรเสริญพระเจ้า เป็นเจ้า และติดตามด้วยบทอื่น ตามแต่ผู้ละครหมาดจะเลือกอ่าน

7. ก้มโค้งลงโดยให้ศีรษะมีแนวตรงกับแผ่นหลังฝ่ามือทั้งสองข้างวางไว้บนหัวเข่าทั้งสอง ข้างพร้อมกับอ่านสดุดีความบริสุทธิ์แห่งพระเจ้า (คัสบิหุ)

8. เงยศีรษะขึ้นมาอยู่ในท่ายืนดั้งเดิมและอ่านบทสดุดีบทสรรเสริญพระเจ้า

9. ก้มลงกราบโดยให้หน้าผากกับงูศ ฝ่ามือทั้งสองข้างและหัวเข่าทั้งสองข้าง ปลาย นิ้วเท้าทั้งสอง วางจรดกับพื้น ให้แน่นสนิทและอ่านบทสรรเสริญความบริสุทธิ์แห่งพระเจ้า

10. เงยขึ้นมา นั่งพับเขียบโดยวางกันไว้บนเท้า วางฝ่ามือไว้ส่วนบนหัวเข่าและบทขอพร

11. ลงไปทำการกราบอีกครั้งหนึ่งตามแบบที่กล่าวไว้แล้ว

การกระทำตามลำดับมาถึงข้อนี้เรียกว่า “หนึ่งรอกาอะฮฺ” (รอกะฮฺ) หมายถึง หนึ่งรอบวงของการทำละหมาด ซึ่งต่อไปก็ให้เริ่มใน “รอกาอะฮฺ” ที่สอง โดยลุกขึ้นยืนตรงแล้วปฏิบัติตามลำดับที่กล่าวมาจนถึงลำดับสุดท้ายคือ การกราบครึ่งสอง

12. เงยขึ้นจากการกราบครึ่งสองมานั่งทำพิบเพียงวางมือบนขาส่วนบนหัวเข่า และอ่านบทการวะต่อพระผู้เป็นเจ้า (ตะฮียะฮฺ)

13. ถ้าละหมาดนั้นมีเพียงสองรอกาอะฮฺ ก็ให้เลิกละหมาดเพียงนี้ได้ ด้วยการให้สลามพร้อมกับหันใบหน้าไปทางขวาและทางซ้าย และใช้มือขวาลูบใบหน้าเป็นอันเสร็จพิธี

แต่ถ้าละหมาดมีจำนวน 3 หรือ 4 รอกาอะฮฺ ก็ให้ลุกขึ้นทำต่อไปใหม่ตามลำดับจนครบ ซึ่งละหมาดจำนวนเกินกว่า 2 รอกะฮฺนั้น การนั่งอ่านบทการวะจะมีถึง 2 ครั้ง คือ ครั้งแรกในรอกาอะฮฺที่ 2 และครั้งที่ 2 ในรอกาอะฮฺสุดท้าย

อนึ่ง การนั่งอ่านบทการวะ สำหรับครั้งที่ 1 ควรนั่งแบบวางกันไว้บนขา (อิฟดิรอซ) และสำหรับครั้งสุดท้าย ควรนั่งแบบวางกันไว้แนบพื้น (ตะวรัฎ)

จำนวนรอกาอะฮฺ

การละหมาดประจำวัน มีจำนวนรอกาอะฮฺแตกต่างกันดังต่อไปนี้

1. ซุบฮิ	มี 2 รอกาอะฮฺ
2. มักริบ	มี 3 รอกาอะฮฺ
3. อีชาฮฺ	มี 4 รอกาอะฮฺ
4. ซุฮริ	มี 4 รอกาอะฮฺ
5. อัศริ	มี 4 รอกาอะฮฺ
รวม	17 รอกาอะฮฺ รอกาอะฮฺ

สำหรับการละหมาดชนิดอื่น ๆ มีการทำละหมาดติดต่อกัน 2 รอกาอะฮฺ ยกเว้นละหมาด “วิตริ” ซึ่งรอกาอะฮฺ สุดท้ายต้องทำเพียงรอกาอะฮฺเดียวไม่ติดต่อกับรอกาอะฮฺต้น ๆ

การละหมาดร่วมกัน (ยะมาอะฮฺ) ควรทำละหมาดร่วมกันเป็นคณะโดยมีผู้นำ (อิหม่าม) ใน การปฏิบัติเพื่อฝึกการจัดระเบียบทางสังคม ท่านศาสตราจารย์หมัด (ช.ล) กล่าวความว่า

“การละหมาดเป็นคณะดีกว่าละหมาดคนเดียว 27 เท่า”

3) การจ่ายชะกาต

ชะกาต คือ ทรัพย์สินจำนวนหนึ่งที่ได้กำหนดไว้เป็นอัตราส่วนจากจำนวนทรัพย์สินที่เจ้าของทรัพย์สินได้มาจนครบพิภคที่ศาสนาได้บัญญัติไว้ และนำทรัพย์สินจำนวนนั้นจ่ายออกไปแก่ผู้มีสิทธิ

คำว่า ชะกาต แปลว่าความเจริญก้าวหน้า และการขัดเกลาให้สะอาดเนื่องเพราะเมื่อเจ้าของทรัพย์สินได้จ่ายชะกาตออกไปเท่ากับเป็นการขัดเกลาจิตใจให้สะอาดปราศจากกิเลสหนาประการ โดยเฉพาะความตระหนี่ ความใจแคบ ซึ่งเป็นกิเลสใหญ่ชนิดหนึ่งที่เป็นสาเหตุสำคัญให้สังคมอยู่กันอย่างเห็นแก่ตัว ไม่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันแน่นอน สังคมที่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัวไม่นานวิกฤติการณ์ก็จะต้องเกิดแก่สังคมนั้น การแก่งแย่งชิงดี ชุกรัด ทำลายกัน และอาชญากรรมต่าง ๆ จะต้องอุบัติขึ้น

การจ่ายชะกาตจะทำให้สังคมเจริญก้าวหน้า คนยากจนมีโอกาสดำเนินชีวิตได้รับการช่วยเหลือ การสังคมสงเคราะห์ จะกระจายออกไปอย่างกว้างขวาง สถาบันทางสังคมได้รับการพัฒนา รวมทั้งผู้ยากไร้ที่หมดทุนในการประกอบอาชีพหรือไม่มีทุนศึกษาต่อ ก็มีโอกาสนี้จะใช้ชะกาตเงินสร้างชีวิตใหม่แก่ผู้ขาดแคลน และผู้ยากไร้เหล่านั้น

ระบบชะกาต หากนำมาจัดดำเนินการอย่างเต็มระบบแล้ว จะมีผลในทางพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านการทหาร ด้านการเมือง และด้านสังคม ตลอดจนด้านอื่น ๆ ที่ขาดแคลนทุนโดยตรง

เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่า สังคมมนุษย์อันประกอบด้วยสมาชิกสังคมเป็นจำนวนมากนั้น ย่อมต้องมีสมาชิกบางส่วนประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจจนไม่สามารถช่วยตัวเองได้ หากชะกาตไม่มีในสังคมนั้น ผู้ประสบปัญหาดังกล่าวก็จะกลายเป็นสมาชิกส่วนเกินของสังคมอาจจะกลายเป็นอาชญากรหรือเป็นขอทานได้เท่า ๆ กัน ซึ่งคนทั้ง 2 ประเภทนี้ เป็นบุคคลที่สังคมไม่พึงปรารถนาเป็นเศษขยะของสังคม และเป็นผู้บ่อนทำลายความสงบสุขของสังคม

ผู้มีฐานะดีทั้งหลายเมื่อมีอัตราส่วนที่จะต้องนำออกมาโดยชะกาตก็ย่อมแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี

การจ่ายชะกาดนั้นมีให้จ่ายแบบ “ให้ทาน” แต่เป็นการจ่ายไปเพื่อให้ผู้รับได้นำไปเป็นทุนดำเนินการทางด้านอาชีพหรือแก้ไขปัญห เศรษฐกิจของตัวเองเป็นลักษณะการจ่ายแบบ “การตั้งคมสงเคราะห์” ซึ่งระบบชะกาดนี้เป็นระบบที่สามารถประกันสังคมได้อย่างแน่นอน

ประเภทของชะกาด

ชะกาดแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ชะกาดทรัพย์และชะกาดร่างกาย

1. ชะกาดทรัพย์ (ชะกาดตุลมาล)

ได้แก่ ชะกาดจากทรัพย์อันได้มาสู่กรรมสิทธิ์ ซึ่งจะต้องจ่ายตามพิกัตอัตราส่วน และเงื่อนไขอันถูกกำหนดไว้โดยบทบัญญัติแห่งศาสนา

ชะกาดทรัพย์มี 6 ชนิด

1. เงิน ทอง เงินตรา
2. ผลผลิตการเกษตร
3. ปศุสัตว์
4. การค้าขาย
5. ขุมทรัพย์ที่ขุดพบ
6. แร่ธาตุที่ขุดพบ

พิกัตและอัตราส่วนในการจ่ายชะกาดทรัพย์

พิกัตหรือที่เรียกในภาษาอารบว่า “นิศอบ” นั้น หมายถึงทรัพย์รายได้จำนวนที่กำหนดไว้ อย่างต่ำว่าจะต้องเริ่มจ่ายชะกาด โดยกำหนดอัตราส่วนในการจ่ายไว้ต่างกันตามแต่ละชนิดของชะกาด ดังต่อไปนี้

1) เงินทอง เงินตรา

หมายถึง เงินหรือทองที่ไม่ใช่เครื่องประดับปกติ เมื่อทองมีน้ำหนักตั้งแต่ 20 มิชกอน ประมาณ 85 กรัม หรือเงินมีน้ำหนักตั้งแต่ 200 คิรฮัม ประมาณ 600 กรัม เป็นต้นไป จะต้องเป็น ชะกาด 2.5 % เมื่อครบทุกรอบปีและเงินตามให้เทียบตามราคาทอง

2) ผลผลิตทางการเกษตร

ผลผลิตทางการเกษตรที่ต้องนำมาจ่ายชะกาด เช่น อินทผลัม องุ่น สาลี ข้าว เมื่อมีผลผลิตในรอบปีตั้งแต่ 650 กิโลกรัม (5 วะตัก) เป็นต้นไป จำต้องนำมาจ่ายชะกาด 10 % หากประกอบการโดยอาศัยกรรมชาติล้วน แต่ถ้าใช้เครื่องมือให้จ่ายเพียง 5 %

3. ปศุสัตว์

ปศุสัตว์ที่ต้องนำมาจ่ายชะภาคได้แก่ อูฐ วัว ควาย แพะ และ แกะ มีรายละเอียดเกี่ยวกับพิกัดและอัตราการจ่ายชะภาคอยู่หลายขั้นตอน เช่น

วัวและควาย 30 ตัว จ่ายชะภาคลูกวัวหรือควายอายุ 1 ขวบ 1 ตัว

อูฐ 5-9 ตัว จ่ายชะภาคแกะ 1 ตัว

แพะหรือแกะ 40-120 ตัว จ่ายชะภาค แพะหรือแกะ 1 ตัว

4) การค้า

การจ่ายชะภาคการค้านี้ ให้คำนวณราคาสินค้าที่คงเหลือเมื่อครบรอบปีการคิดชะภาคด้วยราคาคำนวณของสินค้าในปัจจุบันนี้รวมกับเงินทุนหมุนเวียนที่มีอยู่ในขณะนั้น มีจำนวนเท่าใดก็ให้จ่ายเป็นชะภาคในอัตรา 2.5 % ส่วนเงินที่สะสมไว้จากการค้าขาย เมื่ออยู่ครบรอบปีและถึงพิกัดแล้ว ต้องนำมาจ่ายชะภาคเป็นชะภาคเงินตรา

5) ขุมทรัพย์

ขุมทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์สมบัติที่มีผู้ฝังไว้ใต้ดินในสมัยโบราณเมื่อขุดพบให้นำทรัพย์นั้นแบ่งออกเป็น 5 ส่วน และจ่ายเป็นชะภาค 1 ส่วน โดยไม่ต้องรอเวลา

6) แร่ธาตุ

แร่ทองคำหรือเงินที่ขุดพบ เมื่อมีจำนวนครบพิกัด จะต้องจ่ายเป็นชะภาค 2.5 % โดยไม่รอเวลา

2. ชะภาคร่างกาย (ชะภาคบุคคล)

ชะภาคร่างกายหรือชะภาคชีวิต หมายถึง อาหารบริโภคที่จะต้องจ่ายเป็นชะภาคโดยไม่คำนวณมาจากทรัพย์ แต่คิดตามจำนวนบุคคลที่มีอยู่ในครอบครัว บุคคลจะมีฐานะอย่างไรก็ต้องจ่ายเป็นชะภาคทั้งสิ้น ทั้งนี้หากมีเหลือจากการบริโภคในวันอิคิลฟิคริ ถ้าไม่มีเหลืออยู่ก็ไม่ต้องจ่าย

อาหารหลักที่ใช้บริโภคประจำวัน เช่น ประเทศไทยของเรา ถึงบริโภคได้แก่ ข้าวสาร จำนวนประมาณ 4 ลิตรต่อ 1 คน โดยการจ่ายนั้นเป็นภาระหน้าที่ของหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียว

หัวหน้าครอบครัวมีสมาชิกครอบครัวอยู่จำนวนเท่าใดก็ให้คำนวณสมาชิกละ 4 ลิตร รวมทั้งตัวเองรวมแล้วมีจำนวนกี่ลิตรก็ให้จ่ายเป็นชะภาคออกไปและหากอาหารบริโภคมีเหลืออยู่ไม่ครบจำนวน ก็ให้จ่ายเท่าที่มีไม่บังคับให้เป็นหนี้เพื่อจ่ายชะภาค

ผู้มีสิทธิรับชะงาด

ผู้มีสิทธิรับชะงาด มีบัญญัติไว้ในอัลกุรอาน บทที่ 9 โองการที่ 60 ซึ่งมีจำนวน 8 ประเภท ดังต่อไปนี้

- 1) คนยากจน (ฟาگیر) หมายถึง คนที่ยากไร้ไม่มีทรัพย์สินสมบัติ ไม่มีค่าใช้จ่ายประจำวัน และไม่มีอาชีพทำให้จ่ายชะงาดเพียงพอที่พวกเขาจะได้นำไปเป็นทุนดำเนินอาชีพต่อไป
- 2) คนขัดสน (มิตกิน) หมายถึง บุคคลที่มีอาชีพทำแต่รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ให้บริจาชะงาดเพื่อช่วยเพิ่มทุนอาชีพหรือเสริมในส่วนที่ขาด
- 3) ผู้เข้ารับอิสลาม (มูอัลลัฟ) หมายถึง บุคคลที่นับถือศาสนาอื่นและเข้ามารับอิสลาม ให้จ่ายชะงาดแก่เขา แม้เขาจะมีฐานะดีก็ตาม เพื่อรับขวัญและให้กำลังใจแก่เขา และถ้าเขามีฐานะยากจนหรือสภาพอื่น ๆ เมื่อเขารับชะงาดจากสิทธิในข้อนี้ไปแล้วครั้งหนึ่ง ครั้งต่อไป เขาก็รับในฐานะอื่น มิใช่ในฐานะมูอัลลัฟ
- 4) เจ้าหน้าที่จัดการเกี่ยวกับชะงาด (อามิล) หมายถึง เจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยรัฐ หรือองค์กรที่มีอำนาจจัดตั้งโดยไม่มีค่าตอบแทนเพื่อจัดเก็บ รวบรวม และจ่ายชะงาดแก่ผู้มีสิทธิ ให้จ่ายชะงาดเป็นค่าตอบแทนแก่เขาและหากเขามีค่าตอบแทนจากรัฐ หรือองค์กรแล้ว เขาไม่มีสิทธิที่จะรับชะงาดเป็นค่าตอบแทนซ้ำซ้อนอีก
- 5) ทาสที่ไถ่ตัวเอง (ริก็อบ) หมายถึง ทาสที่ต้องการไถ่ตัวเองจากนายเพื่อเป็นเสรีชน โดยนายทาสได้อนุญาตให้หาค่าไถ่ตัวเองมาไถ่ตัว ให้รับชะงาดได้เฉพาะเท่าจำนวนที่จะนำไปไถ่ตัวเท่านั้น
- 6) ผู้มีหนี้สิน (ฆอริมีน) หมายถึง บุคคลที่เป็นหนี้ในทางที่ไม่ผิดต่อบทบัญญัติศาสนา เช่นเป็นหนี้เพราะช่วยเหลือผู้อื่น เป็นหนี้เพราะใกล้เกลี้ยหรือประนีประนอมกรณีพิพาท เป็นต้น ให้รับชะงาดตามจำนวนหนี้สินที่เขาถืออยู่เท่านั้น
- 7) ผู้พลัดถิ่น (อิบนิตตะบิล) หมายถึง ผู้เดินทางที่ขาดปัจจัยการเดินทาง ให้เขารับชะงาดได้เฉพาะที่จะใช้จ่ายในการเดินทางเท่านั้น

8) ในทางของอัลเลาะห์ (พีสะบีลิลละฮ์) หมายถึง บุคคลที่สละชีวิตของตนเอง ในทางของ อัลเลาะห์ เพื่อปกป้องอริปไตยของศาสนา และเชิดชูศาสนาให้สูงส่ง เช่น ผู้สละชีพทำศึก กับเหล่าศัตรูผู้รุกราน เป็นต้น ให้เขาได้รับชะกาตเป็นค่าไช้จ่ายในการปฏิบัติงานของเขา

4) การถือศีลอด-ถือบวช

การถือศีลอดหรือการถือบวช ภาษาอาหรับใช้คำว่า “อัสเซอัม” หรือ “อัสศิยาม” ความหมาย เดิม หมายถึง การงดเว้น การระงับ การหักห้ามตัวเองในนิยามศาสนบัญญัติ หมายถึง

“การงดเว้นสิ่งที่จะทำให้การถือศีลอดเป็นโมฆะตามศาสนบัญญัติโดยเริ่มตั้งแต่วเวลาแสง อรุณขึ้นจบถึงตะวันตกดิน”

การถือศีลอดที่บังคับให้กระทำนั้นมีเฉพาะในเดือนรอมฎอนเท่านั้น ส่วนในวาระอื่น ๆ ไม่ได้บังคับแต่ประการใด ๆ นอกจากจะมีเหตุปัจจัยอย่างอื่นมาบังคับ เช่น การบ่นไว้ว่าจะถือศีลอด อันมิใช่ในเดือนรอมฎอนอย่างนี้ถือว่าการถือศีลอดตามที่บ่นไว้ นั้นถูกบังคับให้กระทำ เป็นต้น

ผลจากการถือศีลอด นำไปสู่คุณธรรมนานาประการ เช่น

1. แสดงให้ประจักษ์ชัดถึงความเสมอภาคทางสังคม ไม่ว่าบุคคลจะมีฐานะตำแหน่งยศถาบรรดาศักดิ์สูงต่ำอย่างไร ก็จะต้องถือศีลอดเหมือนกันหมด ไม่มีการแบ่งชนชั้น ซึ่งเท่ากับเป็นการลดช่องว่างระหว่างชนชั้นโดยตรง

2. สามารถควบคุมจิตใจของตนเองได้

3. มีความซื่อสัตย์สุจริตแม้จะหิวแสนหิว กระหายน้ำสักปานใดก็ไม่แอบไปรับประทานและดื่ม

4. มีความอดทน อดกลั้น เพราะขณะถือศีลอดนั้น ร่างกายมีความอ่อนเพลียมาก แต่ก็สามารถอดทนจนครบเวลาของมันโดยไม่ย่อท้อ ไม่เหน็ดเหนื่อย ไม่บ่น ไม่วิตก ไม่โมโห และไม่แสดงความอ่อนแอ

5. มีคุณธรรม มีความสำรวมตนเอง และยำเกรงพระเจ้าไม่ประพฤติดิถีในขณะถือศีลอด ตัวเองจะรู้สึกขะเขวข่งรังเกียจการกระทำความชั่วสามานย์ทั้งปวง และจิตใจเบิกบานในการประกอบคุณธรรมความดี ผู้ถือศีลอดจึงชอบอ่านกรุอาน ชอบทำละหมาด ชอบทำบุญทำทาน

6. มีจิตเมตตาสงสาร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น เพราะผู้ถือศีลอดรู้สขของความหิว กระทบว่ามีอาหารอย่างใด คนที่อยากจนกว่าเขา เมื่อหิวอย่างที่สุดแล้ว ได้เวลารับประทาน แทนที่จะมีอาหารอย่างใด บางคนก็มีอาหารพอประทังชีวิตเท่านั้นและเป็นอาหารที่ขาดคุณค่า เพราะความอยากจนส่วนตัวเขาเอง เมื่อถึงเวลารับประทาน แม้จะหิวสักปานใด ก็มีอาหารอย่างดีรออยู่ มากมายเต็มโต๊ะอาหาร ซึ่งความเป็นจริงแล้วในช่วงเวลาของความหิวกระหายนั้น ไม่ว่าจะขาดคิมิจนก็ ตกอยู่ในสภาพทรมาณเหมือนกันนั่นเอง

7. มีความสำนึกในเมตตาแห่งพระผู้เป็นเจ้าและชาวซึ่งต่อพระองค์เป็นยิ่งนัก เพราะ สภาพทรมาณจากความหิว เมื่อได้เวลารับประทานเขาก็สามารถจะตระหนักถึงคุณค่าอาหารว่ามีมากมายเหลือเกิน และอาหารที่เขาได้รับประทานนั้นเป็นสิ่งที่พระองค์ทรงประทานลงมาให้เขา เวลารับประทานอาหารในตะวันตกดิน ซึ่งเขาคออาหารมาเป็นเวลาถึงหนึ่งวันเต็มนั้นเป็นเวลาอันมีความ สุขสำหรับเขาเหลือเกิน เขาได้รู้ความโปรดปรานของพระผู้เป็นเจ้าว่ายิ่งใหญ่หนัก หากเขาไม่มีอาหารและเขาต้องอดต่อไป เขาจะทรมาณทวีขึ้นสักปานใด เขาอาจจะถึงกับเสียชีวิตก็ได้ ส่วนในช่วงเวลาที่เขาไม่ได้ถือศีลอดนั้น เขาไม่เคยตระหนักถึงคุณค่าอาหารที่พระผู้เป็นเจ้าทรงประทานให้แก่เขา เขากินเขาคิม้อย่างฟุ่มเฟือย เหลือทิ้งมากมาย เพราะเขามีอาหารล้นเหลือ จะกินเวลาเท่าใด ก็สามารถกินได้ตลอดเวลา

8. มีระเบียบวินัย และฝึกให้ตรงต่อเวลาเพราะการถือศีลอดมีเงื่อนไขให้ทุกคน ปฏิบัติอยู่ในกรอบแห่งความประพฤติอันดีงามมากมายจะรับประทานก็ต้องตรงเวลา จะพูดจาหรือจะเคลื่อนไหวก็ต้องระมัดระวังกลัวกุศลแห่งการถือศีลอดจะบกพร่องไป

คุณธรรมทั้งหลายอันได้มาจากการถือศีลอดนั้น ที่สุดก็รวมอยู่ในความยำเกรงพระเจ้า ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางคุณธรรมทั้งปวง ดังนั้นอัลกุรอานจึงโองการไว้สั้นๆในบทที่ 2 โองการที่ 183 ความว่า

“เหล่าผู้ศรัทธาอภัย การถือศีลอดได้บัญญัติแก่ผู้เจ้า ประคองเดียวกับที่ได้บัญญัติไว้แก่ ประชาชนก่อนผู้เจ้า ทั้งนี้เพื่อผู้เจ้าจักได้ยำเกรง”

คุณสมบัติของผู้ถือศีลอด

ผู้ที่ศานาบังคับให้ถือศีลอดจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. เป็นมุสลิม
2. บรรลุนิติภาวะตามศาสนบัญญัติ
3. มีสติสัมปะชัญญะ
4. มีสุขภาพสมบูรณ์ไม่ป่วยไข้หรือชราภาพ
5. ไม่อยู่ในระหว่างเดินทาง

บุคคลผู้ได้รับการผ่อนผันไม่ต้องถือศีลต

บุคคลที่สามารถผ่อนผันไม่ต้องถือศีลตมีดังต่อไปนี้

1. ผู้ป่วยไข้ธรรมดา ให้ถือศีลตชดเชย เมื่อหายจากป่วยเป็นปกติ
2. ผู้ป่วยไข้เรื้อรังจนไม่มีโอกาสหาย ให้จ่ายอาหารหลักประจำวัน เช่น ข้าวสาร แก่คนยากจนวันละ 1 ทะนาน จนครบวัน
3. ผู้เดินทางให้ถือศีลตชดเชย เมื่อหมดสภาพการเดินทาง
4. ผู้ชราให้จ่ายอาหารวันละ 1 ทะนานแก่คนยากจน
5. หญิงมีครรภ์ ให้จ่ายอาหารวันละ 1 ทะนานแก่คนยากจนแทน พร้อมกับถือศีลตชดเชยในกรณีไม่ถือศีลตเพราะกลัวจะเกิดอันตรายแก่บุตร และหากกลัวอันตรายจะเกิดแก่ตัวเองให้ชดเชยโดยไม่ต้องจ่ายอาหารแก่คนยากจน
6. หญิงแม่ลูกอ่อน ให้จ่ายอาหารแก่คนยากจนวันละ 1 ทะนาน พร้อมกับถือศีลตชดเชย ในกรณีไม่ถือศีลตเพราะกลัวจะเกิดอันตรายแก่บุตร และหากกลัวอันตรายจะเกิดแก่ตัวเองให้ชดเชยโดยไม่ต้องจ่ายอาหาร

ข้อควรเว้นของผู้ถือศีลต

1. การรับประทาน การดื่ม
2. การนำสิ่งภายนอกเข้าสู่อวัยวะภายในร่างกาย
3. การแสดงกิจกรรมทางเพศ
4. การอาเจียนโดยตั้งใจ

ข้อปฏิบัติของผู้ถือศีลต

1. รักษาข้อควรเว้นต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด หากผิดข้อใดถือว่าศีลตวันนั้นเป็นโมฆะ
2. การศาสนกิจและการกุศลให้มาก เช่น ละหมาด อธิตักภัท อานกุรอาณ
3. ทั้งนี้ให้ประกอบอาชีพและปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เป็นปกติ ตำรวมคน ตำรวมวาจา และตำรวมใจอยู่ตลอดเวลา

5) การบำเพ็ญอภัย

การบำเพ็ญอภัยหรือประกอบพิธีอภัยเป็นศาสนกิจประการสุดท้ายในหลักปฏิบัติพื้นฐานเป็นศาสนกิจที่สรุปไว้ซึ่งอุดมการณ์ทางสังคมไว้อย่างครบบริบูรณ์

การที่มุสลิมจากทั่วทุกมุมโลกเดินทางออกไปจากถิ่นที่อยู่อาศัยของตนไปสู่อุญัตต์เป็นประจำติดต่อกัน 1,400 กว่าปี นับเป็นกิจกรรมที่มีความมหัศจรรย์และมีพลังอันเกรงกลัวทางศรัทธาอัน

นักจากวิญญูจิตที่ฝึกกันเป็นดวงเดียวกัน แม้จะมาจากถิ่นฐานต่างกัน มีตำแหน่งทางสังคมไม่เท่ากัน แต่เมื่อทุกคนเดินทางมาสู่ศาสนกิจข้อนี้ ถึงเวลานั้นถูกสลัดทิ้งไปโดยสิ้นเชิง ทุกคนซึ่งมีจำนวนมหาศาล แต่ก็ร่วมกิจกรรมเดียวกันโดยไม่รังเกียจเคียดฉุนท์ ไม่มีความโกรธเกลียดซึ่งกันและกัน

คนเป็นจำนวนล้านไปรวมกันอยู่ในสถานที่เดียวกัน แต่ไม่มีเรื่องขัดแย้งกัน ทุกคนมีใบหน้าอันยิ้มแย้ม ทักทายซึ่งกันและกัน ช่วยเหลืออย่างไม่ถือเขาถือเรา ผิดพลาดล่วงเกินกันบ้างก็พร้อมที่จะให้อภัยแก่กันและกัน

ไม่มีใครปลูกเอาเจือปนใจอันแตกต่างกัน มาเป็นปัจจัยที่จะสร้างความรู้สึกลงและเน้นให้เห็นความแตกต่างนั้นจนกลายเป็นกรณีแบ่งแยกระหว่างกลุ่ม และแท้ที่จริงนั้นความแตกต่างดังกล่าวไม่มีใครสนใจเลยแม้แต่น้อย

ทุกคนมีดวงใจที่ขอมสยบต่อพระผู้เป็นเจ้าอย่างแท้จริง ขอมงานนต่อพระองค์โดยไม่มีเจือปนใจ การปฏิบัติทุกประการเป็นไปตามบทบัญญัติอันประกาศิตของพระองค์ ถึงแม้การปฏิบัตินั้นในสายตาของมนุษย์ทั่วไปจะมองเห็นเหตุผล แต่สำหรับมุสลิมแล้ว การปฏิบัตินั้นมีความหมายสำหรับชีวิตมาก ทุกคนไม่ได้ถือเอาเหตุผลเป็นเป้าหมายในการปฏิบัติ แต่เป้าหมายก็คือการได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติของพระองค์เป็นการแสดงความเคารพและการนบัตการต่อพระองค์ด้วยสุจริตใจจริงใจและบริสุทธิ์ใจ มุสลิมมิได้กราบไหว้เหตุผล แต่มุสลิมกราบไหว้พระผู้เป็นเจ้า

มุสลิมทุกคนมีความสุขที่ได้กราบไหว้และปฏิบัติตามพระบัญชาของพระผู้เป็นเจ้า มาตรฐานแม้การปฏิบัตินั้นจะเหนื่อยจะตื่นเปลือง หรือมองดูไม่มีประโยชน์หรือไร้เหตุผลในสายตาของคนที่มีไม่มุสลิม แต่เหตุผลมันเป็นธรรมก็เป็นสิ่งที่ต่างคนต่างคิดกันเองตามพื้นฐานปัญญาอันแตกต่างกันไป การได้ปฏิบัติตามพระบัญชานั้นแหละ คือเหตุผลในการกระทำของมุสลิมทุกคน

เมื่อทุกคนได้ทำการเดินเวียนอยู่รอบกะอูบะฮฺ คลีนมนุษย์จำนวนนับล้านคนที่เคลื่อนไหวอยู่รอบกะอูบะฮฺนั้น เป็นประหนึ่งสัญญาณแสดงให้เห็นว่ามุสลิมทุกคนที่นบัตการต่อพระผู้เป็นเจ้าจะต้องเคลื่อนไหวอยู่เสมอ จะหยุดอยู่กับที่จะทำตัวเป็นคนไร้พลังไม่ได้

การเดินรอบกะอูบะฮฺมิใช่การทำงานนบัตการต่อวัตดูนั้นกะอูบะฮฺเป็นวัดดูอาการที่เหลี่ยมตีคำทมิ้นซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ ใจกลางแห่งพื้นบาน ซึ่งรายรอบด้วยมัสอัลฮะรอหมถูกสร้างขึ้นไว้ นับเป็นจำนวนพัน ๆ ปี ตลอดเวลาที่มีผู้คนมาเดินเวียนไม่เคขาด ถึงนี้มีไว้พระเจ้าเป็นเพียงอาคารที่จะทำให้อะลิกถึงพระผู้เป็นเจ้าเท่านั้น เป็นจุดศูนย์รวมดวงใจของมุสลิมทั้งโลก เมื่อผู้ใดมาถึงก็จะมีความรู้สึก

ประหวัดไปถึงบรรพบุรุษทางศรัทธาของมุสลิมอันมีจำนวนมหาศาลทำให้ทุกคนตระหนักว่าตัวเขาได้ เดียวดายไม่ ยังมีเพื่อนและพี่น้องทางศรัทธาอีกมากมายนัก

เมื่อมุสลิมได้เข้าไปจูบหินคำที่ประดิษฐานอยู่ ณ มุมหนึ่งของกะอฺบะฮฺ หินคำนี้ก็มีใช้ พระเจ้า และการจูบหินคำก็หาใช้การกราบไม่ แท้จริงแล้วเป็นการประทับร่องรอยแห่งทายาททาง ศรัทธาที่รวมกันอยู่ ณ วัตถุชิ้นเล็ก ๆ นี้ มุสลิมจำนวนมหาศาลในปัจจุบันได้มาจูบหินนี้ เช่นเดียวกับ บรรพบุรุษทางศรัทธาทุกคนจะรู้จักกัน จะสัมพันธ์กันอย่างสนิทแน่นแฟ้นจนไม่มีอะไรมาพรากจาก กันได้ รอยจูบที่ทุกคนมาประทับไว้ ณ หินคำชิ้นเล็ก ๆ นี้จึงมีความหมายยิ่งใหญ่สำหรับมุสลิมทุกคน

การชุมนุมกัน ณ ทูงอารอฟะฮฺก็ดี การเดินทางออกจากรั้วกำแพงมาสู่มุขอะลิฟะฮฺ พักเก็บลูก หิน มาถึงทูงมินา และใช้ลูกหินที่เตรียมไว้ในวันขว้างเสาหินสามคืนก็ดี การกระทำเหล่านี้เป็นรหัสอัน ยิ่งใหญ่สำหรับมุสลิมทุกคนที่แสดงถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นที่มีต่อพระเจ้าเป็นเจ้า ต่อบรรพบุรุษ ทางศรัทธา ต่อพี่น้องร่วมศรัทธาในปัจจุบัน และต่อมนุษยชาติทั้งปวง

คุณสมบัติของผู้บำเพ็ญฮัจญ์

ผู้บำเพ็ญฮัจญ์ จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. เป็นมุสลิม
2. บรรลุนิติภาวะตามศาสนบัญญัติ
3. มีสติสัมปชัญญะ
4. มีสุขภาพดี
5. เส้นทางระหว่างเดินทางปลอดภัย
6. มีทุนเพียงพอในการเดินทางการใช้จ่ายระหว่างประกอบพิธีฮัจญ์ และค่าใช้จ่าย ของครอบครัวที่บ้าน

สำหรับผู้หญิงถ้าจะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ไม่อนุญาตให้เดินทางไปคนเดียว นอกจาก ต้องมีผู้ปกครอง สามี หรือญาติใกล้ชิดที่แต่งงานกันไม่ได้ เดินทางร่วมไปด้วย

ระเบียบข้อบังคับกับการปฏิบัติพิธีฮัจญ์

การปฏิบัติพิธีฮัจญ์จะต้องประกอบด้วยระเบียบข้อบังคับดังต่อไปนี้

1. “อิหฺรอหม” คือ การตั้งเจตนาทำฮัจญ์
2. “วุฎุฟ” การพักอยู่ที่ทูงอารอฟะฮฺ
3. “ตอวาฟ” การเดินเวียนรอบบัยตุลละฮฺ

4. “ชะอฺยฺ” การเดินระหว่างเนินเขาซอฟากับมรรวะตุ
5. “ตะฮัลลุล” การ โกงหรือขลิบเส้นผมอย่างน้อย 3 เส้น

ข้อห้ามระหว่างอิหฺรอม

ในช่วงเวลาที่อิหฺรอมนั้น มีข้อห้ามต่าง ๆ อาทิ

1. การสวมใส่ผ้าที่เย็บติดกันเป็นถุงเฉพาะชาย
2. การปิดบังศีรษะเฉพาะชาย
3. การปิดใบหน้า และฝ่ามือ สำหรับหญิง
4. การทำให้ผมหรือเล็บร่วงหลุด
5. การใช้น้ำมันที่ผม และหนวดเครา
6. การใช้เครื่องหอม
7. การแสดงกิจกรรมทางเพศ
8. การล่าสัตว์บก
9. การนิกะห์ (แต่งงาน)

4.2 วัฒนธรรมอิสลามในด้านประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมที่สำคัญ

นอกเหนือจากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารายละเอียดของวัฒนธรรมอิสลามในด้านหลักคำสอนของศาสนาอิสลามแล้ว ผู้วิจัยยังได้ทำการศึกษาในรายละเอียดของวัฒนธรรมอิสลามในด้านประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมที่สำคัญต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งได้รับการประพฤติปฏิบัติอยู่ในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูคค์์กว่า โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การตั้งชื่อ

การตั้งชื่อของชาวไทยมุสลิม มีจุดมุ่งหมายเพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อความไพเราะ เพื่อความสำเร็จ ความโชคดี และหลีกเลี่ยงชื่อที่เป็นอัปมงคล หรือที่มีความหมายเกี่ยวกับโชคร้าย หรือลางร้าย เพราะจะนำความหายนะมาสู่ตนได้ ดังนั้นมุสลิมมักนำชื่อของศาสดาต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์อิสลามหรือสหายของท่านศาสดามาตั้งชื่อลูกชาย และนำชื่อภรรยาท่านศาสดามาตั้งชื่อลูกสาว บ้างก็นำเอาชื่อบุคคลที่เป็นที่ยกย่องในสังคมมาประกอบการดูราศี วัน เดือน ปีเกิด ตลอดจนบุคลิกลักษณะของผู้ที่จะใช้ชื่อนั้น ๆ ผู้ที่ได้รับการตั้งชื่อจะมีความภาคภูมิใจในมรดกนาม และมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต การตั้งชื่อจะตั้งชื่อทารกตลอดได้ 7 วัน หรือมากกว่านั้น โดยให้ผู้อาวุโสซึ่ง

เป็นที่เคารพนับถือของคนในสังคมและมีความรู้เป็นผู้ตั้งให้ โดยชื่อที่ตั้งจะใช้ภาษาอาหรับ การตั้งชื่อของชาวมุสลิม จำแนกตามความนิยมได้ 3 ประการ ได้แก่ ความนิยมในฐานะที่เป็นมุสลิม ความนิยมที่เป็นผู้สืบเชื้อสายมลาญ และความนิยมในฐานะที่เป็นชนชาติโดยทั่วไปมักจะเลือกชื่อที่มีความหมายดี และไพเราะ การเลือกชื่อ เลือกคำ แยกตามเพศชาย หรือหญิง โดยองค์ประกอบอื่นด้วย เช่น วัน เดือน ปีเกิด เพศชายมักนิยมใช้ชื่อที่เป็นพระนามของบรรดาศาสนา เช่น มุฮัมมัด อาคัม เป็นต้น

2) มาโชะยารี

หรือเข้าสู่หนัด เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของอิสลาม ที่มุสลิมทุกคนถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คำว่า มาโชะยารี เป็นภาษามลาญถิ่น หมายถึง การขลิบหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศมาโชะยารี ในอดีตนิยมทำเมื่อเด็กอายุได้ 20 ปี แต่ปัจจุบันนิยมทำเมื่อเด็กอายุระหว่าง 6 – 15 ปี จุดประสงค์ของการทำมาโชะยารีเพื่อความสะอาดในการทำความสะอาดอวัยวะเพศ อันมีผลต่อการปฏิบัติศาสนกิจ คือ การละหมาดในข้อที่ว่าต้องชำระล้างร่างกายให้สะอาดก่อนการละหมาด นอกจากนั้นยังเป็นการป้องกันการเกิดโรคที่จะส่งผลถึงเพศสัมพันธ์ และให้คนไทยมุสลิมที่นับถือศาสนาอิสลามได้บรรจุงานสถานะด้วยการทำมาโชะยารี เป็นงานที่ชาวบ้านในชนบทถือว่าเป็นงานที่สำคัญ จะมีการเตรียมจัดงานไว้ล่วงหน้า เชิญแขกและญาติพี่น้องมาร่วมงานมากมาย มีการล้มวัว ล้มควาย แพะ แกะ ตามฐานะของเจ้าของงาน การจัดงานใหญ่ถือเป็นการได้หน้าได้ตาและแสดงถึงความเป็นผู้กว้างขวางในวงสังคม เมื่อกินเลี้ยงเสร็จก่อนลากลับ โดยธรรมเนียมจะมีการมอบเงินใส่ซองให้เจ้าของงาน ตามแต่ฐานะของผู้ให้พิธีมาโชะยารีจะทำกันในวันหลังจากงานเลี้ยงเสร็จแล้ว เริ่มด้วยการจัดขบวนแห่เด็ก (อาเนาะตูนอ) ที่จะทำมาโชะยารี ผู้มีฐานะดีอาจจะมีขบวนแห่คน แห่ช้าง ขบวนรถยนต์ จักรยานยนต์กันอย่างสนุกสนาน เมื่อเสร็จพิธีจะให้อาเนาะตูนอ อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดเพื่อเข้าพิธีมาโชะยารี โดยให้อาเนาะตูนอซึ่งอาบน้ำแล้วนุ่งผ้าอาบน้ำ หรือผ้าถุงผืนเดียว นั่งบนหยวกกล้วยเพื่อให้เกิดความเย็นชา เวลาขลิบจะได้ไม่เจ็บ ในปัจจุบันจะใช้น้ำแข็งหรือยาชาช่วย จากนั้น ใ้ตะมุเค็ง หรือหมอผู้ทำการขลิบจะวัดระยะขนาดของหนังหุ้มส่วนปลายของอวัยวะเพศที่จะขลิบออก เมื่อวัดได้พอดีแล้วก็ใช้ปูนขาวทำเครื่องหมายไว้โดยรอบ แล้วดึงหนังส่วนที่หุ้มปลายไปข้างหน้าให้เลยไปจากหัวของอวัยวะเพศ ใช้ไม้หนีบ 2 ขา เรียกภาษามลาญว่า “หงาเปะ” มาหนีบไว้ให้ติดกับท่อนหยวกที่นั่งอยู่ ใ้ตะมุเค็งจะกล่าวนามพระผู้เป็นเจ้า พร้อมกับลงมือตัดหนังที่ทำเครื่องหมายไว้ด้วยมีด หรือกรรไกร เสร็จแล้วจึงเอายาใส่แผล แล้วพันไว้ ทิ้งไว้ประมาณ 15 วัน รอจนกว่าแผลจะหายสนิทยาที่ใส่แผลสมัยก่อนใช้ยาสมุนไพรจำพวกรากไม้ เปลือกไม้ ปัจจุบันใช้ยาดาราลงรักษา แก้อาการอักเสบ ซึ่งสะดวกและหายเร็วด้วยเวลาที่นิยมทำมาโชะยารี นิยมเวลาเช้าและเย็น ๆ เพราะช่วงเวลาดังกล่าวอากาศเย็นสบายไม่ร้อนจัดช่วยในการห้ามเลือดไปในตัวด้วย การทำมาโชะยารีกับผู้หญิงก็ทำได้ด้วย แต่วิธีการจะต่างกันคือ ใ้ตะมิเค (หมอค้าแยะ) จะใช้เข็มหรือปลายมีดคม ๆ จิ้มหรือกรีดเบา ๆ พอเลือดซึมบริเวณ

ปลายคั้งเนื้ออวัยวะเพศเท่านั้นเป็นอันเสร็จพิธี ปัจจุบันทำการทำมาซะยาววิยังนิยมแบบดั้งเดิม คือให้ ไต่มะรุคังเป็นผู้ว่าคาถา และขลิบให้จะได้ไม่ทำให้สมรรถภาพทางเพศเสื่อม แต่ในบางครั้งนิยมไปทำ ที่โรงพยาบาลเพราะสะอาดและปลอดภัยกว่า

3) การแต่งงาน

การแต่งงานเป็นการเริ่มต้นชีวิตคู่ เป็นการสร้างความรับผิดชอบในสถาบันครอบครัว และ สังคมการแต่งงานของมุสลิมนั้น มุสลิมจะต้องแต่งงานกับมุสลิมด้วยกัน ถ้ามีความจำเป็นจะต้องแต่งงาน กับคนต่างศาสนาต้องมีข้อตกลงให้มายอมรับศาสนาอิสลามเสียก่อน เพื่อให้มีการปฏิบัติไปในทาง เดียวกัน ข้อห้ามอีกอย่างหนึ่งคือ ห้ามไม่ให้มุสลิมแต่งงานกับญาติใกล้ชิด 7 ตำแหน่ง ได้แก่ บิดา หรือ มารดา บุตร หรือธิดา พี่หรือน้องผู้ร่วมบิดามารดา บุตรหรือธิดาของพี่หรือน้องชาย บุตรหรือธิดา ของพี่หรือน้องหญิง ผู้มีความสัมพันธ์ทางคิมน์นัมร่วมกันมี ตำแหน่ง คือ แม่นม และพี่หรือน้องที่ ร่วมคิมน์นัมจากแม่คนเดียวกัน การแต่งงานของชาวไทยมุสลิมมีธรรมเนียมที่ถือปฏิบัติกันคือ การสู่ ขอ การหมั้น การจัดพิธีแต่งงาน การสู่ขอ ผู้ไปสู่ขอคือ มารดา หรือญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายชาย จะไปใน ลักษณะทาบถามและสู่ขอจะมีของฝาก เช่น ขนม หรือผลไม้ติดไม้ติดมือไปด้วย เมื่อไปถึงจะบอก ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงว่าจะมีฐานะจะปรึกษาหารือด้วย เกี่ยวกับการขอลูกสาวให้กับลูกชายของตน โดยฝ่าย หญิงจะไม่ตอบตกลงในคอนนั้น แต่จะขอเวลาในการปรึกษารือกับญาติพี่น้อง 7 วัน ถ้าตอบตกลง ก็จะส่งผู้ใหญ่ไปบอกฝ่ายชาย ถ้าไม่ตกลงก็จะทำเฉยเสียให้อีกฝ่ายรู้เอาเอง เมื่อฝ่ายหญิงตกลงแล้ว ผู้ใหญ่ฝ่ายชายจะไปบ้านฝ่ายหญิงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อกำหนดนัดหมายวันแต่งงาน สินสอด ของหมั้น และมะฮัร เมื่อตกลงกันเรียบร้อยก็หาฤกษ์ยามวันแต่งงานโดยเอาวันเดือนปีเกิดของสองฝ่ายไปให้ ไต่ครุหรือไต่ฮือหม่ามหาวันที่เป็นมงคลให้หลังจากนั้นก็เตรียมงาน พิธีจะประกอบที่บ้านฝ่าย หญิงและเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิงจะต้องเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ให้พร้อม

เมื่อถึงวันหมั้น ฝ่ายชายจะจัดขบวนแห่ขันหมากไปบ้านฝ่ายหญิง ผู้เป็นเจ้าบ่าวไม่ต้องไป ด้วย ขบวนแห่ขันหมากจะใช้เวลาในตอนเย็น “ขันหมาก” ประกอบด้วย พานหมากพลู พานข้าว เหนียวเหลือง และพานขนม พากหมากพลูจะใส่เงินสินสอดเอาไว้ เงินนี้เรียกว่า “ลาเปะซีเฆะ” หรือ เงินรองพลู แต่เดิมเงินรองพลูใช้ประมาณ 1 – 5 บาท พอเป็นพิธีปัจจุบันแล้วแต่ฐานะ อาจจะมีแหวน ทองสอดใส่ไว้ด้วย ตุ๊กแต่ฝ่ายชายจะเห็นสมควร พานขนมจะประกอบด้วย ขนมก้อ (คุปงปูกู) ข้าว พอง และขนมก้อนน้ำตาล (คุปงคูเวอะนีแซ) เป็นต้น ทุกพานจะคลุมด้วยผ้าห่อกลีตวยงาม เมื่อ ขบวนขันหมากไปถึงบ้านฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะให้การต้อนรับ ฝ่ายชายจะกล่าวขึ้นว่า “วันนี้ (ออกชื่อ เจ้าบ่าว) ได้เอาของมาหมั้น (ออกชื่อเจ้าสาว) แล้ว” ฝ่ายเจ้าสาวเมื่อรับของหมั้นแล้ว เจ้าแม่ฝ่ายชายจะ ถามต่อไปทันทีว่า “เงินหัวขันหมากนั้นเท่าใด” เจ้าแม่ฝ่ายหญิงจะตอบไป การถามตอบเช่นนี้เพื่อ ยืนยันเงินหัวขันหมากที่ได้ตกลงกันตั้งแต่แรก เงินหัวขันหมากเดิมเรียก “หะมะเปเฆาะ” แปลว่า ทอง

เงิน ปัจจุบันใช้คำว่า “ควิบกันขอ” แปลว่า เงินสำหรับใช้จ่ายจากนั้นจะปรึกษาหารือวันกำหนด แต่งงาน และการจัดเลี้ยงเมื่อเรียบร้อยแล้วฝ่ายชายจะเดินทางกลับ ฝ่ายหญิงจะให้ของที่ระลึกใส่ใน พานหมากพลูที่จัดของมาหมั้น ส่วนพานขนมก็จะมีขนมกลับไปด้วยเพื่อเป็นการตอบแทนฝ่ายชาย

หลังจากวันหมั้นไม่เกิน 2 สัปดาห์ ก็จะถึงวันแต่งงานฝ่ายเจ้าบ่าวจะยกขันหมากไปบ้าน เจ้าสาว โดยถือฤกษ์ประมาณ 5 – 6 โมงเย็น ในขบวนจะประกอบด้วย เจ้าบ่าว เพื่อนเจ้าบ่าว และญาติ ผู้ใหญ่ประมาณ 5 – 6 คน เงินหิ้วขันหมาก (ต้องเป็นจำนวนเลขคู่) ใส่ในพาน หรือขันทองเหลืองใบ เล็ก ๆ ห่อด้วยผ้าเช็ดหน้าให้เจ้าบ่าวถือไป พร้อมด้วยกล้วยพันธุ์ดี เช่น กล้วยหอมหรือกล้วยน้ำว้า 2 – 3 หวีในวันดังกล่าว ทางบ้านเจ้าสาวจะเตรียมการต้อนรับโดยจะเชิญโตะอิหม่ามมาเป็นประธานพิธี พร้อมด้วย คอเต็บ และผู้ทรงคุณธรรมอีก 1 คน เพื่อเป็นสักขีพยาน ผู้ทรงคุณธรรมอาจเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือใครก็ได้ ที่เป็นที่ยอมรับนับถือว่าเป็นคนคัมภีร์สัตย์ เมื่อขบวนถึงบ้านเจ้าสาวฝ่าย เจ้าสาวให้การต้อนรับ เจ้าบ่าวส่งมอบเงินหิ้วขันหมากให้กับโตะอิหม่าม เพื่อให้โตะอิหม่ามนับให้ถูก ครบถ้วน และควบคุมเงินหิ้วขันหมากนั้นไว้ จากนั้นก็ร่วมกันรับประทานอาหาร ส่วนเจ้าสาวเก็บตัว อยู่ในห้องหรือในครัวเท่านั้นหลังจากเลี้ยงอาหารแล้ว เจ้าบ่าวจะเข้าพิธีแต่งงานโดยไปนั่งขัดสมาธิ ตรงหน้าโตะอิหม่าม ฝ่ายบิดาเจ้าสาวจะไปบอกให้เจ้าสาวรู้เรื่องการแต่งงาน เพื่อให้เจ้าสาวยินยอม โดยจะถามว่า “พ่อจะให้ลูกแต่งงานกับ (ชื่อเจ้าบ่าว) ลูกจะยินยอมหรือไม่” การถามและตอบจะต้องมี พยานอยู่ใกล้ ๆ ฝ่ายกันห้องอย่างน้อย 2 คน เมื่อเจ้าสาวยินยอมแล้ว ผู้ปกครอง (ผู้ชาย) ของเจ้าสาวจะ กล่าวมอบหมายให้โตะอิหม่ามเป็นผู้ประกอบพิธีแต่งงานต่อไป จากนั้น คอเต็บ หรือโตะอิหม่าม จะ ท่องหรืออ่านศาสนบัญญัติเกี่ยวกับการแต่งงาน เรียกว่า “บาจอกฐูตีเบาะห์” เมื่ออ่านเสร็จแล้ว โตะอิหม่ามจะยื่นมือไปจับปลายนิ้วมือของเจ้าบ่าวนิ้วใดก็ได้เพียงนิ้วเดียว พร้อมกับประกอบพิธี แต่งงานโดยการกล่าวว่า “(ชื่อเจ้าบ่าว) ฉันได้รับมอบหมายจากพ่อ (ของเจ้าสาว) ให้ฉันจัดการ แต่งงานให้เธอกับ (ชื่อเจ้าสาว) บุตรสาวของ (พ่อเจ้าสาว ด้วยเงินหิ้วขันหมากเป็นเงินจำนวน.....บาท ตูนา คำว่า “ตูนา” คือ การจ่ายเงินสด เมื่อโตะอิหม่ามกล่าวคำมาจนกระทั่งคำ ตูนา ซึ่งต้องกล่าวลาก เสียงพร้อมกับบีบปลายนิ้วมือเจ้าบ่าวที่ได้จับถือไว้ เพื่อเป็นการเตือนให้เจ้าบ่าวตอบรับโดยเร็วอย่าให้ ทันทีเสีย ตูนา ว่า “ฉันยอมรับการแต่งงานตามจำนวนเงินหิ้วขันหมากดังกล่าวแล้ว” เมื่อเจ้าบ่าว กล่าวจบ คอเต็บกับผู้ทรงคุณธรรมจะถามผู้ร่วมงานว่า “ใช้ได้ไหม” ซึ่งหมายถึง ถ้ามีเสียงออกมาว่า ยังใช้ไม่ได้ โตะอิหม่ามและเจ้าบ่าวจะต้องมีการกล่าวซ้ำกันใหม่จนกว่าจะมีการยอมรับจากผู้ร่วมงาน ว่า เป็นการถูกต้องแล้วจากนั้น คอเต็บหรือโตะอิหม่าม จะกล่าวขอพรจากผู้เป็นเจ้าบ่าวแล้ว เจ้าบ่าวจะ ทำความเคารพโตะอิหม่ามและทุกคนที่อยู่ ณ ที่นั้นด้วยการจับมือ (สลาม) หลังจากนั้นเจ้าบ่าวและ เจ้าสาวจะออกเงินเท่า ๆ กันมอบให้โตะอิหม่ามเป็นค่า “อุเปียนกะห์” คือ ค่าสมนาคุณประกอบพิธี แต่งงานพร้อมกับกล้วย 2 – 3 หวี ที่เจ้าบ่าวเตรียมมาซึ่งเงินและกล้วยนี้โตะอิหม่ามจะแบ่งให้คอเต็บ และผู้ทรงคุณธรรมไปตามสัดส่วนพร้อมกับมอบเงินหิ้วขันหมากให้พ่อแม่เจ้าสาวรับเอาไป เป็นการ

สิ้นสุดพิธี หลังจากประกอบพิธีแต่งงานแล้วจะมีงานเลี้ยงมาแกงปูโละ (เชิญแขกกินข้าวเหนียว) การเชิญกินเลี้ยงฝ่ายเจ้าสาวจะเป็นผู้เชิญชวนด้วยวาจา อาหารที่เลี้ยงมักจะเป็นข้าวกับแกงเนื้อสัตว์ที่เลี้ยงเอง อาหารมีตลอดวัน โดยจะยกมาเป็นสำรับ ๆ กับข้าวจะใส่ถาด ข้าวจะตักมาเป็นจาน ๆ ให้แขกนั่งล้อมวงรับประทานแยกวงชาย-หญิง กับข้าวสำรับหนึ่งรับประทานได้วงละ 4 – 5 คน หลังจากกินเลี้ยงเสร็จก็จะมอบเงินเป็นการตอบแทนเจ้าของงาน หรืออาจมอบสิ่งของแทนเงินก็ได้ ช่วงกลางคืนเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะนั่งบนแท่นบัลลังก์ เรียกว่า ปางายัน เพื่อนเจ้าบ่าวจะขึ้นทางขวาคอยโบกพัดซ้ำ ๆ จะมีหญิงอาวุโสออกมาป้อนช้อนมาจัด คือ ข้าวเหนียวเหลือง แดง ขาว แก่คู่บ่าวสาว จากนั้นญาติมิตรฝ่ายชายจะมาทำพิธีบังานา คือมารู้จักกัน และมอบของขวัญให้คู่บ่าวสาว ขณะเดียวกันคู่บ่าวสาวก็จะแจกของที่ระลึกให้กับแขกที่มาในงานและลงจากบัลลังก์มาร่วมรับประทานอาหาร เสร็จพิธีแล้วเจ้าบ่าวจะนอนค้างคืนที่บ้านฝ่ายหญิง 3 คืน แล้วจะมีพิธีส่งตัวเจ้าสาวไปที่บ้านเจ้าบ่าว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดอาหารเลี้ยงต้อนรับผู้ไปร่วมพิธีด้วยการแต่งกายของเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะสวยงามเป็นพิเศษ โดยจะนุ่งโสร่งเบอลีก็๊ด สวมเสื้อบายตะโละบรารอ สวมหมวกช่อเกาะสีคำ

4) การทำศพ

การทำศพของชาวไทยมุสลิมเป็นประเพณีหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่ยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ประเพณีดังกล่าวแสดงถึงความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะอย่างเห็นได้ชัด เมื่อมีคนตายเจ้าของบ้านหรือญาติที่น้องจะต้องแจ้งให้โต๊ะอิหม่ามทราบ เพื่อติดกลองบอกให้ญาติมิตรทราบ เมื่อญาติมิตรได้ขินสัญญาจะมาร่วมในการอาบน้ำศพ การห่อศพ และการละหมาดศพ จนกระทั่งฝังเสร็จ

การอาบน้ำศพ : มุสลิมทุกศพที่ตายอย่างปกติจะต้องอาบน้ำศพ ส่วนผู้ที่ตายเพื่อศาสนาหรือป้องกันประเทศเรียกว่า “ชาฮีด” ไม่ต้องอาบน้ำศพ น้ำที่ใช้อาบน้ำศพจะผสมใบพุทรา ผงแก่นจันทร์ น้ำปูนใส การบูร หรือพิมเสนเพื่อดับกลิ่น การอาบน้ำเป็นศพผู้ชาย ผู้ชายจะอาบน้ำให้ ถ้าเป็นศพผู้หญิงจะให้ผู้หญิงอาบน้ำให้ การอาบน้ำจะทำในที่มิดชิด ถ้ามีพื้นปโลม ผนังปโลมจะต้องเอาออกให้หมดเวลาอาบน้ำจะมีผู้นั่งเป็นคักวางศพ 3 – 4 คน โดยนั่งเรียงแถวใกล้ชิดกัน เหยียดขาทั้งสองออกไปเพื่อวางศพบนท่อนขาได้ ศพที่อาบน้ำจะต้องใช้ผ้าคลุมศพตลอดร่าง จากนั้นจะให้ลูกหลาน ญาติมิตรร่วมกันอาบน้ำศพ เมื่ออาบน้ำศพแล้วจะทำนาสมยั้ง หรือนำละหมาดเพื่อให้ศพบริสุทธิ์ แล้วใช้สาลีเครื่องหอมปิดหน้า ปิดตามส่วนที่มีข้อพับและอุคตามช่องต่าง ๆ ของร่างกายแล้วทำการห่อศพต่อไป

การห่อศพ : จะใช้ผ้าขาวห่อศพ โดยให้ศพนอนหงายห่อศพให้มิดชิด 3 ชั้น โดยให้ผ้าทางขวาทับทางซ้าย ผู้ห่อศพอาจเป็นโต๊ะอิหม่าม คอเด็บ หรือผู้รู้ก็ได้ หลังจากนั้นจะให้ญาติพี่น้องมาดูศพเป็นครั้งสุดท้าย เมื่อห่อศพเสร็จจะใช้ผ้าขาวผูกมัดเหนือศีรษะระหว่างลำตัว และปลายเท้า

เพื่อให้ศพอยู่ในสภาพที่เรียบร้อยแล้วนำศพไปวางบนแคร่ หรือหีบศพที่มีเสื่อ ผ้า หรือปูเบาะรองไว้ แคร่หรือหีบศพจะต้องมีคานรองรับ มีปลายยื่นออกมาเป็นคานหาม ที่คานจะมีผ้าขาวผูกไว้มุมละผืน ผ้านี้จะบริจาทให้กับผู้หามศพ 4 คน ศพที่หามไปนี้จะนำไปทำพิธีละหมาดศพอีกครั้งหนึ่งที่มีตบิิด หรือตุเหร่า หรือที่กูโบร์ (สุสาน) เลขก็ได้

การละหมาดศพ : โตะอิหม่ามจะเป็นผู้ประกอบพิธี คนอื่น ๆ ที่ร่วมในพิธีจะเป็นผู้ตามเมื่อนำศพไปถึงที่ละหมาด ถ้าเป็นศพผู้ชายให้หันศีรษะไปทางทิศใต้ ถ้าศพเป็นผู้หญิงให้หันศีรษะไปทางทิศเหนือ ถ้าโตะอิหม่ามถ้าศพชายจะให้ยืนตรงศีรษะของศพ ถ้าเป็นศพหญิงให้ยืนตรงระดับสะโพกของศพแล้วละหมาด การละหมาดต้องทำ 7 ประการ คือ การเนียตดักบิ์ร (เนียต คือ การอธิษฐานดักบิ์ร คือ การยกมือทั้งสองข้างขึ้นที่หู) แล้วละหมาดให้ยืนตรงถ้ายืนได้ ให้ดักบิ์ร 4 ครั้ง ทั้งครั้งแรกอ่านฟาติฮะห์ (บทบังคับที่ต้องอ่านทุกครั้งเพื่อละหมาดหลังดักบิ์รครั้งแรก) อ่าน ซ่อละวัตนบี (บทสวดอิษเราะฮ์หลังอ่านดักบิ์รครั้งที่สอง) อ่านดูอาเพื่อระลึก และให้วิญญูณผู้ตายมีความสุขหลังดักบิ์รครั้งที่ 3 ให้สลาม (ทำความเคารพแบบอิสลาม) หลังดักบิ์รครั้งที่ 4 หลังจากละหมาดศพเสร็จต้องฝังศพทันที เพราะตามศาสนบัญญัติอิสลามจะต้องฝังศพที่ตายไม่เกิน 24 ชั่วโมง ฉะนั้นถ้าละหมาดศพที่ตุเหร่า หรือมัตบิิดต้องรีบหามไปกูโบร์ (สุสาน) ทันที ถ้าละหมาดที่สุสานก็ให้รีบฝังการเคลื่อนศพต้องระวังอย่าให้ศพกระทบกระเทือน การฝังศพตามศาสนบัญญัติของอิสลามห้ามมิให้ญาติพี่น้องและผู้ที่เกี่ยวข้องร้องไห้ ถ้ากลั้นไม่ได้ก็อย่าให้น้ำตาตกรดใส่ผ้าขาวที่หุ้มศพ ศพต้องฝังภายใน 24 ชั่วโมงเพื่อไม่ให้ผู้อยู่ข้างหลังเสียใจมากนัก การขุดหลุมฝังศพขุดได้หลายลักษณะ ลักษณะแรกขุดให้ลึกประมาณเมตรครึ่ง ความกว้างยาวพอห่อศพลงได้ลักษณะนี้ใช้ฝังศพใส่หีบ ส่วนอีกลักษณะหนึ่งขุดให้ลึกหนึ่งเมตร แล้วเจาะหลุมเล็กตรงกลางพอให้หีบศพบรรจุลงได้ ใช้กระดานแผ่นเดียวปิดปากหลุม แล้วกลบดิน ถ้าเป็นศพที่ไม่ใส่หีบ ขุดหลุมขนาดเดียวกับลักษณะแรกแล้วเจาะหลุมเล็กในหลุมเดิมด้านขวามือ ความกว้างยาวพอนำศพวางได้ ใช้กระดานแผ่นเดียวปิดปากหลุมแล้ว กลบดิน ในเวลาฝังศพจะหันศีรษะศพไปยังเมืองมักกะฮ์ แล้วให้บุตรหลานเอาทรายไปรยแล้วกลบด้วยดิน การกลบหลุมเดิมนิยมกลบให้เสมอฟื้นดินของสุสาน ปัจจุบันนิยมกลบดินให้สูงเป็นหลังเต่า เมื่อฝังเรียบร้อยแล้วทุกคนที่ร่วมขบวนศพจะขึ้นรอบ ๆ หลุมแล้ววิงวอนต่อองค์อัลลอฮ์ให้ผู้ตายมีจิตใจแน่วแน่ มั่นคงพร้อมที่จะเผชิญกับคำสอบสวนต่าง ๆ จากบุตรรับใช้ของอัลลอฮ์ที่หลุมฝังศพจะนิยมทำเครื่องหมายจะใช้ปูนซีเมนต์หล่อเป็นรูปสี่เหลี่ยม แล้วสลักชื่อผู้ตายเป็นภาษาอาหรับปักไว้ตรงด้านศีรษะของหลุมศพ บางรายก็เอาหลุมไปวางหรือปักไว้เป็นสัญลักษณ์ เมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนาทุกปี บุตรหลานจะไปอ่านคัมภีร์อัลกุรอานที่หลุมศพ และนำดอกไม้ไปปักการะผู้ตาย พร้อมทั้งทำความสะอาดบริเวณหลุมศพ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายจะทำเมื่อผู้ตาย ตายครบ 3 วัน 7 วัน 45 วัน หรือ 100 วัน แล้วแต่สะดวก โตะอิหม่ามจะอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน เพื่อให้ศพไปดีมีสุข ถ้าผู้ตายมีหนี้สินบุตรหลานจะต้องพยายามใช้หนี้สินจนหมดเพื่อไม่ให้ผู้ตายมีพันธะห่วงใย วิญญูณจะได้บริสุทธิ์

5) การแบ่งมรดก

อิสลามกำหนดหลักการแบ่งมรดกไว้อย่างแน่นอน โดยกำหนดส่วนรับของทายาทอย่างเหมาะสมกับความรับผิดชอบ เช่น ทายาทชายให้มีสิทธิรับมรดกมากกว่าชายหญิง ทั้งนี้เพราะตามข้อเท็จจริงผู้ชายเมื่อออกไปจากครอบครัวหนึ่งก็ต้องออกไปรับผิดชอบครอบครัวใหม่ ซึ่งต้องรับผิดชอบในด้านการเลี้ยงดูครอบครัวของคนทุกประการ ส่วนผู้หญิงเมื่อออกไปจากครอบครัวเดิมก็ออกไปมีสามี ซึ่งภาระการเลี้ยงดูครอบครัวเป็นหน้าที่ของสามีอยู่แล้ว ทรัพย์สินที่ได้ไปจากมรดกเป็นทรัพย์สินที่อยู่กับนางอย่างเต็มเปี่ยมไม่บกพร่องไปไหน เนื่องจากนางไม่ต้องใช้อะไรเลย

ทายาทฝ่ายชาย : ทายาทที่มีสิทธิรับมรดกที่เป็นผู้ชายมีจำนวนทั้งสิ้น 15 ตำแหน่ง คือ

1. ลูก
2. ลูกของลูกชาย
3. พ่อ
4. ปู่
5. พี่น้องร่วมพ่อแม่เดียวกัน
6. พี่น้องร่วมพ่อเดียวกัน
7. พี่น้องร่วมแม่เดียวกัน
8. ลูกของพี่น้องชายร่วมพ่อแม่เดียวกัน
9. ลูกของพี่น้องชายร่วมแม่เดียวกัน
10. พี่น้องของพ่อร่วมพ่อแม่เดียวกัน
11. พี่น้องของพ่อร่วมพ่อเดียวกัน
12. ลูกของพี่น้องของพ่อร่วมพ่อแม่เดียวกัน
13. ลูกของพี่น้องของพ่อร่วมพ่อเดียวกัน
14. สามี
15. นายผู้ปล่อยทาส

ทายาทฝ่ายหญิง : ทายาทที่มีสิทธิรับมรดกที่เป็นผู้หญิง มีจำนวนทั้งสิ้น 10 ตำแหน่ง คือ

1. ลูกหญิง
2. ลูกหญิงของลูกชาย
3. แม่
4. ย่า
5. ยาย
6. พี่น้องร่วมพ่อแม่เดียวกัน

7. พี่น้องร่วมพ่อเดียวกัน
8. พี่น้องร่วมแม่เดียวกัน
9. ภริยา
10. นายหญิงผู้ปล่อยทาส

ส่วนรับของทายาท : ส่วนรับของทายาทแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. รับตามกำหนดส่วนที่แน่นอน (พิธีฎ)
2. รับส่วนที่เหลือจากกำหนดส่วน (อะชะอะบะฮะฮ)

ส่วนรับตามกำหนดส่วน: การรับมรดกตามลักษณะกำหนดส่วน มีปรากฏในอัลกุรอาน 6 ลักษณะ คือ

1. อันนิศฟู	เศษ 1	ส่วน 2
2. อีร์รูดุ	เศษ 1	ส่วน 4
3. อัสสุมุน	เศษ 1	ส่วน 8
4. อัสตุลซุฆาน	เศษ 2	ส่วน 3
5. อัสตุลลุส	เศษ 1	ส่วน 3
6. อัสตุลลุส	เศษ 1	ส่วน 6

วิธีแบ่งมรดก : วิธีแบ่งมรดก เมื่อตรวจสอบในกองมรดกมีทายาทรับก็ลักษณะ ก็ให้หา ค.ร.ม. จากตัวเลขในกลุ่มทายาทเหล่านั้น ได้ ค.ร.น. แล้วก็นำส่วนของทายาทแต่ละคนไปหาร ผลที่ได้เป็นส่วนรับของทายาท จากนั้นก็นำทรัพย์สินทั้งหมดมาแบ่งออกไปตามส่วนที่ทายาทได้

ตัวอย่าง สามิตาย ทายาท คือ ภริยา และลูกชาย 3 ลูกหญิง 1

ภริยารับ อัสสุมิน ลูกทั้ง 4 คน รับอะชะอะบะฮะฮ ทายาทที่รับตามกำหนดส่วนมีภริยาเพียงคนเดียว ก็เอาส่วนของภริยา คือ 8 เป็นตัวตั้ง โดยไม่ต้องหา ค.ร.น. แล้วหารด้วย 8 ซึ่งเป็นส่วนของภริยาเท่ากับ 1 และที่เหลือ 7 แบ่งแก่ทายาทที่เหลือให้แก่ลูกชายคนละ 2 ลูกหญิงคนละ 1

เงื่อนไขในการเป็นทายาท : ทายาทผู้มีสิทธิรับมรดก จะต้องโดยเงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งดังต่อไปนี้

1. โดยการสืบสันดาน
2. โดยการแต่งงาน
3. โดยความเป็นทาส

อุปสรรคการเป็นทายาท : ทายาทจะหมดสิทธิรับมรดกในกรณีดังต่อไปนี้

1. ฆาตกรรมเจ้ามรดก
2. นับถือศาสนาต่างกัน
3. เป็นทาส

เงื่อนไขของทรัพย์มรดก : ทรัพย์สินจะเป็นมรดก ต้องประกอบด้วยเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. เจ้ามรดกเสียชีวิต
2. ทายาทที่มีสิทธิยังมีชีวิตอยู่
3. รู้ชัดในฐานะหรือตำแหน่งของทายาท

6) การทำความเคารพ

การแสดงความเคารพ ให้กระทำได้ด้วยกรกล่าวสวัสดี หรือการจับมือ หรือการกอดคอสลับบ่า หรือการจูบมือ จูบหน้าผาก เป็นต้น จะกระทำด้วยการก้มถึงขึ้นการก้มในละหมาด หรือด้วยการกราบลงไปนั้น ถือเป็นสิ่งต้องห้ามเด็ดขาดในอิสลาม สำหรับการขึ้นตรง ไม่ถือเป็นสิ่งต้องห้าม

ทั้งนี้ห้ามเป็นคนต่างเพศ จะต้องไม่มีการสัมผัสทางผิวหนัง เช่น ผู้ชายกับผู้หญิงให้ยกมือเป็นสัญญาณในการให้สละมกัน และการจูบมือมักใช้กับบุคคลที่มีอาวุโส ส่วนการจูบหน้าผากมักกระทำระหว่างผู้ให้กำเนิดกับผู้ถูกกำเนิด เป็นต้น

การกล่าวสวัสดี นอกจากเป็นคำพูดแสดงความเคารพแล้ว ยังเป็นการทักทายโดยทั่วไปอีกด้วย วัฒนธรรมการให้สละมเป็นหลักการอิสลาม ซึ่งมุสลิมทุกคนจะต้องนำไปปฏิบัติอย่างภาคภูมิใจ และจะต้องแพร่หลายในสังคมมุสลิมให้กว้างขวาง

ระเบียบการให้สละม

การให้สละมมีระเบียบพอสรุปได้ดังนี้

1. ให้สละมทุกครั้งที่พบกัน ถึงแม้จะอยู่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันก็ตาม
2. ผู้เยาว์ให้สละมแก่ผู้อาวุโส
3. คนจำนวนน้อยให้สละมแก่คนจำนวนมาก
4. คนขี่พาหนะให้สละมแก่คนไม่ได้ขี่พาหนะ
5. คนเดือนให้สละมแก่คนนั่ง
6. เมื่อจะเข้าบ้านใครต้องให้สละมก่อนแล้วถามว่า "อนุญาตให้เข้าไหม?"
7. เมื่อจะเข้าบ้านตัวเอง ก็ต้องให้สละมเหมือนกัน

8. คำกล่าวสถาม ให้กล่าวได้ 3 แบบ คือ

- อัสสะลามออลัยกุม (ความสันติสุขจงประสบแก่ท่าน)
- อัสสะลามอะลัยกุมวะเราะห์มะตุลลอฮฺ (ความสันติสุขและความเมตตาของอัลเลาะห์จงประสบแก่ท่าน)
- อัสสะลามอะลัยกุมวะเราะห์มะตุลลอฮฺวะบะเราะกาตุฮฺ (ความสันติสุขและความเมตตาของอัลเลาะห์ และความโปรดของพระองค์ จงประสบแก่ท่าน)

9. ผู้รับสถามให้รับได้ 3 แบบ เช่นเดียวกันคือ

- วะอะลัยกุมสสะลาม
- วะอะลัยกุมสสะลาม วะเราะห์มะตุลลอฮฺ
- วะอะลัยกุมสสะลาม วะเราะห์มะตุลลอฮฺวะบะเราะกาตุฮฺ

10. การให้สถามเป็นหน้าที่ส่วนส่งเสริม แต่การรับสถามมือเป็นหน้าที่ส่วนบังคับ

11. เมื่ออยู่กันสองคนขึ้นไป ให้หรือรับสถาม เพียงคนเดียวก็เพียงพอแล้ว

12. การรับสถามควรยาวกว่าการให้หรือเท่ากัน

7) การแต่งกาย

การแต่งกายของมุสลิมทั้งชายและหญิง อิสลามกำหนดหลักการเอาไว้อย่างรัดกุม โดยมีเป้าหมายมิให้เปิดเผย ประเจิดประเจ้อ หรือเน้นสัดส่วน ตลอดจนการโชว์ส่วนของร่างกายให้ปรากฏต่อสาธารณชน เพราะการแต่งกายอย่างเปิดเผย ประเจิดประเจ้อ หรือโชว์ร่างกายดังที่กล่าวมานี้ย่อมเป็นสื่อนำอันตรายมาสู่ผู้กระทำเองหากเป็นหญิง หรือหากเป็นชายก็จะทำให้บุคลิกของตนเองเสียไป

อิสลามต้องการให้ผู้ชายแสดงความแข็งแรงอาจริงอาจจัง กล้าหาญ บึกบึน และองอาจ ไม่สนับสนุนอย่างเด็ดขาดที่จะให้ผู้ชายทำท่าทางอ่อนแอ ขาดกลัว เหลาะแหละ ในที่สุดการแสดงออกดังกล่าวนี้อาจดึงจิตสำนึกให้คล้อยไปทางนิตยผู้หญิงจนอาจเป็นกระเทยทางนิตยไปได้

สำหรับผู้หญิงนั้น การแต่งกายประเจิดประเจ้อ นอกจากจะนำอันตรายทางเพศมาสู่ตนเองแล้ว ยังเป็นการฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย และค้ำผู้หญิงออกจากบ้านซึ่งขัดต่อนโยบายของอิสลาม กล่าวคืออิสลามต้องการให้ผู้หญิงเป็นแม่บ้าน คอยดูแลครอบครัว ขณะที่พ่อบ้านออกไปทำงานนอกบ้าน ผู้หญิงจะออกนอกบ้านในภาวะจำเป็นบางครั้งคราวเท่านั้น โดยมีสามีหรือญาติสนิทหรือเพื่อนหญิงติดตามไปด้วย ไม่อนุญาตให้เดินทางออกนอกบ้านเพียงคนเดียว เพื่อป้องกันอันตรายอันอาจประสบแก่ผู้หญิงเอง

อิสลามห้ามผู้ชายแต่งตัวและทำตัวเป็นผู้หญิง และในทำนองเดียวกัน ห้ามผู้หญิงแต่งตัวและทำตัวเหมือนผู้ชาย

ผู้ชายมุสลิมควรมีสิ่งปกปิดศีรษะ เช่น หมวก ผ้าพัน เป็นต้น เพื่อให้เป็นไปตามแบบฉบับการแต่งกายของท่านนบีมุฮัมมัด ซ.ล.

ผู้หญิงต้องมีผ้าคลุมศีรษะปกปิดลงมาถึงคอเสื้อ ดังปรากฏในอัลกุรอานว่า

“และจงประกาศแก่มวลสตรีผู้มีศรัทธา ให้พวกนางยับยั้งสายตาของพวกนาง ให้พวกนางรักษาอวัยวะเพศ และพวกนางจะต้องไม่เปิดเผยสิ่งประดับของพวกนาง ยกเว้นบางส่วนที่เปิดเผย และพวกนางจะต้องดึงผ้าคลุมศีรษะของพวกนางมาปิดไว้บนคอเสื้อของพวกนาง”

8) การบริโภค

สิ่งบริโภคตามหลักการอิสลาม จะต้องมีลักษณะประกอบขึ้น 2 ประการ คือ

1. **สะอาด** หมายถึง สิ่งบริโภคที่ศาสนาอนุมัติให้บริโภคได้ และได้มาโดยสุจริต ถูกต้องตามบทบัญญัติอิสลาม

2. **ถูกยิบัน** หมายถึง อาหารที่ดี มีคุณค่าทางโภชนาการ สะอาด ถูกสุขอนามัย

การรับประทานอาหาร อิสลามบัญญัติให้รับประทานแต่พอควร ไม่รับประทานมากเกินไป จนเกินไป ระบุว่าให้รับประทานอาหารหนักเพียง 1 ในส่วนของกระเพาะ น้ำอีก 1 ใน 3 และให้ว่างไว้ 1 ใน 3 ของกระเพาะ การรับประทานอาหารในระดับนี้ไม่ทำให้อึดอัด รู้สึกสบาย และเป็นประโยชน์ในด้านการย่อย ส่วนปริมาณอาหารก็เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย

ก่อนรับประทานอาหารให้ล้างมือให้สะอาด เมื่อจะลงมือรับประทานให้กล่าวพระนามของอัลเลาะห์ เช่น กล่าวว่า

“บิสมิลลาฮิรเราะห์มานิรรอฮิม” (ด้วยพระนามอัลเลาะห์ผู้ทรงเมตตาปราณี) เมื่อรับประทานเสร็จแล้วกล่าวขอบคุณอัลเลาะห์ เช่น กล่าวว่า

“อัลฮัมดุลิลลาฮุ” (การสรรเสริญเป็นของอัลเลาะห์)

ควรรับประทานอาหารที่อยู่ด้านหน้าของตัวเองเท่านั้น อย่าละลาบละล้วงอาหารที่อยู่หน้าคนอื่น ยกเว้นอาหารหลายอย่างที่จัดร่วมกัน ก็ให้เริ่มที่อาหารข้างหน้าก่อน แล้วจึงเอื้อมไปสู่อาหารที่วางตรงจุดอื่นต่อไป ไม่ควรตำหนิอาหาร ควรใช้มือขวา ควรรับประทานกันเป็นคณะ ในครอบครัว ควรรับประทานอาหารพร้อมกัน อย่าให้เหลือทิ้ง

บทที่ 5

บริบทและสถานภาพปัจจุบันของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาถึงมิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว โดยทำการศึกษาด้วยเทคนิควิธีการวิจัยเชิงปริมาณ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์และทำการประมวลผลเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับมิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อทำการศึกษาค้นคว้ารายละเอียดในเรื่องเกี่ยวกับมิติทางวัฒนธรรม (ดูรายละเอียดในบทที่ 2 หัวข้อ 2.1.4) ผลจากการศึกษาพบว่า มิติทางวัฒนธรรมมีความหมายรวมถึงมุมมองทางวัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ความหมายของวัฒนธรรม ระบบคิดทางวัฒนธรรม และกระบวนการทางวัฒนธรรม โดยในแต่ละส่วนมีความหมายดังนี้

ความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าของความเป็นมนุษย์ จารีต กฎเกณฑ์ ที่หลากหลายและอำนาจของชุมชนท้องถิ่น

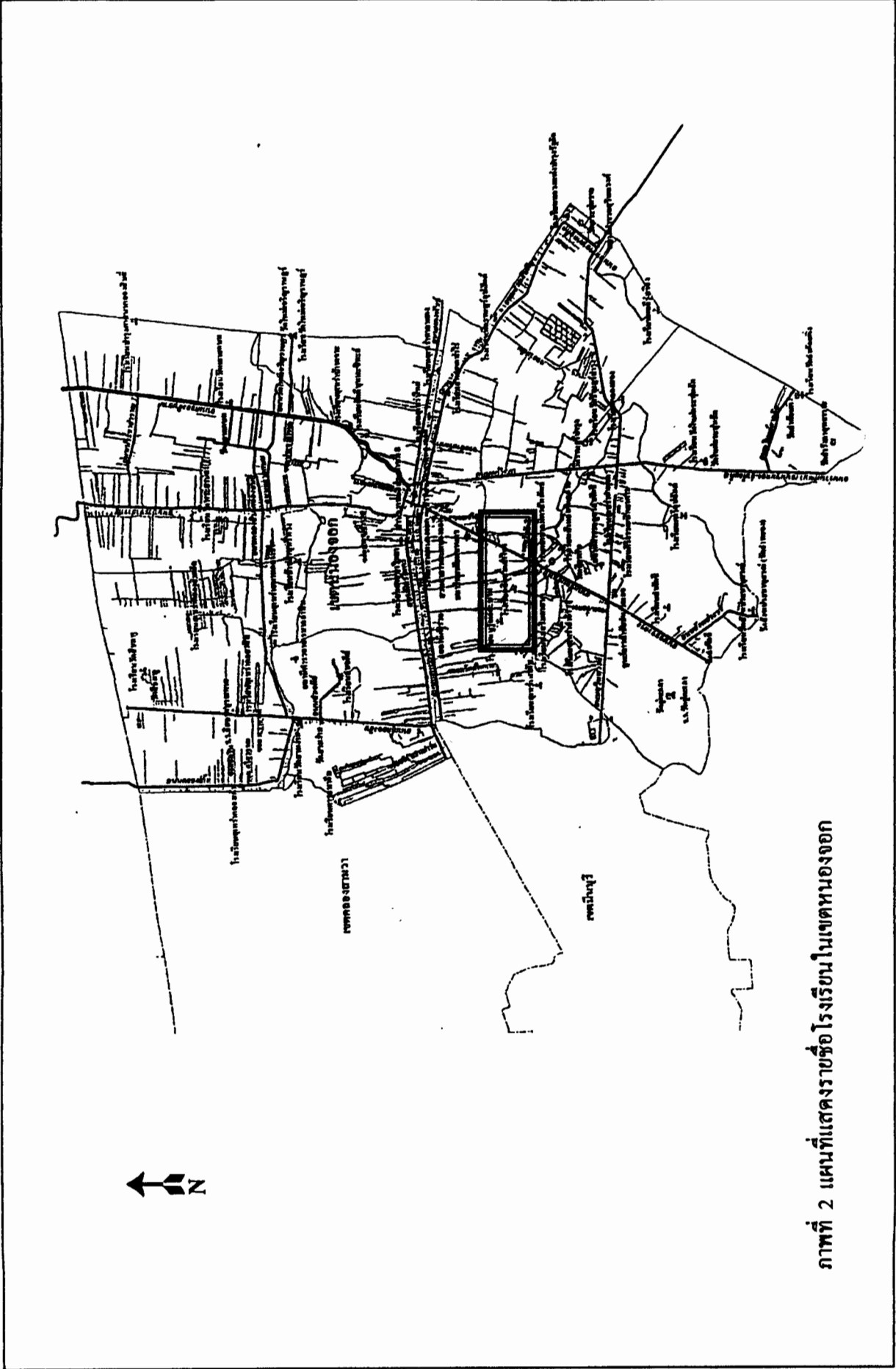
ระบบคิดทางวัฒนธรรม หมายถึง วิธีคิดแบบองค์รวม ที่มองความเชื่อมโยงอย่างมีบริบทและเงื่อนไขโดยไม่แยกส่วนต่างๆออกจากกันอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้เพื่อการวิเคราะห์และค้นหาหลักการที่อยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์ต่าง ๆ ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับคุณค่า กฎเกณฑ์ และอำนาจของชุมชน ที่เป็นพลังสำคัญของชุมชนในการสร้างสรรค์และผลิตใหม่

กระบวนการทางวัฒนธรรม หมายถึง การเคลื่อนไหวเพื่อเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่และปรับตัวของชุมชนท้องถิ่น ภายใต้บริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนในขณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ชุมชนต้องคิดค้นและแสวงหาทิศทางพัฒนาที่หลากหลาย เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และการเคารพหลักการของวัฒนธรรมอื่น ดังนั้นกระบวนการทางวัฒนธรรมจึงมีส่วนในการสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาตนเองไม่ว่าจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการสร้างสรรค์ กระบวนการผลิตใหม่ และกระบวนการปรับตัว ซึ่งจะผลักดันให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อมของชุมชนมากที่สุด

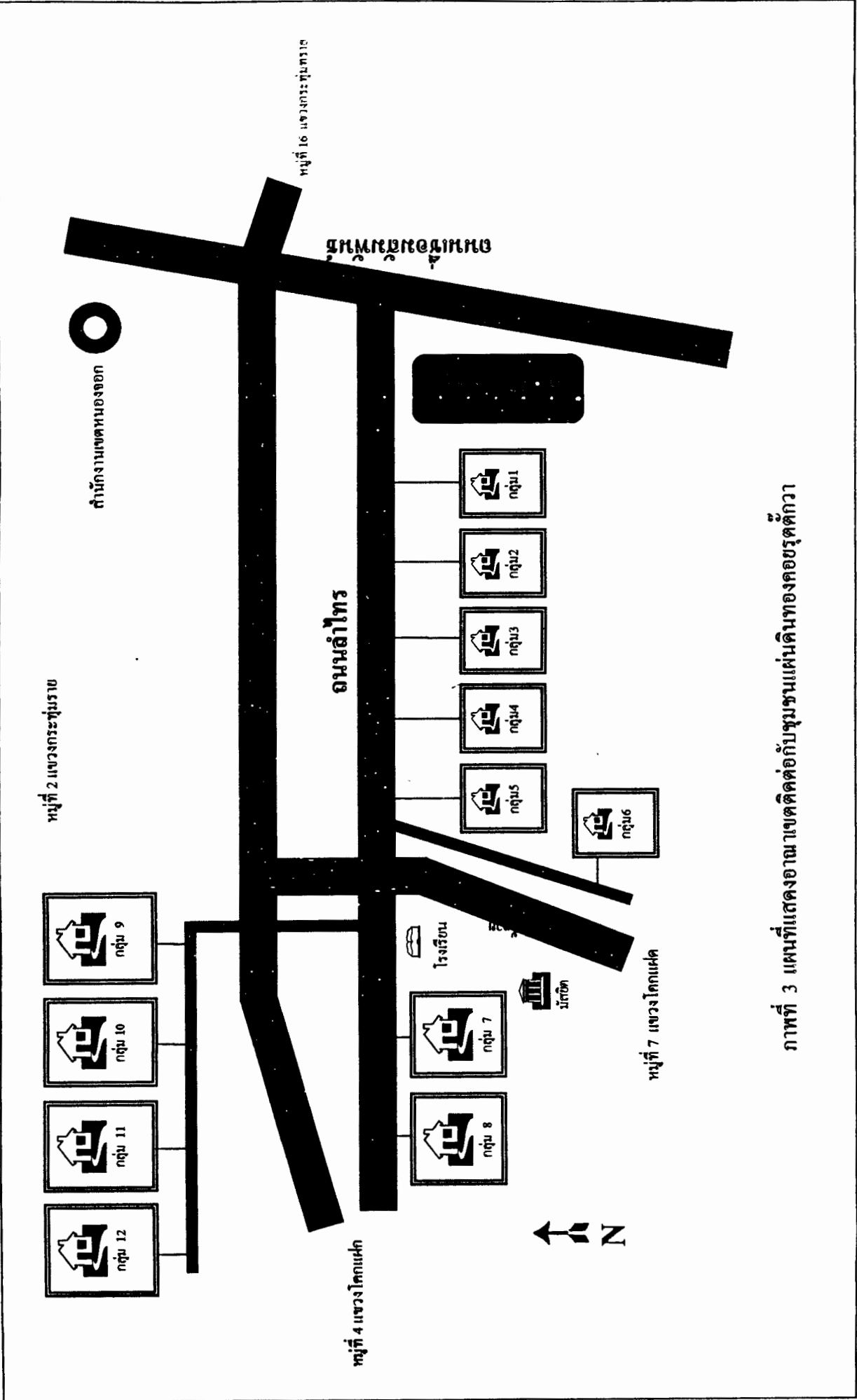
จากที่กล่าวมาถึงองค์ประกอบของมิติทางวัฒนธรรม ทั้ง 3 ส่วนนั้น จะเห็นได้ว่า ในส่วนแรก ที่เป็นการศึกษาความหมายของวัฒนธรรมนั้น มีความหมายในภาพรวมเน้นในประเด็นซึ่งเป็นรายละเอียดของจารีต ประเพณี กฎเกณฑ์ ความเชื่อ คุณค่า ที่เกี่ยวกับชุมชน โดยในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยหมายถึง วัฒนธรรมอิสลามที่ประพฤติกฎปฏิบัติในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดไว้ในบทที่ 4

ในส่วนที่สองขององค์ประกอบมิติทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับระบบคิดทางวัฒนธรรมนั้น มีความหมายในภาพรวมเน้นในประเด็นซึ่งเป็นรายละเอียดของวิถีคิดแบบองค์รวมที่มองความเชื่อมโยงอย่างมีบริบทไม่แยกส่วนออกจากกันของชุมชน โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความหมายโดยนัยยะเกี่ยวกับการศึกษาบริบทและสถานภาพปัจจุบันของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา เนื่องจากการศึกษาบริบทและสถานภาพปัจจุบัน เป็นการศึกษาภาพรวมในทุก ๆ ด้านของชุมชน โดยมีวิธีการมองแบบองค์รวมทั้งในด้าน โครงสร้างและความสัมพันธ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนเชื่อมโยงกันในทุกๆ ส่วน โดยไม่แยกออกจากกัน ทั้งนี้ในส่วนที่เป็นระบบคิดทางวัฒนธรรมหรือในการศึกษาครั้งนี้คือบริบทและสถานภาพปัจจุบันของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดไว้ในบทที่ 5 และบทที่ 6

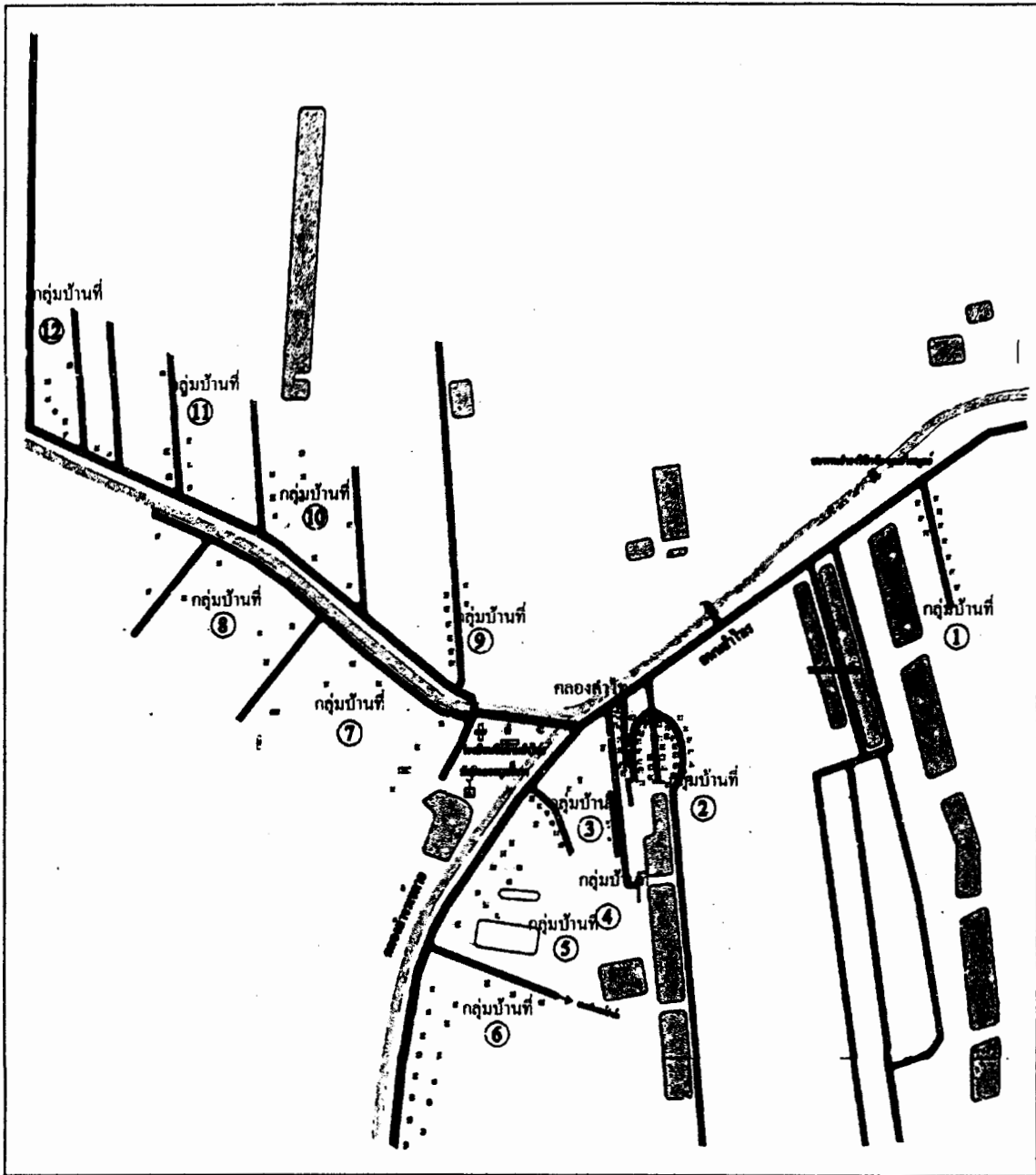
สำหรับในส่วนที่สามขององค์ประกอบมิติทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกระบวนการทางวัฒนธรรมนั้น มีความหมายในภาพรวมเน้นในประเด็นซึ่งเป็นรายละเอียดที่เกี่ยวกับเคลื่อนไหวเพื่อการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิิดใหม่ ปรับตัว ภายใต้บริบททางสังคมวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเจาะลึกไปในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับกระบวนการทางวัฒนธรรม อันได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการปรับตัว และกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ในส่วนที่เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดไว้ในบทที่ 7

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงรายชื่อโรงเรียนในเขตหนองจอก

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงอาณาเขตติดต่อกับชุมชนแผ่นดินทองของชรูตติควา

ภาพที่ 4 แผนที่ชุมชนแผ่นดินดินของคอขรุดตั๊กัว

5.1 ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวา

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวา มีพื้นที่ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 5 แขวงโคกแฝก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร มีขนาดของพื้นที่ชุมชนทั้งหมดประมาณ 500 ไร่

คำว่า ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวา เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อชุมชนตามคำสั่งของทางราชการ (คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการประสานงานอุดมการณ์แผ่นดินธรรม-แผ่นดินทอง สำนักงานเขตหนองจอก ที่ 35/2537) ที่ได้มีการประกาศนโยบาย “บรม” หรือ “บวร” เพื่อการสร้างสรรค์ชุมชนต่าง ๆ ในเขตหนองจอก รวม 58 ชุมชน ให้เป็นชุมชนแผ่นดินทองหนองจอก จากนั้นเป็นต้นมา จึงได้มีการเรียกชื่อชุมชนว่า “ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวา”

ในส่วนของคำว่า คอยรุดตักวานั้น เป็นภาษาอาหรับ คำว่า “คอยรุด” มีความหมายว่า ความดี และคำว่า “ตักวา” มีความหมายว่า มีวินัย ดังนั้นคำว่า คอยรุดตักวา เมื่อใช้เป็นชื่อชุมชน จึงมีความหมายว่า ชุมชนที่มีวินัยที่ดี ซึ่งมีความหมายรวมไปถึงชุมชนที่ประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีความเกรงกลัวต่อพระเจ้าทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่กล้าที่จะทำความผิดใด ๆ ตามหลักของศาสนาอิสลาม ทั้งนี้คำว่า คอยรุดตักวานี้ ถูกเรียกเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2492 เพื่อใช้ในการจดทะเบียนมัสยิดด้วยการใช้เป็นชื่อเรียกว่า “มัสยิดคอยรุดตักวา”

5.1.1 พื้นที่ตั้ง

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวา มีพื้นที่ตั้งอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 45 กิโลเมตร และห่างจากสำนักงานเขตหนองจอกประมาณ 3 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตพื้นที่ติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียง ตามลักษณะการปกครองท้องที่กรุงเทพมหานคร คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	พื้นที่ หมู่ที่ 2	แขวงกระทุ่มราย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	พื้นที่ หมู่ที่ 7	แขวงโคกแฝก
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	พื้นที่ หมู่ที่ 16	แขวงกระทุ่มราย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	พื้นที่ หมู่ที่ 4	แขวงโคกแฝก

5.1.2 การคมนาคม

การเดินทางจากกรุงเทพมหานครมายังชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวา สามารถเดินทางมาได้หลายเส้นทาง ทั้งทางถนนพหลโยธินและทางถนนรามอินทรา แต่การเดินทางมาตามเส้นทางถนน

รามอินทราโดยมีจุดเริ่มต้นที่เขตมีนบุรีคูมีความสะดวกมากกว่าการเดินทางมาตามเส้นทางถนนพหลโยธิน จากเขตมีนบุรีเดินทางมาตามถนนสุวินทวงศ์เป็นระยะทางประมาณ 13 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปตามถนนเชื่อมสัมพันธ์เป็นระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร (ถนนเชื่อมสัมพันธ์นี้เป็นถนนที่ตัดตรงไปสู่เขตหนองจอก) ก็จะถึงซอยเชื่อมสัมพันธ์ จากนั้นจึงเลี้ยวซ้ายเข้าซอยเชื่อมสัมพันธ์ 3 ไปตามถนนลำไทร (ซึ่งเป็นถนนที่คู่ขนานกับคลองลำไทร) ระยะทางอีกประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะถึงที่ตั้งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์แก้ว

5.1.3 ลักษณะพื้นที่

สภาพพื้นที่ของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์แก้ว มีลักษณะเช่นเดียวกับพื้นที่ทั่วไปของกรุงเทพมหานคร ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มระดับต่ำ และเป็นส่วนหนึ่งของบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง มีความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกินหนึ่งเมตรครึ่ง มีลักษณะของดินเป็นดินตะกอนประกอบด้วยพื้นหน้าของดินเหนียวและตะกอนละเอียด เป็นดินที่อุ้มน้ำและเนื้อดินอัดแน่น ซึ่งมักเป็นลักษณะของดินที่เกิดจากอิทธิพลของน้ำทะเลพัดพามาถม เรียกว่า ดินตะกอนน้ำพัดพา (Alluvial Soils) จึงเป็นดินที่เหมาะสมในการทำเกษตรกรรม แต่เนื่องจากพื้นที่ตั้งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์แก้ว มีลักษณะเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบท (Urban – rural Fringe) ที่กระจายตัวโอบล้อมบริเวณพื้นที่เมืองที่พัฒนาแล้ว (Built – up Area) ซึ่งได้รับอิทธิพลของกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง (Urbanization) จึงส่งผลให้ลักษณะการใช้ที่ดินของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์แก้วไม่ได้เป็นไปในรูปของชนบทอย่างแท้จริง แต่มีลักษณะการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน (Mixed Used) คือมีการใช้ที่ดินแบบเมือง (Urban Land Used) และการใช้ที่ดินแบบชนบท (Rural Land Used) ปะปนกันอยู่

5.1.4 ประวัติความเป็นมา

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์แก้ว และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้อาวุโสในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์แก้ว ผลจากการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

* ชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์แก้ว เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนซึ่งมีทำเลที่ตั้งเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างพื้นที่กรุงเทพมหานครกับจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดปทุมธานี และจังหวัดนครนายก

ชุมชนแผ่นดินทองยุคตี๋กว่าเป็นชุมชนมุสลิม ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม โดยบรรพบุรุษชุมชนมีถิ่นฐานดั้งเดิมมาจากทางภาคใต้ของประเทศไทย ในอดีตนั้นภาคใต้ของประเทศไทยประกอบด้วยหัวเมืองใหญ่ ๆ 7 หัวเมือง คือ ปัตตานี ไทรบุรี (กะละหะ) กลันตัน ตรังกานู ทวาย มะริดและปีนัง โดยมีพญาเมืองหรือเจ้าเมืองเป็นผู้ครองเมือง ซึ่งในแต่ละปีจะมีการถวายเครื่องราชบรรณาการเป็นต้นไม้เงินต้นไม้ทอง แต่เจ้าผู้ครองนครกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อสร้างสัมพันธไมตรีที่มีต่อกันมาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่ในอดีต ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เป็นไปด้วยความราบรื่นแต่ก็มีปัญหาเกิดขึ้นในบางครั้ง จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก^๑ ได้เกิดการสู้รบกับกองทัพจากกรุงเทพ ในที่สุดปัตตานีตกเป็นเมืองขึ้น ชาวเมืองปัตตานีบางกลุ่มถูกจับเป็นเชลยและได้ถูกอพยพโยกย้ายขึ้นมาตั้งรกรากอยู่ในกรุงเทพ ในแถบพื้นที่บริเวณชานเมืองคือพื้นที่เขตพระโขนง มีนบุรี หนองจอก ลาดกระบัง ฉะเชิงเทรา นครนายก นนทบุรี และปทุมธานี เป็นต้น กลุ่มเชลยเหล่านี้ส่วนใหญ่มักสร้างบ้านเรือนอยู่ตามชายฝั่งริมลำคลอง โดยมีสิทธิ์ในการครอบครองที่ดินและประกอบอาชีพอย่างอิสระซึ่งส่วนใหญ่อยู่แล้วมักประกอบอาชีพทำนา^๒ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2531 : 112 – 113)

^๑ การนำเชลยชาวปัตตานีขึ้นมารื้อที่ภาคกลางนี้มีจุดประสงค์สำคัญคือต้องการเพิ่มกำลังพลเมือง ทั้งนี้เนื่องมาจากในสมัยรัตนโกสินทร์ การก่อสร้างกรุงเทพฯ ยังไม่มั่นคงนัก กำลังพลเมืองในระบอบนี้ก็ไม่พอกับความต้องการเพราะบ้านเมืองอยู่ในภาวะสงครามกับพม่า อีกทั้งเสบียงอาหารที่ผลิตจากพลเมืองเป็นส่วนน้อยไม่พอใช้ต่อระหว่างออกศึกสงครามแต่ละครั้ง นับเป็นภาระหนักที่สุดของประเทศ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงตระหนักในข้อนี้ดี ดังนั้นการทำศึกสงครามที่ไม่จำเป็นจริงๆ แล้วพระองค์จะไม่ทำเลย โดยเห็นได้จากกรณีเมืองปัตตานีพระองค์ไม่ได้ตั้งพระทัยจะยกทัพไปปราบปัตตานีโดยตรง แต่ทำให้จัดทัพไปก็เพื่อไปปราบพม่า ซึ่งเป็นศัตรูที่สำคัญกว่า แต่เมื่อกองทัพลงไปถึงเมืองสงขลาจึงมีพระราชดำริให้หัวเมืองมลายูมาอ่อนน้อมโดยไม่ได้คิดว่าจะใช้กำลังเข้าบังคับในตอนแรก แต่เมื่อเจ้าเมืองปัตตานีไม่ยอมจึงจำเป็นต้องคิดสินพระทัยใช้กำลังทัพเข้าบังคับ การปราบปัตตานีในครั้งนี้ทำให้เสียกำลังไปไม่น้อย จึงจำเป็นต้องอพยพเชลยชาวปัตตานีขึ้นมาเพื่อชดเชยแรงงาน

^๒ การอพยพเอาเชลยชาวปัตตานีขึ้นมาเป็นครั้งที่สองและครั้งที่สามมีจุดประสงค์เช่นเดียวกับครั้งแรก แต่ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ต้องการตัดกำลังพลเมืองของปัตตานี เป็นการป้องกันมิให้คิดกบฏเอาใจออกห่างจากไทย ทางกรุงเทพฯ ได้หมดภาระในการจัดกองทัพไปปราบกบฏปัตตานีเพราะการยกทัพไปปัตตานีซึ่งอยู่ไกลย่อมมีปัญหาทั้งการเดินทาง เเสบียงและสูญเสียชีวิตทหาร ดังนั้นหลังการปราบกบฏปี พ.ศ. 2334 แล้ว ก็โปรดฯ ให้แบ่งเมืองปัตตานีออกเป็นหัวเมืองเมืองย่อยๆ 7 หัวเมือง คือ เมืองปัตตานี เมืองหนองจิก เมืองยะหริ่ง เมืองสาบบุรี เมืองยะลา เมืองรามันห์ และเมืองระแงะ แต่ละเมืองมีพระยาเมืองปกครองโดยคำนึงว่าเมืองใดมีคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธมากก็ให้คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธเป็นพระยาเมือง เมืองใดมีคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามมากก็ให้คนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นพระยาเมือง เมืองทั้ง 7 นี้ขึ้นตรงต่อเมืองสงขลา ซึ่งเป็นหัวเมืองเอกเป็นการตัดกำลังของเมืองปัตตานี นอกจากนี้เชลยที่นำขึ้นมาแต่ละครั้งก็ยังให้กระจายกันอยู่ตามสถานที่ต่างๆ เพื่อป้องกันการรวมตัวกัน และก่อการจลาจลสร้างความไม่สงบขึ้น อีกประการหนึ่ง เพราะต้องการกำลังผลิตจากเชลยเหล่านี้ ถ้าให้มาอยู่ในกรุงเทพทั้งหมดก็จะไม่เกิดประโยชน์ในการผลิตมากนัก แต่ถ้าให้กระจายกันออกไปตามชานกรุง ตามริมคลองและตามไร่นาในจังหวัดใกล้เคียงๆ จะทำให้พวกนี้มีที่ดินทำมาหากินเพิ่มผลผลิตให้กับประเทศได้ เพราะชาวปัตตานีส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร นโยบายการนำชาวปัตตานีมาอยู่ตามสถานที่ดังกล่าวจึงถือเป็นการดำเนินนโยบายที่จะอำนวยความสะดวกประโยชน์ให้กับประเทศไทยอย่างมาก (กัญญิกา พราหมณ์พิทักษ์, 2529 : 128 – 130)

ในกลุ่มของผู้อพยพซึ่งเป็นเชลยชาวปัตตานีนับ มีส่วนหนึ่งได้เดินทางมาตามลำคลองแสน แสบและปลูกบ้านเรือนตั้งถิ่นฐานเรียงรายอยู่ตลอดแนวลำคลองแสนแสบ ในกลุ่มคนเหล่านี้มีชาย หญิงคู่หนึ่ง ชื่อ นายอิบรอฮีมและนางขานี ได้แต่งงานกันและต้องการหาที่ตั้งรกรากเพื่อสร้างถิ่นฐาน ใหม่ จึงปรึกษากันและแยกตัวออกมาจากกลุ่มผู้อพยพ เดินทางมาด้วยกันจนถึงบริเวณบ้านเจียรดับ และเดินลัดทุ่งไปอีกประมาณ 3 กิโลเมตร ก็พบพื้นที่ซึ่งมีลำคลอง 2 สายมาบรรจบกัน (คือคลองลำ จรเข้ตาย และคลองลำไทรในปัจจุบัน) เป็นพื้นที่ที่มีดินไทรอยู่เป็นจำนวนมากอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่า อ้อและป่าแฉม เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์หลายชนิด จึงได้เข้าจับจองพื้นที่เหล่านี้และตั้งหลักปักฐาน สร้างบ้านเรือน ณ พื้นที่บริเวณใกล้ต้นไม้ใหญ่ ที่มีชื่อเรียกว่า “ต้นสะตือ” (ในปัจจุบัน ต้นสะตือต้นนี้ ยังคงมีชีวิตอยู่ ประมาณกันว่า มีอายุเกือบ 300 ปี)

ต่อมานายอิบรอฮีมและนางขานีได้ให้กำเนิดบุตรชายหญิงรวม 9 คน โดยใช้นามสกุลว่า “บิคิดและ” ต่อมาเมื่อนางขานีเสียชีวิต นายอิบรอฮีมได้มีภรรยาอีกคนหนึ่งชื่อนางปิ่น ซึ่งเป็นผู้ที่ อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในภายหลัง โดยนายอิบรอฮีมมีบุตรชายหญิงกับนางปิ่นรวม 4 คนและได้ใช้นามสกุลว่าบิคิดและเช่นเดียวกัน บุตรทั้งหมดของนายอิบรอฮีมนับถือศาสนาอิสลาม และได้ช่วยกัน ถากถางปรับปรุงพื้นที่เพื่อใช้ในการทำไร่และทำนา และต่อมาได้ขยายอาณาเขตพื้นที่ออกไปอย่าง กว้างขวางประมาณ 500 ไร่เศษ เพื่อให้บุตรหลานได้ใช้เป็นพื้นที่อาศัยและพื้นที่ทำมาหากินเลี้ยงชีพ บุตรของนายอิบรอฮีมทั้งหมดนี้ได้แต่งงานและสร้างครัวเรือนกับกลุ่มผู้อพยพที่เข้ามาภายหลัง โดย ในรุ่นหลานของนายอิบรอฮีมซึ่งเป็นสตรีได้แต่งงานกับคนในตระกูลสมานตระกูล จึงได้สืบทอด นามสกุล “สมานตระกูล” ต่อมาโดยทั้งหมดนี้ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวและก่อเกิดเป็น ชุมชนขึ้นมาที่มีชื่อเรียกว่า “หมู่บ้านลำไทร หรือชุมชนลำไทร” (เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลำคลอง 2 สาย มาบรรจบกันอีกทั้ง ยังมีดินไทรขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก จึงมีชื่อเรียกว่าลำไทร แต่ต่อมาถูกเรียกในอีก ชื่อหนึ่งว่า “อิสลามลำไทร” เนื่องจากชาวบ้านในหมู่บ้านลำไทรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม)

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2492 ชาวบ้านในชุมชนได้ช่วยกันบริจาคทรัพย์สิน เงินทอง และ สิ่งของตลอดจนกำลังแรงงานร่วมกันปลูกสร้างมัสยิดเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา และ

* ในบริเวณพื้นที่ที่ต้นสะตือตั้งอยู่ในปัจจุบันคือ พื้นที่ในซอยวาทิฟ ซึ่งเป็นพื้นที่ในบริเวณกลุ่มบ้านที่ 2 ของชุมชน แผ่นดินทองคอกอซุคค์กัว ต้นสะตือนี้ถือได้ว่าเป็นสมุนไพรอย่างหนึ่ง โดยใบมีสรรพคุณเป็นยา สามารถเอามาต้มแก้ร้อนใน กระหาย น้ำ ป่าบดใช้หัดได้

ต่อมาได้มีการจดทะเบียนมัสยิด ในชื่อว่า “มัสยิดคอบขุดคักวา”^๑ ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ทางราชการ ได้มีการประกาศนโยบายที่มีชื่อว่า “บรม” เพื่อใช้เป็นนโยบายในการสร้างสรรค์ชุมชนต่างๆ ในเขต หนองจอก รวม 58 ชุมชน ให้เป็นชุมชนแผ่นดินทองหนองจอก จึงได้ใช้ชื่อว่า “ชุมชนแผ่นดินทอง คอบขุดคักวา” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

5.2 ลักษณะทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคักวา

เนื่องจากชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคักวา เป็นชุมชนชานเมืองของกรุงเทพมหานคร ที่ยังคง มีสภาพทั่วไปในลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบทผสมผสานด้วยความเจริญทางเทคโนโลยี มีถนนลำไทร ยาวประมาณ 3,000 เมตร และถนนเลียบคลองลำจรเข้ตายาวประมาณ 1,000 เมตร ใช้เป็นเส้นทาง สำคัญๆ ไปมาในชุมชนและเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าเข้าออกชุมชน

ในส่วนของทรัพยากรธรรมชาตินั้น ในชุมชนมีทรัพยากรแหล่งน้ำที่สำคัญคือ คลองลำไทร ซึ่งมีความยาวประมาณ 2,000 เมตร และคลองลำจรเข้ตายซึ่งมีความยาวประมาณ 1,000 เมตร เชื่อมต่อ ระหว่างหมู่ 4 กับหมู่ 7 ลำคลองทั้ง 2 สายนี้ ในสมัยก่อนถือว่าเป็นแหล่งน้ำสายหลักของชุมชนที่ใช้ ประโยชน์ในการคมนาคม การยังชีพ อีกทั้งเป็นแหล่งอาหาร แหล่งน้ำกินน้ำใช้ และแหล่งน้ำเพื่อการ เกษตรกรรม ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตชุมชนมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ถึงแม้ว่า ในปัจจุบันจะมีการแพร่กระจายความเจริญและเทคโนโลยีในด้านต่างๆเข้ามาในชุมชน แต่ลำคลองทั้ง 2 สาย ก็ยังถือว่าเป็นลำคลองสายหลักของชุมชนที่ใช้ประโยชน์ในการยังชีพเช่นเดียวกับในอดีต เป็น ทั้งแหล่งอาหาร (ในปัจจุบันมีการปลูกผักนึ่ง ผักกระเฉด และเลี้ยงปลาในลำคลอง) และแหล่ง น้ำใช้ในการดำเนินชีวิต (ผลจากการตรวจคุณภาพน้ำเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2544 พบว่า น้ำในคลอง 2 แห่ง มีความใสสะอาด แต่ไม่ปลอดภัยสำหรับการนำมาใช้บริโภค เนื่องจากมีสารเคมีตกค้าง โดยวัด ค่า PH ได้เท่ากับ 7.3)

^๑ มัสยิด คือ สถานที่ซึ่งมุสลิมใช้ประกอบศาสนกิจ โดยจะต้องมีการร่วมละหมาดในวันศุกร์เป็นปกติและมี “มิมบร” คือ สถานที่ซึ่งมีไว้สำหรับผู้แสดงธรรมอื่น (อ่านคุตบะฮ) มิมบรจะตั้งอยู่ตรงส่วนหน้าในบริเวณเดียวกันกับผู้ยืนนำละหมาด (อิหม่าม) มัสยิดเป็นศาสนสถานและเป็นศูนย์กลางของชุมชนมุสลิมตามพระราชบัญญัติการบริหารกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย 2540 ที่ กำหนดไว้แต่ละมัสยิดมีอิหม่ามเป็นผู้นำ และมีคณะกรรมการบริหารมัสยิดจำนวนไม่เกิน 15 คน ในบางครั้งมุสลิมไทยบางท่านใช้คำ ว่า “สุเหร่า” ที่มีความหมายว่าสถานที่ประกอบศาสนกิจของมุสลิม แทนคำว่า “มัสยิด” แต่สุเหร่ามีความหมายในลักษณะที่ข้อยกกว่า มัสยิด.

ในส่วนของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ ผลจากการศึกษาพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดตัก
 วน มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ใน 3 ลักษณะ คือ

พื้นที่พักอาศัย แต่เดิมประชาชนจะใช้บริเวณริมคลองลำไทรและคลองลำจรเข้ตายเป็นที่
 ปลูกบ้านพักอาศัย ต่อมาเมื่อมีจำนวนครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ไม่มีที่ดินเพียงพอที่จะให้ประชาชน
 ปลูกอยู่ตามริมคลองได้ จึงต้องมีการปลูกสร้างบ้านเรือนสำหรับพักอาศัยห่างจากลำคลองออกไปแต่
 ไม่มากนัก นอกจากนั้นในบางพื้นที่ได้มีการจัดแบ่งที่ดินสำหรับพักอาศัยให้เป็นระเบียบโดยการ
 จัดทำเป็นชอย แยกจากถนนเลียบลำคลองและทำการปลูกบ้านตามแนวชอยคังกล่าว อยู่ร่วมกันเป็น
 กลุ่มเครือญาติหลาย ๆ หลังในบริเวณเดียวกัน

พื้นที่แหล่งน้ำ จากที่กล่าวมาแล้วว่า พื้นที่แหล่งน้ำที่สำคัญของชุมชนประกอบด้วยคลอง
 ลำไทร และคลองลำจรเข้ตายเป็นต้นนำมาใช้ประโยชน์สำหรับเป็นเส้นทางคมนาคม ในการอุปโภค
 บริโภคและใช้ในการเกษตร แต่ในปัจจุบันเมื่อมีการสร้างถนนเลียบลำคลองลำไทรไปเชื่อมกับถนน
 เชื่อมสัมพันธ์ จึงทำให้ประชาชนใช้ถนนเป็นเส้นทางคมนาคมเนื่องจากมีความสะดวกและรวดเร็วกว่า
 การใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำเช่นในอดีต แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีการใช้ประโยชน์จากลำคลองทั้ง
 สองสายเพื่อการอุปโภคและการเกษตรกรรมในชุมชน

พื้นที่สำหรับการเกษตร ถึงแม้ว่าคลองลำไทรและคลองลำจรเข้ตายเป็นพื้นที่ใน
 หมู่บ้านจะเริ่มหมดความสำคัญต่อการใช้เป็นเส้นทางคมนาคม และอุปโภคบริโภคแล้วก็ตาม แต่ก็
 ยังคงมีความสำคัญในการใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรกรรม อันได้แก่ การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ซึ่ง
 พืชที่ปลูกส่วนใหญ่คือ ข้าว รองลงมาได้แก่ พืชสวนครัวและไม้ผลในครัวเรือน ส่วนสัตว์เลี้ยง
 ได้แก่ ปลา เป็ด ไก่ วัว และนกก เป็นต้น

ที่ดินที่ใช้ในการปลูกพืชสวนครัว ไม้ผลและเลี้ยงสัตว์มักอยู่บริเวณรอบบ้านพักอาศัยหรือ
 อยู่ด้านหลังบ้านพักอาศัย และมีระยะไม่ห่างไกลมากนัก สำหรับที่ดินที่ใช้ทำนานั้นจะอยู่ห่างออกไป
 จากตัวบ้าน ในอดีตการทำนาจะทำในลักษณะนาปี หมายความว่า ใน 1 ปี จะทำนา 1 ครั้ง โดยอาศัย
 น้ำฝนเพียงอย่างเดียว ดังนั้นในอดีตพื้นที่นาจะใช้เฉพาะการทำนาเพียงอย่างเดียวปีละ 1 ครั้ง ต่อมา
 เมื่อได้มีการขายพื้นที่นาให้แก่คนนอกหมู่บ้านไปบางส่วน จึงทำให้พื้นที่นาเริ่มเปลี่ยนแปลงสภาพ
 และมีลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

5.3 ลักษณะทางสาธารณูปโภคของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตคักวา

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตคักวาเป็นชุมชนที่มีการก่อตั้งมาประมาณ 150 กว่าปีมาแล้ว ส่งผลให้มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ประกอบกับเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ชานเมือง ซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดใกล้เคียง เช่น ฉะเชิงเทรา ปทุมธานี และนครนายก จึงทำให้เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งที่มีโครงสร้างทางสาธารณูปโภค ซึ่งเป็นบริการขั้นพื้นฐานค่อนข้างจะสมบูรณ์ ดังมีรายละเอียดคือ

5.3.1 ไฟฟ้า

สาธารณูปโภคประเภทไฟฟ้าได้เริ่มเข้ามาเป็นครั้งแรกในชุมชน ประมาณปี พ.ศ. 2512 หลังจากที่สุขาภิบาลหนองจอกได้ทำการก่อสร้างโรงปั่นไฟฟ้าขึ้น เพื่อให้บริการแก่ประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเขตสุขาภิบาล ชาวบ้านในชุมชนได้ไปเห็นและมีแนวคิดที่จะนำมาใช้ในชุมชน จึงได้ดำเนินการซื้อเครื่องปั่นไฟและเปิดให้บริการใช้ไฟฟ้าในชุมชนเป็นครั้งแรก โดยมีจำนวนหลังคาเรือนที่ใช้ในครั้งแรกประมาณ 50 หลังคาเรือน และเมื่อเปิดให้บริการใช้ไฟฟ้าแล้วทางชุมชนได้เรียนเชิญ นายอำเภอพจน ภู่อารีย์ (ตำแหน่งในขณะนั้น) ซึ่งเป็นนายอำเภอหนองจอกเข้าไปเยี่ยมชมชุมชน และต่อมาทางชุมชนก็ได้มีการประสานงานกับทางเขตหนองจอก ติดตั้งเสาไฟฟ้าและมีเตอมิเตอร์ไฟฟ้าภายในชุมชน ในปัจจุบันนี้ครัวเรือนในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตคักวามีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน โดยจำแนกเป็นครัวเรือนที่มีมิเตอร์ไฟฟ้าเป็นของตัวเองประมาณ 118 ครัวเรือน และไม่มิเตอร์เป็นของตัวเองจำนวน 15 ครัวเรือน

5.3.2 ถนน

จากการที่ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตคักวาได้เปิดให้บริการใช้ไฟฟ้าเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2512 และได้เชิญนายอำเภอพจน ภู่อารีย์ เข้ามาเยี่ยมชมชุมชนตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้ก่อให้เกิดผลสืบเนื่องตามมา โดยทางชาวบ้านในชุมชนได้ขอให้ทางนายอำเภอสนับสนุนงบประมาณของทางราชการทำการก่อสร้างถนนเข้ามาในชุมชน ซึ่งทางราชการก็ให้การสนับสนุนและดำเนินการก่อสร้างถนนเข้ามาในชุมชนเป็นระยะทาง 1,300 เมตร โดยใช้ชื่อว่า “ถนนลำไทร” เชื่อมระหว่างชุมชนเลียบไปตามแนวคลองลำไทรไปพบกับถนนเชื่อมสัมพันธ์ ดังนั้นถนนลำไทรจึงเป็นถนนสายหลักที่เชื่อมต่อระหว่างอำเภอหนองจอกกับกรุงเทพมหานคร และอำเภอหนองจอกกับจังหวัดฉะเชิงเทรา

5.3.3 น้ำ

ในปัจจุบันชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตดีกัวมีการใช้น้ำจากแหล่งต่างๆ 3 แหล่ง คือ น้ำประปา น้ำบาดาล และน้ำจากคลองลำไทรและคลองลำจรเข้ตาย ดังมีรายละเอียดคือ

น้ำประปา มีการต่อท่อประปามาจากทางเขตหนองจอก มีครัวเรือนที่ใช้น้ำจากแหล่งนี้และมีมิเตอร์น้ำเป็นของตนเองประมาณ 12 ครัวเรือน

น้ำบาดาล มีการขุดบ่อบาดาลขึ้นมาภายในชุมชนในปัจจุบันมีทั้งหมดจำนวน 5 บ่อ โดยจำแนกเป็นบ่อบาดาลเพื่อการใช้ประโยชน์ในการศึกษาของโรงเรียนอิสลามลำไทรจำนวน 1 บ่อ และบ่อบาดาลเพื่อการใช้ประโยชน์ในครัวเรือนภายในชุมชนจำนวน 4 บ่อ มีจำนวนครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์ 91 ครัวเรือน ดังมีรายละเอียดคือ บ่อบาดาลบ่อที่ 1 ตั้งอยู่ที่บ้านของนายอรุณ สมานตระกูล มีครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์จำนวน 29 ครัวเรือน บ่อบาดาลบ่อที่ 2 ตั้งอยู่ที่บ้านของนางนวลจันทร์ รอดศกาล มีครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์จำนวน 28 ครัวเรือน บ่อบาดาลบ่อที่ 3 ตั้งอยู่ที่มัสยิดคอบรุตดีกัว มีครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์จำนวน 12 ครัวเรือน และบ่อบาดาลบ่อที่ 4 ตั้งอยู่ในบริเวณที่ดินวากัฟ มัสยิดคอบรุตดีกัว มีครัวเรือนที่ใช้ประโยชน์ จำนวน 22 ครัวเรือน และบ่อบาดาลบ่อที่ 5 ตั้งอยู่บริเวณโรงเรียนอิสลามลำไทร เพื่อใช้ประโยชน์ทางการศึกษา

น้ำจากคลองลำไทรและคลองลำจรเข้ตาย ส่วนใหญ่นำไปใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรคือการทำนา รองลงมาใช้ประโยชน์เพื่อการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

5.3.4 โทรศัพท์

ชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตดีกัว มีบริการโทรศัพท์ใช้เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2535 และได้รับบริการเรื่อยมา จนในปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนมีโทรศัพท์ส่วนตัว(โทรศัพท์บ้าน) ไว้ใช้ในครัวเรือน คิดเป็นประมาณร้อยละ 98.0 มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ 2 ตู้ โดยตู้แรกตั้งอยู่หน้าโรงเรียนอิสลามลำไทร และตู้ที่สองตั้งอยู่หน้ากลุ่มบ้านที่ 10

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะทางประชากรของโลก จำแนกตามครัวเรือนชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี๊กวา

ลักษณะประชากรโลก	จำนวนครัวเรือน
ไฟฟ้า	
- มีมิเตอร์เป็นของตนเอง	118
- ไม่มีมิเตอร์	15
การใช้น้ำประปา	
- มีมิเตอร์เป็นของตนเอง	12
การใช้น้ำบาดาล	
- บ่อที่ 1 (บ้านนาขอรูม สมานตระกูล)	29
- บ่อที่ 2 (บ้านนางนวลจันทร์ รอดสกุล)	28
- บ่อที่ 3 (มัสยิดคอบรูตตี๊กวา)	12
- บ่อที่ 4 (บริเวณที่ดินวากีฟ)	22
- บ่อที่ 5 (โรงเรียนอิสลามลำไทร)	
	ใช้ประโยชน์ทางการศึกษา

5.4 ลักษณะทางประชากรของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี๊กวา

จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2547 ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี๊กวา มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 133 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 688 คน โดยแยกเป็น เพศชาย 365 คน และเพศหญิง 303 คน ดังมีรายละเอียด คือ

กลุ่มบ้านที่ 1 มีจำนวน 10 ครัวเรือน ประชากร 54 คน เป็นเพศชาย 30 คน เพศหญิง 24 คน
 กลุ่มบ้านที่ 2 มีจำนวน 30 ครัวเรือน ประชากร 158 คน เป็นเพศชาย 90 คน เพศหญิง 68 คน
 กลุ่มบ้านที่ 3 มีจำนวน 15 ครัวเรือน ประชากร 67 คน เป็นเพศชาย 34 คน เพศหญิง 33 คน
 กลุ่มบ้านที่ 4 มีจำนวน 7 ครัวเรือน ประชากร 29 คน เป็นเพศชาย 18 คน เพศหญิง 11 คน
 กลุ่มบ้านที่ 5 มีจำนวน 12 ครัวเรือน ประชากร 67 คน เป็นเพศชาย 40 คน เพศหญิง 27 คน
 กลุ่มบ้านที่ 6 มีจำนวน 13 ครัวเรือน ประชากร 76 คน เป็นเพศชาย 42 คน เพศหญิง 34 คน
 กลุ่มบ้านที่ 7 มีจำนวน 8 ครัวเรือน ประชากร 33 คน เป็นเพศชาย 17 คน เพศหญิง 16 คน
 กลุ่มบ้านที่ 8 มีจำนวน 6 ครัวเรือน ประชากร 38 คน เป็นเพศชาย 20 คน เพศหญิง 18 คน
 กลุ่มบ้านที่ 9 มีจำนวน 8 ครัวเรือน ประชากร 35 คน เป็นเพศชาย 18 คน เพศหญิง 17 คน
 กลุ่มบ้านที่ 10 มีจำนวน 8 ครัวเรือน ประชากร 44 คน เป็นเพศชาย 23 คน เพศหญิง 21 คน
 กลุ่มบ้านที่ 11 มีจำนวน 10 ครัวเรือน ประชากร 40 คน เป็นเพศชาย 21 คน เพศหญิง 19 คน
 กลุ่มบ้านที่ 12 มีจำนวน 6 ครัวเรือน ประชากร 27 คน เป็นเพศชาย 12 คน เพศหญิง 15 คน

ตารางที่ 2 แสดงร้อยละของจำนวนประชากรแต่ละกลุ่มบ้าน จำแนกตามเพศในชุมชน
แผ่นดินทองคอบรูตักัว

กลุ่มบ้านที่	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากรเพศชาย (คน)	จำนวนประชากรเพศหญิง (คน)	รวม (คน)
1	10	30 (4.49)	24 (3.59)	54 (8.08)
2	30	90 (13.47)	68 (10.18)	158 (23.65)
3	15	34 (5.09)	33 (4.94)	67 (10.03)
4	7	18 (2.69)	11 (1.65)	29 (4.34)
5	12	40 (5.99)	27 (4.04)	67 (10.03)
6	13	42 (6.29)	34 (5.09)	76 (11.38)
7	8	17 (2.54)	16 (2.40)	33 (4.94)
8	6	20 (2.99)	18 (2.69)	38 (5.69)
9	8	18 (2.69)	17 (2.54)	35 (5.24)
10	8	23 (3.44)	21 (3.14)	44 (6.59)
11	10	21 (3.14)	19 (2.84)	40 (5.99)
12	6	12 (1.80)	15 (2.25)	27 (4.04)
รวม	133	365 (54.64)	303 (45.36)	668 (100.00)

เมื่อทำการศึกษาในรายละเอียดช่วงอายุของประชากรในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักัว พบว่า ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงระหว่าง 26-60 ปี ร้อยละ 43.56 โดยแยกเป็นเพศชาย ร้อยละ 23.05 เพศหญิง ร้อยละ 20.51 รองลงมา มีอายุ 16-25 ปี ร้อยละ 20.36 โดยแยกเป็นเพศชาย ร้อยละ 11.38 เพศหญิง ร้อยละ 8.98 มีอายุ 7-15 ปี ร้อยละ 16.17 โดยแยกเป็นเพศชาย ร้อยละ 9.58 เพศหญิง ร้อยละ 6.59 อายุแรกเกิด - 6 ปี ร้อยละ 11.23 โดยแยกเป็นเพศชาย ร้อยละ 6.59 เพศหญิง ร้อยละ 4.64 และมีอายุ 60 ปีขึ้นไป น้อยที่สุดคือ ร้อยละ 8.68 โดยแยกเป็นเพศชาย ร้อยละ 4.04 และเพศหญิง ร้อยละ 4.64

ตารางที่ 3 แสดงร้อยละของจำนวนประชากร จำแนกตามช่วงอายุในชุมชน
แผ่นดินทองคอบรูตักัว

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวนประชากร (คน)		รวม (คน)
	ชาย	หญิง	
60 ปีขึ้นไป	27 (4.04)	31 (4.64)	58 (8.68)
26 - 60 ปี	154 (23.05)	137 (20.51)	291 (43.56)
16 - 25 ปี	76 (11.38)	60 (8.98)	136 (20.36)
7 - 15 ปี	64 (9.58)	44 (6.59)	108 (16.17)
แรกเกิด - 6 ปี	44 (6.59)	31 (4.64)	75 (11.23)
รวม	365 (54.64)	303 (45.36)	668 (100.00)

นอกจากนั้นเมื่อผู้วิจัยทำการศึกษาเจาะลึกลงไปถึงระดับการศึกษาของประชากรในแต่ละกลุ่มบ้าน ผลการศึกษาพบว่าประชากรในชุมชนส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 38.92 รองลงมา มีการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 20.51 การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. ร้อยละ 13.02 และการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 10.03 โดยมีผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 10.18

ตารางที่ 4 แสดงร้อยละของจำนวนประชากรแต่ละกลุ่มบ้าน จำแนกตามระดับการศึกษาในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักัว

กลุ่มบ้าน	ไม่ได้เรียนหนังสือ	ก่อนประถมศึกษา	ประถมศึกษา (ป.1-ป.6)	มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3)	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. (ม.4-ม.6)	อนุปริญญา/ปวส./ปวท.	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	รวม
1	4 (0.60)	2 (0.30)	16 (2.40)	10 (1.50)	9 (1.35)	4 (0.60)	9 (1.35)	-	54 (0.08)
2	23 (3.44)	8 (1.20)	78 (11.68)	33 (4.94)	13 (1.95)	2 (0.30)	1 (0.15)	-	158 (23.65)
3	1 (0.15)	2 (0.30)	22 (3.29)	27 (4.04)	10 (1.50)	1 (0.15)	3 (0.45)	1 (0.15)	67 (10.03)
4	2 (0.30)	-	6 (0.90)	1 (0.15)	10 (1.50)	2 (0.30)	9 (1.35)		29(4.34)
5	5 (0.75)	3 (0.45)	23 (3.44)	12 (1.80)	5 (0.75)	3 (0.45)	15 (2.25)	1 (0.15)	67 (10.03)
6	10 (1.50)	-	43 (6.44)	11 (1.65)	7 (1.05)	1 (0.15)	4 (0.60)	-	76 (11.38)
7	1 (0.15)	2 (0.30)	12 (1.80)	6 (0.90)	7 (1.05)	2 (0.30)	3 (0.45)	-	33 (4.94)
8	3 (0.45)	3 (0.45)	3 (0.45)	5 (0.75)	6 (0.90)	2 (0.30)	15 (2.25)	1 (0.15)	38 (5.69)
9	1 (0.15)	1 (0.15)	16 (2.40)	11 (1.65)	1 (0.15)	1 (0.15)	2 (0.30)	-	35 (5.24)
10	1 (0.15)	1 (0.15)	15 (2.25)	8 (1.20)	8 (1.20)	-	4 (0.60)	-	44 (6.59)
11	1 (0.15)	1 (0.15)	20 (2.99)	2 (0.30)	8 (1.20)	2 (0.30)	2 (0.30)	-	40 (0.06)
12	2 (0.30)	2 (0.30)	6 (0.90)	11 (1.65)	3 (0.45)	1 (0.15)	-	-	27 (4.04)
รวม	68 (10.18)	25 (3.74)	260 (38.92)	137 (20.51)	87 (13.02)	21 (3.14)	67 (10.03)	3 (0.45)	668 (100.00)

5.5 ลักษณะทางการศึกษาของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กัว

ชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กัว เป็นชุมชนที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของการศึกษาเป็นอย่างมากดังเห็นได้จากสมาชิกในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กัว ส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาทั้งทางด้านสามัญและทางด้านศาสนา จึงทำให้กระบวนการในการพัฒนาชุมชนของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กัว เติบโตและเข้มแข็งขึ้นอย่างเป็นระบบมีระเบียบแบบแผน โดยเฉพาะการพัฒนาในด้านการศึกษาของชุมชนแห่งนี้ ซึ่งมีพัฒนาการมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้การศึกษาในเรื่องลักษณะทางการศึกษาของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กัวมีความสมบูรณ์มากที่สุด และทำให้เห็นภาพของกระบวนการก่อเกิดการศึกษาของชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นก่อตั้งชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน ทางผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องนำเสนอรายละเอียดของพัฒนาการทางการศึกษาของชุมชนในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้คือ

5.5.1 การก่อเกิดการศึกษาในชุมชน

การก่อเกิดการศึกษาในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กัว เริ่มตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2479 โดยก่อนหน้านั้นชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา แต่ด้วยความที่เป็นคนชอบการศึกษา ชาวบ้านในชุมชนจึงได้เดินทางไปเรียนที่โรงเรียนหนองจอกพิทยาสรรพ์ และต่อมาเรียนที่โรงเรียนประชาบาล ตำบลโคกแฝก (ตั้งอยู่ที่ชุมชนลำอิ้ว) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชนลำไทรมากที่สุด มีครูสง่า สมานตระกูล เป็นผู้สอนอยู่ในขณะนั้น แต่ด้วยความเป็นนักพัฒนาของชาวบ้านในชุมชนลำไทร จึงได้มีแนวความคิดที่จะสร้างโรงเรียนขึ้นมาในชุมชนของตัวเอง จากนั้นได้มีการรวมตัวกันของคนในชุมชนและเปิดลานบ้านลานเมืองขึ้นมาเพื่อทำการพูดคุยกันถึงแนวทางในการสร้างโรงเรียนที่ลานบ้านของนางไชนับ สมานตระกูล (ซึ่งปัจจุบันคือ ลานบ้านของครูเกษม รื่นสุข) โดยในครั้งนั้นมีการปรึกษาหารือกันว่าชุมชนลำไทรน่าจะมีโรงเรียนเกิดขึ้นในชุมชนของตัวเอง และมีมติออกมาว่าจะร่วมกันสร้างโรงเรียนขึ้นมาในชุมชนลำไทร แต่ยังคงงบประมาณในการก่อสร้าง ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนจึงได้ทำการระดมทุนขึ้นในชุมชน โดยที่การระดมทุนในครั้งนั้นได้งบประมาณที่มาจากหยาดเหงื่อแรงงานของชาวบ้านในชุมชนเองเพื่อก่อสร้างโรงเรียนเป็นจำนวนเงินทั้งหมด 800 บาท และได้รับการบริจาคที่ดินในการสร้างโรงเรียนเป็นเนื้อที่ 2 ไร่ 68 ตารางวา จากนายหะยี กับนางไชนับ สมานตระกูล จึงได้นำงบประมาณที่ได้จากการระดมทุนนี้ไปจัดหาซื้อวัสดุต่างๆในการก่อสร้างโรงเรียน โดยได้ไปซื้อไม้มาจากวัดสามปลื้มด้วยการแจวเรือไปซื้อ ส่วนเสาคอนกรีตที่จะทำเป็นเสาโรงเรียนนั้น ชาวบ้านในชุมชนทำการหล่อขึ้นมาเองโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ที่มีอยู่ ในการก่อสร้างครั้งนั้นผู้ที่เป็นหลักในการก่อสร้างคือ ฮัจยีมีนา บิดิลและ และชาวบ้านอื่น ๆ ในชุมชนช่วยกันสร้างโรงเรียนขนาด กว้าง 8 เมตร ยาว 18 เมตร ได้เงินสูงจำนวน 1 หลัง เมื่อ ก่อสร้างแล้วเสร็จจึงได้ทำพิธีเปิดโรงเรียน และทำการส่งมอบโรงเรียนให้แก่การศึกษาประชาบาล และได้รับการตั้งชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนประชาบาลโคกแฝก 4” (อิสลามดำไทร) ตั้งแต่วันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2479 โดยมีครูผิน น้อยเกตุ* เป็นครูใหญ่คนแรก และได้เปิดทำการสอนนักเรียนตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

1) ประวัติโรงเรียนอิสลามดำไทร

โรงเรียนอิสลามดำไทร ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 แขวงโคกแฝก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

โรงเรียนอิสลามดำไทร ได้จัดสร้างขึ้นเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2479 แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2479 ได้ทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2479 เป็นอาคารเรียนขนาดกว้าง 4 วา ยาว 9 วา จำนวน 3 ห้องเรียน ได้เงินก่อสร้างเป็นซีเมนต์ โดยนายหะยีแอ กับพวกเป็นผู้ก่อสร้าง และมอบที่ดิน จำนวน 2 ไร่ 68 ตารางวา ให้แก่การศึกษาประชาบาล โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนประชาบาลประเภทนายอำเภอจัดตั้ง ต่อมาอาคารเรียนทรุดโทรมมากทางราชการจึงอนุญาตให้รื้อถอนเพื่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่แทน โดยทำการรื้อถอนเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2513 ปลุกสร้างอาคารหลังใหม่แบบ ป.1 ข จำนวน 4 ห้องเรียน มีครูภักดิ์ประจำห้องเรียนครบทั้ง 4 ห้อง จากงบประมาณประจำปี พ.ศ. 2513 และปลุกสร้างแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2513

ในปี พ.ศ. 2518 โรงเรียนได้รับอนุมัติให้เปิดสอนชั้นประโยคประถมศึกษาตอนปลาย ต่อมาสถานที่เรียนไม่เพียงพอ จึงได้รับอนุมัติงบประมาณก่อสร้างอาคารเรียนเพิ่มอีก 1 หลัง แบบ 880-2519 มี 2 ชั้น จำนวน 4 ห้องเรียน ชั้นล่างโล่ง ในวงเงิน 870,000 บาท ตามสัญญาจ้างที่ 15/2520 ลงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2520

* จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชนเกี่ยวกับประวัติของครูผิน น้อยเกตุ ผลการศึกษาพบว่า ครูผิน น้อยเกตุ มีภูมิลำเนาที่อำเภอหนองจอก โดยมีบ้านอยู่ใกล้ ๆ กับวัดหนองจอก เวลาที่ครูผินมาสอนนักเรียน ครูผินจะขี่ควายมาสอน แต่พอเวลาหน้าน้ำครูผินจะพาเรือมาสอน การเรียนการสอนของโรงเรียนในช่วงแรก ๆ จะทำการสอนอาทิตย์ละ 5 วัน โดยจะหยุดการเรียนการสอนในวันพฤหัสบดีและวันศุกร์ พอถึงเวลาหลังเลิกเรียนในเย็นวันพุธ นักเรียนก็เก็บโต๊ะเก็บเก้าอี้มารวมกันไว้ที่ข้างห้องเพื่อที่จะใช้ห้องเรียนเป็นสถานที่ละหมาดในวันศุกร์

ในปี พ.ศ. 2530 โรงเรียนได้รับงบประมาณจากกรุงเทพมหานคร ให้ปรับปรุงอาคารเรียน แบบ 880-2519 โดยต่อเติมชั้นล่างอีก 4 ห้องเรียน ในวงเงิน 584,000 บาท ตามสัญญาจ้าง เลขที่ นจ. 29/2530 ลงในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2530 ปรับปรุงแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2530

ในปี พ.ศ. 2531 โรงเรียนได้รับงบประมาณจากทางกรุงเทพมหานคร ให้ปรับปรุงโรงอาหารแบบ ศอ. 139 ลงวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2531

ในปี พ.ศ. 2538 ได้รับงบประมาณซ่อมแซมและทาสีอาคารเรียน แบบ 880-2519 ในวงเงิน 300,000 บาท

ในปี พ.ศ. 2543 ได้รับงบประมาณซ่อมแซมการทาสีโรงอาหาร เดินสายไฟ และเปลี่ยนอุปกรณ์ไฟฟ้าอาคาร 1, 2 และโรงอาหาร เป็นเงิน 220,000 บาท

ในปี พ.ศ. 2544 ได้รับงบประมาณติดตั้งประปาของโรงเรียนและบ้านพักครู 2 หลัง เป็นเงิน 65,000 บาท และเปลี่ยนถังเก็บน้ำบาดาลจากแบบแท็งก์ 4 ใบ เป็นแบบตั้ง เป็นเงิน 100,000 บาท

ในปี พ.ศ. 2546 ได้งบประมาณสร้างอาคารเรียนแบบ สนศ. 385 เป็นอาคารตึก 5 ชั้น ชั้นล่างโล่ง ชั้นละ 3 ห้องเรียน ในวงเงิน 9,521,000 บาท จากงบอุดหนุนรัฐบาล 40 % และจากงบของกรุงเทพมหานคร 60 %

2) การพัฒนาการศึกษาในชุมชน

โรงเรียนอิสลามลำไทรมีการพัฒนาทางด้านการศึกษาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และมีการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาของชุมชนแผ่นดินทองคอรุดดีความมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีผู้บริหารหมุนเวียนมาดำรงตำแหน่ง ผู้บริหาร โรงเรียนตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังมีรายชื่อคือ

1. นายผิน น้อยเกตุ พ.ศ. 2479 - 2486
2. นายสง่า สมานตระกูล พ.ศ. 2486 - 2519
3. นายวิทยา สมานตระกูล พ.ศ. 2519 - 2521
4. นายสมชาย สมานตระกูล พ.ศ. 2521 - 2522
5. นายบุญเหลือ สมานตระกูล พ.ศ. 2522 - 2527

6. นายสุรินทร์ รื่นสุข	พ.ศ. 2527 – 2537
7. นางกัลยา พลีรักษ์	พ.ศ. 2537 – 2540
8. นายวิศิษฎ์ เจริญผล	พ.ศ. 2540 – 2542
9. นายวิจิต อิศระวิริยะกุล	พ.ศ. 2542 – 2545
10. นางประทิน พรหมคีรี	พ.ศ. 2545 – 2547
11. นางนวรรค์ ทองน้อย	พ.ศ. 2547 – ปัจจุบัน

ทั้งนี้ผู้บริหารโรงเรียนทั้งหมดนี้ทำการสอนและการบริหารโรงเรียนโดยใช้หลักการพัฒนารวมถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายในโรงเรียนและนอกโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเห็นได้จาก การได้รับรางวัลจากการประกวดและการแข่งขันในประเภทต่าง ๆ มากมาย เช่น รางวัลชนะเลิศ “กิจกรรมการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม” ระดับประถมศึกษาของสมาคมครูวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย ร่วมกับกลุ่มชินวัตร เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2540^{*} รางวัลชนะเลิศ “การประกวดโรงเรียนดีเด่นด้านความสะอาด 10 โรงเรียน ในสังกัดกรุงเทพมหานคร” ร่วมกับ บริษัท วิม เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2541 เป็นต้น

จากการที่ทางโรงเรียนอิสลามลำไทร ได้รับรางวัลดังกล่าวส่งผลให้โรงเรียนอิสลามลำไทร กลายเป็นที่รู้จักและได้รับเกียรติจากบุคคลภายนอกทั่วไป อีกทั้งยังมีผู้มาเยี่ยมชมและติดตามโครงการของทางโรงเรียน พร้อมทั้งนำวิธีการจัดกิจกรรมไปใช้ในการเรียนการสอนของโรงเรียนตนเอง นอกเหนือจากผลที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนอิสลามลำไทรแล้ว ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี้กวาก็ได้รับผลด้วยเช่นกัน ดังเห็นได้จากชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกับทางโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น โรงเรียนอิสลามลำไทรจึงมีลักษณะเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

* จากการชนะเลิศในกิจกรรมดังกล่าว ทางโรงเรียนอิสลามลำไทรได้รับรางวัลเป็นเงินทุนสนับสนุนโครงการจำนวน 30,000 บาท (สามหมื่นบาทถ้วน) และทุนสนับสนุนการศึกษาดูงานการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมที่กรุงแคนเบอร์รา มหานครซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย เป็นจำนวนเงิน 70,000 บาท (เจ็ดหมื่นบาทถ้วน) ในวันที่ 4 – 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2542

เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าของชุมชน ช่วยเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับคนในชุมชนด้วยการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้ในปัจจุบันโรงเรียนอิสลามลำไทรมีแนวทางในการพัฒนาโดยมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาความรู้ให้เกิดความเจริญงอกงามทางภูมิปัญญา ที่เพียบพร้อมด้วยวิชาการและจริยธรรม เป็นผู้นำทิศทางที่ดีของสังคม ตลอดจนการปฏิบัติการกิจของโรงเรียนที่ต้องสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ที่หลากหลาย สร้างคนที่มีปัญญา รู้เหตุ รู้ผล อยู่ในคุณธรรม และมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ตลอดจนสร้างผลงานที่มีมาตรฐาน มีการบริหารทรัพยากรของโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพร่วมพัฒนากับชุมชน และรับผิดชอบต่อสังคม โรงเรียนจึงมีเป้าหมายสู่คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนต้องสร้างคุณลักษณะเด่นให้กับนักเรียน เพื่อให้เกิดเป็นนิสัยที่พึงประสงค์ตลอดชีวิต ซึ่งโรงเรียนได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ 6 ข้อ คือ

1. ทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
2. มีทักษะการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระตามหลักสูตรพื้นฐานและสามารถนำไป

ประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม

3. มีทักษะกระบวนการคิดและสามารถนำไปแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน
4. มีคุณธรรม จริยธรรม มั่นใจในตนเองและทำประโยชน์ให้แก่สังคม
5. มีจิตสำนึกและเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้ง

แหล่งเรียนรู้

6. มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ สุขภาพจิตดี มีสุขภาพกายที่ปลอดจากสารเสพติด

และอบายมุข

มีผู้กล่าวว่า หมู่บ้านลำไทรเป็นหมู่บ้านครู ทั้งนี้เนื่องจากว่าในสมัยอดีต บุคคลที่ได้รับการศึกษามีชีวิตและความเป็นผู้ที่ค่อนข้างสบาย เพราะการได้รับการศึกษาทำให้มีความรู้ไปประกอบอาชีพ ดังนั้น คนในชุมชนจึงมีความคิดว่าควรจะให้บุตรหลานของตนได้เรียนหนังสือทุกคน และนำความคิดนั้นมาบอกแก่ญาติพี่น้องในหมู่บ้านลำไทร ซึ่งทุกคนมีความเห็นพ้องกันว่าควรจะให้บุตรหลานได้เรียนหนังสือ จึงได้ส่งบุตรหลานในหมู่บ้านลำไทรไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนหนองจอกพิทยาสรรพ์ ซึ่งอยู่ริมคลองแสนแสบ ห่างจากหมู่บ้านลำไทรประมาณ 4 กิโลเมตร ผู้ที่ไปเรียนหนังสือรุ่นแรกไปเรียนหนังสือโดยการพายเรือ และไปพักค้างกับญาติพี่น้องที่อยู่ริมคลองแสนแสบใกล้กับโรงเรียน ต้องหุงหาอาหารกินกันเอง เมื่อถึงวันหยุดในวันศุกร์สัปดาห์ก็จะพายเรือกลับบ้านเพื่อเตรียมเสบียงอาหารไปกินในสัปดาห์ต่อไป ซึ่งผู้ที่ไปโรงเรียนทุกคนจะต้องปฏิบัติเช่นนี้มาโดยตลอด ต่อมาได้ย้ายไปเรียนกันที่โรงเรียนลำอี๊วซึ่งอยู่ใกล้กว่า จนกระทั่งมีโรงเรียนในหมู่บ้านเกิดขึ้น จึงได้เรียนหนังสือในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน อาจจะกล่าวได้ว่าทุกคนในหมู่บ้านลำไทรต้องเป็นผู้ได้รับการศึกษาอย่างน้อยระดับชั้นประถมศึกษา และเมื่อเรียนจบแล้วก็จะส่งต่อไปเรียนทางด้านครู เพราะมีความเห็นว่าวิชาชีพครูจะสามารถช่วยคนให้รู้หนังสือและมีความรู้ ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่จะทำให้คนในชุมชนสามารถเรียนรู้อิสลามได้

ในส่วนของการบริหารงานโรงเรียนอิสลามลำไทรนั้น มีการบริหารงานในลักษณะของคณะกรรมการโรงเรียนอิสลามลำไทร ซึ่งทำหน้าที่ดูแลและบริหารงานของโรงเรียน โดยจำนวนของคณะกรรมการศึกษาโรงเรียนอิสลามลำไทร มีทั้งสิ้นจำนวน 15 คน ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้แต่งตั้งโดยคณะกรรมการการพัฒนาชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่า เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2541 โดยแต่งตั้งจากสมาชิกในชุมชนโดยยึดหลักความหลากหลายในอาชีพและการกระจายตามพื้นที่กลุ่มบ้าน

เนื่องจากกรรมการที่แต่งตั้งขึ้นมาเป็นบุคคลที่เป็นทั้งครูในโรงเรียน เป็นคณะกรรมการพัฒนาชุมชน เป็นชาวบ้านทั่วไปในชุมชน จึงทำให้การดูแลและบริหารงานของโรงเรียนเป็นไปอย่างกว้างขวาง ครอบคลุม และมีประสิทธิภาพ สำหรับรายชื่อคณะกรรมการศึกษาโรงเรียนอิสลามลำไทรในปัจจุบันมีดังนี้

1. พันโทอัมพร ตะนิละ	ประธานกรรมการ
2. นายบรรจง สมานตระกูล	รองประธานกรรมการ
3. นายประสิทธิ์ มณี	กรรมการ
4. นายสุชาย มณี	กรรมการ
5. นางศุณี ทองเจือ	กรรมการ
6. นายขวัญชัย บุญคุ้ม	กรรมการ
7. นายเสน่ห์ บิคิดและ	กรรมการ
8. นายวิฑูร สมานตระกูล	กรรมการ
9. นายปรีชา มานยาชิ	กรรมการ
10. นายนริศ มะสกุล	กรรมการ
11. นางนวลจันทร์ รอดสกาล	กรรมการ
12. นางลัดดา บิคิดและ	กรรมการ
13. นายอนันต์ บิคิดและ	กรรมการ
14. นางนวรรณ์ ทองน้อย	กรรมการและเลขานุการ
15. นายสมชาย สมานตระกูล	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

จากที่กล่าวมาถึงการก่อเกิดการศึกษาในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่า โดยมีจุดเริ่มต้นจากการก่อตั้งโรงเรียนอิสลามลำไทรมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2479 แล้ว การศึกษาในชุมชนก็ได้รับการพัฒนาเรื่อยมา มีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาต่อเนื่องเป็นลำดับ ส่งผลให้การจัดการศึกษาในชุมชนมีการพัฒนาเต็มรูปแบบ ดังจะได้กล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

5.5.2 รูปแบบการจัดการศึกษาในชุมชน

เมื่อทำการศึกษาเจาะลึกถึงรูปแบบการศึกษาในชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่า พบว่า ในชุมชนมีการจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนอย่างครบวงจร กล่าวคือ มีการจัดแหล่งให้การศึกษาตั้งแต่ระดับเด็กเล็กก่อนวัยเรียนจนถึงการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี) อยู่ภายในชุมชน โดยมีรายละเอียดคือ

1) การศึกษาในระดับเด็กเล็กก่อนวัยเรียน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน เป็นกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในการพัฒนาเด็กตามโครงการแผ่นดินทองของสำนักงานเขตหนองจอก ที่ให้การสนับสนุนชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่าในการจัดทำโครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน จนสามารถจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนและดำเนินการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนมีเป้าหมายในการพัฒนาเด็กในชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่าให้มีความพร้อมทางด้านร่างกายและด้านจิตใจเพื่อเตรียมความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนในขั้นต่อไป โดยไม่ได้เน้นให้อ่านออกหรือเขียนได้แต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนของศูนย์ฯ จึงเน้นการฝึกกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กที่จะศึกษาต่อในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มากที่สุด

ในปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่า มีสถานที่ตั้งอยู่หลังโรงเรียนอิสลามลำไทรเป็นลักษณะอาคารปูนชั้นเดียว มีครูอาสาสมัครดูแลเด็กเล็กจำนวน 2 คน มีจำนวนเด็กที่อยู่ในความดูแลทั้งหมดประมาณ 25 คน โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการรับเด็กจะรับเด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 3 – 5 ขวบ แต่ในทางปฏิบัติแล้วทางศูนย์ฯ จะรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 2 ขวบครึ่งขึ้นไป ทางศูนย์ฯ ได้จัดระบบการดูแลเด็กโดยแบ่งเด็กออกเป็นสองกลุ่ม จัดแยกให้อยู่ตามวัยที่ใกล้เคียงกัน เพื่อความสะดวกในการพัฒนาหรือการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เด็กกลุ่มแรกจะมีเด็กอายุต่ำกว่า 3 ขวบ และกลุ่มที่สองมีอายุตั้งแต่ 3 ขวบครึ่งไป สำหรับงบประมาณทางศูนย์ฯ ได้รับการสนับสนุนจากทางสำนักงานพัฒนาชุมชนเขตหนองจอกและจากการเก็บเงินจากผู้ปกครองของเด็ก เพื่อเป็นค่าบำรุงการศึกษาและค่าอาหารในอัตราเดือนละ 200 บาท

2) การศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา

ชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่ามีการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา โดยมีโรงเรียนอิสลามลำไทรเป็นสถานที่ให้การศึกษา ซึ่งอยู่ในสังกัดของกรุงเทพมหานคร เปิดทำการสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2479 และดำเนินการสอนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มี

ผู้ดำรงตำแหน่งครูใหญ่/อาจารย์ใหญ่มาแล้วทั้งสิ้นจำนวน 11 คน ในปัจจุบันมีนางนวรรณี ทองน้อย ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ มีครู/อาจารย์ผู้สอนจำนวน 10 คน พนักงานธุรการ 1 คน คนเลี้ยงเด็ก 2 คน ครูสอนวิชาอิสลามศึกษา 1 คน และนักการภารโรง จำนวน 2 คน เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้นประมาณ 238 คน

3) การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

เป็นการศึกษาในลักษณะนอกระบบโรงเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในความควบคุมดูแลของกรมการศึกษานอกโรงเรียน เขตหนองจอก เปิดทำการสอนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 และดำเนินการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยในปัจจุบันมีนางนวลจันทร์ รอดสกล ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน มีจำนวนครูที่ทำการสอน 3 คน จำนวนนักเรียนทั้งหมด 120 คน

4) การศึกษาในระดับอุดมศึกษา (ปริญญาตรี)

เป็นการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามโครงการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาดำหรับชุมชน ภายใต้อาณัติของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูคัตต์กัวกับทางมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร โดยใช้พื้นที่บางส่วนของโรงเรียนอิสลามลำไทรและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนเป็นสถานที่ทำการเรียนการสอน ในปัจจุบันได้เปิดทำการสอนในระดับปริญญาตรี 4 ปี สาขาการพัฒนาชุมชน โดยได้เปิดทำการสอนมาแล้ว 2 รุ่น รุ่นที่ 1 เปิดดำเนินการสอนเมื่อปี พ.ศ. 2544 มีจำนวนนักศึกษา 60 คน และรุ่นที่ 2 เปิดดำเนินการสอนเมื่อปี พ.ศ. 2545 มีจำนวนนักศึกษา 60 คน

5) การศึกษาเพื่อศาสนา

นอกเหนือจากโรงเรียนอิสลามลำไทรที่เปิดทำการสอนในวิชาสายสามัญแล้ว ในชุมชนยังมีศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมตั้งอยู่ ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูคัตต์กัว ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2492 เป็นสถาบันการศึกษาด้านศาสนาที่จัดตั้งขึ้น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติด้านศาสนาให้ถูกต้องตามศาสนบัญญัติและข้อบังคับของศาสนาอิสลาม เปิดทำการสอนให้กับเด็กและเยาวชนในชุมชนได้เข้าใจในหลักการของศาสนาอิสลาม โดยในระยะแรกใช้อาคารของโรงเรียนอิสลามลำไทรเป็นสถานที่เรียน แต่ต่อมาได้ย้ายไปทำการเรียนการสอนที่มัสยิด และเมื่อชุมชนได้ทำการสร้างมัสยิดหลังใหม่ขึ้นมา จึงได้ใช้อาคารมัสยิดหลังเดิมจัดตั้งเป็นโรงเรียนศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมขึ้นมาเพื่อให้การศึกษาทางด้านศาสนาอิสลามแก่เด็กและเยาวชนของชุมชน

ในปัจจุบันโรงเรียนศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรม มีครูสอนอยู่จำนวน 3 คน คือ นายชุกรี สมานตระกูล และครูอัศมา สมานตระกูล โดยมีอัยยิบารีฟีน สมานตระกูล เป็นครูใหม่ มีการเรียนการสอนในเรื่องของศาสนาและอบรมจริยธรรมทั้งในภาคปกติหลังจากเลิกเรียนจากวิชาภาคสามัญของโรงเรียนอิสลามลำไทร* และมีการจัดอบรมในภาคฤดูร้อนในช่วงปิดภาคเรียนโดยยึดถือการอบรมตามหลักศาสนาอิสลาม

ในส่วนของการเรียนมักจะใช้วิธีการให้ผู้ปกครองกึ่งบังคับเด็กมาเข้าเรียน ซึ่งค่อนข้างจะประสบผลสำเร็จเพราะเด็กในชุมชนส่วนใหญ่มาเข้าเรียน ส่วนในเรื่องของการจัดกลุ่มเด็กเพื่อเข้าเรียนนั้นได้มีการแบ่งออกเป็น 3 ระดับ (แต่บางครั้งก็แบ่งเป็น 4 ระดับ ขึ้นอยู่กับจำนวนเด็กนักเรียน)

ระดับที่ 1

เป็นชั้นเด็กเล็ก ส่วนใหญ่มีอายุประมาณ 5 – 7 ปี เรียนในระดับพื้นฐานของศาสนาอิสลาม ตัวอย่างเช่น เรียนรู้เรื่องอิสลามว่าเป็นอย่างไร ความเชื่อมั่นในศาสนทูต เป็นต้น

ระดับที่ 2

เป็นชั้นที่สูงขึ้นมาจากชั้นเด็กเล็ก เด็กส่วนใหญ่อายุ 7 – 10 ปี เรียนในเรื่องของการอ่าน คัมภีร์อัลกุรอาน ว่าอ่านได้หรือไม่ อ่านได้มากน้อยเพียงไร รวมทั้งในเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ความเข้าใจในศาสนาและจริยธรรมของศาสนาอิสลาม เป็นต้น

ระดับที่ 3

เป็นชั้นที่สูงและมีความลึกซึ้งมาก เด็กส่วนใหญ่ที่เรียนในระดับที่ 3 นี้มักมีอายุประมาณ 12 ปี โดยเนื้อหาที่เรียนจะเกี่ยวข้องกับการให้เอกภาพต่อพระเจ้า (การเรียนรู้ให้ได้ว่าพระเจ้ามีเพียงหนึ่งเดียว และพยายามสร้างให้เป็นจิตสำนึก) ความเข้าใจในศาสนาตั้งแต่เกิด-ตาย ควรปฏิบัติอย่างไร เมื่อใดแล้วควรมีจริยธรรมอย่างไร เป็นต้น

* ในเรื่องช่วงเวลาของการสอนนั้น จะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ในลักษณะแรกเป็นการเรียนทุกวันจะเริ่มเรียนในเวลาประมาณ 15.30 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลังจากเลิกเรียนการศึกษาสามัญที่เรียนอยู่ในช่วงกลางวัน (ซึ่งส่วนใหญ่มักเรียนที่โรงเรียนอิสลามลำไทร) โดยใช้เวลาเรียนประมาณ 1 ชั่วโมง เลิกเรียนประมาณเวลา 16.30 น. ส่วนลักษณะที่สองเป็นการเรียนศาสนาในช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน หรือช่วงปิดเรียนภาคปลายในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี

ระดับที่ 4

เป็นขั้นที่สูงที่สุด และมีความลึกซึ้งในเนื้อหามากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเรียนเพื่อให้สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตกายภาพหน้าได้ เช่น การแต่งงาน การใช้ชีวิตคู่ การเรียนเกี่ยวกับสุขภาพของผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งในระดับนี้เป็นระดับที่เตรียมพร้อมเพื่อที่จะใช้ชีวิตในอนาคต

ในส่วนของ การประเมินผลการเรียนในแต่ละระดับนั้น จะทำเพียงประมาณปีละ 1 ครั้ง โดยให้อ่านจากกับครูผู้สอนเป็นผู้ใช้วิจารณ์ของตัวเองว่า เด็กสมควรจะขึ้นเรียนในระดับต่อไปหรือไม่

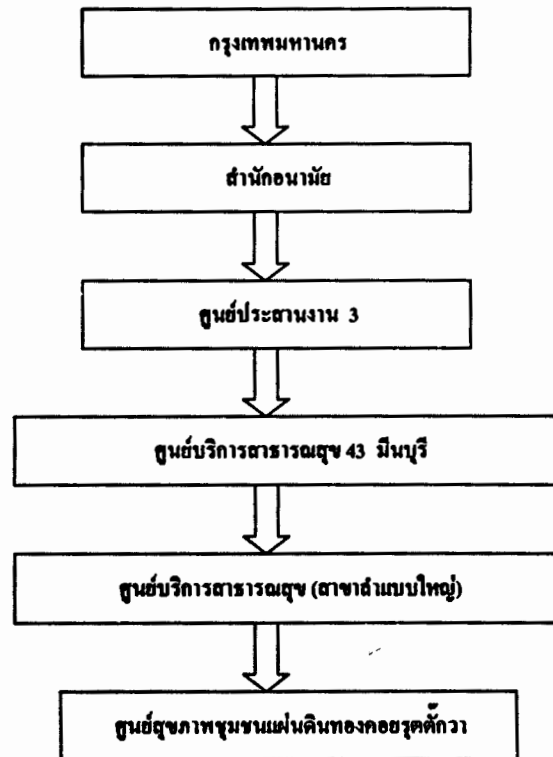
และจากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์คณะครูผู้สอนศาสนาถึงเหตุผลของการเข้ามาสอนเป็นครู เนื่องจากเหตุใดเป็นเหตุผลหลัก เพราะถ้าพิจารณาในแง่ของผลตอบแทนด้านเงินเดือนแล้วจะไม่คุ้มค่า คือได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงินประมาณเดือนละ 1,000 บาท โดยที่ครูเกือบทั้งหมดให้เหตุผลว่า การที่เข้ามาเป็นครูสอนศาสนาอิสลามนี้ เพราะต้องการ ใ้บุญ เนื่องจากในศาสนาอิสลามมีความเชื่อในเรื่องของการ ใ้รับภาคผลในวันหน้า

5.6 ลักษณะทางสาธารณสุขของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตคักวา

นอกเหนือจากโครงสร้างในด้านต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตคักวาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังเป็นที่ตั้งของศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตคักวา ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการให้บริการแก่ชาวบ้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่ชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง

ศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตคักวา ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 แขวงโคกแฝก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2541 โดยความต้องการของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตคักวาที่ต้องการสถานบริการทางด้านสาธารณสุข โดยได้รับความอนุเคราะห์จากมัสยิดคอยรุตคักวาให้ใช้สถานที่ในการจัดตั้งศูนย์สุขภาพฯ และทางมูลนิธิช่วยการสาธารณสุขชุมชนและศูนย์บริการสาธารณสุข 43 มีนบุรี ได้มอบวัสดุอุปกรณ์ทางการบริการชุมชนแก่ศูนย์สุขภาพเช่น ตู้ยา ยาสามัญประจำบ้าน เครื่องวัดความดันโลหิต เป็นต้น ซึ่งทางชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตคักวา ได้ส่งตัวแทนเป็นอาสาสมัคร ไปเข้ารับการศึกษาอบรมการปฏิบัติการ ในศูนย์สุขภาพชุมชนฯ จำนวน 9 คน

ในส่วนของการบริหารงานในศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควานั้น มีโครงสร้างของการบริหารงานและการดำเนินงานดังนี้

ภาพที่ 5 แสดงโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา

ปัจจุบันศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา ได้ให้บริการตามจุดประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยมีกิจกรรมมากมายเช่น การรักษาพยาบาลเบื้องต้น การแจ้งข่าว การป้องกันภัยโรคต่าง ๆ การทำแผลเล็ก ๆ แก่นักเรียนที่ประสบอุบัติเหตุ เป็นต้น ซึ่งมีผู้มาใช้บริการเฉลี่ยประมาณ 45 คน/เดือน ทั้งนี้เป็นการบริการที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

ในปัจจุบันนี้ศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา มีการดำเนินงานและบุคลากรผู้รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ คือ

เจ้าหน้าที่ผู้ให้คำแนะนำและประสานงาน

1. นางกรรณิกา ผอมหอม เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 5
2. นายอภิรักษ์ ผลพุทรา เจ้าหน้าที่พยาบาล

คำขวัญของอาสาสมัครสาธารณสุข

แจ้งข่าวร้าย	กระจายข่าวดี
ให้บริการ	ประสานงานสาธารณสุข
บำบัดทุกข์ประชาชน	ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี

กิจกรรมการให้บริการ

1. ถ่ายยาสามัญประจำบ้านและการรักษาพยาบาลเบื้องต้น
2. ทำแผลเล็ก ๆ
3. ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง
4. วัดความดันโลหิต
5. ให้คำปรึกษาด้านสาธารณสุขตามความสามารถ

กิจกรรมที่ปฏิบัติและดำเนินอยู่ประจำ

1. ตรวจชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงให้กับเด็กอนุบาลและศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน
2. การรณรงค์หยอดวัคซีน โปลีโอ
3. การประชุมประจำเดือน
4. การรักษาและปฐมพยาบาลเบื้องต้น
5. การบริการนอกสถานที่ตามความสามารถและโอกาส

ตารางที่ 5 แสดงรายชื่อและหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรในศูนย์สุขภาพชุมชน
แผ่นดินทองคอบรูตตี๊กว่า

ชื่อ - สกุล	หน้าที่และความรับผิดชอบ
1. นายปริญญา สมานตระกูล	- หัวหน้ากลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข - กลุ่มบ้านที่ 2 หมู่บ้านนคราลัย - อาสาสมัครสาธารณสุขประจำศูนย์ฯ
2. นางนภา ผลเจริญ	- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำโรงเรียน - กลุ่มบ้านที่ 4
3. นางสุจิตรา มานชาจิ	- เหม่ญิก - กลุ่มบ้านที่ 5 - อาสาสมัครสาธารณสุขประจำศูนย์ฯ
4. นางจินตนา สมานตระกูล	- เลขานุการ - กลุ่มบ้านที่ 1, 9, 10 - อาสาสมัครสาธารณสุขประจำศูนย์ฯ
5. นายสุชาย มณี	- กรรมการ - กลุ่มบ้านที่ 7, 8
6. นายชัยณรงค์ มานชาจิ	- กรรมการ - กลุ่มบ้านที่ 11, 12 - อาสาสมัครสาธารณสุขประจำศูนย์ฯ (ประจำสัมพันธ์)
7. นายบุญนาค ผู้สี	- กรรมการ - ขอยสวนสน - อาสาสมัครสาธารณสุขประจำศูนย์ฯ (ประสานงานทั่วไป)
8. นางปราวณี เควีเกาะ	- กรรมการ - กลุ่มบ้านที่ 3 - อาสาสมัครสาธารณสุขประจำศูนย์ฯ
9. นายประสิทธิ์ สุขสบาย	- กรรมการ - กลุ่มบ้านที่ 6 - อาสาสมัครสาธารณสุขประจำศูนย์ฯ (ประจำสัมพันธ์)

ผลงานดีเด่นของศูนย์สุขภาพชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี๊กว่า

1. การผ่านเกณฑ์การประเมินผลงานสาธารณสุขมูลฐาน เพื่อบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้าของกรุงเทพมหานคร
2. เกียรติบัตรชมเชยการประกวดผลงานการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลสุขภาพจิตเด็กปี พ.ศ. 2545
3. รางวัลดีเด่นการประกวดศูนย์สุขภาพและชุมชนดีเด่น ของกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2546
4. รางวัลอาสาสมัครดีเด่นของกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2546
5. รางวัลอาสาสมัครดีเด่นของกระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2547

5.7 ลักษณะทางศาสนาของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวเป็นชุมชนที่ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ประมาณ 98 % ชาวบ้านเหล่านี้มีความเชื่อและความศรัทธาที่ยึดถือต่อศาสนาอิสลาม โดยแสดงออกมาในรูปของการปฏิบัติพิธีกรรมในศาสนสถาน que เรียกว่า “มัสยิด” ดังนั้นมัสยิดจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นศูนย์กลางและที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของมุสลิมในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวที่ยึดถือศาสนาเป็นแกนนำชีวิต ดังนั้นมัสยิดจึงได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่มีความสำคัญและมีอาจจะขาดได้ จากเหตุผลดังกล่าวมัสยิดจึงเป็นสื่อกลางในการสร้างความร่วมมือในชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยยึดถือกรอบแนวคิดในเรื่องแกนหลักของสังคมคือ บ้าน โรงเรียน และมัสยิด ซึ่งเป็นการศึกษาที่สอดคล้องตามแนวทาง “บรม” คือ บ้าน + โรงเรียน + มัสยิด อันเป็นนโยบายของกรุงเทพมหานครในการพัฒนาองค์กรประชากรและพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ โดยมีองค์กรทางศาสนาและองค์กรโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา

5.7.1 ประวัติความเป็นมาของมัสยิดคอยรุตต์กัว

ในสมัยก่อนชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวนับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด ต่อมาเมื่อความเจริญได้แพร่กระจายเข้ามายังหมู่บ้าน มีเส้นทางคมนาคมเดินทางที่ติดต่อกับภายนอกได้สะดวกมากขึ้น ประกอบกับมีการซื้อขายเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์พื้นที่ดิน จึงทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นของบุคคลภายนอกเข้ามาในชุมชน เริ่มมีประชาชนที่นับถือศาสนาพุทธอพยพเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้าน (แต่ก็เป็นจำนวนน้อยไม่มากนัก) ในส่วนการประกอบพิธีทางศาสนาตามหลักของศาสนาอิสลามในช่วงระยะแรกก็ได้ใช้สถานที่ของโรงเรียนศาสนาอิสลามลำไทรเป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาอิสลามอยู่เป็นเวลาหลายปี ต่อมาได้มีการก่อสร้างมัสยิดหลังที่ 1 ขึ้นในปี พ.ศ. 2492 โดยทำการปลูกสร้างมัสยิดในลักษณะใต้ดินสูง มุงหลังคาจาก (ก็คือพื้นที่บริเวณข้างหลังอาคารเรียนใหม่ of โรงเรียนอิสลามลำไทร) และต่อมาก็ได้ปลูกสร้างมัสยิดหลังที่ 2 ขึ้น (ปัจจุบันคือโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม ในชั้นบนและชั้นล่างคือ สหกรณ์ร้านค้าที่ทำกรกลุ่มชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว)

ต่อมาในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2536 ทางชุมชนได้มีแนวคิดที่จะปลูกสร้างมัสยิดที่เป็นอาคารถาวรขึ้นในชุมชน เนื่องมาจากมัสยิดหลังที่ 1 ใช้อยู่ (คือโรงเรียนสอนศาสนาในปัจจุบัน) ไม่สามารถจะรองรับคนได้มาก เพราะมีพื้นที่แคบ (ช่วงใดที่มีงาน เช่น งานศพ ก็ไม่สามารถจะรองรับคนจำนวนมากที่มาร่วมงานได้ทั้งหมด) ผู้นำที่เริ่มแนวคิดนี้คือ โต๊ะอิหม่ามของชุมชน โดยอิหม่ามมี

ความเห็นว่ามีสติหลังที่ใช้อยู่ค่อนข้างเก่าแล้ว ดังนั้นจึงได้ถามความเห็นของชาวบ้านและประชุมร่วมกันในชุมชนว่าควรจะทำอย่างไร และถ้าคิดจะสร้างใหม่จะทำการสร้างกันอย่างไร เงินทุนที่ใช้ในการก่อสร้างจะหาได้จากที่ไหน ผลสุดท้ายจากการประชุมร่วมกันก็ได้แนวคิดที่ว่าถึงแม้จะไม่มีเงินทุนก็ต้องสร้างสติใหม่ขึ้นมาให้ได้ และได้ทำการคัดเลือกสถานที่ที่จะใช้สร้างสติ ซึ่งก็ตกลงกันว่าใช้พื้นที่ด้านหลังของสติหลังเก่า (หลังที่ 2) จึงได้ทำการปรับพื้นที่และถมพื้นที่ โดยได้จัดงานและขอบริจาคเงินคนเล็กคนละน้อยในการสมทบทุนสร้างสติ ซึ่งผลจากการจัดงานดังกล่าวได้รับเงินบริจาคเป็นจำนวนมาก จึงทำให้สามารถเริ่มต้นตอกเสาเข็มสติได้ ในการก่อสร้างสตินี้ใช้แรงงานจากชาวบ้านในชุมชนร่วมกันก่อสร้างโดยทำในสิ่งที่สามารถทำได้ ในสิ่งที่ทำไม่ได้ก็ขอความร่วมมือและความช่วยเหลือจากวิศวกร ช่างออกแบบ ซึ่งวิศวกรและช่างออกแบบนี้มักทำให้ฟรีไม่คิดเงิน จากนั้นก็เริ่มดำเนินการก่อสร้าง โดยได้กำหนดวางแผนการก่อสร้างสติไว้เป็นเวลา 6 ปี (ตั้งแต่ พ.ศ. 2536 – 2542) และในปัจจุบันสติคอบุรตักก็ก่อสร้างแล้วเสร็จโดยสมบูรณ์

5.7.2 คณะกรรมการสติคอบุรตัก

คณะกรรมการสติคอบุรตัก จัดตั้งขึ้นมาตามระเบียบการแต่งตั้ง ถอดถอน กรรมการอิสลามประจำสติ (สุเหร่า) และวิธีดำเนินการอันเกี่ยวข้องกับศาสนกิจของสติ (สุเหร่า) พ.ศ. 2492 ซึ่งมีรายละเอียดคือ

คณะกรรมการสติคอบุรตัก ประกอบด้วย คณะกรรมการจำนวนไม่เกิน 15 คน อันประกอบด้วย อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน ซึ่งเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง โดยมีอิหม่ามเป็นประธานกรรมการ คอเต็บ เป็นรองประธานกรรมการ และกรรมการ ซึ่งมีไม่น้อยกว่า 7 คน แต่ไม่เกิน 12 คน โดยในปัจจุบันผู้ดำรงตำแหน่งอิหม่ามคือ นายบรรจง สมานตระกูล ผู้ดำรงตำแหน่งคอเต็บ คือ นายฮาซัน บิคิลและ ผู้ดำรงตำแหน่งบิหลันคือ นายแสวง มานยาชิ และผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการสติคอบุรตัก มีจำนวน 11 คน (เสียชีวิตไป 1 คน) ดังมีรายชื่อต่อไปนี้

1. นายละมุน ตะนิละ
2. นายประสิทธิ์ มณี
3. พันโทอัมพร ตะนิละ
4. นายสมใจ มณี
5. นายฮิม วันหมัด
6. นายวีระ บิคิลและ
7. นายบุญเหลือ สมานตระกูล

8. นายศิริชัย สมานตระกูล
9. นายวรชัย สะนิละ
10. นายประสพ มะสกุล
11. นายชัมชุตดิน วงศ์สัมจีน

คณะกรรมการมัสยิดคอยชุดักความีบทบาทหน้าที่เป็นไปตามข้อกฎหมายที่กำหนดไว้ดังต่อไปนี้

1. จัดการบำรุงรักษามัสยิดและศาสนสมบัติ (วาทีฟ) ตามพระธรรมวินัย กฎหมายระเบียบ และมติของที่ประชุมให้เป็นไปโดยเรียบร้อย มั่นคง และเกิดผลประโยชน์
 2. แนะนำตักเตือนปวงสาปบุรุษ ให้ปฏิบัติศาสนกิจโดยเคร่งครัด และมีความสามัคคี
 3. จัดทำเอกสารบัญชีต่าง ๆ ของมัสยิดให้ถูกต้องและครบถ้วน
 4. จัดทำทะเบียนสาปบุรุษ รักษาสมุดทะเบียน และจำหน่ายแก่ทะเบียนให้ถูกต้อง
- อยู่เสมอ
5. วางระเบียบปฏิบัติภายในมัสยิด เพื่อให้การบำเพ็ญศาสนกิจและพิธีกรรมเป็นไปโดยเรียบร้อย
 6. ระวังข้อพิพาทเรื่องศาสนาของปวงสาปบุรุษ
 7. แจ้งการเห็นเดือนชะฮ์บาน รอมฎอน เซาวาล ชุลฮิจยะห์ ต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด
 8. จัดการเรื่องครอบครัวและมรดกตามพระธรรมวินัย
 9. แสดงขบอดบัญชีรับจ่ายเงิน และทะเบียนศาสนสมบัติ ต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ภายในเดือนมกราคมทุกปี
 10. กรรมการแต่ละคนต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตน และต้องรับผิดชอบร่วมกันในกิจการทั่วไปของมัสยิด

สำหรับตำแหน่งอิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน มีบทบาท หน้าที่ เป็นไปตามข้อกฎหมายเช่นเดียวกัน ดังมีรายละเอียดคือ

หน้าที่ของอิหม่าม

1. ปฏิบัติหน้าที่อิหม่ามตามพระธรรมวินัย
2. ปกครองและสอดคล้องให้สัตบุรุษในมัตถิคปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ข้อบังคับ และระเบียบการของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
3. อำนวยความสะดวกแก่บรรดาสัตบุรุษในการบำเพ็ญกุศล
4. ส่งสอนอบรมวิชาการทางศาสนาอิสลามแก่ปวงสัตบุรุษ

หน้าที่ของคอเต็บ

1. ปฏิบัติการในหน้าที่ของคอเต็บตามพระธรรมวินัย
2. การแสดงธรรมกถา อบรมสั่งสอนธรรม และพระธรรมวินัยแก่ปวงสัตบุรุษ

หน้าที่ของบิหลัน

1. ปฏิบัติการในหน้าที่บิหลันตามพระธรรมวินัย
2. คอยดูวงจันทร์ของเดือนชะอ์บาน รอมฎอน เชาวาล และซุลฮิจยะห์ ในเวลาพลบค่ำของวันคืนเดือนนั้น

คณะกรรมการมัตถิคคอบรุดตั้กว่า นอกจาก อิหม่าม คอเต็บ และบิหลัน ให้อยู่ในตำแหน่งได้คราวละ 4 ปี แต่อย่างไรก็ตาม กรรมการจะพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

1. ตาย
2. ลาออก
3. ขาดคุณสมบัติตามหมวด 1
4. สัตบุรุษในเขตมัตถิคเกินกว่ากึ่งหนึ่งยื่นคำร้อง และคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสอบสวน พิจารณาสั่งให้ออกจากตำแหน่ง
5. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด วินิจฉัยให้ออกจากตำแหน่ง โดยเห็นว่ามี ความประพฤติในทางจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่มัตถิค
6. คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด วินิจฉัยให้ออกจากตำแหน่ง โดยเห็นว่าเป็นผู้ดำเนินกิจการของมัตถิคไปในทางไม่สงบเรียบร้อย หรือขัดต่อพระธรรมวินัย หรือกระทำการ อันอาจเสื่อมเสียประโยชน์ของมัตถิค
7. มัตถิคสิ้นสภาพลงโดยถูกยุบหรือเพิกถอน

แต่ถ้าตำแหน่งกรรมการอิสลามประจำมัสยิดว่างลงเพราะเหตุอื่น นอกจากถึงคราวออกตามทีกล่าวมา ถ้ามีเหตุอันสมควรก็ให้ประชุมลับปุจฉาเลือกตั้งกรรมการขึ้นแทน แต่กรรมการซึ่งเข้ามาแทนนั้น ย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าอายุของตำแหน่งที่ตนดำรงแทนเหลืออยู่

5.8 ลักษณะทางการปกครองของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่า

เนื่องจากชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่า มีพื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่หมู่ที่ 5 แขวง โศภนแผก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร จึงมีลักษณะการปกครองโดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้คอยดูแลประสานงาน และเป็นตัวแทนของทางราชการในการดูแลทุกข์สุขของชาวบ้านในชุมชนด้วย

ส่วนเรื่องการบริหารงานของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่านั้น มีรูปแบบการบริหารงานโดยแต่งตั้ง “คณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่า” ขึ้นมา โดยมีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานระหว่างทางราชการกับทางชุมชนรวมทั้งการกำหนดนโยบายและวางแผนการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ในปัจจุบันคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่ามีจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด 7 คน (ตามระเบียบชุมชนของกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีข้อกำหนดให้มีกรรมการได้ไม่มากกว่า 7 คน อยู่ในตำแหน่งวาระละ 2 ปี) โดยให้ชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้เลือกตั้งกันเอง แต่ในทางปฏิบัติชุมชนได้ทำการตกลงกันเสนอรายชื่อบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ แล้วนำเสนอภายในที่ประชุมให้เลือกคณะกรรมการชุมชนขึ้นมา ดังมีรายชื่อคือ

1. นายสมชาย สมนานตระกูล	ประธานคณะกรรมการ/ฝ่ายสาธารณสุข
2. พันโทอัมพร ตะนิละ	รองประธานคณะกรรมการ/ฝ่ายเศรษฐกิจ
3. นายวิวัฒน์ สมนานตระกูล	เหรัญญิกคณะกรรมการ
4. นายเกษม รื่นสุข	กรรมการ/ฝ่ายการศึกษา
5. นายสมใจ มณี	กรรมการ/ฝ่ายปฏิคมและกิจกรรม
6. นายชัยณรงค์ มานาชาธิ	กรรมการ/ฝ่ายประชาสัมพันธ์และสังคม
7. นางจินตนา สมนานตระกูล	กรรมการและเลขานุการ/ฝ่ายสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่าจำนวน 7 คนดังกล่าวนี้ มีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 - 2548 โดยคณะกรรมการเหล่านี้มีการดำเนินงานเบื้องต้นในลักษณะของการประชุม ซึ่งการประชุมที่จัดขึ้นนั้นไม่ได้กำหนดว่าจะต้องประชุมกันทุกเดือน แต่

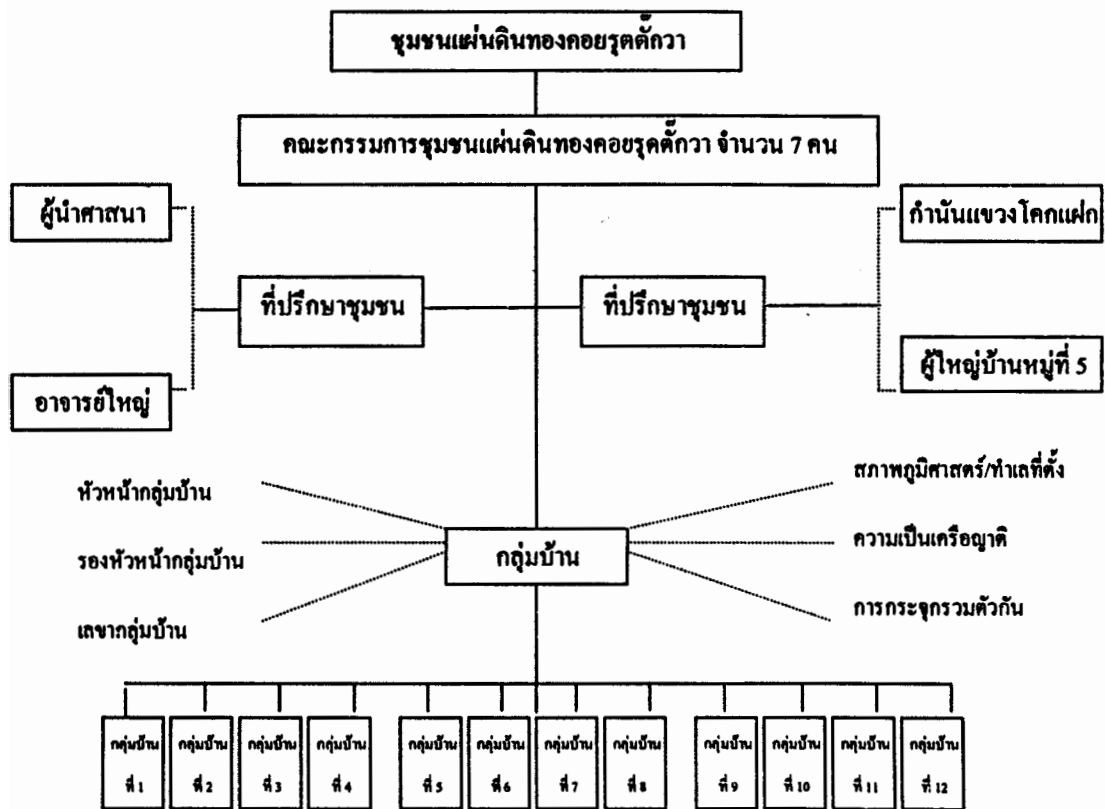
ในทางปฏิบัติแล้วจะมีการพูดคุยปรึกษาหารือกันในกลุ่มของคณะกรรมการชุมชนอย่างไม่เป็นทางการตลอดเวลา โดยมักเป็นการพูดคุยกันในลักษณะส่วนตัวกับเพื่อนคณะกรรมการด้วยกันก่อนเพื่อขอความคิดเห็นและปรับแก้ไขความคิดเห็นนั้นจนเป็นที่ยอมรับกันทั้ง 2 ฝ่าย จากนั้นจึงนำประเด็นการพูดคุยดังกล่าวเสนอเข้าสู่วาระการประชุมของคณะกรรมการชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักจะได้รับความคิดเห็นชอบจากคณะกรรมการชุมชนฯ

นอกจากนี้ในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุศคี้กัว ยังมีการแบ่งกลุ่มการปกครองและการบริหารงานดูแลภายในชุมชนออกเป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่มเรียกว่า “กลุ่มบ้าน” ในปัจจุบันมีการแบ่งเป็น 12 กลุ่มบ้าน โดยใช้หลักเกณฑ์ในการแบ่งจากระบบเครือญาติ สภาพภูมิศาสตร์ ทำเลที่ตั้ง และการรวมตัวกันอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยทางคณะกรรมการชุมชนฯ ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการร่วมมือกันของชุมชนและการกระจายการดูแลชุมชนให้เป็นไปอย่างทั่วถึงกัน ซึ่งถ้าอาศัยแต่เพียงคณะกรรมการชุมชนฯ อาจจะทำได้อย่างไม่ทั่วถึงกันและไม่กระจายทั่วทุกพื้นที่ภายในชุมชน แต่ถ้าได้มีการแบ่งออกเป็นกลุ่มบ้านก็จะสามารถดูแลบริหารงานหรือส่งข่าวสารต่างๆ ให้เป็นไปอย่างรวดเร็วทั่วถึงกันในทุกหลังคาเรือน ซึ่งการบริหารงานดังกล่าวจะเป็นในลักษณะการกระจายอำนาจการปกครองดูแลและกระจายการประสานงานภายในชุมชน โดยทางคณะกรรมการชุมชนฯ เป็นผู้แต่งตั้งหัวหน้ากลุ่มบ้าน รองหัวหน้ากลุ่มบ้าน และเลขากลุ่มบ้านขึ้นจำนวน 12 กลุ่มบ้าน ในแต่ละกลุ่มบ้านมีหัวหน้ากลุ่มบ้านเป็นผู้คอยดูแลและประสานงานระหว่างทางคณะกรรมการชุมชน กับชาวบ้านในกลุ่มบ้านที่รับผิดชอบอยู่ ดังได้แสดงรายชื่อหัวหน้ากลุ่มบ้านทั้ง 12 กลุ่มบ้าน ในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงรายชื่อหัวหน้ากลุ่มบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุศคี้กัว

กลุ่มบ้านที่	ชื่อหัวหน้ากลุ่มบ้าน	จำนวนหลังคาเรือน
1	พันโทอัมพร ตะนิละ	10
2	นายสมใจ มณี	30
3	นางเมตตา บิดิลละ	15
4	นางนภา ผลเจริญ	7
5	นายวิวัฒน์ สมานตระกูล	12
6	นายชเคนต์ เป็งปลั่ง	13
7	นายสุชาย มณี	8
8	นายประวัติ สมานตระกูล	6
9	นางสมจิตร เฌรพงษ์	8
10	นายโสภิต น้อยวงศ์	8
11	นายเสน่ห์ บิดิลละ	10
12	นายสวัสดิ์ บิดิลละ	6

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควายังมีการปกครองอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นการปกครองในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ สืบเนื่องจากการที่ชุมชนมีโครงสร้างแบบแนวราบทำให้เกิดกลุ่มผู้นำทางธรรมชาติที่มีความสามารถ คุณธรรม ความเสียสละ อดทน ซื่อสัตย์ สุจริต ที่เป็นคุณสมบัติพื้นฐานตามค่านิยมของชุมชน โดยเฉพาะผู้นำทางศาสนาเนื่องจากชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควาเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม ขีดถือคำสั่งสอนของศาสนาเป็นหลักในการดำรงชีวิต จึงให้ความเคารพนับถือเชื่อฟังผู้นำทางศาสนาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ผู้นำทางศาสนาปัจจุบันคือ อิหม่าม บรรจง สมานตระกูล (กลุ่มบ้านที่ 4) เป็นบุคคลที่ชาวชุมชนให้ความเคารพนับถือเชื่อฟัง นอกจากนี้จะเป็นผู้นำทางศาสนาแล้ว ยังเป็นผู้นำทางชุมชนในตำแหน่งที่ปรึกษาคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควาอีกหนึ่งตำแหน่ง และมักจะมียบทบาทในการให้ความช่วยเหลือดูแลความทุกข์สุขของชาวบ้านในชุมชน ตลอดจนเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชนอยู่เสมอ

ภาพที่ 6 แสดงโครงสร้างการปกครองและการบริหารงานของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา

บทที่ 6

ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดต์กัว

ในการศึกษาวิจัยเรื่องมิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดต์กัว วัตถุประสงค์หลักที่สำคัญประการหนึ่งของการศึกษา คือ การศึกษาประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยผลการศึกษาในหัวข้อดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดต์กัว

6.1.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านการประกอบอาชีพ

ในสมัยอดีตเมื่อบรรพบุรุษของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดต์กัว ได้เข้ามาสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้กับคันต๊ะคือใหญ่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่คลองลำไทรและคลองลำจรเข้ตายมาบรรจบกันนั้น ในบริเวณนี้มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มจึงเหมาะสมแก่การประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนา เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีน้ำท่วมถึง อยู่ใกล้แหล่งน้ำคือคลองลำไทรและคลองลำจรเข้ตาย และสามารถจับสัตว์น้ำในคลองดังกล่าวขึ้นมาเพื่อใช้เป็นอาหารในการดำรงชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นอาชีพหลักในสมัยก่อนจึงมักประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรืออาชีพทำนา ซึ่งเป็นอาชีพที่ประกอบกันเกือบทุกหลังคาเรือน การทำนาในสมัยนั้นยังต้องพึ่งพิงธรรมชาติ ใช้น้ำจากแหล่งธรรมชาติคือน้ำฝนที่ตกลงมาในฤดูฝนและน้ำจากลำคลองทั้ง 2 ดังกล่าว ไม่มีการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ ทำนาเพียงปีละ 1 ครั้ง ซึ่งเรียกการทำนาแบบนี้ว่า “นาปี” การทำนาปีนี้มักจะเริ่มทำนาในช่วงต้นฤดูฝน ใช้แรงงานสัตว์ประเภทวัว ควายในการไถนา รวมทั้งใช้แรงงานสัตว์ในการนวดข้าว หลังจากการเก็บเกี่ยวข้าว ลักษณะการทำนาในสมัยนั้นมักจะทำนาหว่านเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการหว่านข้าวและการเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านในชุมชนจะลงขันเอาแรงซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันในลักษณะของการลงแขก การทำงานในลักษณะนี้จะไม่มียระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้อง จะมีแต่น้ำใจความสามัคคีและความเป็นญาติพี่น้องกันหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้วชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่จะเก็บเอาไว้บริโภคเองโดยเก็บในปริมาณที่พอเพียงบริโภคได้ทั้งปี ส่วนที่เหลือก็จะนำเอาออกไปขายหรือแลกเปลี่ยนกับสิ่งของต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในชุมชนไม่สามารถผลิตได้ เช่น น้ำปลา เกลือ มันเทศ กะปิ เป็นต้น

นอกจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้านการทำนาแล้ว อาชีพจับปลาก็เป็นอาชีพเสริมอีกอาชีพหนึ่งของชาวบ้านในชุมชน โดยการจับปลานั้นมักจับเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน แรงงานที่ใช้จับปลาก็คือแรงงานที่ใช้ในการประกอบอาชีพทำนา หรืออาจเป็นแรงงานเด็กหรือผู้หญิงเข้ามาร่วมด้วย การจับปลามักทำกันในบริเวณคลองลำไทรและคลองลำจรเข้ตาย ซึ่งมีปลาและสัตว์น้ำประเภทอื่นๆชุกชุมอุดมสมบูรณ์เป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นการจับปลายังสามารถทำได้ในบริเวณพื้นที่นาที่ปลูกข้าว เนื่องจากเป็นบริเวณหนึ่งที่มีสัตว์ชุกชุม เช่น ปลา ปู กุ้ง หอย เป็นต้น โดยในช่วงที่ต้นข้าวกำลังเริ่มเจริญเติบโต ปลาจะว่ายไปวางไข่บริเวณใต้ต้นข้าว และเมื่อข้าวเจริญเติบโตเต็มที่พร้อมที่จะเก็บเกี่ยว น้ำในพื้นที่นาจะเริ่มลด ปลาจะว่ายเข้ามาอาศัยอยู่ในบ่อข้าง ๆ พื้นที่นาเป็นจำนวนมาก ทำให้สามารถจับปลาได้โดยง่าย

นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังนิยมเลี้ยงสัตว์ปีกประเภทเป็ด ไก่ และนก แต่ส่วนใหญ่มักเลี้ยงเพื่อไว้เป็นอาหารบริโภคภายในครอบครัว ซึ่งเท่ากับเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายอีกทางหนึ่ง ส่วนการเลี้ยงสัตว์ประเภทวัว ควาย มักนิยมเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานเท่านั้น จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูคคักวาในอดีตเป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งพหรือเศรษฐกิจแบบยังชีพ ไม่ต้อง คำนึงแสวงหาสิ่งอื่นมาเพิ่มเติมในการดำรงชีวิต

ในปัจจุบันสภาพทางเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงจากอดีตที่เคยเป็นมา เนื่องจากเริ่มมีการกระจายการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินในชุมชน ซึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจากมีการแบ่งทรัพย์สินที่ดินให้กับลูก ๆ ในแต่ละครัวเรือน ซึ่งถ้ามีจำนวนลูกหลายคน ที่ดินก็จะถูกแบ่งเฉลี่ยเป็นจำนวนมากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะในสมัยคนรุ่นเก่ามักนิยมมีบุตร ครอบครัวย่อมไม่ต่ำกว่า 8 - 9 คน โดยครอบครัวที่มีบุตรจำนวนน้อยจะมีบุตรประมาณ 5 คน และครอบครัวที่มีบุตรจำนวนมากจะมีบุตรประมาณ 12-13 คน จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้การถือครองที่ดินในชุมชน ได้แบ่งกรรมสิทธิ์ออกเป็นหลายเจ้าของ เป็นผลให้มีการขายกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินให้กับบุคคลอื่นภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดการมีหมู่บ้านจัดสรรขึ้นภายในชุมชน (คือหมู่บ้านนคราลัย) และเกิดการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาของบุคคลภายนอกอื่นที่มีได้นับถือศาสนาอิสลาม หรือมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับคนในชุมชน เป็นผลให้ชุมชนมีการขยายตัวของประชากร พื้นที่ในการทำเกษตรลดน้อยลง อีกทั้งชุมชนแปรสภาพเป็นชุมชนเปิด ซึ่งจำเป็นต้องรับเอาความเจริญหรือเศรษฐกิจแบบสังคมเมืองเข้ามาภายในชุมชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังเห็นได้จากผลของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำนามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

“.....การทำนาเริ่มทำมาตั้งแต่อดีต ผม.....ทำนา 50 ไร่ โดยทำนาปี หรือนาหน้าฝน โดยการทำนาครั้งเดียว การเก็บเกี่ยวก็จะใช้ความสะดวกลากเลื่อนโดยที่บ้านจะมีควาย 4 ตัว ทั้งใด ทั้งคาค แต่การคาค การทูปใช้ครั้งละ 2 ตัว เครื่องจักรที่สำคัญที่สุดก็คือ ควายใช้ทำทุกอย่าง และในอดีตการวิดน้ำก็จะใช้เครื่องยนต์ดูดระหัด ในสมัยนั้นน้ำจะขึ้นนาประมาณเดือน 9 – 12 หลังจากเดือน 12 ก็จะมีปลาจำนวนมาก ก่อนที่น้ำจะแห้งปลา ก็จะเข้าบ่อมาเป็นจำนวนมากและก็จะวิดบ่อ นำปลามาทำปลาจุก ปลาข้าว ปลาเค็ม ปลาข้าง..... ซึ่งปลาช่อนก็เอาไว้ใส่เกลือ ปลาหมอบใส่บ่อก็เอาไว้ บรรดาปลาต่างๆหาง่ายมาก และอุดมสมบูรณ์ได้ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารและผัก ไม่ต้องใช้เงินมากมายในการดำรงชีวิต การเก็บเกี่ยวข้าวเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้วก็จะเก็บไว้ขายหน้าบ้าน แล คือ หน้าหนึ่งหน้าห้าฝนมา ชาวบ้านในสมัยก่อนมาทำนาจะมีการเอาแรงเกี่ยวข้าว คำนาน โถนาจนถึงการนวดข้าว นับได้ว่าสังคมในอดีตมีการเอื้ออาทรกัน ช่วยเหลือกัน ไม่แบ่งชั้นวรรณะและพวกพ้อง ชาวนาในสมัยก่อนทำนาซื้อนาได้ ทั้งที่ทำนาปีละหนเดียวที่เรียกว่า นาปี และสามารถมีเหลือเก็บ มันก็เป็นเรื่องแปลก แต่มาคิดดูอีกที มันก็มีเหตุผลของมันอยู่ในตัวเหมือนกัน คือว่าสมัยก่อนการทำนาไถนาก็ใช้ควายไถ ทำจนสามารถหว่านได้ คำได้ ไม่ต้องใช้น้ำมันเชื้อเพลิง จนถึงเวลาหว่านปุ๋ย..... ไม่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายเกี่ยวเกี่ยว ก็มีการเอาแรงกัน ข้าวปลาอาหาร ผักหญ้า มีไว้กินไว้ใช้ตลอดปีเหมือนกับว่าค่าครองชีพในสมัยนั้นมันถูกเราจึงอยู่ได้ด้วยความไม่ลำบากมากนัก ถึงแม้ว่าข้าวที่เราขายมันจะไม่แพงเหมือนสมัยนี้ แต่ราคาของราคาน้ำมันเชื้อเพลิงมันก็ถูก พวกเราใช้แรงงานจากควายเป็นหลักในการลากจูง การสัญจรทางน้ำใช้เวลาเดินทางไปไหนมาไหนก็ใช้เรือพายบ้าง เรือแจวบ้าง.....

ในปัจจุบันเมื่อสังคมเริ่มเปลี่ยนวิธีการทำนาก็เริ่มเปลี่ยนไป การทำนาหากินก็หันมาใช้เครื่องทุ่นแรงกันมากขึ้น เรือก็เริ่มหายไปจากท้องน้ำจนไม่มีเรือใช้กัน หันมาใช้รถไถถนนกันหมด ควายที่เคยใช้ไถนาก็ต้องหันมาใช้เครื่องจักรกลและเครื่องยนต์แทน เพื่อแข่งขันกันให้ทันกับเวลาที่ต้องทำกันอย่างว่องไว เมื่อก่อนไถนาทำเทือกเพื่อจะหว่านข้าวได้ต้องใช้เวลาเป็นเดือนเพื่อจะเสร็จ แต่ในปัจจุบันใช้เวลาเพียงแค่ว่า 1 สัปดาห์ก็เสร็จ ข้าวเมื่อจะเกี่ยวเมื่อก่อนใช้เวลา 5 – 6 เดือน ปัจจุบันเหลือเวลาแค่ 3 เดือน ไม่มีคนเกี่ยวข้าวแล้ว ในปัจจุบันใช้เครื่องจักรทุกอย่างเกี่ยวแล้วก็ขายเลยในวันเดียวกัน ทุกสิ่งทุกอย่างปรับเปลี่ยนวิธีการไปหมด บางคนเรียกวิธีการต่าง ๆ นี้ว่า เป็นการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นรวดเร็วขึ้นสะดวกสบาย ไม่เหน็ดเหนื่อยทุกอย่างที่ได้กระทำลงไปต้องใช้เงินทุนทั้งสิ้น ถ้าไม่มีเงินทุนก็ไม่สามารถทำได้ ถึงแม้ว่าข้าวของจะแพงขึ้นก็ตาม แต่ค่าใช้จ่ายก็เป็นเงาคตามตัว ผู้คนที่เคยรับจ้างก็ต้องเปลี่ยนวิธีการไปตามเทคโนโลยีเช่นกัน เช่น ไปกับรถเกี่ยวข้าวบ้าง ไปกับรถขนข้าวบ้าง รับจ้างไถนา หว่านปุ๋ย หรือแม้กระทั่งการรับจ้างแบบครบวงจรเป็นแบบเหมาไปเลยก็มี เจ้าของนาก็เป็นคนรับจ้างกับเขาด้วยก็มี ดูเหมือนว่าเมื่อสมัยก่อนเอาแรงกัน มาสมัยนี้ก็ต้องกำหนดค่าใช้จ่ายแทน เราไปทำ เขาจ่ายเงิน เขามาทำ เราจ่ายเงิน ใครไม่ทำอย่างนี้ก็เสียเปรียบกันเอง มันเป็นอย่างนั้น

การทำนาในลำไทรสมัยเมื่อ 50 – 60 ปี ก่อน มีนาทำกันทั้งนั้นเป็นพันไร่ พอมารุ่นผม พ่อแม่ก็ต้องแบ่งนาแบ่งไร่กัน จากที่มีสมบัติกันอยู่จากมีเจ้าละเป็นร้อยไร่ ก็มาเหลือกันเป็น 30 ไร่ 50 ไร่ บางคนก็ขายไปเพราะต้องส่งลูกเรียนบ้าง ประสบปัญหาหนี้สินบ้าง พอมาถึงรุ่นลูกหลานก็เหลือกัน 5 ไร่ 10 ไร่ บางคนก็ไม่มีแล้ว อาชีพก็หันไปรับราชการกัน ไปรับจ้างตามห้างร้านบริษัทกัน นาที่เหลือทำกันในลำไทร ที่เห็น ๆ ก็คงจะอยู่รวม 200 กว่าไร่เห็นจะได้.....”

ในขณะที่เดียวกันจากการขายกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยตรง จากเดิมที่เคยประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก ชาวบ้านในชุมชนต้องหันมาประกอบอาชีพอื่นทดแทน ไม่สามารถประกอบทำนาได้เช่นในอดีต ดังเห็นได้จากในปัจจุบันมีการประกอบอาชีพรับจ้างตามบริษัท/โรงงานอุตสาหกรรม ถึงร้อยละ 28.74 ประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ/ลูกจ้างในหน่วยงานราชการ ร้อยละ 9.73 ไม่ได้ประกอบอาชีพและอื่นๆ ร้อยละ 24.55 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 4.79 และมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพียงร้อยละ 2.25 เท่านั้น ในขณะที่มีผู้ที่กำลังเรียนหนังสืออยู่ร้อยละ 29.94 แต่มีข้อน่าสังเกตว่าผู้ที่ประกอบอาชีพรับจ้างตามบริษัทหรือโรงงานอุตสาหกรรมนั้น มักเป็นผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ ในขณะที่ผู้ประกอบอาชีพรับราชการและเกษตรกรรม มักเป็นผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนและวัยหนุ่มสาว

ตารางที่ 7 แสดงร้อยละของจำนวนประชากรที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูศคักวา

อาชีพ	คน	ร้อยละ
รับจ้างตามบริษัท / โรงงานอุตสาหกรรม	192	28.74
รับราชการ / พนักงานรัฐวิสาหกิจ / ลูกจ้างในหน่วยงานราชการ	65	9.73
เกษตรกรรม	15	2.25
ธุรกิจส่วนตัว	32	4.79
เรียนหนังสือ	158	23.65
ไม่ได้ทำงาน / แม่บ้าน	200	29.94
อื่นๆ	6	0.90
รวม	668	100.00

อย่างไรก็ตามแม้ผู้ประกอบอาชีพทำนาจะมีจำนวนลดลง แต่อาชีพทำนาก็ยังคงเป็นอาชีพหนึ่งที่ประกอบกันอยู่ในชุมชน โดยในปัจจุบันมีผู้ประกอบอาชีพทำนา จำนวน 10 ราย และจากจำนวน 10 รายนี้ แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 จะเป็นคนในชุมชนเองที่ทำนา โดยเป็นพื้นที่นาส่วนตัวของตนเอง ใช้ทุนของตนเอง แต่ถ้าหากครอบครัวใดไม่มีทุนเป็นของตนเองก็สามารถกู้ยืมได้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ หรือสหกรณ์การเกษตรเขตหนองจอก ส่วนกลุ่มที่ 2 จะมีลักษณะเป็นคนจากภายนอกชุมชน เข้ามาเช่าพื้นที่นาในชุมชน โดยจ่ายค่าเช่าเป็นรายปี เงินค่าเช่าที่ต้องจ่ายให้กับเจ้าของที่นานั้นอาจจะจ่ายในรูปของตัวเงินหรือผลผลิตข้าว แต่ส่วนใหญ่แล้วจะจ่ายในลักษณะผลผลิตข้าว โดยคิดในอัตราผลผลิตข้าวที่ได้ต่อพื้นที่ (แต่ทั้งนี้ก็ยังขึ้นอยู่กับจำนวนพื้นที่ ปริมาณน้ำฝน และสภาพภูมิอากาศ) ในบางครั้งเจ้าของพื้นที่นาอาจจะตกลงรับเป็นผลผลิตข้าวต่อถึงต่อไร่ แต่เมื่อผู้เช่านำเอาผลผลิตข้าวมาให้ เจ้าของพื้นที่นาก็อาจจะฝากขายกับผู้เช่าให้นำไปช่วยขายต่ออีกทอดหนึ่ง และเมื่อขายต่อได้แล้วก็จะรับค่าเช่าเป็นตัวเงิน

เมื่อผู้วิจัยทำการศึกษาต่อไปในเชิงลึกถึงการประกอบอาชีพอื่น ๆ ของชาวบ้านในชุมชน แผ่นดินทองคอบขุดดีกว่า ผลจากการศึกษาพบว่า จากสภาพพื้นที่ของชุมชนในปัจจุบันที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินและทรัพยากรแหล่งน้ำ ประกอบกับประสบการณ์และทักษะในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีมาแต่บรรพบุรุษ รวมทั้งภูมิปัญญาความรู้ในการผลิต จึงทำให้สามารถสร้างผลผลิตทางการเกษตรกรรมที่นอกเหนือจากการทำนาข้าวเช่นในอดีตได้หลากหลายรูปแบบ ทั้งเกษตรกรรมในลักษณะของการปลูกพืช เช่น การทำสวนผลไม้ การปลูกพืชไร่ การปลูกพืชสวนครัว และการทำเกษตรกรรมในลักษณะของการเลี้ยงสัตว์ ทั้งประเภทสัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้าน และสัตว์เศรษฐกิจสวยงาม เช่น ไก่วง ไก่ต๊อก ไก่บ้าน ไก่ก่าซัง ไก่ดำ ไก่แจ้ เป็ดบาร์บารี ปลาช่อน ปลาดุก ปลาแรด ปลานิล ปลานิล นกยูง นกเลิฟเบิร์ด นกพิราบ นกค็อกกทะเล เป็นต้น ซึ่งการเลี้ยงสัตว์เหล่านี้ มักมีวัตถุประสงค์เลี้ยงเพื่อการจำหน่ายเชิงพาณิชย์ และในขณะเดียวกันก็สามารถนำผลผลิตส่วนหนึ่งมาไว้ใช้บริโภคในครัวเรือนได้

แต่ทั้งนี้จากผลการศึกษาที่มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า การทำเกษตรกรรมในลักษณะการปลูกพืชมักเป็นการทำเพื่อหวังผลผลิตไว้บริโภคภายในครัวเรือน หรือถ้ามีปริมาณผลผลิตมากเกินไป ความต้องการในครัวเรือน ก็จะนำผลผลิตที่เหลือเหล่านั้นมาทำการแปรรูป เพื่อก่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า และเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตเหล่านั้นด้วย เช่น พริกชี้หนู พริกชี้ฟ้า ถ้ามีปริมาณมาก ก็จะแปรรูปเป็นพริกชี้หนูแห้ง พริกชี้ฟ้าแห้ง กลัวยน้ำว่าถ้ามีปริมาณมากก็จะแปรรูปเป็นกล้วยตาก กล้วยกวน กล้วยฉาบ มะม่วงถ้ามีปริมาณมากก็จะแปรรูปเป็น มะม่วงกวน มะม่วงแช่อิ่ม หรือถ้ามีมะเขือเทศหรือสับปะรดมากในบางครั้งอาจแปรรูปเป็นมะเขือเทศแช่อิ่ม สับปะรดแช่อิ่ม แยมผลไม้ประเภทต่างๆ เป็นต้น แต่ในส่วนของการทำเกษตรกรรมในลักษณะของการเลี้ยงสัตว์ มักเป็นการทำเพื่อหวังผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจด้วยการจำหน่ายสัตว์ที่เลี้ยงเหล่านั้นให้แก่ผู้ที่สนใจ หรือผู้ที่ต้องการซื้อ แต่ในบางครั้งทางชุมชนอาจมีการแปรรูปผลผลิตที่ได้จากสัตว์เลี้ยงเหล่านั้นเพื่อการจำหน่ายใน ท้องตลาด อาทิ เช่น การทำไข่เค็มทั้งจากไข่เป็ดและไข่ไก่ การทำปลากรอบ ปลารมควัน จากปลาประเภทต่างๆ ที่เลี้ยงเอาไว้ การทำน้ำพริกประเภทต่างๆ เช่น น้ำพริกปลาช่อน น้ำพริกตาแดง น้ำพริกกุ้ง น้ำพริกเผา เป็นต้น

ดังนั้น โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่า เมื่อพิจารณาจากอาชีพจึงแบ่งเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ มีการประกอบอาชีพหลักซึ่งในชุมชนจะประกอบอาชีพรับจ้างรับราชการ ทำนา และอื่น ๆ และในขณะเดียวกันคนในชุมชนส่วนใหญ่การประกอบอาชีพรองเสริมควบคู่ อาชีพรองนี้ส่วนใหญ่มักเป็นการเลี้ยงสัตว์พื้นบ้าน ซึ่งสัตว์พื้นบ้านเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสัตว์เศรษฐกิจ สามารถเลี้ยงเพื่อความสวยงามและจำหน่ายสู่ท้องตลาดได้ และในขณะเดียวกันก็สามารถนำผลผลิตส่วนหนึ่งมาไว้ใช้บริโภคในครัวเรือนได้ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาตลาดภายนอก

เท่าใดนัก จะเห็นได้ว่า ถึงแม้เศรษฐกิจภายนอกจะเข้ามาบีบคั้น หรือกำหนดอาชีพใหม่ในชุมชน แต่ก็ยังมีชาวบ้านส่วนหนึ่งในชุมชนยังอนุรักษ์อาชีพที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษคือ อาชีพเกษตรกรรมเอาไว้ แต่รูปแบบของการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอาจจะเปลี่ยนไป กล่าวคือจากเดิมที่เคยผลิตเพื่อยังชีพก็เปลี่ยนแปลงมาเป็นผลิตเพื่อค้าขาย และเพื่อความอยู่รอดตามกระแสเศรษฐกิจภายนอก

6.1.2 การเปลี่ยนแปลงทางการขยายเครือข่ายเศรษฐกิจ

นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี้กัว ตามที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจอีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยแสดงออกมาด้วยการจัดตั้งเป็นกลุ่มเครือข่ายทางเศรษฐกิจชุมชน ในลักษณะของการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชน การจัดตั้งลานค้าชุมชนขึ้นมาภายในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี้กัว โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) สหกรณ์ร้านค้าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี้กัว จัดตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุมชนในรูปแบบของการพึ่งตนเอง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเศรษฐกิจในชุมชนและเป็นสวัสดิการทางสังคมที่ให้กับคนในชุมชน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของความร่วมมือระหว่างโรงเรียนอิสลามลำไทรกับชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี้กัว สหกรณ์ร้านค้านี้มีการบริหารงานโดยคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ร้านค้า ซึ่งคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี้กัวเป็นผู้แต่งตั้งขึ้นมา ทั้งนี้ประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี้กัว มีดังนี้

สหกรณ์ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี้กัว ได้จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการในครั้งแรกเมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2532 แต่ในทางปฏิบัติแล้วได้มีการจัดตั้งและดำเนินการโดยโรงเรียนอิสลามลำไทร ก่อนที่ทางสำนักงานเขตหนองจอก จะได้จัดทำขึ้น สำหรับมูลเหตุที่ทางโรงเรียนมีแนวคิดที่จะจัดตั้งสหกรณ์นั้นเนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการ คือ

1. ระยะทางจากชุมชนถึงตลาดมีระยะห่างไกลพอสมควร ทำให้ชาวบ้านต้องเสียค่ารถในการเดินทางไปกลับเพื่อหาซื้อของ และถ้าเป็นลักษณะมาซื้อสินค้าเพื่อเอาไปขายให้แก่ชาวบ้านในชุมชนอีกต่อหนึ่ง ก็จะทำให้ราคาของสินค้านั้นมีราคาแพงมากขึ้น

2. เป็นการทดลองฝึกประสบการณ์ปฏิบัติจริงของนักเรียน เนื่องจากทางโรงเรียนมีหลักสูตรการเรียนการสอนในหัวข้อ สหกรณ์ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ดังนั้น ถ้ามีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมา ก็จะเป็นการฝึกประสบการณ์ตรงให้กับนักเรียน

ในระยะแรกของการจัดตั้งสหกรณ์ ได้ใช้สถานที่ภายในโรงเรียนอิสลามลำไทร ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำชุมชนเป็นสถานที่ดำเนินการ โดยในครั้งแรกเปิดขายหุ้นให้แก่สมาชิก ซึ่งมีเด็ก

นักเรียนเป็นสมาชิก จากผลการทดลองปรากฏว่าเด็กนักเรียนเกิดการเรียนรู้จริงและการดำเนินงานของสหกรณ์ดำเนินไปด้วยดี จึงเกิดการพัฒนารุ่งขึ้นและมีการขยายรูปแบบการดำเนินงานของสหกรณ์ให้เข้าไปในลักษณะสหกรณ์ของชุมชน โดยมีชุมชนเป็นผู้ดำเนินงาน และในขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกถือหุ้นในสหกรณ์ มีราคาหุ้นละ 20 บาท ระดมทุนทั้งสิ้น 7,050 บาท เปิดดำเนินการค้าในรูปแบบสหกรณ์ร้านค้า โดยมีกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ประกอบด้วย กรรมการที่ปรึกษา 3 คน คือ โต๊ะอิหม่าม ครูใหญ่ และผู้ใหญ่บ้าน กรรมการบริหาร จากคณะกรรมการในโรงเรียน และกรรมการที่มาจากนักเรียน

การดำเนินการสหกรณ์ร้านค้าได้ดำเนินการมาด้วยดี มีประชาชนและนักเรียนให้การสนับสนุน เนื่องจากมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายในการจัดตั้งสหกรณ์ และได้ขยายผลออกมาจนกล่าวได้ว่า สหกรณ์ที่ตั้งขึ้นนี้เป็นสหกรณ์ร้านค้าของชุมชนโดยแท้จริง เพราะมีสมาชิกครอบคลุมแทบทุกครัวเรือนในชุมชน ในปัจจุบันสหกรณ์ฯมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 100 กว่า แยกเป็นสมาชิกที่เป็นเด็กนักเรียน และสมาชิกที่เป็นชาวบ้านในชุมชน (แต่มีข้อน่าสังเกตว่า เด็กนักเรียนโรงเรียนอิสลามลำไทรที่เป็นสมาชิก เมื่อจบระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ออกจากโรงเรียนแล้ว ก็มักจะให้เลขที่สมาชิกกับน้องหรือบุคคลอื่นในครอบครัวใช้แทน โดยไม่สมัครเป็นสมาชิกใหม่)

เนื่องมาจากการดำเนินงานของสหกรณ์เป็นไปในรูปแบบที่เรียกหุ้นจากสมาชิก มียอดการจำหน่ายสินค้าหมุนเวียนในแต่ละเดือนประมาณ 100,000 – 150,000 บาท ทำให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์จากการซื้อสินค้าในทางตรงคือ มีการจัดแบ่งเงินปันผลให้กับสมาชิกในอัตราประมาณ 3 % ต่อปี โดยในระยะแรกนั้นจะจ่ายเงินปันผลคืนให้กับสมาชิกทุก 6 เดือน/ครั้ง แต่ในระยะ 2 – 3 ปีที่ผ่านมา การจ่ายเงินปันผลจะจ่ายให้กับสมาชิกเป็นรายปี และในขณะเดียวกันก็ได้รับผลประโยชน์ในทางอ้อมกล่าวคือ ผลกำไรส่วนหนึ่งที่สหกรณ์ฯได้รับจะกลับคืนสู่ชุมชน ด้วยการที่ทางสหกรณ์ฯบริจาการเงินให้แก่ชุมชนเพื่อนำไปสมทบทุนสร้างมัสยิด โรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

สหกรณ์ฯเปิดทำการทุกวัน ยกเว้นวันเสาร์วันเดียวที่ปิดดำเนินการ โดยเปิดทำการในช่วงเวลา 7.00 – 17.00 น. แต่ในทางปฏิบัติจริง ๆ สหกรณ์จะปิดทำการในช่วงเวลาประมาณ 17.30 น. (เนื่องมาจากมีการเรียนศาสนาในช่วงเวลาประมาณ 15.30 – 16.30 น) สำหรับสินค้าที่ทางสหกรณ์ฯได้นำมาจำหน่ายให้แก่สมาชิกนั้น ส่วนใหญ่ทางสหกรณ์ฯจัดหาจากร้านค้าเจ้าประจำในตลาดหนองจอก แต่ในกรณีที่ร้านค้าเจ้าประจำไม่มีสินค้าที่ทางสหกรณ์ฯต้องการ ทางสหกรณ์ฯก็จะไปซื้อที่ห้างแมคโคร ที่อยู่ใกล้กัน โดยปกติแล้วทางสหกรณ์ฯจะจัดหาสินค้ามาวางจำหน่ายโดยซื้อเป็นงวด ๆ ไป งวดละประมาณ 2 – 3 อาทิตย์ โดยมีราคาซื้อประมาณ 20,000 – 30,000 บาทต่องวด และในการซื้อสินค้าทางสหกรณ์ฯจะซื้อในลักษณะของเงินเชื่อก่อน และเมื่อนำมาขายให้แก่สมาชิกที่เป็นชาวบ้าน

แต่อย่างไร เว้นแต่จะบริจาคตามจิตศรัทธาก็จะนำเงินจำนวนนี้ไปสมทบทุนกองทุนฌาปนกิจของชุมชนแผ่นดินทองคอยรดน้ำ

6.2 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอยรดน้ำ

6.2.1 การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิต

ในสมัยอดีตวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอยรดน้ำ เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อาศัยธรรมชาติ การประกอบอาชีพก็ทำเพียงเพื่อพอกินพอใช้ ไม่ได้ทำเพื่อการจำหน่ายหรือสะสมเป็นจำนวนมาก การดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนจะอาศัยพึ่งพิงธรรมชาติ* โดยเฉพาะทรัพยากรประเภทน้ำ ดังเห็นได้จากในสมัยก่อนชาวบ้านจะมีการขุดคลองสายเล็ก ๆ เข้าไปรอบๆ บ้านของคน เพื่อกักเก็บน้ำเอาไว้ใช้ในฤดูแล้ง และสามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมออกไปสู่คลองหลักในฤดูฝนได้ ดังนั้น บ้านเรือนเกือบทุกหลังคาเรือนจึงมักตั้งอยู่ริมคลองลำไทร และคลองลำจรเข้ตาย (ซึ่งสามารถเชื่อมต่อกับอำเภอหนองจอกได้) ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมใช้เรือในการคมนาคมติดต่อภายในหมู่บ้าน และออกสู่ภายนอกหมู่บ้าน ส่งผลให้การคมนาคมในชุมชนมักจะเดินทางไปมาหาสู่กันด้วยพาหนะทางเรือในฤดูฝน แต่ถ้าเป็นฤดูแล้งที่น้ำไม่ท่วมก็สามารถเดินทางบนบกได้ นอกจากนี้ ทุ่งคลองสายเล็ก ๆ เหล่านี้ ยังให้ประโยชน์ในการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ในฤดูฝน และเมื่อฤดูแล้งก็สามารถจับปลาเพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือนได้ นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วทุ่งคลองเหล่านี้ยังสามารถทำหน้าที่เป็นรั้วกันขโมยได้เป็นอย่างดี

เนื่องจากสังคมสมัยก่อนเป็นสังคมเกษตรกรรมประกอบอาชีพทำนา โดยอาศัยน้ำจากธรรมชาติ คือน้ำฝน ทำนาปีละครั้งใช้แรงงานจากสัตว์ประเภทควายเป็นหลัก ลักษณะของการทำนามักจะเป็นนาหว่านเป็นส่วนใหญ่ การทำนาสมัยก่อนนอกจากจะทำด้วยกำลังแรงงานของตนเองแล้วยังมีการเอาแรงกัน กล่าวคือในช่วงหว่านข้าวและเก็บเกี่ยวข้าวชาวบ้านจะมาเอาแรงงานกัน ในลักษณะของการ “ลงแขก” ชาวบ้านในชุมชนทุกคนที่ว่างจะมาช่วยกันทำด้วยความเต็มใจ อย่างเช่นจะเก็บเกี่ยว

* เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ การประกอบอาชีพทำนา ดังนั้น การดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนจึงเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตความเป็นหลัก ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า “ปลูกบ้านอยู่ริมลำคลอง ประกอบอาชีพทำนา เดินทางด้วยเรือ” สภาพชีวิตของชาวบ้านจึงผูกพันกับธรรมชาติ ต่อสู้กับธรรมชาติที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูหนาวจะมีอากาศหนาวเย็นมาก ซึ่งอาจมีสาเหตุเนื่องมาจากพื้นที่ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นา มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม โลง เตือน มีลำคลองล้อมรอบ ดังนั้นเมื่อถึงฤดูหนาวจึงมีอากาศหนาวเย็นเป็นพิเศษ ชาวบ้านในชุมชนจึงต้องคิดค้นวิธีการเพื่อต่อสู้กับอากาศหนาวเย็นด้วยการใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุเหลือใช้ในการทำนาคือ ฟางข้าว นำมาให้ความอบอุ่นกับร่างกายเพื่อต่อสู้กับความหนาวเย็น

หรือหว่านข้าวบ้านนี้ ก็จะมาเอาแรงงานช่วยกัน เมื่อคนนี้เสร็จก็ไปต่อของคนโน้นต่อกันไปเรื่อยๆ โดยไม่คิดว่าของตัวเองมีน้อยกว่าหรือมากกว่าของคนอื่น ไม่คิดเรื่องการได้เปรียบหรือเสียเปรียบแต่อย่างใด การลงแขกนี้เป็นการทำงานด้วยความผูกพันกันของคนในสังคม เมื่อทำงานเสร็จก็จะทำอาหารเลี้ยงกันหลังจากทำงานด้วยความเหน็ดเหนื่อย

ในปัจจุบันวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักัว ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเนื่องจากความเจริญและวิทยาการ ความก้าวหน้า รวมทั้งการแพร่กระจายในแนวคิดของความเป็นเมืองและความทันสมัย ตลอดจนแนวโน้มนโยบายในการพัฒนาประเทศและอื่นๆ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ยังคงอยู่ภายใต้กรอบของวัฒนธรรมอิสลามซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนในปัจจุบัน จึงผสมผสานระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมืองดังเห็นได้จากชุมชนยังมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย อาศัยและพึ่งพาธรรมชาติ ถึงแม้ว่าอาจจะไม่มากเหมือนเมื่อในอดีต แต่ขณะเดียวกันวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ในการดำรงชีวิตประจำวันในปัจจุบันมีความสะดวกสบายมากขึ้น เพราะมีเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เครื่องซักผ้า ตู้เย็น โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์ น้ำประปา ถนน ไฟฟ้า เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าความเจริญและเทคโนโลยีต่างๆ จะได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชนแต่ก็มีได้ทำให้ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนมีความแตกต่างกันในด้านฐานะความเป็นอยู่เท่าใดนัก ยังคงมีสถานภาพความเป็นอยู่ที่ใกล้เคียงกัน โดยมีความเป็นอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากครอบครัวส่วนใหญ่ในชุมชนจะนิยมปลูกพืชผักสวนครัวและไม้ผลในบริเวณรอบๆบ้าน จึงทำให้ไม่จำเป็นต้องมีรายจ่ายเกี่ยวกับอาหารเพื่อการบริโภคมากเท่าใดนัก เพราะพืชผักก็สามารถเก็บได้จากที่ปลูกไว้ในบริเวณบ้าน และยังนิยมเลี้ยงสัตว์ประเภท ไก่ ปลา เอาไว้เกือบทุกครัวเรือน ซึ่งสัตว์เหล่านี้จะให้ผลผลิตทั้งเนื้อและไข่สามารถเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือนได้อย่างเพียงพอ แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยค้นพบที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ จากการที่ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักัวมีลักษณะเป็นสังคมชนบทผสมผสานกับสังคมเมือง (แต่โดยสภาพทั่วไปแล้วยังถือว่าเป็นสังคมชนบทมากกว่าสังคมเมือง) ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจเป็นผลเนื่องจากชุมชนได้นำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการดำรงชีวิต ทำให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงไป ไม่มีเวลามาพบปะพูดคุยกันเหมือนสมัยก่อน เพราะต้องออกไปทำงานนอกบ้านโดยทำงานรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม หรือตามบริษัทห้างร้านซึ่งเป็นสถานที่ทำงานซึ่งอยู่ภายนอกชุมชน (โดยเฉพาะคนในวัยหนุ่มสาวของชุมชน)

6.2.2 การเปลี่ยนแปลงลักษณะการตั้งบ้านเรือน

ในสมัยอดีตการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ทางทิศใต้ของคลองลำไทรและคลองลำจรเข้ตายมาบรรจบกัน ต่อมาเมื่อมีการรวมตัวกันของชุมชนเพื่อขยายขอบเขตพื้นที่ให้กว้างขวางออกไปมากขึ้น จำนวนครัวเรือนในชุมชนก็เพิ่มปริมาณมากขึ้นตามไปด้วย มักมีการปลูกบ้านเรือนกระจายอยู่ตามแนวลำคลองทั้งสอง โดยมีระยะห่างจากจุดกลางชุมชนคือ บ้านของบรรพบุรุษ (บ้านของนายอิบรอฮิม) ไม่เกิน 500 เมตร เป็นส่วนใหญ่ และไม่ค่อยมีครอบครัวใดย้ายออกไปอยู่นอกชุมชน การปลูกสร้างบ้านเรือนก็มักจะอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ๆ แต่อยู่ห่างกันพอสมควร เนื่องจากแต่ละคนก็มีที่ทำกินหรือมีที่ดินมาก ดังนั้นการปลูกสร้างบ้านเรือนจึงยังคงให้ความสำคัญกับการปลูกบ้านเรือนในกลุ่มของเครือญาติตนเอง เมื่อลูกหลานแต่งงานก็ยังอยู่กับพ่อแม่ หรือถ้าออกเรือนพ่อแม่ก็จะแบ่งที่ดินให้ปลูกบ้านอยู่ใกล้ๆกับพ่อแม่ จะไม่ยอมให้ลูกหลานย้ายออกไปอยู่ที่อื่น เป็นผลให้ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีลักษณะเป็นกลุ่มเครือญาติ ซึ่งส่วนใหญ่จะสืบเชื้อสายมาจากนายอิบรอฮิม นางขานี และนางปิ่น บรรพบุรุษของชุมชนที่มีลูกหลานสืบสกุลมาจนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบันการตั้งบ้านเรือนในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักความมักคั่งกระจายกันอยู่ตามแนวถนนแอสฟัลต์ที่สร้างขึ้นโดยงบประมาณของทางราชการ เป็นแนวยาวไปตามสองฟากคลองลำไทร โดยมีคลองลำจรเข้ตาย เชื่อมต่อกับคลองลำไทรในบริเวณใจกลางชุมชน มีโรงเรียนอิสลามลำไทร และมัสยิดคอบรูตักความตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน

จากสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนที่ถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ จึงทำให้ชุมชนมีการตั้งบ้านเรือนกระจายออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ เช่นเดียวกันคือ ด้านระหว่างถนนเชื่อมสัมพันธ์ (ตรงศูนย์ฝึกอบรมของกรุงเทพมหานคร) กับคลองลำจรเข้ตาย มีบ้านเรือนตั้งอยู่กลุ่มหนึ่ง (คือกลุ่มบ้านที่ 1, 2, 3, 4, 5, 6) และระหว่างคลองลำจรเข้ตายกับหมู่ 4 แขวงโคกแฝก มีบ้านเรือนตั้งอยู่อีกกลุ่มหนึ่ง (คือกลุ่มบ้านที่ 7, 8, 9, 10, 11, 12) แต่ถึงแม้จะมีสภาพภูมิศาสตร์และทำเลที่ตั้งที่ถูกแบ่งออกไป แต่ไม่ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่และอื่น ๆ ของชุมชนแตกต่างกันเท่าใดนัก นอกจากในบางช่วงของถนนจะมีถนนซอยแยกออกจากถนนเลียบคลอง และมีการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่ม ๆ อยู่ในซอยแยกเหล่านั้น

6.2.3 การเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านเรือน

ในสมัยอดีตสภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยมักมีลักษณะเช่นเดียวกับบ้านไทยทั่วไปในชนบทสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง มีลักษณะเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูง แต่ในชุมชนมีเอกลักษณ์ที่พิเศษอยู่อย่างหนึ่งคือ การนิยมปลูกบ้านทรงไทยด้วยไม้สักทั้งหลัง โดยไม้สักที่ใช้ปลูกนั้นจะมาจากจังหวัดอื่นด้วยการถ่อมาตามแม่น้ำ จากนั้นก็นำไม้สักเหล่านี้มาประกอบกันโดยช่างที่มีความชำนาญทางด้านนี้เฉพาะ ครอบครัวใดเมื่อถูกคนโตออกเรือน ก็มักจะปลูกบ้านทรงไทยไว้อยู่อาศัยแยกตัวออกมาจาก

ครอบครัวของพ่อแม่ แต่ในปัจจุบันบ้านทรงไทยในลักษณะดังกล่าวมีเหลืออยู่เพียง 2 หลังเท่านั้น ในชุมชน (คืออยู่ที่กลุ่มบ้านที่ 3 และกลุ่มบ้านที่ 12) เหตุผลที่บ้านทรงไทยหมดความนิยมไปจากชุมชนก็เพราะค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต สภาพบ้านเรือนที่ผุพังไปตามกาลเวลา ทำให้ไม่แข็งแรงและไม่มั่นคงทนทาน วัสดุที่ใช้ปลูกสร้างมีราคาแพง ประกอบกับช่างที่มีความชำนาญในการประกอบ (สร้าง) บ้านก็มีน้อยลง

ในปัจจุบันสภาพบ้านเรือนในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว จะมีลักษณะเช่นเดียวกับบ้านในชนบทโดยทั่วไป โดยมีลักษณะเป็นบ้านก่อนข้างเก่า ปลูกสร้างด้วยไม้ (บ้านสมัยใหม่ในชุมชนมีเพียง 2 – 5 หลังเท่านั้น) มีทั้งบ้านชั้นเดียว และบ้าน 2 ชั้น คละเคล้ากันไป บ้าน 2 ชั้นบางหลังก็ปลูกสร้างด้วยปูนทั้งหลัง ในขณะที่บ้าน 2 ชั้นบางหลัง ชั้นล่างปลูกสร้างด้วยปูน และชั้นบนสร้างด้วยไม้ บ้านส่วนใหญ่ในชุมชน (ยกเว้นบ้านในกลุ่มบ้านที่ 2) จะมีลักษณะปลูกสร้างต่อออกไปเรื่อย ๆ ตามความจำเป็น ส่วนเหตุผลที่ทำให้ต่อบ้านออกไปได้ เนื่องมาจากบ้านแต่ละหลังก่อนข้างมีพื้นที่กว้างขวาง สามารถต่อบ้านออกไปได้โดยไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด

สำหรับบ้านในกลุ่มบ้านที่ 2 นั้น จะมีลักษณะที่แตกต่างออกมาจากกลุ่มบ้านอื่น ๆ เนื่องจากเป็นพื้นที่ของมัสยิด หรือเป็นพื้นที่ที่เรียกกันในภาษาชาวบ้านว่า “ที่วากัฟ” (การวากัฟ คือการบอกอุทิศทรัพย์สิน เช่น ที่ดิน บ้าน วัสดุให้แก่มัสยิด เพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ถึงแม้จะยังไม่โอนกรรมสิทธิ์ ก็ถือว่ามีผลสมบูรณ์ตามหลักการศาสนาอิสลาม) ซึ่งจะเป็นพื้นที่ที่ทางมัสยิดจัดให้แก่ผู้ที่ไม่มียู่อาศัยในชุมชนได้เข้ามาเช่าอยู่อาศัย ดังนั้น บ้านเรือนในกลุ่มที่ 2 นี้จึงค่อนข้างหนาแน่น โดยมีอาณาเขตพื้นที่บ้านแต่ละหลังไม่มากนัก คือมีประมาณ 30 หลังคาเรือน ในขณะที่กลุ่มบ้านอื่น ๆ มีจำนวนหลังคาเรือนในแต่ละกลุ่มบ้านประมาณ 6 – 15 หลังคาเรือนเท่านั้น

6.2.4 การเปลี่ยนแปลงทางด้านระบบเครือญาติ การแต่งงาน และการสืบสกุล

ชีวิตและครอบครัวในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว มีหลักปรัชญาที่ยึดถือคือ “ศาสนานำชีวิต” โดยมีแนวปฏิบัติตามหลักการของศาสนา คัมภีร์อัลกุรอานและแบบอย่างของศาสดามุฮัมมัดอย่างเคร่งครัด และเมื่อรวมกับคนในชุมชนมีบรรพบุรุษมาจากบุคคลคนเดียวกันคือ นายอิบรอฮีม นางฮานี และนางปิ่น ประกอบกับการที่คนในชุมชนมักไม่ค่อยย้ายออก และไม่ค่อยมีคนย้ายเข้ามาในชุมชน จึงทำให้ความเป็นเครือญาติในชุมชนไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ยังคงมีความแน่นแฟ้นเหนียวแน่น ชาวบ้านที่เกิดในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกับคนในชุมชนในหลายความสัมพันธ์ และเป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนมาก ดังเห็นได้จาก ชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวปัจจุบันมีความสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ กับคนเกือบทั้งหมดในชุมชน และการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยก็มักอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ปลูกใกล้เคียงกันในหมู่ญาติพี่น้องที่ใกล้ชิด ประกอบกับมีการแต่งงาน

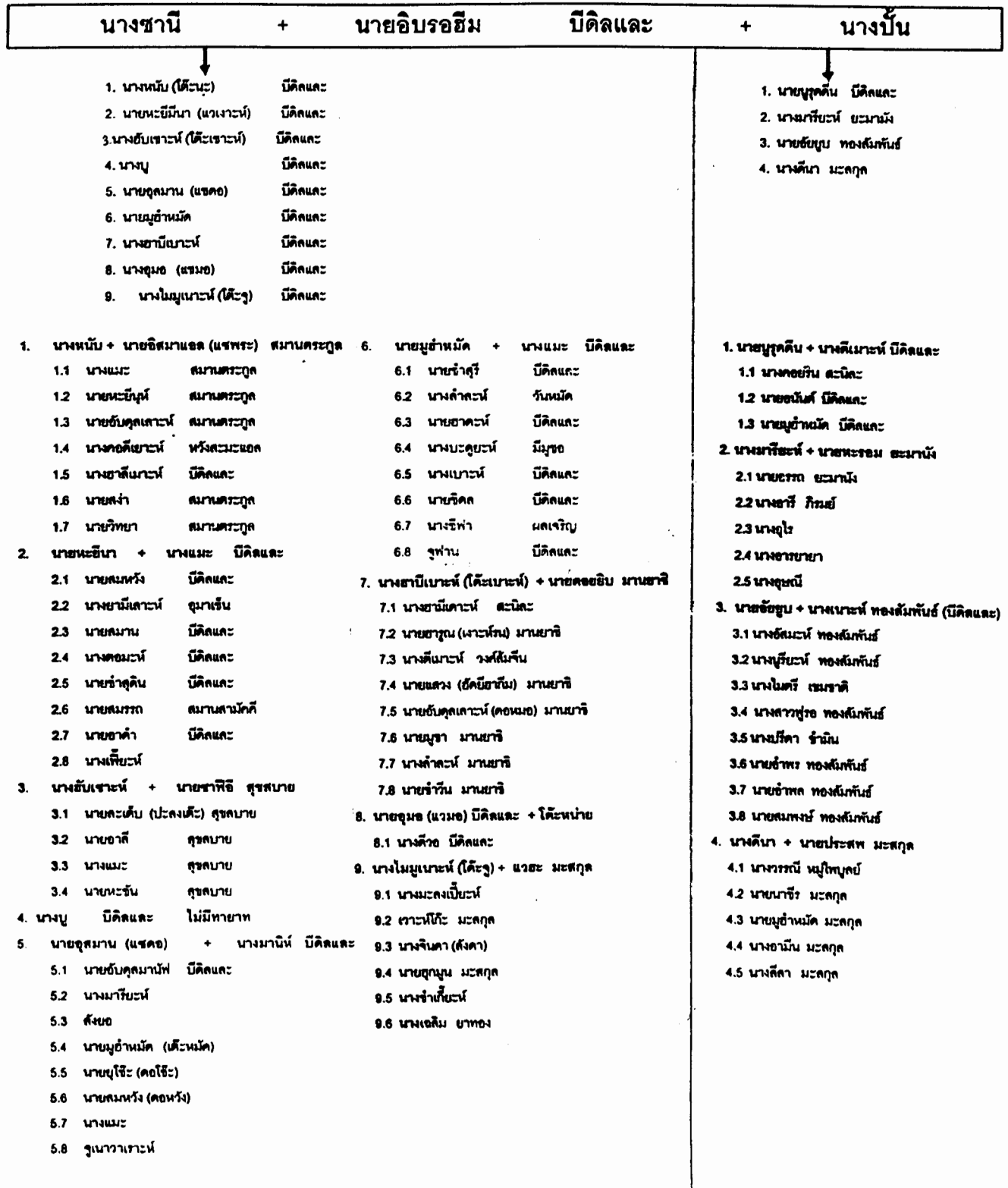
กับคนในชุมชนด้วยกันเอง จึงทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเวลา แต่กลับมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

สำหรับการแต่งงานในชุมชน มักเป็นการแต่งงานในหมู่เครือญาติด้วยกัน โดยเมื่อฝ่ายชายและฝ่ายหญิงต้องการจะแต่งงานอยู่กินด้วยกัน ก็จะขออนุญาตจากพ่อแม่ และได้รับคำยินยอมจากพ่อแม่แล้ว จึงจะสามารถแต่งงานอยู่กินด้วยกันได้อย่างถูกต้องตามหลักการของศาสนาอิสลามและการยอมรับจากคนในชุมชน แต่ถ้าพ่อแม่ไม่อนุญาต ก็ไม่อาจจะแต่งงานกันได้ แต่โดยส่วนใหญ่แล้วถ้านับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกันมักจะได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่อนุญาตให้แต่งงานกันแล้วฝ่ายชายจะมาขอฝ่ายหญิงและนัดวันทำพิธีแต่งงาน โดยทั่วไปฝ่ายชายจะนำญาติพี่น้องไปทำพิธีแต่งงาน และประกอบพิธีทางศาสนาที่บ้านของฝ่ายหญิงหรือที่มัสยิด และในการทำพิธีแต่งงานนั้นส่วนใหญ่จะทำพิธีกันในเคียนต่าง ๆ ได้แล้วแต่ต้องการ ยกเว้นเคียนรอมฎอน ที่จะไม่มีการทำพิธีแต่งงาน (ในฤดูฝนก็มักจะไม่ค่อยทำพิธีกัน เพราะกลัวปัญหาเรื่องฝนตก ทำให้เตรียมงานไม่สะดวก) และเมื่อเสร็จพิธีแต่งงานแล้ว คู่แต่งงานอาจจะยังคงพักอาศัยอยู่ที่บ้านเดิม ซึ่งอาจจะเป็นบ้านของฝ่ายชายหรือบ้านของฝ่ายหญิง หรือในบางครั้งอาจจะแยกครอบครัวออกมาอยู่อาศัยในบ้านใหม่เลยก็ได้

ส่วนในเรื่องการสืบสกุล จะยึดถือสกุลทางด้านฝ่ายชายเป็นหลัก โดยเห็นได้จากบุตรที่เกิดมาจะใช้นามสกุลของบิดา แต่ถึงแม้ว่าการสืบสกุลจะยึดถือทางด้านฝ่ายบิดา แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญกับญาติทางฝ่ายมารดา โดยยึดตามลำดับอาวุโสทั้งสองฝ่ายด้วย และในเรื่องของการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้กับบุตรชายหญิงนั้น จะเป็นไปตามคำสั่งหรือตามความต้องการที่พ่อแม่ได้บอกไว้ ซึ่งอาจจะแสดงออกมาด้วยการทำพินัยกรรมหรือไม่ทำพินัยกรรมก็ได้ แต่ถ้าหากไม่มีคำสั่งหรือไม่มีข้อตกลงการแบ่งปันมรดกจะเป็นไปตามข้อบัญญัติในคัมภีร์อัลกุรอาน คือ แบ่งให้บุตรชาย 2 ส่วน และแบ่งให้บุตรหญิง 1 ส่วน แต่ในทางปฏิบัติในชุมชนการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกมักจะทำการแบ่งอย่างเท่าเทียมกันทั้งบุตรชายและบุตรหญิง

แต่อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เห็นภาพของการพลวัตในเรื่องระบบเครือญาติได้ชัดเจนมากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเจาะลึกลงไปประเด็นระบบเครือญาติในชุมชน ด้วยการศึกษารายละเอียดของการสืบสกุล โดยมีจุดเริ่มต้นมาจาก นายอับรอฮิม นางชานี และนางปิ่น ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของชุมชน โดยผลการศึกษาในครั้งนี้

ภาพที่ 7 แสดงผังการสืบสกุลของบรรพบุรุษชุมชนในชุมชนแผ่นดินทองยุคตั้งแก้ว

นางขานี ภรรยาของนายอิบรอฮีม บิดิลและ ผู้บุกเบิก
ชุมชนแผ่นดินทองคอยุคคักวา (ลำไทร)

ครอบครัวนางไซหนับ กับนายอิสมาแอล สมานตระกูล
1. นายสง่า 2. นายยูนูซ 3. นางแมะมีเซาะห์ 4. นางคอดีเยาะห์
5. นางฮาลิเมาะห์ 6. นายอับดุลละห์ 7. นายวิทยา

บุตรของนายอิบรอฮีม กับนางบีน บิดิลและ
1. นางคิมา บิดิลและ 2. นายยูทท ทองดัมพันซ์ 3. นางมูน หวังสะเด็บ

ชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่า เป็นชุมชนที่มีการสืบทอดทายาทจากชายหญิงคู่หนึ่งที่มีชื่อว่า ฮัจยีอับรอฮีม กับนางขานี บิดิลและ ซึ่งทั้งสองคนได้ให้กำเนิดบุตรชาย-หญิง ทั้งหมด 9 คน บุตรคนที่ 1 คือ นางไซหนับ แต่งงานกับ นายอิสมาแอล สมานตระกูล มีบุตร 7 คน

1. นางเมะมีเซาะห์ แต่งงานกับ ฮัจยีอับดุลเลาะห์ สมานตระกูล มีบุตร 6 คน

1. นางมาเรียม (มารีย์ย่า)

2. นางสุคา (ฮาลิมะห์)

3. นางจินดา (อาอียะห์)

4. นางลัคดา

5. นางมุกดา

6. นายบรรจง สมานตระกูล

2. ฮัจยียูนุสห์ แต่งงานกับ นางสงวน สมานตระกูล มีบุตร 6 คน

1. นางกามาเร๊ะห์

2. นางชะห์รอ

3. นายอรุณ

4. นายถาวร

5. นายวิรัตน์

6. นางอัญชลิ (อัสมะห์)

3. นายอับดุลเลาะห์ แต่งงานกับ นางขามีเลาะห์ มีบุตร 2 คน

1. นายทวี สมานตระกูล

2. นายสงบ สมานตระกูล

ต่อมาเมื่อนางขามีเลาะห์เสียชีวิต นายอับดุลเลาะห์ ได้แต่งงานใหม่กับ นางเคาะห์ สมานตระกูล มีบุตร 3 คน

1. นายลาม

2. นายบุญเหลือ สมานตระกูล

3. นางนวลจันทร์ สมานตระกูล

4. นางคอดีเยาะห์ แต่งงานกับ นายสะแหละ ไม่มีบุตรสืบทายาท

5. นางฮาลิมะห์ แต่งงานกับ นายสมาน มีบุตร 5 คน

1. นางไลลา บุญเลิศ

2. นางสมนึก หวังตะเลียบ

3. นางรอยาน ไต้ะตะตะ

4. นางยาริมะห์ (ตุวรรณี) อูมาเซ็น

5. นางตุไบคะห์ มณฑา

6. นายสง่า แต่งงานกับ นางเสงี่ยม สมานตระกูล มีบุตร 3 คน

1. นายประวัติ สมานตระกูล
2. นายวิจิตร สมานตระกูล
3. นายวิฑูร สมานตระกูล

7. นายวิทยา แต่งงานกับ นางรอไยยะห์ สมานตระกูล มีบุตร 3 คน

1. นางมาลีณี สมานตระกูล
2. นายศิริชัย สมานตระกูล
3. นางศิริพร สมานตระกูล

บุตรคนที่ 2 คือ ฮัจยีมีนา แต่งงานกับ นางเมะ บิดิลและ มีบุตร 8 คน

1. นายสมหวัง แต่งงานกับ นางเมะ บิดิลและ มีบุตร 6 คน

1. นางกอยะห์ บิดิลและ
2. นายฮาซัน บิดิลและ
3. นางอารีคะห์ บิดิลและ
4. นางทับทิม บิดิลและ
5. นางประนอม บิดิลและ
6. นางมาลี บิดิลและ

2. นางขามิเลาะห์ แต่งงานกับ นายอับดุลเลาะห์ มีบุตร 2 คน

1. นายทวี สมานตระกูล
2. นายสงบ สมานตระกูล

ต่อมา เมื่อนายอับดุลเลาะห์ เสียชีวิต นางขามิเลาะห์ แต่งงานกับ มีบุตร 6 คน

1. นายซาลาฮะห์ อูมาเซ็น
2. นางฮับเซาะห์ อูมาเซ็น
3. นางมาเรียม สลามเต๊ะ
4. นางสุไลกอ สลามเต๊ะ
5. นายรอมฎูร อูมาเซ็น
6. นายอิบรอฮัม อูมาเซ็น

3. นายสมาน แต่งงานกับ นางฮาสิมะห์ บิดิลและ มีบุตร 5 คน

1. นางไลลา บิดิลและ
2. นางสมนีก บิดิลและ
3. นางรอยาน บิดิลและ
4. นางตุวรรณี บิดิลและ
5. นางสุไบคะห์ บิดิลและ

4. นางตอมะห์ แต่งงานกับ นายสติมอับดุลมานาฟ มีบุตร 2 คน

1. นายโสภณ บิดิลและ
2. นายรอฮีม มุฮัมมัดสมัน

5. นายชำซุดดิน แต่งงานกับ ฮาบีเบาะห์ มีบุตร 7 คน

1. นายเสนห์ บิดิลและ
2. นางปราณี บิดิลและ
3. นายสมบัติ บิดิลและ
4. นางรำไพ บิดิลและ
5. นายดุรมาน บิดิลและ
6. นายสมหวัง บิดิลและ
7. นายสมบูรณ์ บิดิลและ

6. นายสมัต (บิดิลและ) สมานสามัคคี มีบุตร 5 คน

1. นางลัดดา บิดิลและ (สมานสามัคคี)
2. นางสุณี สมานสามัคคี
3. นางสาวสุไรกะห์ สมานสามัคคี
4. นางสาวอัสมะห์ สมานสามัคคี
5. นายอดุลย์ สมานสามัคคี

7. นายวีระ แต่งงานกับ นางซาลิพะห์ บิดิลและ มีบุตร 7 คน

1. นางไคหนับ บิดิลและ
2. นายทรงศักดิ์ บิดิลและ
3. นางเดือนใจ บิดิลและ
4. นางอภัยพร บิดิลและ
5. นายเฉลิมเกียรติ บิดิลและ
6. นางรอปีอะห์ บิดิลและ
7. นายทวีชัย บิดิลและ
8. นางนาฟียะห์ บิดิลและ (เสียชีวิต)

บุตรคนที่ 3 คือ นางฮับเซาะห์ แต่งงานกับ นายซาฟือ สุขสบาย มีบุตร 4 คนคือ

1. นายละเต็บ ได้แต่งงานกับ นางเหรียญ สุขสบาย	มีบุตร 6 คน
1. นางตอนฮีบา แต่งงานกับ นายซอและ	มีบุตร 4 คน
2. นายเจริญ (เสียชีวิต) แต่งงานกับ นางยะห์	มีบุตร 3 คน
3. นายจรูญ แต่งงานกับ นางซอลิสะห์	มีบุตร 6 คน

4. นายทองสุข แต่งงานกับ นางอาลี มีบุตร 1 คน
5. นายเจริญ แต่งงานกับ นางฟาติมะห์ มีบุตร 4 คน
6. นายประวัตี สุขสบาย (เสียชีวิต)
2. นายอาลี แต่งงานกับ นางสุคา สุขสบาย มีบุตร 6 คน
 1. นางศรีวรรณลา แต่งงานกับ นายสมบุรณ์ มีบุตร 5 คน
 2. นางลินดา แต่งงานกับ นายสมชาย มีบุตร 4 คน
 3. นายมัสอูดี แต่งงานกับ นางชอคะห์ มีบุตร 3 คน
 4. นางรอฟะห์ แต่งงานกับ นายริดวาน มีบุตร 2 คน
 5. นายอิสมาแอล (เสียชีวิต)
 6. นายเกรียงศักดิ์ แต่งงานกับ นางอรัญญา มีบุตร 5 คน
3. นางแอมะ แต่งงานกับ หมอเพชร มีบุตร 2 คน
 1. นายอัมพร (เสียชีวิต)
 2. นายนพภา

ต่อมา นางแอมะแต่งงานใหม่กับ นายชอ มัครอ ไม่มีบุตร
4. นายพะซัน แต่งงานกับ นางฟาติมะห์ สุขสบาย มีบุตร 5 คน
 1. นายประเสริฐ แต่งงานกับ นางจำเริญ มีบุตร 3 คน
 2. นางสาวทัศนีย์ สุขสบาย
 3. นายมนตรี แต่งงานกับ นางวรรณมา มีบุตร 2 คน
 4. นางวรรณณี สุขสบาย มีบุตร 1 คน
 5. นางวรรณลี สุขสบาย

บุตรคนที่ 4 คือ นางนู เสียชีวิต ไม่มีผู้สืบทอดทายาท

บุตรคนที่ 5 คือ นายอุสมาน บิดิลและ ได้แต่งงาน และมีบุตร 9 คน

1. นายอับดุลมานาฟ แต่งงานกับ นางฟาติมะห์ บิดิลและ มีบุตร 1 คน
 1. นายโสภณ บิดิลและ
2. นางมารีเยาะห์ มีบุตร 9 คน
 1. นายบูรฮาน
 2. นายสะอีด
 3. นายอาลี (เสียชีวิต)
 4. นายอาด้า (เสียชีวิต)
 5. บังฮีม

6. นายอาลี (เสียชีวิต)

7. บังเต็ย

8. บังซา

9. บังคิน

3. นายลียงอ แต่งงานกับ มีบุตร 9 คน

1. นายชะห์ยา (เสียชีวิต)

2. นางมาเรียม (เสียชีวิต)

3. นายชอบีร์น (แก่น)

4. นายอินยัต (เสียชีวิต)

5. บังคิน

6. นายชุกรี

7. นายอามีน

8. นางสมใจ

9. น้อง

4. นายมุฮัมมัด มีบุตร 7 คน

1. นายอนันต์

2. นายบูซบ

3. นายชอและห์

4. นางฟาติมะห์ (เสียชีวิต)

5. นีรี

6. นางสุไลกอ

7. นายฮาซัน

5. นายยูโซ๊ะห์ แต่งงานกับ ฟาติมาะห์

1. นายอันวีต

2. นิคะห์

3. นางชอลิซะห์

4. นางมุเราะห์ (เสียชีวิต)

6. นายสมหวัง แต่งงานกับ บีคิบและ มีบุตร 6 คน

1. นิเรยะห์

2. นางมารีฮ่า (เสียชีวิต)

3. นางมาเรียม

4. นายมัจมิน (เสียชีวิต)

5. นายสุไลมาน
6. นางมาลี
7. นายอับดุลละห์ แต่งงานกับ นางเอิบ มีบุตร 2 คน
 1. บังไต้
 2. นางอาอีซะห์
8. จิเมะ มีบุตร 9 คน
 1. นางซัน
 2. นายฮานีฟ
 3. นางไคหนับ
 4. นายแก่
 5. นายจู้ด
 6. นางเพยะห์
 7. นางซารีน
 8. นางมีเราะห์
 9. บังซุน
9. ฏเนาเราะห์ ไม่มีบุตร

บุตรคนที่ 6 คือ นายมุฮัมมัด แต่งงานกับ นางเมะ มีบุตร 8 คน

1. นายซำซูรี บิดิลและ
2. นางล่ำละห์ บิดิลและ
3. นายฮำคะห์ บิดิลและ
4. นางฮาบิเบาะห์ บิดิลและ
5. นางยะห์ บิดิลและ
6. นายซิดล บิดิลและ
7. นางซิฟา
8. นายอิสฟาน (เสียชีวิต)

บุตรคนที่ 7 คือ นางฮาบิเบาะห์ แต่งงานกับ นายดอฮิบ มีบุตร 8 คน

1. นายฮามีเดาะห์ มานฮาจิ (เสียชีวิต)
2. นายฮารูน มานฮาจิ (เสียชีวิต)
3. นายฮาลีเมาะห์ มานฮาจิ (เสียชีวิต)
4. ฮัจยีฮากีม มานฮาจิ

5. นายอับดุลเลาะห์ มานยาชิ (เสียชีวิต)
6. นางขามิละห์ มานยาชิ
7. นายมุซา มานยาชิ
8. นายซำวีน มานยาชิ

บุตรคนที่ 8 คือ นายอุมร์ (อุมอ) แต่งงานกับ นางหน้าบ มีบุตร 1 คน

1. นางดีวอ บิดิลและ

บุตรคนที่ 9 คือ นางไมมูเนาะห์ แต่งงานกับ นายชะ มะสกุล มีบุตร 7 คน

1. นางประดับ มะสกุล (เสียชีวิต)
2. นายชะโกบ มะสกุล (เสียชีวิต)
3. นางจินดา มะสกุล
4. นายฮุกมูน มะสกุล
5. นางคาเกียะห์ มะสกุล (เสียชีวิต)
6. นางเฉลิม มะสกุล
7. นายอามี มะสกุล (เสียชีวิต)

หลังจากที่นางขานีได้เสียชีวิตแล้ว นายฮัจยีอับรอฮีม ได้แต่งงานใหม่กับนางปิ่น (เป็นคนจังหวัดสุพรรณบุรี) และสืบทอดทายาทอีก 4 คน คือ

1. นายมูรุดดีน บิดิลและ
2. นางมารียะห์ บิดิลและ
3. นายบุษท ทองสัมพันธ์
4. นางดีนา บิดิลและ

บุตรคนที่ 1 นายมูรุดดีน บิดิลและ แต่งงานกับ นางฟาตีเมาะห์ บิดิลและ มีบุตร 3 คน

1. นางคอยริน บิดิลและ
2. นายอนันต์ บิดิลและ
3. นายสมรรถ บิดิลและ

บุตรคนที่ 2 นางมารียะห์ แต่งงานกับ นายฮารอน ชะมามัง มีบุตร 5 คน

1. นายอรรถ ชะมามัง
2. นางแฉ้ว ชะมามัง

3. นางอุสนี ชะมามัง
4. นางอารีชา ชะมามัง

บุตรคนที่ 3 นายไอยูบ แต่งงานกับ นางเนาะห์ ทองสัมพันธ์ มีบุตร 6 คน

1. นิแดง ทองสัมพันธ์
2. นูรียะห์ ทองสัมพันธ์
3. นางไมตรี ทองสัมพันธ์
4. นายอำพล ทองสัมพันธ์
5. นางอัมพร ทองสัมพันธ์
6. นายสมพงษ์ ทองสัมพันธ์

บุตรคนที่ 4 นางคีนา แต่งงานกับ นายประสพ มะสกุล มีบุตร 4 คน

1. นางวรรณิ มะสกุล
2. นายนาซีร์ มะสกุล
3. นายมุฮัมมัด มะสกุล
4. นางลีลา จันทร์แดง

6.2.5 การเปลี่ยนแปลงทางด้านระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชน

ในการศึกษาระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีกล่าวพบว่า ชุมชนมีระบบความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไม่มากนัก อันเนื่องมาจากกำเนิดของชุมชนที่มาจากบรรพบุรุษเดียวกัน จึงทำให้กลุ่มคนภายในชุมชนมีความสัมพันธ์ในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตั้งแต่อดีต มีการเกาะเกี่ยวของระบบเครือญาติภายในชุมชนค่อนข้างสูง ดังเห็นได้จากชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ใช้นามสกุล “สมานตระกูล บิคิดและ มานยาซี” และจากการตั้งบ้านเรือนภายในชุมชนยังคงตั้งบ้านเรือนอยู่ภายในละแวกเดียวกัน จึงทำให้ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีกล่าวมีการช่วยเหลือและแบ่งปันทั้งในเรื่องของแรงงาน ทุนทรัพย์ วัสดุสิ่งของ หรือแม้กระทั่งอาหารที่ใช้บริโภคภายในชีวิตประจำวัน การช่วยเหลือและการแบ่งปันกันของคนในชุมชนนี้มักปรากฏออกมาในรูปของการช่วยเหลือและแบ่งปันที่ไม่หวังผลตอบแทน นอกจากนี้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติในชุมชนนี้ยังได้แสดงออกในลักษณะของการดูแลเด็กและคนแก่ในชุมชน โดยให้การดูแลเสมือนหนึ่งเป็นลูกหลานและญาติผู้ใหญ่ของตนเอง อาทิเช่น บางครัวเรือนพ่อแม่มีความจำเป็นต้องออกไปรับจ้างทำงานนอกบ้านและได้นำลูกไปฝากไว้กับญาติหรือเพื่อนบ้านให้ช่วยเหลือดูแลแทนกัน หรือบางครัวเรือนลูกหลานรุ่นหนุ่มสาวต้องออกไปทำงานภายนอกชุมชนก็จะฝากเพื่อนบ้านหรือญาติผู้ใหญ่ให้ช่วยดูแลบ้านเรือนของตน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีกล่าวยังคงมีวัฒนธรรมแห่ง

การนับถือผู้อาวุโสโดยนับถือในลักษณะเป็นทั้งพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้อง แต่ทั้งนี้มิใช่ว่า สังเกตว่าระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวยังคงมีอยู่อย่างแน่นแฟ้นเฉพาะภายในกลุ่มญาติสนิทที่สืบเชื้อสายทางสายตรงมากกว่าญาติที่สืบเชื้อสายทางสายอื่นๆ

ในส่วนของระบบความสัมพันธ์ที่ผู้อ่อนอาวุโสพึงปฏิบัติต่อผู้มีอาวุโสกว่านั้น พบว่าในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวามีลักษณะความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตไม่มาก ยังคงมีการนับถือผู้อาวุโส การเคารพเชื่อฟัง การดูแลผู้อาวุโส การขอคำปรึกษาจากผู้อาวุโส ดังเห็นได้จากชาวบ้านในชุมชนเมื่อมีเรื่องการพูดจาโต้เถียงกัน หรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกันภายในครอบครัวหรือภายในชุมชนก็ยังคงอาศัยผู้อาวุโสเป็นผู้ไกล่เกลี่ย หรือเป็นผู้ประสานให้เกิดความสามัคคีในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำทางศาสนาได้รับความเคารพนับถือ เนื่องจากเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม จึงได้รับการยกย่อง เพราะมีสถานภาพเป็นทั้งผู้นำศาสนาและเป็นทั้งผู้อาวุโสในขณะเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีชาวบ้านบางกลุ่มที่อาจจะให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสลดน้อยลง โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นและคนหนุ่มสาวที่ออกไปเรียนและออกไปทำงานนอกชุมชนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยมักปรากฏในลักษณะของการกล้าแสดงความคิดเห็นและการมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ระบบความสัมพันธ์ที่ผู้อ่อนอาวุโสพึงปฏิบัติต่อผู้มีอาวุโสด้วยการเคารพนับถือและเชื่อฟังลดน้อยลงไปจากเดิม

6.2.6 การเปลี่ยนแปลงทางการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา

จากการที่ชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวาสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นญาติพี่น้อง จึงทำให้ชาวบ้านในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบ มีความสามัคคีปรองดองและรักใคร่กลมเกลียวกันอย่างเหนียวแน่น ไม่แตกต่างไปจากสังคมในสมัยอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นชาวบ้านจึงมีความยึดมั่นในหลักการของศาสนาตามคัมภีร์อัล-กุรอานและข้อปฏิบัติของศาสดามูฮัมมัดโดยยึดถือ “ศาสนาเป็นแกนนำชีวิต” อย่างเคร่งครัด มีการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานเช่นเดียวกันทั้งชุมชน และในการปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนาอิสลามของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวานั้น ศูนย์กลางในการปฏิบัติของชาวบ้านทุกคนในชุมชน คือ “มัสยิดคอยรุตต์กัวา” ที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติกิจทางศาสนา และเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้านในชุมชน

จึงเห็นได้ว่าสภาพสังคมของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวา ตั้งอยู่บนรากฐานของศาสนาอันมีคัมภีร์อัล-กุรอาน เป็นบทบัญญัติ ฉะนั้นศาสนาอิสลามจึงมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก จนอาจจะกล่าวได้ว่าศาสนาอิสลามกำหนดวิถีปฏิบัติให้กับชาวบ้านในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย การประพฤติปฏิบัติของชาวบ้านในชีวิตประจำวันขึ้นอยู่กับบท

บัญญัติทางศาสนาที่กำหนดให้ต้องประพฤติปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ดังนั้นขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอิสลาม จึงเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดดีกัว แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดดีกัว บางส่วนได้รับเอาวัฒนธรรมบางอย่างจากสังคมภายนอกเข้ามาใช้ในวิถีการดำรงชีวิต และในขณะเดียวกันก็ละเลยวัฒนธรรมบางอย่างที่บรรพบุรุษเคยปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ วัฒนธรรมการแต่งกาย ในอดีตคนในชุมชนแต่งกายตามแบบอย่างบรรพบุรุษ คือ ผู้ชายนุ่งโสร่ง สวมเสื้อกรุง ใส่หมวกกะเปี๊ยะ ส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง สวมเสื้อแขนยาว มีผ้าคลุมศีรษะทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่ในปัจจุบันการแต่งกายลักษณะเช่นนี้ยังคงมีอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุหรือกลุ่มผู้อาวุโส ส่วนเด็กและเยาวชนคนรุ่นใหม่จะแต่งกายตามสมัยนิยมหรือแบบสมัยใหม่ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีการแต่งกายตามแบบเดิมบ้างในโอกาสหรือวาระพิเศษนอกเหนือจากปกติ เช่น การไปมัสยิด การไปเรียนศาสนา การไปร่วมงานเลี้ยงน้ำชา หรืองานอื่น ๆ ที่เป็นโอกาสพิเศษ นอกจากนั้นในเรื่องการดื่มสุรานั้นชุมชนก็เริ่มมีขึ้น โดยกลุ่มที่ดื่มสุรามักเป็นกลุ่มเยาวชน และกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน

6.3 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดดีกัว

ในอดีตชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดดีกัวมีสภาพเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง มีुकคลองอยู่รอบๆ พื้นที่ ทำให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นชุมชนจึงมีการประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปจึงเป็นทุ่งนาเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อมีการแพร่กระจายความเจริญจากสังคมเมืองเข้ามาสู่ชุมชน ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น มีการตัดถนนเข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้การประกอบอาชีพเกษตรกรรมลดลง พื้นที่ทางการเกษตรถูกแปรสภาพเป็นพื้นที่ว่างเปล่าและถูกขายเป็นหมู่บ้านจัดสรร ไปบ้าง ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดดีกัว ดังนี้

6.3.1 ปัญหาสังคม

- 1) ปัญหาขาดแคลนแรงงาน มักพบว่าเป็นปัญหาเนื่องจากการอยากเสพอยากหลงในกลุ่มเยาวชน และกลุ่มวัยทำงานในชุมชน
- 2) ปัญหาการลักขโมยถึงแม้ชุมชนจะรณรงค์ในการดูแลรักษาชุมชน โดยกระบวนการกลุ่มบ้านก็ตาม แต่ก็ยังมีการลักขโมยเล็กๆน้อยๆเกิดขึ้นแต่ทั้งนี้ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนมากนัก
- 3) ปัญหาคนว่างงาน ซึ่งมีอัตราเพิ่มขึ้นเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่กำลังเปลี่ยนแปลง

4) ปัญหาคนยากจน เป็นปัญหาที่เกิดจากการที่ชาวบ้านจำเป็นต้องใช้เงินตราเพื่อการแลกเปลี่ยนในการดำรงชีวิต แต่ไม่สามารถแสวงหาเงินตราได้เพียงพอ

5) ปัญหาการย้ายถิ่นที่อยู่ ถึงแม้คนในชุมชนจะเป็นคนดั้งเดิม แต่การอพยพย้ายถิ่นก็ยังคงมีอยู่เช่น การออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชนเป็นครั้งคราว (อาชีพช่างไม้ รับจ้างทั่วไป)

6.3.2 ปัญหาเศรษฐกิจ

จากการศึกษาพบว่าในบางครอบครัวมีปัญหาในทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการหยุดพักคนงานของบริษัท ห้างร้าน การล้มเลิกกิจการอันเนื่องมาจากเหตุการณ์เศรษฐกิจถดถอยทำให้ชาวบ้านในชุมชนส่วนหนึ่งต้องหยุดพักการทำงาน หรือรอการสมัครงานในที่แห่งใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของสมาชิกในครอบครัว

6.3.3 ปัญหาสิ่งแวดล้อม

แต่เดิมชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่อาศัยพึ่งพาธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ประโยชน์จากน้ำในคลองลำไทร และคลองลำจรเข้ตายเป็นคลองสายหลักของชุมชน แต่ในสภาพปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากน้ำในลำคลองทั้งสองประสบกับปัญหาสารเคมีปนเปื้อน มีการใช้สารเคมีในการทำนาและสารเคมีเหล่านี้มักถูกปล่อยลงมาสะสมในคูคลองกลายเป็นสารปนเปื้อนในแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสมดุลของแหล่งน้ำในธรรมชาติ และการขยายพันธุ์ปลาตามธรรมชาติ

6.3.4 ปัญหาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางครอบครัว

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูคดียุคนี้ มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตบ้างแต่ไม่มากนัก แต่อย่างไรก็ตามจากผลการเปลี่ยนแปลงในเรื่องอาชีพของคนในชุมชนทำให้โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป จากครอบครัวขยายที่มีขนาดใหญ่เปลี่ยนแปลงเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีขนาดเล็กลง วิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งด้านชีวิตการทำงาน ความสัมพันธ์ในครอบครัวและความเชื่อทางวัฒนธรรม ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไป ชาวชนคนหนุ่มสาวที่ออกไปเรียนหนังสือและทำงานนอกบ้านในลักษณะไปเช้าเย็นกลับจะไม่มีเวลาและไม่มีโอกาสที่จะอยู่ใกล้ชิดกับครอบครัวมากนัก รวมทั้งไม่มีเวลาเข้าร่วมในการประกอบกิจกรรมของครอบครัวและสังคมเท่าใดนัก

บทที่ 7

กระบวนการทางวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัว

ในการศึกษา มิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวีธีการศึกษาเชิงปริมาณ การศึกษาเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมพร้อมกันไปด้วย แต่อย่างไรก็ตามในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมใดก็ตามของชุมชน ผู้ศึกษาจะสามารถทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องลึกซึ้งและครอบคลุมเพียงใด นั้น ย่อมเป็นผลมาจากการศึกษาและทำความเข้าใจในองค์ประกอบของมิติทางวัฒนธรรมทั้ง 3 ส่วน คือ ความหมายของวัฒนธรรม ระบบคิดทางวัฒนธรรมและกระบวนการทางวัฒนธรรม (ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 2) โดยองค์ประกอบใน 2 ส่วนแรกคือ ความหมายของวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 4 ระบบคิดทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทที่ 5 และบทที่ 6 และในส่วนขององค์ประกอบสุดท้ายคือ กระบวนการทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในบทนี้คือบทที่ 7 ซึ่งผลจากการศึกษานี้ จะช่วยให้สามารถตีความปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นมิติทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังบ่งชี้ถึงความเข้มแข็งของชุมชนภายใต้บริบทของสังคมและวัฒนธรรมไทยที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัว

ในบทที่ 7 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัว ทั้งนี้โดยทำการศึกษานี้เน้นเฉพาะในประเด็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนและเอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า กระบวนการทางวัฒนธรรมดังกล่าว ประกอบไปด้วยกระบวนการต่างๆหลายกระบวนการกล่าวคือ กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการปรับตัว และกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ล้วนแต่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัว โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.1 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัว

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการหนึ่งที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองอยุธยาตุ้กัว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมนี้เป็น การมีส่วนร่วมระหว่างสถาบันหลักที่สำคัญทางสังคม คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา โดยแสดงออกมาในลักษณะของการมีส่วนร่วม

ระหว่างชุมชน โรงเรียน มัสยิด ซึ่งเป็นการศึกษาที่สอดคล้องตามแนวทาง “บรม”^{*} (บ้าน + โรงเรียน + มัสยิด) อันเป็นนโยบายในการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ โดยมีองค์กรศาสนา และองค์กร โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ดังนั้นในการนำเสนอผลการศึกษาระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่า ผู้วิจัยจะได้นำเสนอในประเด็นต่าง ๆ ของกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่าง ชุมชน โรงเรียน และมัสยิด ควบคู่ไปพร้อมกัน

7.1.1 ความสัมพันธ์ของชุมชน โรงเรียน และมัสยิด

จากที่กล่าวมาแล้วว่าในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่า มีสถาบันทางสังคมที่เป็นสถาบันหลักของชุมชนคือ สถาบันทางด้านการศึกษา การปกครอง ศาสนา ครอบครัว และเศรษฐกิจ ที่มีความเชื่อมโยงผสมผสานซึ่งกันและกัน โดยที่สถาบันทางด้านการศึกษาของชุมชนแสดงออกมาในรูปของการจัดเป็นองค์กรคือ โรงเรียนอิสลามลำไทร ซึ่งมีคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนอิสลามลำไทรเป็นผู้ดูแลและบริหารจัดการ ในส่วนของสถาบันการปกครองแสดงออกมาโดยจัดตั้งเป็นคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่า ซึ่งแบ่งการปกครองออกเป็น 12 กลุ่มบ้าน แต่ละกลุ่มบ้านก็มีครอบครัวเป็นองค์ประกอบย่อย (สถาบันทางครอบครัว) และสถาบันทางศาสนาซึ่งมีโต๊ะอิหม่ามเป็นผู้นำสูงสุดทางศาสนา โดยมีมัสยิดเป็นศูนย์กลางของความศรัทธาในการปฏิบัติศาสนกิจ และมีคณะกรรมการมัสยิดคอบรุตต์กว่า เป็นผู้ดูแล ในขณะที่สถาบันทางด้านเศรษฐกิจก็เข้าไปมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ ของชุมชนอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด

แต่ถ้าพิจารณาในประเด็นที่ว่า บ้าน โรงเรียน และมัสยิด ก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ชุมชนประกอบด้วย ประชาชน ชาวบ้าน ครอบครัวต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนนั้นรวมตัวกัน โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางทางด้านการศึกษา และมัสยิดเป็นศูนย์กลางทางด้านศาสนา ภาษา และความเชื่อ โดยแต่ละส่วนต่างก็มีผู้ที่ได้รับอำนาจมาคอยดูแล โดยฝ่ายทางด้านการศึกษามีอาจารย์ใหญ่เป็นผู้ดูแล ฝ่ายมัสยิดมีโต๊ะอิหม่ามเป็นผู้ดูแล และฝ่ายชุมชนมีประธานคณะกรรมการพัฒนาชุมชนเป็นผู้ดูแล ทั้งนี้แต่ละฝ่ายต่างก็มีการบริหารงานในรูปของคณะกรรมการที่คอยดูแลและประสานงานอีกต่อหนึ่ง

ดังนั้นความสัมพันธ์ของชุมชน โรงเรียนและมัสยิด จึงมีลักษณะเป็นองค์กรที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันเป็น 3 องค์กร หรือที่เรียกกันว่า “องค์กรสามประสาน” ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังจะเห็นได้จากโรงเรียนอิสลามลำไทรก่อตั้งขึ้นในพื้นที่ของมัสยิดเป็นโรงเรียนที่ไม่มีรั้วโรงเรียน เพราะมีจุดประสงค์ที่ต้องการสร้างความรู้สึกร่วมกันให้ประชาชนในชุมชนว่าโรงเรียนเป็นสถานที่และเป็น

^{*} การพัฒนาตามแนวทาง “บรม” มีแนวคิดพื้นฐาน 4 ประการคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การช่วยเหลือตนเอง ความคิดริเริ่มของประชาชน และความต้องการของชุมชน

สมบัติส่วนรวมของชุมชน โรงเรียนไม่เป็นสิทธิเฉพาะของผู้ใดผู้หนึ่ง ประชาชนในชุมชนสามารถเข้ามาในโรงเรียนได้ทุกเวลา เพราะโรงเรียนก็คือชุมชนและชุมชนก็คือชาวบ้าน ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นของชาวบ้านในชุมชน

นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ของชุมชน โรงเรียน และมัสยิด ยังเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ไม่สามารถขาดส่วนใดส่วนหนึ่งได้ ดังคำพูดที่ว่า **“โรงเรียนเป็นมันสมอง มัสยิดเป็นจิตใจ บ้านเป็นร่างกาย”** จากคำพูดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในองค์กรสามประสานได้อย่างชัดเจน โดยเปรียบเทียบให้เห็นว่า โรงเรียนเปรียบเสมือนส่วนที่เป็นมันสมอง เป็นที่สร้างความคิด ในขณะที่มัสยิดเปรียบเสมือนส่วนของจิตใจที่มีแต่ความดีงาม และบ้านเปรียบเสมือนร่างกายที่เป็นที่อยู่ของทั้งสมองและจิตใจ โครงสร้างทั้ง 3 ส่วนนี้ ไม่สามารถขาดส่วนใดส่วนหนึ่งได้เปรียบเสมือนร่างกายที่ขาดจิตใจและมันสมอง จะมีสภาพเป็นเพียงแต่ร่างกายที่เดินได้ ไม่มีความคิดและจิตใจ ในขณะที่จิตใจและมันสมองไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้ถ้าปราศจากที่อยู่อาศัยคือร่างกาย ร่างกายที่มีความสมบูรณ์คือ ร่างกายที่ประกอบไปด้วยมันสมองที่ใฝ่หาความรู้ มีความคิด รู้จักพินิจพิเคราะห์ และมีจิตใจที่เพียบพร้อมด้วยความงาม ความมีคุณธรรม อันเป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้นบ้านจึงเป็นร่างกาย ที่มีโรงเรียนเป็นมันสมอง และมีมัสยิดเป็นจิตใจและจิตวิญญาณที่ได้รับการพัฒนามาแล้ว

จากเหตุผลที่กล่าวมา จะเห็นถึงความสำคัญขององค์กรทั้ง 3 องค์กร คือ โรงเรียน ชุมชน และมัสยิด ที่แยกจากกันไม่ได้ แต่ขณะเดียวกันก็สามารถตอบคำถามให้กับคำถามที่ว่า **“ทำไมบรรพบุรุษคนรุ่นก่อนของหมู่บ้านลำไทร จึงมีความคิดที่จะสนับสนุนในการปลูกสร้างโรงเรียนก่อนการสนับสนุนปลูกสร้างมัสยิด”** นอกจากนั้นจากการศึกษายังพบว่า โรงเรียน และมัสยิด เป็นสถานที่ที่อยู่ภายในอาณาเขตติดต่อกันโดยไม่มีรั้ว การไปมาหาสู่ระหว่างโรงเรียนและมัสยิดทำได้ตลอดเวลา เนื่องจากพื้นที่ของโรงเรียนเดิมก็คือ พื้นที่ของมัสยิด นอกจากนั้นในโรงเรียนเองก็มีเด็กนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามประมาณร้อยละ 98.0 และในทุกวันศุกร์เด็กนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามเหล่านี้ก็จะไปทำพิธีละหมาดที่มัสยิดที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน และในวันธรรมดาของทุกวัน (จันทร์-ศุกร์) หลังจากเลิกเรียนแล้ว ก็มีการจัดสอนศาสนาอิสลาม โดยเปิดสอนในช่วงเวลา 15.30 – 16.30 น. ทำการสอนเฉพาะด้านศาสนาอิสลาม มีครูสอนศาสนาเป็นครูสอน ดังรายละเอียดที่นำเสนอไว้แล้ว

7.1.2 รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และมัสยิดในการพัฒนาชุมชน

จากการเข้าไปศึกษาชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกล้า โดยเน้นในด้านการศึกษารูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนและมัสยิด ในการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาสามารถสรุปรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และมัสยิด ได้ดังนี้

1) ร่วมวางแผนประชุมปรึกษาหารือ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่าคณะกรรมการต่าง ๆ ในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่ามีเป็นจำนวนหลายคณะด้วยกัน โดยส่วนใหญ่เป็นการจัดตั้งคณะกรรมการให้สอดคล้องกับสถาบันทางสังคมของชุมชน คณะกรรมการที่สำคัญในชุมชนมีอยู่ 3 คณะกรรมการ คือ คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนอิสลามลำไทร คณะกรรมการมัสยิดคอบรุตต์กว่าและคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่า ซึ่งคณะกรรมการแต่ละคณะมีจำนวนสมาชิกของคณะกรรมการแต่ละชุดไม่เท่ากัน กล่าวคือ คณะกรรมการการศึกษาในโรงเรียนอิสลามลำไทร มีจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด จำนวน 15 คน คณะกรรมการมัสยิดคอบรุตต์กว่า มีจำนวนคณะกรรมการทั้งหมดจำนวน 14 คน และคณะกรรมการพัฒนาชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่า มีจำนวนคณะกรรมการทั้งหมด จำนวน 7 คน โดยที่กรรมการแต่ละท่านสามารถที่จะดำรงตำแหน่งได้หลายตำแหน่ง จึงเป็นผลให้กรรมการบางท่านดำรงตำแหน่งหลาย ๆ ตำแหน่งในเวลาเดียวกัน ประกอบกับกรรมการส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติกันอยู่แล้ว (เนื่องจากระบบเครือญาติในชุมชน) จึงทำให้กรรมการในแต่ละคณะสามารถที่จะพูดคุย ปรึกษาหารือกันได้ นอกจากนี้ยังพบว่าในการร่วมวางแผนประชุมปรึกษาหารือกันในกลุ่มคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องในชุมชนนั้น มักมี 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

การประชุมอย่างไม่เป็นทางการ มักมีลักษณะของการพูดคุยปรึกษาหารือในเรื่องที่คณะกรรมการเห็นว่าปัญหาที่สมควรจะได้รับการแก้ไข จึงมีการพูดคุยกันเองในกลุ่มกรรมการที่สนิทสนม รุ่นเดียวกันประมาณ 1 – 3 คน เพื่อหาแนวทางในการดำเนินการแก้ไข ซึ่งโดยส่วนใหญ่การประชุมอย่างไม่เป็นทางการนี้มักมีลักษณะเป็น “การประชุมกลุ่มเล็กในกลุ่มใหญ่” ก่อนที่จะนำเสนอเป็นประเด็นหรือวาระในการประชุมอย่างเป็นทางการของคณะกรรมการชุดต่าง ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาหรือมีปัญหาน้อยที่สุดเมื่อประชุมจริง อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีข้อสังเกตว่าในการดำเนินการพัฒนาชุมชนในลักษณะของการทำโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ นั้น จุดเริ่มต้นมักเกิดจากการวางแผนร่วมประชุมปรึกษาหารือกันอย่างไม่เป็นทางการนั่นเอง

การประชุมอย่างเป็นทางการ เป็นการประชุมที่มักเกิดขึ้นต่อเนื่องจากการประชุมอย่างไม่เป็นทางการ โดยมีลักษณะเป็นการประชุมคณะกรรมการใหญ่ที่ผู้มาร่วมเข้าประชุมเพื่อชี้แจงรายละเอียด หรือแจ้งข่าวคราวเร่งด่วนในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรรมการชุดนั้นๆ โดยทั่วไปแล้วคณะกรรมการทั้ง 3 ชุดดังที่ได้กล่าวมามีไม่มีการกำหนดวาระการประชุมอย่างไม่เป็นทางการให้ชัดเจนว่าจะมีการประชุมเมื่อไหร่ แต่มักจะเป็นการเรียกประชุมคณะกรรมการในกรณีที่มีเรื่องด่วนต้องชี้แจงขอความร่วมมือหรือขอความเห็น ซึ่งในการประชุมมักมีปัญหาที่เกิดขึ้นคือ การหาข้อสรุปหรือข้อยุติของการประชุมไม่ได้ บางครั้งก็มีความคิดเห็นที่ขัดแย้งไม่สอดคล้องกัน ดังนั้น การประชุมอย่างไม่เป็นทางการ จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้การประชุมอย่างเป็นทางการดำเนินไปได้ด้วยดี

2) ร่วมดำเนินการ

เป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีส่วนร่วมในการวางแผนปรึกษาหารือกัน ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เมื่อคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะดำเนินการนั้นเห็นชอบร่วมกันและตกลงใจที่จะปฏิบัติ ก็จะกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติออกมา โดยมักแสดงในลักษณะของการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ

ในการดำเนินการในเชิงปฏิบัติที่ออกมาในรูปของการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมนี้ ในบางครั้งถ้าเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือความสามารถของชุมชนที่จะทำได้ ทางคณะกรรมการที่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในชุดนั้นๆอาจจะขอความสนับสนุนจากราชการหรือหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามโครงการดังกล่าว ตัวอย่างเช่น การจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนได้ขอความสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนของเขตหนองจอก หรือการจัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ได้ขอความสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น แต่โดยทั่วไปแล้วจะขอความสนับสนุนจากเขตหนองจอก และจากสำนักงานพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร เป็นหลัก

นอกจากการดำเนินการในทางปฏิบัติด้วยการจัดทำเป็นโครงการหรือกิจกรรม โดยขอรับความสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นแล้ว ถ้ามีโครงการหรือกิจกรรมใดที่ทางชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักว่า สามารถดำเนินการได้เองก็จะกระทำและร่วมลงมือปฏิบัติกันเอง โดยทางชุมชนจะเป็นผู้ดำเนินการเองทุกอย่าง แต่อย่างไรก็ตามจากที่กล่าวมาแล้วว่ากรรมการในคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ในบางส่วนเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ดังนั้นในการจัดทำโครงการในเชิงปฏิบัติจึงออกมาในลักษณะเป็น “โครงการพัฒนาร่วมกันระหว่างชุมชน โรงเรียน และมัชยิด” โดยอาจมีองค์กรใดองค์กรหนึ่งใน 3 องค์กรนี้เป็นแกนนำ และมีองค์กรอื่นคอยสนับสนุนและประสานความร่วมมือ

3) ร่วมติดตามผล

เมื่อได้ดำเนินการปฏิบัติตามกิจกรรมหรือโครงการไประยะหนึ่งแล้ว คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวจะมีการติดตามผลดูว่ากิจกรรมหรือโครงการต่างๆ มีการปฏิบัติเป็นไปตามที่กำหนดไว้ มีผลงานหรือสิ่งที่ได้กระทำไปมากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จก็จะมีการประชุมปรึกษาหารือในลักษณะทั้งที่เป็นการประชุมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ตามที่ได้อธิบายมาแล้วในหัวข้อที่ 1 การมีส่วนร่วมในการวางแผนประชุมปรึกษาหารือ) และนำมาดำเนินการเพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้ลุล่วงไป (ตามที่อธิบายมาแล้วในหัวข้อที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ)

4) ร่วมคิดค้นงานใหม่หรือขยายผลจากงานเดิม

การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้คือ การพัฒนางานเดิมให้คงอยู่ต่อไปโดยเน้นในด้านการดูแล บำรุงรักษาผลผลิตที่ได้จากโครงการหรือกิจกรรมนั้น นอกจากจะพัฒนางานเดิมให้คงอยู่แล้วก็ร่วมคิดค้นงานใหม่ ซึ่งเป็นการตอบสนองหรือขยายผลจากงานเดิมเพื่อประโยชน์ต่อชุมชน ในการคิดค้นงานใหม่นี้ทางชุมชนมักจะหาแนวทางด้วยการพิจารณาจากแนวนโยบายของภาครัฐ หรือสภาพปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ในขณะนั้น ตลอดจนผลงานของชุมชนอื่น ๆ ที่มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรม/โครงการที่น่าสนใจและสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้กับชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดี๊กว่าได้

7.1.3 ลักษณะของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนและมัธยมในการพัฒนาชุมชน

จากที่กล่าวมาแล้วว่ารูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนและมัธยม มักมีลักษณะในรูปของการทำโครงการ/กิจกรรมในชุมชนร่วมกัน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมนี้มักจะกระทำโดยผ่านกลุ่มทางสังคมหรือคณะกรรมการต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการให้เกิดมีโครงการ/กิจกรรมขึ้นมา โดยโครงการ/กิจกรรมเหล่านั้นมักเกิดจากพื้นฐานความต้องการของชาวบ้านในชุมชน หรือเป็นประเด็นปัญหาของชาวบ้านที่กำลังประสบอยู่ในช่วงระยะเวลานั้น นอกจากนั้นจากผลการศึกษายังพบว่า มีโครงการ/กิจกรรมต่างๆหลายโครงการที่ทางชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดี๊กว่า ได้คิดขึ้นมาดำเนินการเองในชุมชน โดยทางชุมชนมองว่าโครงการนั้นสามารถแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ได้ และในระยะเวลาต่อมามักปรากฏว่าโครงการเหล่านี้หลาย ๆ โครงการมีความสอดคล้องกับโครงการที่เป็นนโยบายของภาครัฐหรือของสำนักงานเขตหนองจอก ที่จะให้จัดทำขึ้นมา ดังนั้นโครงการเหล่านี้จึงสามารถดำเนินการในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ ส่งผลให้ชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดี๊กว่าได้กลายมาเป็นชุมชนนำร่องในหลาย ๆ โครงการของทางเขตหนองจอกหรือทางกรุงเทพมหานคร จนทำให้ชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดี๊กว่า มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี และได้รับรางวัลในกิจกรรมด้านต่าง ๆ หลายรางวัล อาทิเช่น

- รางวัลรองชนะเลิศ มัธยมศึกษากับการพัฒนาในงานมาลิกกลาง เมื่อปี พ.ศ. 2537
- รางวัลชนะเลิศ ชุมชนสะอาดตามโครงการร่วมใจทำไทยให้สะอาดของสมาคมสร้างสรรค์ไทย มูลนิธิดาวพิเศษ ร่วมกับกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2540
- รางวัลชนะเลิศ ประกวดกิจกรรมวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม ของสมาคมครูวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย ร่วมกับกลุ่มชินวัตร เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2540
- รางวัลชนะเลิศ สวนหย่อมกินได้ สู้ภัย ไอเอ็มเอฟ ลานคนเมือง 100 ปี คนดีหนองจอก
- รางวัลโรงเรียนดีเด่น ด้านรักษาความสะอาด 10 โรงเรียน ในสังกัดกรุงเทพมหานคร ร่วมกับ บริษัทวิมแห่งประเทศไทย

- ราววัฒนธรรมเลิศชุมชนดีเด่น ในการร่วมใจสู้ภัยเศรษฐกิจ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ รับพระราชทานโล่รางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2542
- ราววัลเชิดชูเกียรติ ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 2 สาขาการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- ราววัฒนธรรมเลิศสาธารณสุขดีเด่น ของกรุงเทพมหานคร และกระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2546
- ราววัลอาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่น ของกรุงเทพมหานคร และกระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2546
- ราววัลชนะเลิศชุมชนสีเขียว โชนศรีนครินทร์ เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2547
- ราววัลรองชนะเลิศอันดับ 2 ชุมชนน่าอยู่ ระดับกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2547
- ราววัลชุมชนปลอดคลุกน้ำขุ่นลาย กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ 6 กันยายน พ.ศ. 2547

7.2 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์แก้ว

ผลจากการศึกษาพบว่ากระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการหนึ่งของมิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์แก้ว ในการศึกษากระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ผลจากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

7.2.1 เป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้

จากการศึกษาถึงเป้าหมายหลักของกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์แก้ว ผลจากการศึกษาพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์แก้วมีเป้าหมายหลักของกระบวนการเรียนรู้คือ การพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีการตอบสนองต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี และมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมในระดับต่างๆ ได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม อีกทั้งยังมีการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของตนเองตลอดเวลา เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญในทักษะด้านต่างๆ ที่จะสามารถนำไปใช้ในทางสร้างสรรค์และเกื้อกูลแก่ชุมชนและสังคม แต่การพัฒนาทั้งหมดดังกล่าวนี้ต้องสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวทางการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า เป้าหมายการเรียนรู้ของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่าคือ การพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้เป็นคนที่มีคุณภาพ หรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งคือ การพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตทั้งทางร่างกาย สติปัญญา และจิตใจ โดยการพัฒนาดังกล่าวเกิดจากการเรียนรู้ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย ซึ่งในที่นี้หมายถึง การเรียนรู้ในวิถีชีวิตจริงที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่า ดังจะได้กล่าวรายละเอียดในหัวข้อต่อไป

7.2.2 ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้

ในการศึกษาถึงลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่านั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดระบบการจัดการศึกษา (ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน) ที่แบ่งออกเป็น 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีรายละเอียดคือ

1) การเรียนรู้ในระบบโรงเรียน

การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนเป็นการเรียนรู้ที่ปรากฏออกมาในลักษณะที่เป็นหลักสูตรใน 3 ระดับอย่างต่อเนื่อง คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ในส่วนของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่าได้มีการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนใน 2 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาระดับชั้นที่โรงเรียนอิสลามลำไทร และระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาระดับปริญญาตรีที่จัดขึ้นในลักษณะโครงการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อชุมชน (ส่วนการศึกษาในระดับมัศึกษานั้นทางชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่ายังไม่มีจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน มีเพียงแต่การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ที่จัดขึ้นในการศึกษานอกโรงเรียนเท่านั้น) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอรายละเอียดในส่วนนี้ไว้แล้วในบทที่ 5 หัวข้อ 5.5.2

2) การเรียนรู้นอกโรงเรียน

การเรียนรู้นอกโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ทั้งในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตประจำวัน การศึกษานอกโรงเรียนนี้ในชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่าได้จัดในลักษณะของการศึกษานอกโรงเรียน โดยทางกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดทำขึ้นในรูปแบบศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน (ศูนย์บริการ กศน.) โดยใช้โรงเรียนอิสลามลำไทรเป็นสถานที่จัดการศึกษาภายใต้ชื่อว่า ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอิสลามลำไทร

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอิสลามลำไทร : เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เปิดรับสมัครบุคคลเข้าศึกษาทั้งที่เป็นสมาชิกในชุมชน

และนอกชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา โดยมีการจัดการศึกษาเป็นลักษณะกลุ่มกิจกรรมต่างๆ เนื้อหาในแต่ละกลุ่มกิจกรรมจะเน้นในเรื่องของอาชีพ และการพัฒนา เช่น การทำดอกไม้ประดิษฐ์จาก ดุงน่อง ช่างเชื่อมโลหะ ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ เป็นต้น และในการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนนั้นทุกรายวิชาจะยึดหลักการให้ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควาเป็นฐานการเรียนรู้ทั้งทาง ด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชน และในขณะเดียวกันมี การนำนักเรียนการศึกษานอกโรงเรียนมาเข้าร่วมในการทำกิจกรรมพัฒนาร่วมกับทางชุมชนแผ่นดิน ทองคอบรูตตีควาอยู่เสมอ เช่น การทำความสะอาดถนนลำไทรและถนนทางเข้าบ้านในแต่ละกลุ่มบ้าน การลอกคลองลำไทรและคลองลำจรเข้ตาย การปลูกต้นไม้ทั้งไม้ยืนต้นและไม้ประดับบริเวณ 2 ข้าง ถนนลำไทร การเข้าร่วมกิจกรรมตามวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การเข้าร่วมงานมัสยิด การเข้าร่วมในงาน ประเพณีส่วนบุคคลต่างๆ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาในศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน ไม่ได้ยึดรูปแบบที่ตายตัว แต่สามารถยืดหยุ่นตามความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะความต้องการ ทางด้านอาชีพในชุมชน ที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่พลาดโอกาสการศึกษาต่อเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับ หรือ บุคคลที่ทำงานแล้วแต่ต้องการเพิ่มวุฒิการศึกษาเพื่อประโยชน์ในการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและ ทักษะในการประกอบอาชีพของตนเองให้มากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการศึกษาทางเลือกให้แก่ สมาชิกรุ่นใหม่ของชุมชน ซึ่งเมื่อจบจากการศึกษาภาคบังคับแล้ว มักนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนต่อทาง ด้านศาสนา อันเป็นการยึดถือคติตามบรรพบุรุษที่นิยมให้ลูกหลานเรียนด้านศาสนาก่อนการเรียน ตามัญ (บางครั้งอาจมีการส่งบุตรหลานให้ไปเรียนต่อทางด้านศาสนาอิสลามยังต่างประเทศเช่น ประเทศอิรัก ซาอุดีอาระเบีย อิหร่าน เป็นต้น) โดยในระหว่างเรียนการเรียนด้านศาสนานั้น ก็จะทำให้ บุตรหลานเรียนการศึกษานอกโรงเรียนแทนการศึกษาสายสามัญในระบบโรงเรียนควบคู่ไปพร้อมกัน

ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรม : เนื่องจากชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม และยึดถือแนวทางตามคำสอนของศาสนามาใช้เป็นหลักในการ ดำรงชีวิต ดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านศาสนา สมาชิกทุกคนในชุมชนที่นับถือศาสนา อิสลามต้องเรียนรู้เกี่ยวกับหลักของศาสนาตั้งแต่ช่วงต้นของวัยเด็กและเรียนรู้ต่อเนื่องเรื่อยมาอย่างไม่ มีที่สิ้นสุดจนถึงวัยสุดท้ายของชีวิต โดยในระยะแรกจะเรียนรู้จากบุคคลภายในครอบครัวคือพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่น้อง และเมื่อเติบโตขึ้นมาก็จะเรียนรู้จากภายนอกครอบครัวทั้งจากการศึกษาด้าน ศาสนาที่ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรม ผู้รู้ ผู้นำศาสนาหรืออิหม่าม นอกจากนี้ในช่วง เดือนเมษายนของทุกๆ ปี จะมีการจัดอบรมศาสนาภาคฤดูร้อนให้กับลูกหลานในชุมชน โดยจัดใน ลักษณะของพี่สอนน้องกล่าวคือ รุ่นพี่ที่ได้ไปเรียนศาสนามาแล้วทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ จะมาช่วยสอนให้กับรุ่นน้องโดยยึดถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากผู้นำและ ผู้รู้ด้านศาสนาที่คอยให้คำแนะนำ รวมทั้งช่วยในการจัดหาทุนอบรมภาคฤดูร้อนในทุกๆ ปี

3) การเรียนรู้ในวิถีชีวิต

เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากระบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษานในชีวิตจริงที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในการดำรงชีวิต เกิดจากการสอนตนเอง ในครอบครัว เครือญาติ ในลักษณะของพ่อแม่สอนลูกหลาน สามีสอนภรรยา พี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน เป็นต้น และโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นการเรียนรู้ซึ่งมีพื้นฐานมาจากครอบครัวและขยายมายังชุมชนที่อาศัยอยู่โดยบางครั้งอาจปรากฏออกมาในรูปของการพยายามพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้จากการอ่านหนังสือ ฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ หรือการสังเกตจากประสบการณ์ต่าง ๆ การเรียนรู้ในวิถีชีวิตจึงเป็นการเรียนรู้จากสภาพการณ์และเงื่อนไขรอบตัวตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสวงหาทางออกจากการเผชิญปัญหา เป็นการเรียนรู้ตามความต้องการที่ตรงกับความสนใจ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เรียนรู้ได้จากทุกแหล่ง เรียนรู้ได้ตลอดเวลา และเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา มีหลายๆ แหล่ง ซึ่งแต่ละแหล่งก็มีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

การเรียนรู้จากบรรพบุรุษ : จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการเรียนรู้ของชุมชนส่วนใหญ่เป็นไปตามแบบแผนบรรพบุรุษของชุมชนที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา เป็นการเรียนรู้ที่ได้รับจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษโดยการอบรมสั่งสอนกันมาเป็นทอดๆ โดยผ่านทางครอบครัวเป็นการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ช่วยในการเพิ่มพูนทักษะในการจัดการด้านต่าง ๆ ในชีวิต ผลของการเรียนรู้จึงได้กลายมาเป็นภูมิปัญญาของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา ที่จะช่วยให้ลูกหลานสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง มีความสามารถ มีทักษะ และมีพลังในการจัดการด้านต่างๆ เช่น การปกครองภายในชุมชน เศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น การเรียนรู้ที่เป็นการถ่ายทอดหรือสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา ที่เห็นได้อย่างเด่นชัดมักเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการวิถีการดำรงชีวิตเช่น การดำรงชีวิตประจำวัน การทำอาหาร และการนับถือศาสนา เป็นต้น

การเรียนรู้ด้วยตนเอง : ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควาเป็นชุมชนที่สมาชิกในชุมชนมีความกระตือรือร้น และมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา จนอาจถือได้ว่าเป็นจุดเด่นหรือจุดแข็งของชุมชนอย่างหนึ่ง ถึงแม้ว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองของแต่ละบุคคลนั้นจะมีความแตกต่างกันตามความสามารถ สติปัญญา ทักษะและประสบการณ์ก็ตาม การเรียนรู้ด้วยตนเองของสมาชิกในชุมชนมักเกิดจากเหตุผลหลายประการ เช่น ความต้องการ ความสนใจ ความรู้สึกอยากทดลอง ความต้องการเอาตัวรอด และอื่นๆ รวมทั้งจากการสังเกตเห็นตัวอย่างจากบรรพบุรุษที่แสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่ตลอดเวลา ดังเห็นได้จากแม้สภาพสังคมของชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมอยู่ตลอดเวลา แต่ชุมชนก็ยังคงสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่

เปลี่ยนไปได้ อีกทั้งชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตดีก็กลายเป็นชุมชนเกิด ดังนั้นปัจจัยต่างๆ จากสังคมภายนอกจึงส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทำให้ชุมชนต้องมีการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้เพื่อตอบสนองต่อการทำงาน การประกอบอาชีพ และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน : ลักษณะการเรียนรู้ จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือความคิดเห็นซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตดีก็ว่า เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น อันเป็นผลจากระบบเครือญาติที่เกาะเกี่ยวผูกพันกันอยู่ จึงมีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ แต่โดยทั่วไปแล้วการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ระหว่างกันมักเกี่ยวข้องกับ การประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ โดยสมาชิกชุมชนมักมีการนำเอาปัญหาของตัวเองมาปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มที่ประกอบอาชีพเหมือนกัน ตัวอย่างเช่น การประกอบอาชีพเลี้ยงไก่ เป็ด นก การปลูกพืชผัก เป็นต้น การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ อาจถือได้ว่าเป็นอีกทางหนึ่งของการส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ ทางด้านจริยธรรมและคุณธรรมของชาวบ้านในชุมชนทำให้รู้จักการจัดการความสัมพันธ์ในชุมชนในแนวราบไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน อีกทั้งก่อให้เกิดพลังของความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และเป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายในวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชนดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้นการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์อาจเกิดขึ้นจากการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนอิสลามด้วยกัน (ทั้งนี้เป็นไปตามหลักศาสนาอิสลาม) ทำให้สมาชิกระหว่างชุมชนได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของชุมชนที่ขยายตัวในวงกว้างขวางมากขึ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตดีก็ว่าคือ การจัดงานมัสยิดประจำปีที่มีการจัดขึ้นทุกปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหารายได้มาทำนุบำรุงรักษามัสยิด ในการจัดงานมัสยิดทุกครั้งชาวบ้านในชุมชนจะพากันนำเอาสิ่งของที่ตนมีอยู่มาออกร้านขาย หรือนำเอาเงินมาลงทุนร่วมกันในการออกร้านขายของเช่น การขายอาหารต่างๆ เมื่อขายได้แล้วก็จะนำเงินทั้งหมดมาบริจาคสมทบทุนให้กับมัสยิดโดยไม่หักต้นทุนแต่อย่างใดเป็นการบริจาคทั้งทุนและกำไร การจัดงานดังกล่าวนี้นอกจากสมาชิกในชุมชนจะมาร่วมงานกันแล้ว ชุมชนยังได้เชิญชุมชนอื่นๆ ที่เป็นชุมชนอื่นอิสลามที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงและอยู่ในต่างจังหวัดทั้งใกล้และไกลมาร่วมงานด้วยเสมอ (และเมื่อชุมชนอิสลามอื่นๆ จัดงาน ชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตดีก็

* สังคมอิสลามคือ สังคมแห่งความเป็นพี่น้องกัน มีหน้าที่สัมพันธ์ต่อกันโดยแน่นแฟ้นเช่นพี่น้องที่คานาคามกันมา ดังปรากฏในหัมมีย์ อัลกุรอาน ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลายเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นทุกคนจะต้องปรับปรุงสังคมระหว่างกันด้วยดี และจะต้องช่วยเหลือกันและกัน เพื่อจะได้รับความสะดวกจากพระองค์” (อัล-กุรอานบทที่ 49 โองการที่ 10)

จะไปช่วยงานเหมือนกับที่ชุมชนอื่นๆ มาช่วยงานเช่นเดียวกัน) การจัดงานมีสปีดดังกล่าวได้กลายมาเป็นประเพณีและเป็นตัวเชื่อมโยงให้ชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่าได้พบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ที่หลากหลายในลักษณะของกลุ่มเครือข่ายระหว่างชุมชนกับชุมชนที่เกี่ยวเนื่องซึ่งพาดพิงซึ่งกันและกัน อันส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะของพหุภาคี โดยอาศัยความเชื่อในศาสนาและวัฒนธรรมเดียวกันเป็นตัวเชื่อมโยงความ สัมพันธ์ระหว่างกัน

การเรียนรู้จากการไปศึกษาดูงาน : เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาดูงานในพื้นที่ของชุมชนอื่น ทำให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของผู้อื่น แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนของตนเอง ทั้งนี้จากผลการศึกษาพบว่า การไปศึกษาดูงานในพื้นที่หรือชุมชนอื่น ๆ มีทั้งปัจจัยภายในและภายนอกเป็นตัวส่งเสริมสนับสนุนในการไปศึกษาดูงาน โดยปัจจัยภายในชุมชนที่เป็นตัวส่งเสริมคือ ความต้องการของชาวบ้านในชุมชนที่มีความกระตือรือร้นและมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และแสวงหาความรู้ตลอดเวลา ดังนั้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดกับชุมชนอื่น ๆ จึงเป็นการยอมรับเอาความรู้ใหม่ๆ มาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาชุมชนของตนเอง และปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้ชุมชนไปศึกษาดูงานมักเกิดจากหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เช่น สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย องค์กรพัฒนาชุมชนเมือง สำนักงานเขตหนองจอก เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม การไปศึกษาดูงานในพื้นที่ชุมชนอื่นส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ อันเนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน ส่งผลให้การประกอบอาชีพของชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิม และชุมชนได้ตระหนักว่าการประกอบอาชีพการเกษตรเพียงอย่างเดียวไม่สามารถที่จะทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ ดังนั้นการศึกษาดูงานในพื้นที่ชุมชนอื่นจึงมุ่งเน้นในเรื่องของอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพเสริมที่เกี่ยวกับสัตว์เศรษฐกิจที่มักจะมีการพาชาวบ้านในชุมชนไปศึกษาดูงานในชุมชนอื่น ๆ อยู่เสมอ ฉะนั้นการศึกษาดูงานจึงเป็นการนำเอาความคิดและประสบการณ์ใหม่ๆ มาใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ หรือการปรับปรุงอาชีพเดิมให้ดีขึ้นหรือนำมาประกอบเป็นอาชีพเสริมใหม่ได้ ตัวอย่างเช่น การเลี้ยงปลา การทำเกษตรแบบผสมผสาน การจัดตั้งกลุ่มอาชีพทั้ง 6 กลุ่มอาชีพซึ่งตัวอย่างเหล่านี้ล้วนก็เกิดจากการไปศึกษาดูงานในพื้นที่ชุมชนอื่น แล้วได้แนวความคิดกลับมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

การเรียนรู้จากสื่อมวลชน : ลักษณะของการเรียนรู้จากสื่อมวลชนต่างๆ เป็นการเรียนรู้ที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์กว่าในปัจจุบัน เนื่องจากว่าชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเปิดและเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตชานเมืองรอบนอกของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญ ดังนั้นความเจริญด้านต่าง ๆ จากภายนอกจึงแพร่กระจายเข้ามาสู่ชุมชนได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นด้านสาธารณูปโภค ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก หรือด้านอื่นๆ ส่งผลให้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชุมชน ซึ่งเทคโนโลยีบางอย่างก็ได้กลายมาเป็นปัจจัยที่ห้าของชาวบ้านในชุมชน เช่น รถยนต์ โทรศัพทมือถือ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น การเข้ามา

ของเทคโนโลยีและสื่อสารมวลชนต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ นิตยสารและโทรทัศน์ ทำให้ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆจากภายนอกมากมาย อีกทั้งยังเป็นแหล่งความรู้ให้กับชุมชนได้เรียนรู้ตลอดเวลา โดยเฉพาะสื่อด้านโทรทัศน์และวิทยุที่มีอิทธิพลต่อชุมชนเป็นอย่างสูง โดยเทคโนโลยีต่างๆที่กล่าวมานี้มีอยู่เกือบทุกครัวเรือน ทำให้การเรียนรู้ของชุมชนกว้างขวางมากขึ้น เนื่องจากมีแหล่งความรู้ที่หลากหลาย ชุมชนสามารถเลือกรับความรู้ต่างๆให้สอดคล้องกับความต้องการเพื่อนำมาปรับปรุงและประยุกต์ใช้ในการพัฒนาในครัวเรือนและชุมชน

การแผ่ขยายอิทธิพลของสื่อมวลชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อด้านโทรทัศน์ที่ขยายเข้ามาในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตต์ก็วาก็มีลักษณะเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ก็เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการรับเอาวิถีของคนเมืองในรูปแบบของค่านิยมแบบใหม่และวัฒนธรรมบริโภคนิยมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน ส่งผลทางอ้อมให้เกิดการไหลออกของทรัพยากร และทรัพยากรธรรมชาติไปให้เมืองและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยทางอ้อมอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องมาจากโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีรูปแบบส่วนบุคคลจึงทำให้เกิดผลในด้านการลดระดับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว และในชุมชนลงโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ของชุมชน

7.2.3 ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนมีอยู่ 3 ลักษณะ คือการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและในวิถีชีวิต แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตต์ก็วา ไม่ได้เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ใดกระบวนการหนึ่งเท่านั้น แต่เกิดจากการผสมผสานทั้ง 3 ลักษณะเข้าด้วยกันอย่างสอดคล้องเหมาะสม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในสถานศึกษา ในครอบครัว ในการประกอบอาชีพ ในกลุ่มทางสังคม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสภาพแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ความเชื่อ) ซึ่งล้วนมีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตต์ก็วา

เมื่อผู้วิจัยทำการศึกษาเจาะลึกในประเด็นขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ช่วงเวลา นโยบายของรัฐ และกระแสสังคมโลก แต่ทั้งนี้ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ก็ยังคงอยู่ในกรอบของขั้นตอน 5 ขั้นตอน คือ การรับรู้และตระหนักในปัญหา การคิดวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางแก้ปัญหา การดำเนินการแก้ปัญหา และการประเมินผลการแก้ปัญหา โดยในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

การรับรู้และตระหนักในปัญหา : จากการศึกษาพบว่าขั้นตอนเริ่มแรกที่เ็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้คือ การที่ชุมชนมีการรับรู้และตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นมาในชุมชน ซึ่งปัญหาคงกล่าวมักส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนทั้งชุมชน ชาวบ้านในชุมชนต่างรับรู้และยอมรับว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนี้สมควรได้รับการได้รับการแก้ไข ซึ่งการรับรู้และตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นของชาวบ้านนี้ นับได้ว่าเป็นแรงผลักดันที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการในการดำเนินงานเพื่อการแก้ไขปัญหาให้หมดสิ้นไปหรือบรรเทาเบาบางผลกระทบของปัญหาให้น้อยลง

การคิดวิเคราะห์ปัญหา : จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านในชุมชนได้รับรู้และตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ชาวบ้านก็จะนำปัญหาที่รับรู้้นมาคิดวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อพิจารณาว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุอะไร เกิดขึ้นมานานแล้วหรือยัง เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับปัญหาอื่นๆ ในชุมชนหรือไม่ สมควรต้องได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนอย่างไร

การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา : หลังจากการที่ชาวบ้านในชุมชนได้รับรู้และตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านก็ได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไป บางปัญหาอาจมีแนวทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาหลายแนวทาง แต่ในที่สุดก็จะได้ข้อสรุปร่วมกันซึ่งเป็นการกำหนดแนวทางหรือวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหามากที่สุด ทั้งนี้แนวทางหรือวิธีการดังกล่าวจะสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านและเหมาะสมกับปัญหาของชุมชนที่ประสบอยู่

การดำเนินการแก้ไขปัญหา : ในการแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนของชาวบ้านนั้น จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินงานในสิ่งที่ชาวบ้านได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาเอาไว้ ซึ่งขั้นตอนการร่วมกันดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหานั้นเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นขั้นตอนที่เป็นผลมาจากการรับรู้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา เป็นขั้นตอนที่ถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ในเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน โดยการดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ส่วนใหญ่จะปรากฏออกมาในลักษณะของการดำเนินกิจกรรม/โครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหานั้นในชุมชน

การประเมินการแก้ไขปัญหา : เมื่อชุมชนได้ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหานั้นที่ชุมชนประสบอยู่เสร็จสิ้นลงแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประเมินผลและติดตามการดำเนินงานเหล่านั้นว่าประสบผลสำเร็จหรือไม่มากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคที่ทำให้การดำเนินการนั้นติดขัดหรือไม่ ประสบผลสำเร็จอะไรบ้าง ควรแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร จะเห็นได้ว่าในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเช่นเดียวกับขั้นตอนอื่นๆ เพราะถ้าการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหานั้นของชุมชน

ได้กระทำไปแล้ว แต่ไม่มีการประเมินและติดตามผล ทางชุมชนจะไม่สามารถทราบได้เลยว่าวิธีการต่างๆ ที่ระดมสมองเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ใช้ได้หรือไม่ ประสพผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ถ้าไม่ประสพผลสำเร็จควรแก้ไขอย่างไร ในประเด็นไหน ซึ่งขั้นตอนการประเมินและติดตามการดำเนินงานแก้ไขปัญหานี้ เปรียบเสมือนขั้นตอนที่เป็นการสรุปผลการดำเนินงานทั้งหมดรวมทั้งเป็นการทบทวนวิธีการเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม หรือนำมาปรับปรุงประยุกต์ใช้ร่วมกันวิธีการอื่นๆ เพื่อแก้ไขปัญหามุมชนให้หมดสิ้นไป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งนั้นมีความสำคัญในทุกขั้นตอน ไม่มีขั้นตอนไหนที่ไม่สำคัญหรือมีความสำคัญน้อยกว่าขั้นตอนอื่นและทุกขั้นตอนจะเป็นกระบวนการที่สร้างความเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน แต่อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนเหล่านี้อาจจะไม่ได้ปรากฏขึ้นทุกขั้นตอนอย่างชัดเจน แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้เหล่านี้มีลำดับขั้นตอนที่เปลี่ยนแปลงไปจากขั้นตอนทั้ง 5 ขั้นตอนดังกล่าว (ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า บางขั้นตอนมีการผสมผสานและกระทำหรือปฏิบัติไปในช่วงระยะเวลาเดียวกัน หรืออาจกระทำควบคู่ไปพร้อมกัน) และเมื่อผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าด้วยเทคนิควิธีการเชิงคุณภาพหลาย ๆ เทคนิคร่วมกันถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในเชิงรูปธรรมเพื่อแสดงให้เห็นภาพที่ชัดเจนในทางปฏิบัติ พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนส่วนใหญ่แล้วมักปรากฏในรูปของกระบวนการเรียนรู้ในการดำเนินงานตามโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางชุมชนเป็นผู้จัดทำขึ้น โครงการหรือกิจกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็น โครงการหรือกิจกรรมที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนขึ้นมา แต่การจัดทำโครงการหรือกิจกรรมนี้อาจจะเป็นไปในลักษณะที่ทางชุมชนจัดทำ หรือทางโรงเรียนเป็นผู้จัดทำ หรือทางมัชฌิคมจัดทำหรืออาจในรูปของโครงการพัฒนาร่วมกันระหว่างโรงเรียน - ชุมชน - มัชฌิคม โดยมีองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นแกนนำและองค์กรอื่นๆ คอยสนับสนุนและประสานความร่วมมือ

7.3 กระบวนการปรับตัวของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวา

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วว่าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวา เป็นชุมชนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากแนวทางการพัฒนาประเทศด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจตามกระแสหลัก อีกทั้งยังเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศ จึงย่อมได้รับผลจากการพัฒนาโดยตรงอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลให้ชุมชนต้องมีการปรับเปลี่ยนตัวเองเพื่อความอยู่รอด ในการดำรงอยู่อย่างมีเอกลักษณ์ของชุมชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกที่มีอยู่ตลอดเวลา แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า

กระบวนการปรับตัวของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควาจะเป็นการปฏิเสชนโยบายการพัฒนาประเทศตามกระแสหลัก ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แต่เป็นกระบวนการที่ช่วยประสานแนวคิดการพัฒนาที่แตกต่างกันให้ดำรงอยู่ร่วมกันได้ (Acculturation) อีกทั้งกระบวนการปรับตัวที่เกิดขึ้นของชุมชนก็มีไม่การหวนกลับคืนที่จะไปมีวิถีชีวิตเช่นในอดีต เนื่องจากชุมชนได้ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในโครงสร้างต่างๆ ของชุมชนมาเป็นระยะเวลายาวนานแล้ว เพียงแต่กระบวนการปรับตัวของชุมชนมีเป้าหมายเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีเอกลักษณ์และสอดคล้องเหมาะสมภายใต้เงื่อนไขของแนวทางการพัฒนาประเทศเช่นในปัจจุบัน

จากการศึกษากระบวนการปรับตัวของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควาพบว่ามีการปรับตัวที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดใน 2 ลักษณะ คือ กระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจและกระบวนการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.3.1 กระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจ

ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีความีลักษณะของกระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจที่เห็นได้เด่นชัดมากซึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นโครงสร้างหลักอย่างหนึ่งของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การบริโภค และการกระจายทรัพยากร (ทั้งที่เป็นทรัพยากรวัตถุ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่เป็นรากฐานของปัจจัยสี่ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต) ซึ่งกระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจของชุมชนดังกล่าวปรากฏออกมาใน 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ การผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต คือ

การปรับตัวด้านการผลิต : ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสภาพเศรษฐกิจหลักของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควาในอดีต เป็นไปในลักษณะที่มีวิถีการผลิตเพื่อการยังชีพ คือ มีการประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักกันเกือบทุกครัวเรือน ในขณะที่มีอาชีพรอง คือ การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชการทำสวนไม้ผลไปพร้อมกัน แต่ทั้งนี้วิถีการผลิตเพื่อการยังชีพดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนหรือภายในชุมชนเท่านั้น ซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภคไปด้วยกัน (สามารถทำนาเพื่อการผลิตข้าว และเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือน / หรืออาจจะหาปลาหรือสัตว์น้ำอื่น ๆ เช่น กุ้ง ปู หอย จากคลองลำไทรและคลองลำจรเข้ตาย / หรือเก็บพืชผัก เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด ที่ขึ้นอยู่ภายในลำคลองทั้ง 2 สาย / หรือเก็บพืชผักสวนครัว เช่น ตะไคร้ โหระพา มะกรูด จากที่ขึ้นเองตามธรรมชาติหรือที่ปลูกเอาไว้บริเวณข้างบ้าน / หรือเก็บผลไม้จากไม้ผลที่ขึ้นเองตามธรรมชาติหรือที่ปลูกไว้ข้างบ้าน) แต่ต่อมาเมื่อมีการแพร่กระจายความเจริญจากเขตเมืองมาสู่เขตชานเมืองทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น ส่งผลให้เกิดการขายที่ดินให้แก่คนภายนอกชุมชน ประกอบกับเงื่อนไขในการแบ่งทรัพย์สินที่เป็นมรดกให้แก่บุตรหลานภายในครัวเรือน จึงทำให้ที่ดินในแต่ละครัวเรือนเริ่ม

มีขนาดเล็กลง ขณะที่สภาพดินฟ้าอากาศมีการผันแปรฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล และในช่วงเวลาต่อมา ได้เกิดการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรม ทำให้มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากในพื้นที่รอบนอกชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่า จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาเป็นลักษณะเศรษฐกิจที่มีวิถีการผลิตเพื่อการค้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าขายเชิงพาณิชย์เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินตราเอาไว้ใช้จ่าย และสะสมเป็นทุนสินทรัพย์ส่วนตัวให้แก่ตัวเองและครอบครัวในอนาคต ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านในชุมชนก็ได้เริ่มรับเอาวิถีชีวิต แบบสังคมเมืองเข้ามาใช้ภายในชุมชน เน้นการดำรงชีวิตที่มุ่งแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน มีการเปลี่ยนแปลงจากอาชีพหลัก คือ การทำนามาเป็นอาชีพรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมหรือเป็นพนักงานตามบริษัทต่างๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

การปรับตัวด้านการบริโภค : จากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตเพื่อยังชีพเข้าสู่วิถีการผลิตเพื่อการค้าของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกว่าดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกเหนือจากปัจจัยการปรับลดขนาดการถือครองที่ดินแล้ว การรับอิทธิพลความเจริญจากสังคมเมือง การศึกษาในระบบสมัยใหม่ รวมทั้งการแพร่กระจายเข้ามาของสื่อมวลชน ก็นับว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการบริโภคของชาวบ้านให้หันเหไปบริโภคสินค้าต่างๆจากภายนอกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม จากการที่ชาวบ้านได้พยายามรักษาความสามารถในการบูรณาการกิจกรรมการผลิตและการบริโภคไว้ด้วยกัน เช่น ยังคงปลูกข้าวและพืชผักต่างๆไว้เพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภคของตนเอง โดยมีได้หันเหไปตามกระแสสังคมภายนอกเหมือนเช่นชุมชนเมืองทั่วไป หรือการที่ครอบครัวพยายามควบคุมเกมบังคับให้เด็กเรียนศาสนา ต่างก็เป็นความพยายามที่จะควบคุมพฤติกรรมและการบริโภคของสมาชิกไว้ให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม และจากการที่ชาวบ้านยึดมั่นและศรัทธาในคำสั่งสอนตามหลักการของศาสนาอิสลาม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังทัศนคติความเชื่อและการมีโลกทัศน์ รวมถึงการให้คุณค่าตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนก็ทำให้สามารถควบคุมพฤติกรรมและการบริโภคโดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการสินค้าฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ที่เข้ามาในระบบเงินผ่อนให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมได้

การปรับตัวด้านการกระจายผลผลิต : เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนตามที่กล่าวมาแล้ว ได้ส่งผลต่อการกระจายผลผลิต จากที่เคยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งปันและพึ่งพาระหว่างกันของสังคมแบบชนบทกลับกลายมาสู่การแลกเปลี่ยนและการกระจายผลผลิต ที่ต้องใช้เงินตราเป็นสื่อกลาง โดยมีพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนและการกระจายผลผลิตที่ไม่เท่าเทียมกันเกิดขึ้นนั้น แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนได้มีการปรับตัวด้วยการรวมกลุ่มกันในลักษณะต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มบ้าน กลุ่มอาชีพเศรษฐกิจ 6 กลุ่ม กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ และอื่นๆเพื่อเป็นการสร้างกลุ่มทางสังคมในการแลกเปลี่ยนและการกระจายผลผลิตให้เพิ่มขึ้น โดยผ่านระบบการจัดการที่เชื่อมโยงระหว่างการผลิตและการบริโภคให้คงอยู่อย่างสมดุล นอกจากนั้นความพยายามของ

ชาวบ้านในชุมชนที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมอิสลามดั้งเดิมเอาไว้ ไม่จะเป็นการเอาแรงหรือการแบ่งปันอาหารกัน รวมทั้งการที่ชุมชนยังคงมีลักษณะของการผูกพันกันตามระบบเครือญาติอย่างเหนียวแน่น นับว่ามีส่วนที่ทำให้การปรับตัวของชุมชนทางด้านการกระจายผลผลิตสามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7.3.2 การปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรม

การที่ชุมชนแผ่นดินทองคอซอซุดด์กว่าได้รับผลกระทบจากการแพร่กระจายความเป็นเมือง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งในด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ได้ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนต้องทำการปรับตัว เพื่อให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่การปรับตัวดังกล่าวนี้ก็ยังคงเป็นไปในลักษณะที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงไปมากเท่าใดนัก ดังมีรายละเอียด คือ

การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต : จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนซึ่งแตกต่างไปจากอดีต ทำให้ชาวบ้านในชุมชนจำเป็นต้องจะต้องปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมใหม่ ที่มีลักษณะแบบเมืองเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ชาวบ้านต้องเรียนรู้ในการปรับตัว แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็มีวิธีการคิดและการเรียนรู้ซึ่งไม่จำเป็นต้องถูกรอบงำจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยการสร้าง Identity ของตนขึ้นมา ซึ่งเป็นแบบแผนชีวิตอีกรูปแบบหนึ่ง อยู่กึ่งกลางระหว่างลักษณะแบบเมืองและชนบทที่มีลักษณะชายขอบเมืองที่เรียกว่า “แบบแผนชีวิตชานเมือง” โดยสามารถพบเห็นได้จากการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่ยังคงผูกพันอยู่กับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ โดยชาวบ้านอาจจะวิดบ่อ จับปลา งามหอย หรืออาจเก็บพืชผักบางอย่าง เช่น ผักบุ้ง ดอกแค มาทำเป็นอาหาร ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ไม่ต้องเสียเงินไปซื้อมาจากตลาด ซึ่งเป็นลักษณะของเศรษฐกิจที่กำลังเปลี่ยนจากสังคมเกษตรแบบดั้งเดิม ไปสู่สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่

นอกเหนือจากแบบแผนชีวิตชานเมืองที่แสดงออกมาในทางเศรษฐกิจแล้ว ในทางสังคมแบบแผนชีวิตของชาวบ้านก็มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป สภาพพื้นที่ดินที่เคยเป็นพื้นที่ในการทำนาและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำนา ในปัจจุบันพื้นที่เหล่านี้ได้ถูกถมให้สูงอยู่ในระดับเดียวกับพื้นถนน และชาวบ้านบางรายในชุมชนได้ปลูกสร้างบ้านหลังใหม่ทับลงไป ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงไปจากแบบแผนเดิมในอดีตที่การปลูกบ้านขึ้นใหม่จะไม่ปลูกทับพื้นที่ทำนา แต่มักจะปลูกออกไปทางด้านข้างของบ้านหลังเดิมพ่อแม่ ในลักษณะที่ขยายไปตามแนวลำคลองและปลูกหันหน้าเข้าหาแนวคลอง (ถูกรอบบ้านในปัจจุบันได้ถูกถมเพื่อใช้เป็นที่ปลูกสร้างบ้านของลูกหลาน) อีกทั้งคลองลำจรเข้ตายและคลองลำไทรที่เคยใช้เป็นเส้นทางคมนาคมในอดีต

ก็ลดบทบาทลงไปกลายเป็นสัญลักษณ์ของการก่อกำเนิดชุมชนเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน ลำคลองทั้ง 2 สายดังกล่าว ทางชุมชนได้ปรับปรุงด้วยการลอกคลองและเอาผักตบชวาขึ้นมา มีการกั้นลำคลองที่อยู่ในช่วงรอยต่อระหว่างชุมชนแผ่นดินทองคอบรุดคักวากับชุมชนอื่นๆเพื่อไม่ให้ผักตบชวาและเศษขยะ ลอยเข้ามาในลำคลองที่อยู่ในเขตพื้นที่ของชุมชน และในขณะเดียวกันทางชุมชนก็มีการปลูกผักบุ้ง ผักกระเฉด ตลอดจนมีการปล่อยปลาประเภท ปลาช่อน ปลาตะเพียน ปลาสร้อยลงในลำคลอง เพื่อให้ปลาเจริญเติบโตตามธรรมชาติ โดยพืชผักและสัตว์น้ำต่างๆ ที่อยู่ในลำคลองเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นอาหารของชุมชน ชาวบ้านทุกคนในชุมชนสามารถเก็บผลผลิตนำไปประกอบอาหารเพื่อการบริโภคได้ตลอดเวลา

การจัดแบ่งเป็นกลุ่มบ้าน : เดิมชุมชนแผ่นดินทองคอบรุดคักวาเป็นสังคมนขนาดเล็กที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย แต่จากการผ่านกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมได้ทำให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนชานเมืองที่มีขนาดใหญ่ มีความเจริญต่างๆ เช่นเดียวกับสังคมในเมืองหลวง เนื่องจากความเจริญแบบสังคมเมืองที่แพร่ขยายเข้ามาในชุมชน ทำให้เกิดกระแสวัตถุนิยม บริโภคนิยม และเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ภายในชุมชน จากสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนได้ตระหนักถึงการดำรงอยู่ของชุมชน ที่ไม่ละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมแต่ก็ไม่ปฏิเสธวัฒนธรรมใหม่ และเพื่อป้องกันไม่ให้ถูกกระแสดังกล่าวกลืนหรือครอบงำ ชุมชนจึงได้คิดค้นหาวิธีการปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมด้วยการแบ่งชุมชนออกเป็นกลุ่มบ้าน จำนวน 12 กลุ่มบ้าน โดยยึดหลักเกณฑ์จากความเป็นเครือญาติใกล้ชิดกัน การกระจุกหรือการรวมตัวของบ้าน และสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ โดยการจัดแบ่งเป็นกลุ่มบ้านนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการกระจายอำนาจการปกครองให้เป็นไปอย่างทั่วถึง โดยอาศัยความเป็นญาติเป็นตัวเชื่อมโยงภายในกลุ่มบ้าน ในแต่ละกลุ่มบ้านจะมีหัวหน้าที่ดูแล โดยให้สมาชิกแต่ละกลุ่มบ้านเป็นผู้เลือกกันเอง หัวหน้ากลุ่มบ้านมีหน้าที่เป็นผู้ดูแลความทุกข์สุขของสมาชิกกระจายข่าวสารทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน และเป็นผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชนกับสมาชิกในกลุ่มบ้านของตน อันส่งผลต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มบ้าน ระหว่างกลุ่มบ้านและกลุ่มผู้นำชุมชน เป็นไปอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้เกิดความรักความผูกพันและความสามัคคีอย่างแน่นแฟ้นในชุมชน ทำให้สามารถดำเนินกิจการของชุมชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การปลูกฝังหลักศาสนา : ชุมชนแผ่นดินทองคอบรุดคักวา เป็นชุมชนอิสลามที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมความเชื่อ ค่านิยม ที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่มากนัก อันเนื่องจากชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาเป็นหลักในปฏิบัติ แต่ทั้งนี้ยังคงมีสมาชิกในชุมชนบางกลุ่มที่รับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาปฏิบัติ ซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นคนรุ่นใหม่ที่ออกไปทำงานและไปเรียนหนังสือนอกชุมชน จึงส่งผลให้ระบบความคิด ค่านิยม และความเชื่อบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป

วิธีการที่ทางชุมชนได้นำมาใช้เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ให้เกิดขึ้นมากนักคือการให้การศึกษาด้านศาสนาตั้งแต่วัยเด็กเพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในด้านคุณธรรมและจริยธรรม และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน หรือเป็นกำแพงในการสกัดกั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจากภายนอกไม่ให้หลังไหลเข้ามาในชุมชนมากนัก แต่อย่างไรก็ตามถ้าสิ่งไหนเป็นสิ่งที่ดี ไม่ขัดต่อหลักของศาสนา และมีประโยชน์กับชุมชนก็จะรับมาปฏิบัติหรือรับมาปรับประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิม แต่ทั้งนี้ถ้าสิ่งไหนที่ขัดกับหลักของศาสนา ชุมชนจะไม่รับมาปฏิบัติถึงแม้จะก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนมากเพียงใดก็ตาม

การปลูกฝังหลักศาสนาอิสลาม จึงเป็นลักษณะหนึ่งของการปรับตัวที่ชาวบ้านในชุมชนได้กระทำขึ้นมา เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่มีตลอดเวลา การปลูกฝังหลักศาสนา นี้ นอกจากเป็นแนวทางในการปรับตัวแล้วยังเป็นการเตรียมตัวให้แก่คนรุ่นใหม่ เพื่อที่จะได้พร้อมในการรับกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับคนรุ่นใหม่ ให้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ โดยอาศัยความเป็นระบบเครือข่าย และเป็นชุมชนที่ยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนา เป็นตัวเชื่อมโยงทางด้านจิตวิญญาณของคนในชุมชนทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ และการใช้กิจกรรมต่างๆเป็นสื่อกลางให้เกิดความรู้สึกรัก ห่วงแหนง ตมามสามัคคี และภูมิใจในความเป็นชุมชน เป็นผลให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเหนียวแน่นในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักกัว สามารถที่จะร่วมกันคิดหาแนวทางในการปรับตัวเองให้อยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกชุมชน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

ความตื่นตัวและความพร้อมของชุมชน : ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักกัวเป็นชุมชนที่มีความพร้อมและความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา อันเนื่องมาจากความตระหนักถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในชุมชน ที่กระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวและความพร้อมที่จะศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ต่างๆ อยู่ตลอดเวลา และสามารถที่จะวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ได้ เพื่อที่จะนำมาพัฒนาหรือนำไปสู่การปรับตัวของชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มของผู้นำทั้งที่เป็นทางการและตามธรรมชาติ ที่ติดตามข้อมูลข่าวสารและเหตุการณ์ต่างๆ อยู่ตลอดเวลา มีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ซึ่งกันและกัน ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเป็นการเรียนรู้เพื่อหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

ความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก : จากการที่ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักกัว มีลักษณะเป็นชุมชนเปิด จึงทำให้มีโอกาสได้ติดต่อดูสารกับหน่วยงานภายนอก มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์กับหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับสำนักงานเขตหนองจอก ซึ่งแต่เดิมความสัมพันธ์ของสำนักงานเขตหนองจอกกับชุมชนเป็นไปในลักษณะดี แต่

ในปัจจุบันชุมชนมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐดังกล่าว ทั้งแนวดิ่งและแนวราบในลักษณะของการผสมผสาน คือ ในบางครั้งชุมชนก็มีส่วนร่วมทั้งการคิดและการปฏิบัติ แต่บางครั้งชุมชนก็ได้รับคำสั่งให้ปฏิบัติตาม แต่ทั้งนี้ถ้าเป็นลักษณะของการทำโครงการหรือกิจกรรมแล้วชุมชนมักจะเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานของรัฐในเกือบทุกขั้นตอน ส่งผลให้ชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกับหน่วยงานของรัฐ และดำเนินงานตามโครงการต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ จากเหตุผลดังกล่าวนี้จึงทำให้ชุมชนมักได้รับความช่วยเหลือจากสำนักงานเขตหนองจอกทั้งด้านงบประมาณ การฝึกอบรมวิชาการ และการฝึกอบรมวิชาชีพให้กับชุมชนอยู่เสมอ อีกทั้งทางสำนักงานเขตหนองจอกเองก็มักมีการมอบหมายให้ชุมชนเป็นชุมชนนำร่องในการทำกิจกรรมต่างๆอยู่เสมอ ทำให้ชุมชนได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย เป็นที่รู้จักและยอมรับของหน่วยงานภายนอก และได้เข้าร่วมในการจัดทำกิจกรรมต่างๆกับชุมชนอยู่เสมอเช่น การปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย มูลนิธิคาวิเศษ สถานีตำรวจนครบาลลำผักชี เป็นต้น

7.4 กระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุศต์แก้ว

การปรับตัวของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุศต์แก้ว เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ และในขณะเดียวกันชุมชนยังคงทำหน้าที่ตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน การปรับตัวดังกล่าวจึงเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การลองผิดลองถูกของชาวบ้าน ที่ช่วยกันคัดสรรเอาภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เหมาะสมนำมาปรับประยุกต์ใช้ตามการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม ภูมิปัญญาดั้งเดิมเหล่านี้มักจะถูกกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อให้กลายเป็นภูมิปัญญาชุดใหม่ที่เข้ามาทดแทนภูมิปัญญาดั้งเดิม แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการปรับเปลี่ยนนั้นมิได้หยุดนิ่งหากมีพลวัตอย่างต่อเนื่อง เป็นการผสมผสานสอดคล้องกันระหว่างประโยชน์ของบุคคลกับประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งในที่สุดทำให้เกิดการสร้างระบบคุณค่าและบรรทัดฐานทางสังคมขึ้นมาให้สอดคล้องกับสภาพของบริบทชุมชนอื่นจะช่วยให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นได้

7.4.1 การให้คุณค่ากับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุศต์แก้วในอดีตเป็นชุมชนที่พึ่งตัวเอง และอาศัยพึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลักในการดำรงชีวิต ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เป็นทุนของชุมชนที่ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนอยู่ในลักษณะพึ่งตนเอง และมุ่งตอบสนองความต้องการเพื่อการยังชีพของชุมชน แต่ในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ชุมชนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและในขณะเดียวกันความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติได้ลดน้อยลง ส่งผลให้วิถีชีวิตที่เคยพึ่งตนเอง และพึ่งพาธรรมชาติกลายมาเป็นวิถีชีวิตที่จะต้องอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายนอกชุมชนเทคโนโลยีสมัยใหม่ และ

มีระบบเศรษฐกิจแบบค้าขายตามระบบทุนนิยม จากที่มีพื้นที่ทำนาเป็นของตนเอง ก็ต้องขายพื้นที่เหล่านั้นให้กับนายทุน แล้วผันตัวเองหรือปรับตัวเองมาประกอบอาชีพรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม จนกระทั่งภาวะเศรษฐกิจตกต่ำลง การประกอบอาชีพภาคอุตสาหกรรมไม่แน่นอน (มีการปรับลดตำแหน่งคน) ทำให้ชุมชนตระหนักถึงความอยู่รอดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และได้ถูกคิดว่าการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมามียั่งยืน และในขณะที่เดียวกันได้มองย้อนอดีตและพยายามหาเหตุผลว่าทำไมบรรพบุรุษของตัวเองจึงสามารถอยู่รอดได้ และจากการมองย้อนอดีตดังกล่าวก็ได้ค้นพบว่าในอดีตบรรพบุรุษของชุมชนพึ่งพาตัวเอง โดยไม่อาศัยพึ่งพาสังคมนอก จากการย้อนคิดดังกล่าวจึงทำให้เกิดแนวคิดในการที่จะปรับเปลี่ยนตัวเอง โดยหันกลับมาพึ่งพาตนเองเช่นในอดีตให้มากที่สุด ลดการพึ่งพิงสังคมนอกจนให้เหลือไว้เฉพาะสิ่งจำเป็นที่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้ และได้มีการนำเอาแนวความคิดดังกล่าวมาขยายผลกับสมาชิกในชุมชนโดยชี้ให้เห็นถึงต้นทุนเดิมของชุมชนเดิมที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เช่น ความรู้ ความสามารถของบุคลากร ระบบเครือญาติ ศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นต้นทุนทางสังคมอันเข้มแข็งของชุมชนที่ถูกมองข้ามไป การที่จะหันกลับมาพึ่งพาตนเองอีกครั้งเหมือนเช่นในอดีตจึงไม่เป็นการยากจนเกินไป ดังนั้นภูมิปัญญาของชุมชนที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษจึงได้ถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวหลังบ้านหรือในบริเวณข้างบ้าน การเลี้ยงเป็ด, ไก่ เพื่อเอาไว้รับประทานภายในครอบครัว การประกอบอาชีพเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น เพื่อเป็นการลดการพึ่งพาเทคโนโลยีและสารเคมีต่างๆ ซึ่งเท่ากับเป็นการลดต้นทุนในการผลิต และลดค่าใช้จ่ายที่จะต้องซื้อหามาบริโภคในชีวิตพร้อมกับเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนให้ดีขึ้น เนื่องจากสามารถผลิตอาหารที่ปลอดภัยเพื่อการบริโภคในชุมชนได้เอง

7.4.2 การสานต่อระบบความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลเช่นในอดีต

เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนมีบรรพบุรุษร่วมกัน มีวิถีชีวิตที่ยึดถือหลักปรัชญา “ศาสนานำชีวิต” เช่นเดียวกัน และคนในชุมชนก็มักไม่ค่อยมีการย้ายถิ่นออก และไม่ค่อยมีการย้ายถิ่นเข้ามาในชุมชน จึงทำให้ระบบความเป็นเครือญาติยังคงมีความแน่นแฟ้น ชาวบ้านที่เกิดในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติเกือบทั้งชุมชน ประกอบกับการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย มักอยู่รวมกันเป็นกลุ่มไปตามความยาวของแนวลำคลอง และมีการปลูกบ้านเรือนใกล้ชิดกัน จึงทำให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านในชุมชนไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า คนในชุมชนจึงมีพื้นฐานตามสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชนด้วยความรู้สึกเป็นชุมชนเดียวกัน (Sense of Community) อันเป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะความเป็นเครือญาติและเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกันซึ่งนำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมในชุมชนซึ่งอาจพิจารณาได้จากรูปแบบของการจัดสรรผลประโยชน์ในการแลกเปลี่ยน ทั้งการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและการแลกเปลี่ยนเชิงสังคม โดยการจัดสรรผลประโยชน์เหล่านี้จะผ่านความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวและเครือญาติ อันได้แก่ ความสัมพันธ์

ระหว่างคนต่างชั่วอายุกันและความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง รวมไปถึงความสัมพันธ์นอกระบบครอบครัวและเครือญาติ อันได้แก่ความสัมพันธ์ในฐานะเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกัน และความสัมพันธ์ในฐานะคู่แข่งทางธุรกิจ ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของชุมชนจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่นำไปสู่การพึ่งพาอาศัยกันบนพื้นฐานของความรักความอบอุ่น แม้ว่าการแลกเปลี่ยนดังกล่าวอาจมีระดับที่ไม่เท่าเทียมกันก็ตาม เช่น การเลี้ยงดูเด็กแทนพ่อแม่ที่ออกไปทำงานนอกบ้าน และการให้การช่วยเหลือพึ่งพากันในด้านเศรษฐกิจของครอบครัวที่น้องที่อาศัยอยู่ในหลังคาเรือนเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ในการให้ความช่วยเหลือในด้านบริการและวัตถุประสงค์จนความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติที่มีลักษณะกึ่งญาติกึ่งเพื่อนบ้านในการช่วยเหลือพึ่งพาศักดิ์กัน ได้ก่อให้เกิดแบบแผนชีวิตอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งมีลักษณะชายขอบที่อยู่กึ่งกลางระหว่างลักษณะแบบเมืองกับชนบท (ที่เรียกว่า แบบแผนชีวิตชานเมืองตามที่กล่าวมาแล้ว)

จากความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติดังกล่าว ก็ได้มาเป็นจุดเริ่มต้นในการรวมกลุ่มทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการขึ้น ดังปรากฏออกมาในรูปของการรวมกลุ่มเพื่อเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ เป็นการรวมกลุ่มเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน และเมื่อเกิดการเรียนรู้แล้ว ก็จะแยกกันไปทำตามครัวเรือนของตน ไม่ได้มารวมเป็นกลุ่ม ซึ่งไม่ก่อให้เกิดปัญหาด้านการแข่งขันด้านราคาแต่อย่างใด การรวมกลุ่มดังกล่าวจึงเป็นเสมือนการสานต่อความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลร่วมกันของชุมชน นอกเหนือที่กล่าวมาแล้ว วัฒนธรรมแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนก็ยังคงปรากฏอยู่ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีของการเอาแรงที่ยังมีให้เห็นอยู่ทั้งในวิถีการผลิต และประเพณีของการทำบุญของชาวบ้านตามหลักศาสนาอิสลามในโอกาสต่างๆ เช่น งานศพ งานบุญขึ้นบ้านใหม่ หรือการทำบุญต่างๆ (ในบางครั้งเจ้าภาพของงานจะนำเงินทำบุญทั้งในส่วนของผู้นำช่วยงานและของเจ้าภาพเองมาจัดสรรแบ่งเป็นสามส่วน ส่วนหนึ่งเป็นการทำบุญกับมัสยิด อีกส่วนหนึ่งเป็นการทำบุญกับโรงเรียน และอีกส่วนหนึ่งทำบุญกับชุมชน เป็นการบริจาคให้แก่คนแก่และคนด้อยโอกาสในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการอยู่ร่วมกันขององค์กรทั้งสามในชุมชน ได้แก่ ชุมชน โรงเรียนและมัสยิด) แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษายังพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ความช่วยเหลือกันภายในชุมชนยังคงดำรงอยู่เช่นเดียวกับในอดีตแต่มีระดับความเข้มข้นที่ลดลง แม้ว่าความเจริญจะแพร่กระจายเข้ามาในชุมชนมากขึ้น ทำให้การเกื้อกูลกันลดน้อยลง แต่เมื่อใดก็ตามที่มีการไหว้วานกันหรือขอความร่วมมือกันภายในชุมชน ก็จะมีการให้ความร่วมมือกันเกือบทุกรั้วเรือน

7.4.3 การสะสมองค์ความรู้และประสบการณ์เชิงเกษตรกรรม

จากการสะสมความรู้และประสบการณ์เชิงเกษตรกรรมของชาวบ้านในชุมชนได้เป็นจุดเริ่มต้นในการประกอบอาชีพเสริมของชุมชน เป็นความพยายามที่จะรักษาตัวเองและครอบครัวให้อยู่

รอดจากสภาพการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน การประกอบอาชีพเสริมในชุมชนได้เกิดขึ้นพร้อมๆกับการเข้ามาของระบบทุนนิยมที่เข้ามาในชุมชน ผลกระทบจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมดังกล่าว ได้ส่งผลให้ชุมชนขาดกรรมสิทธิ์ การถือครองที่ดินแล้วไปประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม แต่ในส่วนของผู้ที่ยังประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมอยู่ ก็ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบผสมผสาน มีทั้งการปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงเป็ด ไก่ วัว ควาย จากเดิมที่เคยเลี้ยงไว้บริโภคภายในครอบครัว ได้พัฒนาလာมาเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน

ปัจจุบันการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม เพื่อเป็นอาชีพเสริมของชุมชนได้ขยายวงออกเป็นอย่างมากและหลากหลายชนิด เช่น การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ การเลี้ยงปลาในกระชัง การปลูกผักหวาน การเลี้ยงปลาหมอ เป็นต้น การประกอบอาชีพเสริมในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักกัว มักเป็นการประกอบอาชีพเสริมหลาย ๆ อย่างพร้อมกัน และแต่ละอาชีพเสริมดังกล่าวจะเป็นการส่งเสริมซึ่งกันและกัน สามารถหมุนเวียนและเกื้อกูลต่อกัน เช่น การเลี้ยงกบหนองปลา (เป็นการลดต้นทุนอาหารปลาโดยอาศัยมูลกและอาหารนกที่ตกลงไปในบ่อปลา) การนำเอามูลสัตว์ เช่น ไก่ วัว ควายนกกระทามาทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้ในการเกษตร แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการประกอบอาชีพเสริมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักกัว จะตั้งอยู่บนพื้นฐานขององค์ความรู้และประสบการณ์เชิงเกษตรกรรมที่มีมาแต่ในอดีต

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาดังกล่าวในเชิงลึก จะเห็นว่าชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตักกัวเองก็มีศักยภาพในการพยายามสร้างความหลากหลายของผลผลิตเพื่อการบริโภค ซึ่งเป็นผลจากการสะสมองค์ความรู้และประสบการณ์เชิงเกษตรกรรม ตัวอย่างเช่น การทำสวนผักพื้นบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสวนที่ปลูกเอาไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือนแต่เพียงอย่างเดียว แต่ถ้ามีผลผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก ก็อาจนำมาจำหน่าย อาทิเช่น มะม่วง มะปราง ฝรั่ง น้อยหน่า มะเฟือง เป็นต้น แต่ถ้าบ้านใดมีพื้นที่มากพอ ก็จะปลูกพืชไว้หลายชนิดคละกันเพื่อให้บริโภคได้ตลอดทั้งปี และในขณะเดียวกันก็มีการปลูกพืชสวนครัวเอาไว้เกือบทุกครัวเรือน โดยมุ่งปลูกเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน ทั้งผักสวนครัว เช่น พริก ข่า ตะไคร้ มะกรูด และอื่น ๆ หรือพืชผักประเภท ดินหอม กระน้ำ ผักบุ้ง ผักกาดขาว ผักกระเฉด ซึ่งลักษณะการปลูกพืชผักเหล่านี้มักเป็นลักษณะของการทำเกษตรพื้นบ้าน ซึ่งเกษตรพื้นบ้านเหล่านี้ ชาวบ้านจะทำการปลูกเอาไว้หลายประเภท แต่ละประเภทจะไม่มากนัก แต่ให้ผลผลิตหมุนเวียนได้ตลอดทั้งปี ทำให้ลดการพึ่งพิงตลาดและหันกลับมาพึ่งพากันเองมากขึ้น โดยมีข้อน่าสังเกตว่าชาวบ้านในชุมชนเหล่านี้มักจะไม่วัดคุณค่าของผลผลิตที่ได้จากการปลูกพืชผักเป็นตัวเงิน เนื่องจากเป็นการผลิตที่ไม่ต้องลงทุน ไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี ไม่ต้องดูแลบำรุงรักษาเป็นพิเศษ ไม่ต้องซื้อหา เก็บผลผลิตได้ตลอดทั้งปี โดยเป็นไปในลักษณะเก็บกิน (เอง) เก็บแจก (เพื่อนบ้าน) เก็บขาย (คนอื่น) ได้ตลอดเวลา

นอกเหนือจากการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในด้านการสะสมองค์ความรู้และประสบการณ์เชิงเกษตรกรรม ที่ปรากฏออกมาทางการผลิตที่ไม่ได้แปรรูปแล้ว ยังปรากฏออกมาในลักษณะของการผลิตที่แปรรูป เช่น การทำอาหาร ทั้งอาหารประเภทคาวและอาหารประเภทขนมในนามของกลุ่มเกษตรกรรมแม่บ้านคหกรรมลำไทร โดยทำการผลิตอาหารประเภท น้ำพริกเผา น้ำพริกปลาอย่าง น้ำพริกนรก น้ำพริกปลากรอบ หรืออาหารประเภทขนม เช่น ขนมดอกจอก ขนมศิลาอ่อน ขนมทองม้วน หรือเครื่องคัมประเภทน้ำผลไม้ หรือน้ำสมุนไพร เช่น น้ำกระเจียว น้ำลำไย น้ำฝรั่ง เป็นต้น โดยการผลิตที่แปรรูปแล้วนี้มักเป็นการผลิตที่ประยุกต์เอาภูมิปัญญาคั้งเดิมของชาวบ้านมาผสมกับภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้สมัยใหม่ และทำการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมขึ้นมา จนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตคักวา

บทที่ 8

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

8.1 สรุปผลการวิจัย

8.1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอันเป็นผลเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปในลักษณะการขาดซึ่งความสมดุลของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและโครงสร้างทางสังคม ส่งผลให้การกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของสังคมเป็นไปอย่างไม่เสมอภาคและเท่าเทียมกัน และเป็นเหตุให้เกิดปัญหาสังคมในรูปแบบต่างๆ มากมาย อันส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ จากสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นจึงจำเป็นต้องมีการแสวงหาแนวทางใหม่ในการพัฒนาประเทศ ซึ่งแนวทางใหม่ที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในสังคมปัจจุบันคือ การเสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาแนวสังคมวัฒนธรรม หรือที่เรียกกันว่าการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน เนื่องจากการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวทางการพัฒนาที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดที่ว่า ชุมชนแต่ละแห่งมีความสมดุลและความสมบูรณ์ในตัวเอง แต่จากการปฏิสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจและสังคมภายนอกได้ทำให้ความสมดุลและความสมบูรณ์ของชุมชนค่อย ๆ ลดลง ประกอบกับวัฒนธรรมมีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนจึงได้พยายามหาวิธีการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้นด้วยการฟื้นฟูชุมชนให้อยู่รอดและสามารถดำรงอยู่ร่วมกับสังคมใหม่ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม แต่ทั้งนี้ชุมชนก็ยังคงดำรงไว้ซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจเช่นในปัจจุบัน จึงอาจกล่าวได้ว่าการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้น จำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนเข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสริมพลังชุมชนในมิติต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นด้วยการบูรณาการเชื่อมโยง ซึ่งจะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบการพัฒนากับมิติทางสังคมวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือ ความเข้มแข็งของชุมชนที่จะสามารถพึ่งพาตนเองและทำหน้าที่สืบทอดชีวิตของชุมชนให้มีความยั่งยืนสืบต่อไป

ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา เป็นชุมชนอิสลามแห่งหนึ่งที่มีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชานเมืองกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ตลอดเวลาชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควาเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางสังคม วัฒนธรรมที่ยังคงสามารถดำรงความเป็นชุมชนดั้งเดิมในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงเอาไว้ได้

อีกทั้งเป็นชุมชนที่มีรูปแบบของกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนหลากหลายรูปแบบ และได้รับรางวัลในโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ หลายรางวัล ทั้งการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น จากการเป็นชุมชนที่มีกระบวนการพัฒนาที่หลากหลายมีความเข้มแข็งของชุมชน ที่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน จนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคั่วจึงมักได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนนาร่องในโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่างๆ รวมทั้งเป็นแหล่งของการเรียนรู้ และการศึกษาดูงานของทางกรุงเทพมหานครอยู่เสมอ

จากเหตุผลดังกล่าว ทางผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาในหัวข้อ มิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคั่ว โดยผลจากการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้ได้ทราบถึงบทเรียนอันเกิดจากการตั้งสมประสงค์ในด้านต่าง ๆ ของมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนภายใต้ความสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย โดยมีเป้าหมายสุดท้ายเพื่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคั่ว

8.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) ศึกษาบริบทและสถานภาพปัจจุบันของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคั่ว
- 2) ศึกษาประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคั่ว
- 3) ศึกษามิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคั่ว

8.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษามิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคั่ว ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาในหลายๆ วิธีการเข้ามาทำการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ อันจะนำมาซึ่งความรู้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยวิธีการที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เป็นการวิจัยที่จะนำมาซึ่งข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่เป็นบริบทและสถานภาพปัจจุบันในด้านต่างๆ เช่น เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ศาสนา ขนาดของครอบครัว ธรรมเนียมพิธีการที่คติน เป็นต้น ซึ่งจะให้เห็นสถานภาพปัจจุบันของชุมชนได้ชัดเจน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือ แบบสอบถามในระดับครัวเรือน (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมา และวิธีการที่ใช้ใน

การศึกษาคือการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม โดยทำการสัมภาษณ์จากหัวหน้าครัวเรือนทุกครัวเรือนของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคึกวา จำนวน 133 ครัวเรือน

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

เป็นการวิจัยที่จะนำมาซึ่งข้อมูลและคำตอบที่เป็นจริง เพื่อให้ครอบคลุมรายละเอียดในเชิงลึกของประเด็นในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งทางด้านบริบทและสถานการณ์ ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งกระบวนการทางวัฒนธรรมที่ครอบคลุมถึงกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการปรับตัว และกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพหลายๆ เทคนิคร่วมกัน เป็นเครื่องมือในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้แก่เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม (Non - Participation Observation) และการวิเคราะห์ SWOT ในส่วนของวิจัยเชิงคุณภาพนี้ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลใน 3 องค์การหลัก คือ

2.1) องค์การชุมชน ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจาก คณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคึกวา คณะกรรมการมัตยัคคอบขุดคึกวา กำนันและผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้ากลุ่มบ้านทุกกลุ่มบ้าน ผู้อาวุโสในชุมชน หัวหน้าและสมาชิกในกลุ่มการพัฒนาอาชีพทั้ง 6 กลุ่ม (กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ เศรษฐกิจ กลุ่มการค้าของชุมชน กลุ่มการเกษตรกรรมชุมชน กลุ่มคหกรรมลำไทรพัฒนา กลุ่มโรงสีข้าวขนาดเล็กของชุมชน และกลุ่มหัตถกรรม และตั้งหอ รวมทั้งชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคึกวา

2.2) องค์การโรงเรียน ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจาก อาจารย์ใหญ่โรงเรียนอิสลามลำไทร คณะอาจารย์และเจ้าหน้าที่โรงเรียนอิสลามลำไทร คณะกรรมการศึกษาโรงเรียนอิสลามลำไทร และครูผู้สอนในศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคึกวา

2.3) องค์การภาครัฐ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจาก ผู้อำนวยการเขตหนองจอก หัวหน้าและเจ้าหน้าที่ฝ่ายงานพัฒนาชุมชน เขตหนองจอก หัวหน้าและเจ้าหน้าที่ฝ่ายการศึกษานอกโรงเรียนเขตหนองจอก หัวหน้ากลุ่มและอาจารย์ผู้ทำการสอนการศึกษานอกโรงเรียน

3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participation Action Research)

เป็นการวิจัยที่จะนำมาซึ่งการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน โดยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิควิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมคือ การสร้างอนาคตร่วมกันของชุมชน (Future Search Conference = FSC) การศึกษาดูงานในพื้นที่อื่น และการจัดเวทีชาวบ้าน เป็นเครื่องมือในการศึกษา

8.1.4 การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รวบรวมมาในทุกประเด็นที่ทำการศึกษา โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปและจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analytic) แบบไม่ใช้ทฤษฎีโดยการจัดกระทำข้อมูลให้เป็นระบบ และหาความหมายแยกแยะ องค์ประกอบทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล แล้วสร้างข้อสรุปเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอในลักษณะของการบรรยายเชิงพรรณนา

8.1.5 ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาและค้นคว้ารายละเอียดในหัวข้อมิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคักว่า ที่ใช้เป็นประเด็นหลักในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่ามิติทางวัฒนธรรมดังกล่าวมีความหมายรวมถึงมุมมองทางวัฒนธรรมที่มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ ความหมายของวัฒนธรรม ระบบคิดทางวัฒนธรรม และกระบวนการทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ในแต่ละองค์ประกอบมีความหมายดังนี้

ความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่าของความเป็นมนุษย์ จารีต กฎเกณฑ์ ที่หลากหลายและอำนาจของชุมชนท้องถิ่น

ระบบคิดทางวัฒนธรรม หมายถึง วิธีคิดแบบองค์รวม ที่มองความเชื่อมโยงอย่างมีบริบทและเงื่อนไขโดยไม่แยกส่วนต่าง ๆ ออกจากกันอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้เพื่อการวิเคราะห์และค้นหาหลักการที่อยู่เบื้องหลังความสัมพันธ์ต่าง ๆ ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับคุณค่า กฎเกณฑ์ และอำนาจของชุมชน ที่เป็นพลังสำคัญของชุมชนในการสร้างสรรค์และผลิตใหม่

กระบวนการทางวัฒนธรรม หมายถึง การเคลื่อนไหวเพื่อเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่และปรับตัวของชุมชนท้องถิ่น ภายใต้บริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งมีความหลากหลายและ

แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ดังนั้นกระบวนการทางวัฒนธรรมจึงมีส่วนในการสะท้อนให้เห็น ถึงศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาตนเองไม่ว่าจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการสร้างสรรค์ กระบวนการผลิตใหม่ และกระบวนการปรับตัว ซึ่งจะผลักดันให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อมของชุมชน

จากองค์ประกอบของมิติทางวัฒนธรรม ทั้ง 3 ส่วนนั้น จะเห็นได้ว่า ในส่วนแรก ที่เป็นการศึกษาความหมายของวัฒนธรรมนั้นมีความหมายในภาพรวมเน้นในประเด็นซึ่งเป็นรายละเอียดของจารีต ประเพณี กฎเกณฑ์ ความเชื่อ คุณค่า ที่เกี่ยวกับชุมชน โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยหมายถึงวัฒนธรรมอิสลามที่ประพฤติปฏิบัติในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวา

ในส่วนที่สองขององค์ประกอบมิติทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับระบบกิตทางวัฒนธรรมนั้น มีความหมายในภาพรวมเน้นในประเด็นซึ่งเป็นรายละเอียดของวิถีคิดแบบองค์รวมที่มองความเชื่อมโยงอย่างมีบริบทไม่แยกส่วนออกจากกันของชุมชน โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยให้ความหมายโดยนัยยะเกี่ยวกับการศึกษาริบทและสถานภาพปัจจุบันของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวา เนื่องจากการศึกษาริบทและสถานภาพปัจจุบัน เป็นการศึกษาภาพรวมในทุก ๆ ด้านของชุมชน โดยมีวิธีการมองแบบองค์รวมทั้งในด้าน โครงสร้างและความสัมพันธ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนเชื่อมโยงกันในทุกๆส่วน

สำหรับในส่วนที่สามขององค์ประกอบมิติทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางวัฒนธรรมนั้น มีความหมายในภาพรวมเน้นในประเด็นซึ่งเป็นรายละเอียดที่เกี่ยวกับเคลื่อนไหวเพื่อการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่ ปรับตัว ภายใต้บริบททางสังคมวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเจาะลึกไปในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวกับกระบวนการทางวัฒนธรรม อันได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการปรับตัว และ กระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1) วัฒนธรรมอิสลามในชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวา

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวาเป็นชุมชนอิสลามแห่งหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาประมาณ 150 ปี โดยมีบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชนคือ นายอับรอฮิมและนางชานี สองสามีภรรยาที่อพยพย้ายถิ่นจากปัตตานีมายังคลองแสนแสบ และได้ตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่ที่มีคลองลำไทรและคลองลำจระเข้ ตายมาบรรจบกัน ซึ่งมีสภาพเป็นป่าละเมาะที่มีความอุดมสมบูรณ์ และได้มีการถากถางพื้นที่เพื่อใช้ในการทำนาและต่อมาได้มีการขยายตัวของพื้นที่พร้อมกับการเพิ่มขึ้นของประชากรจนก่อเกิดเป็นชุมชน

ขึ้นมา มีชื่อเรียกว่าชุมชนลำไทรหรือหมู่บ้านลำไทร และต่อมาในปี พ.ศ. 2537 จึงได้มีการตั้งชื่ออย่างเป็นทางการว่า “ชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตต์กัว”

จากการที่ชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตต์กัว สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกัน ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเป็นระบบเครือญาติที่มีบรรพบุรุษร่วมกัน ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้น มีการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ มีความสามัคคีปรองดอง และรักใคร่กลมเกลียวกันอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความเชื่อในการนับถือศาสนาเดียวกันเกือบทั้งชุมชนคือศาสนาอิสลาม มีการยึดมั่นในหลักการของศาสนาตามคัมภีร์อัล-กุรอาน และข้อปฏิบัติของศาสดามูฮัมมัดโดยยึดถือ “ศาสนาเป็นแกนนำชีวิต” อย่างเคร่งครัด ดังนั้นชาวบ้านในชุมชนจึงยึดถือศาสนาอิสลามและข้อปฏิบัติที่กำหนดไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานเป็นแนวทางหลักในการปฏิบัติเช่นเดียวกันทั้งชุมชน ดังเห็นได้จากชาวบ้านในชุมชนนับถือศาสนาอิสลามถึงร้อยละ 98.0 ของคนในชุมชนทั้งหมด และในการปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนาอิสลามนั้น มีศูนย์กลางในการปฏิบัติของชาวบ้านทุกคนในชุมชน คือ “มัสยิดคอบรูตต์กัว” ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติกิจทางศาสนา และเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้านในชุมชน

ดังนั้นสภาพสังคมของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตต์กัว จึงตั้งอยู่บนรากฐานของศาสนาอันมีคัมภีร์อัล-กุรอาน เป็นบทบัญญัติ ฉะนั้นศาสนาอิสลามจึงมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่าศาสนาอิสลามได้กำหนดวัฒนธรรมอิสลามให้กับชาวบ้านในชุมชนในด้านการประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา รวมทั้งการปฏิบัติตามประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมที่สำคัญตามบทบัญญัติทางศาสนาที่กำหนดให้ต้องประพฤติปฏิบัติตาม โดยเคร่งครัด ดังนั้นวัฒนธรรมอิสลามจึงเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตต์กัว

เมื่อทำการศึกษาในรายละเอียดของวัฒนธรรมอิสลาม ในด้านหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม พบว่าชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตต์กัว มีความเชื่อถือและมีการยึดมั่นในหลักศรัทธา 6 ประการ หลักปฏิบัติ 5 ประการซึ่งชาวบ้านจะยึดถือและประพฤติปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เช่นเดียวกับผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามอื่นๆ โดยทั่วไป ทั้งนี้หลักศรัทธา (รูกันอิหม่าม) 6 ประการ ได้แก่ ศรัทธาในพระเจ้าองค์เดียว ศรัทธาในบรรดามลาอิกะฮ์ของพระองค์ ศรัทธาในบรรดาพระคัมภีร์ที่พระเจ้าประทานมาแก่มนุษย์ชาติ โดยมีคัมภีร์อัล-กุรอาน เป็นเล่มสุดท้าย ศรัทธาในศาสนทูตจากพระเจ้าโดยมีศาสดามูฮัมมัด (ศ็อลฯ) เป็นองค์สุดท้าย ศรัทธาในวันพิพากษาหรือวันสิ้นโลกว่ามีจริง และศรัทธาในกฎกำหนดสภาพการณ์ของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า ในส่วนของหลักปฏิบัติ (รูกันอิสลาม) 5 ประการนั้นได้แก่การปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์อัลเลาะห์ และท่านศาสดา

ฮัมมัด คือ ศาสนาซุคของพระองค์ การนมาซ (นบนอบต่อพระผู้เป็นเจ้าทั้งกาย วาจา ใจ วันละ 5 เวลา) การถือศีลอดการบริจาคซะกาต และการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ นครเมกกะ (ในกรณีที่สามารถทำได้)

สำหรับวัฒนธรรมอิสลามในด้านประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรมที่สำคัญต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันที่ได้รับการประพฤติปฏิบัติในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควานั้น ผลจากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในชุมชนมีการปฏิบัติตามประเพณี และความเชื่อตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม เช่นเดียวกับมุสลิมอื่น ๆ โดยทั่วไป แต่การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเจาะลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวันในสังคมปัจจุบันในเรื่องเกี่ยวกับการตั้งชื่อ การทำมาซะฮายวี การแต่งงาน การทำศพซึ่งรวมถึงการอาบน้ำศพ การห่อศพ และการละหมาดศพ การแบ่งมรดก การทำความเคารพ การแต่งกาย และการบริโภคที่ประพฤติปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน

2) บริบทและสถานภาพปัจจุบันของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควา

ชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควาตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 5 แขวงโลกแฝก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร มีชื่อเรียกกันโดยทั่วไปว่าชุมชนลำไทร ชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควาเป็นชุมชนแห่งหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาประมาณ 150 ปี โดยมีบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชน คือ นายอิบรอฮีมและนางขานี สองสามีภรรยาที่อพยพย้ายถิ่นจากปัตตานีมายังคลองแสนแสบ (ปัจจุบัน) และได้ตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่คลองลำไทรและลำจรเข้ค้ายที่มาบรรจบกัน ซึ่งมีสภาพเป็นป่าละเมาะที่อุดมสมบูรณ์และได้มีการถากถางพื้นที่เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพทำนา และต่อมาได้มีการขยายตัวของพื้นที่พร้อมกับการเพิ่มขึ้นของประชากรและพัฒนาเป็นชุมชนขึ้นมา

ในปัจจุบันชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ความีจำนวนครัวเรือนประมาณ 133 ครัวเรือน ทั้งหมด จำนวนประชากร 668 คน แยกเป็นเพศชาย 365 คนและเพศหญิง 303 คน โดยประชากรส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วงวัยหนุ่มสาวและผู้ใหญ่คือ มีช่วงอายุระหว่าง 16 – 60 ปี

เนื่องจากชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควาเป็นชุมชนที่เก่าแก่ประกอบกับเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ตั้งอยู่ภายในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร จึงทำให้มีโครงสร้างทางสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานค่อนข้างจะสมบูรณ์ ทั้งไฟฟ้า ถนน น้ำประปา โทรศัพท์ สถานศึกษา เป็นต้น นอกจากนั้นพื้นที่ภายในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ควายังเป็นสถานที่ตั้งของสถานศึกษาใน 4 ระดับ คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน โรงเรียนอิสลามลำไทร (ระดับอนุบาล - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6) ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนอิสลามลำไทร (ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น - ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย) และโครงการจัดการศึกษา

ระดับอุดมศึกษาสำหรับชุมชน (ระดับปริญญาตรี) รวมทั้งเป็นที่ตั้งของศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและ
จริยธรรมชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา

ในส่วนลักษณะทางเศรษฐกิจของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควานั้น จากการศึกษาพบว่า
ในสมัยอดีตบรรพบุรุษของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีควา ได้เข้ามาสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยใน
บริเวณใกล้กับคันสะตือใหญ่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ราบลุ่มมีคลองลำไทรและคลองจรเข้ต่ายมาบรรจบกัน
มีความเหมาะสมแก่การประกอบอาชีพทางการเกษตร ดังนั้นอาชีพหลักในสมัยก่อนคืออาชีพทำ
นา โดยมีการประกอบกันเกือบทุกครัวเรือน การทำนาในสมัยก่อนต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ไม่
ใช้วิทยาการสมัยใหม่ ทำนาเพียงปีละ 1 ครั้ง ใช้แรงงานในครัวเรือนในการประกอบอาชีพทำนา และ
ผลผลิตข้าวที่ได้ก็นำไปขายให้กับพ่อค้าที่อำเภอหนองจอก นอกจากการประกอบอาชีพทำนาแล้ว
ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีอาชีพจับปลาควบคู่ไปด้วย โดยการจับปลานั้นมักจับเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน
แรงงานที่ใช้จับปลาก็คือแรงงานที่ใช้ในการประกอบอาชีพทำนาหรืออาจเป็นแรงงานเด็กหรือผู้หญิง
เข้าร่วมด้วย การจับปลามักทำกันในบริเวณคลองลำไทรและคลองจรเข้ต่าย ซึ่งมีปลาและสัตว์น้ำ
ประเภทอื่นชุกชุมอุดมสมบูรณ์เป็นจำนวนมาก

ในปัจจุบันสภาพทางเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่เคยเป็นมา เนื่องจากเริ่มมีการ
กระจายการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินในชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการแบ่งทรัพย์สินที่ดินให้กับลูก ๆ ใน
แต่ละครัวเรือน จึงทำให้การถือครองในที่ดินได้แบ่งกรรมสิทธิ์ออกเป็นหลายเจ้าของเป็นผลให้มีการ
ขายต่อพื้นที่ให้กับบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้มีหมู่บ้านจัดสรรขึ้นภายในชุมชน และจาก
การขายกรรมสิทธิ์พื้นที่ดิน ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยตรง เป็นผลให้มีผู้
ประกอบอาชีพทำนาลดลง จากเดิมที่ส่วนใหญ่เคยประกอบอาชีพทำนาก็ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 2.25
และเปลี่ยนแปลงมาประกอบอาชีพรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรม รับราชการ ค้าขาย และอื่น ๆ โดย
มีอัตราส่วนร้อยละดังนี้ อาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ/ลูกจ้างในหน่วยงานราชการ ร้อยละ
9.73 อาชีพรับจ้างตามบริษัท/โรงงานอุตสาหกรรมร้อยละ 28.74 และเป็นผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ร้อยละ
29.94

แต่อย่างไรก็ตามมีข้อน่าสังเกตว่าในส่วนของอาชีพหลักจากเดิมที่เคยประกอบอาชีพทำนา
นั้น ในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นอาชีพเสริมและเปลี่ยนรูปแบบจากการทำนาเป็นการทำ
เกษตรกรรมพื้นบ้าน และการเลี้ยงสัตว์ทั้งประเภทสัตว์เศรษฐกิจและสัตว์สวยงาม โดยอาชีพเสริม
เหล่านี้สามารถทำรายได้เป็นอย่างดีให้แก่ชาวบ้านในชุมชน

นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจในชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกวาคามที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจโดยแสดงออกมาด้วยการจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกวาขึ้นมา ซึ่งสหกรณ์ฯ ดังกล่าวนี้อาจมีลักษณะเป็นองค์กรทางเศรษฐกิจในระดับชุมชน ทั้งนี้สหกรณ์ร้านค้าชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกวา ก่อตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ในระยะแรกเริ่มเพื่อเป็นกิจกรรมการฝึกทดลองประสบการณ์ให้กับเด็กนักเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร แต่เมื่อกิจการของสหกรณ์ดำเนินไปด้วยดี จึงได้กลายเป็นสวัสดิการทางสังคมที่ทางชุมชนให้กับคนในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาชุมชนในรูปแบบของการพึ่งตนเอง ซึ่งส่งผลต่อเศรษฐกิจของชุมชนในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง และจากพัฒนาการของกิจการสหกรณ์ฯ นี้ได้ขยายผลออกมาสู่กิจกรรมลานค้าในชุมชน ซึ่งเป็นเครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจหนึ่งของชุมชนในปัจจุบัน

ในส่วนลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น จากการศึกษาพบว่า ในสมัยอดีตวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกวา เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อาศัยธรรมชาติ การประกอบอาชีพมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ไม่ได้ทำเพื่อการค้าขายเชิงพาณิชย์ การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในบริเวณคลองลำไทรและคลองลำจระเข้ตายที่มาบรรจบกัน ลักษณะของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยนั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับบ้านไทยทั่วไปในชนบท และในส่วนของการใช้ประโยชน์จากพื้นที่นั้นมีการใช้ใน 3 ลักษณะคือ ใช้เพื่อเป็นพื้นที่อยู่อาศัย ใช้เพื่อเป็นพื้นที่แหล่งน้ำ และใช้เพื่อเป็นพื้นที่ทำการเกษตร สำหรับความสัมพันธ์ภายในชุมชนนั้น จะมีความสัมพันธ์กันในระบบเครือญาติเกือบทั้งชุมชนช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาโดยยึดศาสนาเป็นแกนนำชีวิต มีแนวปฏิบัติตามหลักการของศาสนาในคัมภีร์อัล-กุรอาน และแบบอย่างของศาสดามุฮัมมัดอย่างเคร่งครัด

ในปัจจุบันวิถีชีวิตการดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกวา ยังคงมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย อาศัยและพึ่งพิงธรรมชาติ มีรูปแบบการดำรงชีวิตที่ผสมผสานระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท มีสาธารณูปโภคที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตเกือบทุกประเภท การประกอบอาชีพก็ยังคงประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม เช่นเดียวกับบรรพบุรุษ แต่มีรูปแบบของอาชีพทางด้านเกษตรกรรมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น การประกอบอาชีพเลี้ยงไก่แจ้ ไก่ชน เป็ดบาร์บารี นกพิราบ ปลาบึก เป็นต้น

จากการที่คนในชุมชนมีบรรพบุรุษมาจากคน ๆ เดียวกันคือ นายอิบรอฮีม และนางขานี และนางปิ่น จึงทำให้ความเป็นเครือญาติของคนในชุมชนมีความแน่นแฟ้นเช่นเดียวกับในอดีต ชาวบ้านที่เกิดในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกับคนในชุมชนในหลายความสัมพันธ์และเป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน จึงส่งผลให้การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยมักอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ปก

ใกล้เคียงกันในหมู่บ้านที่ใกล้ชิด ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา นอกจากนั้นในส่วนของวิถีชีวิตที่เป็นลักษณะเด่นและเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีก็คือการยึดถือวัฒนธรรมอิสลามโดยมี “ศาสนาเป็นแกนนำชีวิต” ด้วยการยึดมั่นในกฎ กติกา หลักการและข้อปฏิบัติตามคัมภีร์อัล-กุรอาน และคำสอนของศาสดามุฮัมมัด ในศาสนาอิสลามเป็นฐานในการนำชีวิต นำชุมชน และนำสังคม เช่นเดียวกับในอดีต

ในส่วนของ การปกครองและการบริหารงานภายในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีก็จะเป็นไปในลักษณะ “คณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีก็” ที่มีหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน อีกทั้งคอยติดต่อและประสานงานระหว่างทางราชการกับทางชุมชน และเป็นตัวแทนของชุมชนเพื่อคอยบริหารงานและพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้าคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีก็ปัจจุบัน มีคณะกรรมการทั้งหมดจำนวน 7 คน มีการรวมกลุ่มกันในลักษณะพี่น้อง และมีการปรึกษาหารือ และกระจายความรับผิดชอบไปยังกรรมการแต่ละท่าน โดยพิจารณาจากประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญ เป็นพื้นฐาน นอกจากนั้นในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีก็ยังมีลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งในการปกครองและบริหารงานภายในชุมชนคือ มีการแบ่งกลุ่มการบริหารงานดูแลภายในชุมชนออกเป็น 12 กลุ่ม ซึ่งเรียกว่า “กลุ่มบ้าน” โดยยึดหลักการแบ่งจากเครือญาติ สภาพภูมิศาสตร์ ทำเลที่ตั้ง และการรวมตัวกันอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้มีเหตุผลเนื่องจากคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการร่วมมือกันของชุมชนและการกระจายการดูแลชุมชนให้เป็นไปอย่างทั่วถึงกัน ซึ่งถ้าอาศัยแต่เพียงคณะกรรมการชุมชนอาจจะทำให้ดูแลได้อย่างไม่ทั่วถึงกัน และไม่กระจายทั่วทุกพื้นที่ภายในชุมชน แต่ถ้าได้มีการแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ ก็จะสามารถดูแลบริหารงานหรือส่งข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วทั่วถึงกันในทุกหลังคาเรือน ซึ่งการบริหารงานดังกล่าวจะเป็นไปในลักษณะการกระจายอำนาจ การปกครองดูแล และการกระจายการประสานงานภายในชุมชน โดยทางคณะกรรมการชุมชนเป็นผู้จัดตั้งกรรมการกลุ่มบ้านขึ้นจำนวน 12 กลุ่มบ้าน โดยในแต่ละกลุ่มบ้านมีหัวหน้ากลุ่มบ้านกลุ่มละ 1 คน เป็นผู้คอยดูแลและประสานงานระหว่างทางคณะกรรมการชุมชนกับชาวบ้านในกลุ่มบ้านนั้น ๆ

3) กระบวนการทางวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีก็

ในการศึกษามิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตีก็ ผลจากการศึกษาพบว่า กระบวนการทางวัฒนธรรมดังกล่าวประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ หลายกระบวนการที่มีอยู่ในชุมชนและเอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนให้เกิดขึ้นคือ กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการปรับตัว และกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

3.1) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกัว

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการหนึ่งที่เกี่ยวข้องความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกัว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมนี้เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างสถาบันหลักที่สำคัญทางสังคมคือ สถาบันครอบครัว สถาบันการปกครอง สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ซึ่งได้แสดงออกมาในลักษณะของการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน โรงเรียนและมัสยิด อันเป็นการศึกษาที่สอดคล้องตามแนวทาง “บรรม” (บ้าน + โรงเรียน + มัสยิด) ซึ่งเป็นนโยบายในการพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ โดยมีองค์กรศาสนาเป็นศูนย์กลางการพัฒนา

จากการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียน และมัสยิด พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวมักปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมค่อนข้างเห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นผลเนื่องมาจากชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกัวมีความพร้อมที่จะทำการพัฒนาหรือมีศักยภาพในการพัฒนาได้ด้วยตนเองมาตั้งแต่อดีต ตั้งแต่เริ่มสร้างชุมชนจนถึงปัจจุบัน โดยมีการทำงานร่วมกันทั้งทางด้านความคิด แรงงาน เงินทอง และอื่น ๆ เพื่อที่จะทำให้ชุมชนของตัวเองมีความเจริญ ดังเห็นได้จากการสร้างโรงเรียนอิสลามดำไทร การสร้างถนนดำไทร การผลิตกระแสไฟฟ้า การสร้างมัสยิดคอบขุดดีกัวและอื่น ๆ ทั้งนี้รูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมมีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้คือ

ร่วมวางแผนประชุมปรึกษาหารือ : จากการศึกษากิจกรรมการมีส่วนร่วม ผลจากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการต่าง ๆ ในชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกัวมีการก่อตั้งเป็นจำนวนหลายคณะ โดยส่วนใหญ่การจัดตั้งคณะกรรมการมักเป็นการจัดตั้งให้สอดคล้องกับสถาบันทางสังคมที่มีอยู่ใน คณะกรรมการที่สำคัญในชุมชนมีอยู่ 3 คณะกรรมการ คือ คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนอิสลามดำไทร คณะกรรมการมัสยิดคอบขุดดีกัวและคณะกรรมการชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกัว โดยที่คณะกรรมการทั้ง 3 คณะนี้จะมีลักษณะของการประชุมปรึกษาหารือทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และในขณะเดียวกันการประชุมนี้ในบางครั้งอาจปรึกษาในหัวข้อหรือประเด็นต่าง ๆ ที่นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ที่จะประชุม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีสถานภาพเป็นกรรมการในคณะกรรมการต่าง ๆ หลายคณะด้วยกัน

ร่วมดำเนินการ : เป็นผลสืบเนื่องมาจากการมีส่วนร่วมในการวางแผนปรึกษาหารือกัน ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เมื่อคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะดำเนินการนั้นเห็นชอบร่วมกันและตกลงใจที่จะปฏิบัติ ก็จะกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติออกมา โดยมักแสดงในลักษณะของการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ ซึ่งในบางครั้งอาจขอความสนับสนุนจากทางราชการหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือถ้าเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ชุมชน

สามารถกระทำได้ด้วยตัวเอง ก็จะขอความร่วมมือจากชาวบ้านในชุมชน ในการปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ

ร่วมติดตามผล : เมื่อได้ดำเนินการปฏิบัติตามกิจกรรมหรือโครงการไประยะหนึ่งแล้ว คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวจะมีการติดตามผลว่ากิจกรรมหรือโครงการต่างๆ มีการปฏิบัติเป็นไปตามที่กำหนดไว้ มีผลงานหรือสิ่งที่ได้กระทำไปมากน้อยเพียงใดมีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จ ก็จะมีการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อร่วมติดตามผลและหาหนทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้หมดสิ้นไป

ร่วมคิดค้นงานใหม่หรือขยายผลจากงานเดิม : การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้คือ การพัฒนางานเดิมให้คงอยู่ต่อไปโดยเน้นในด้านการดูแล บำรุง รักษาผลผลิต รวมทั้งการขยายผลจากงานเดิมเพื่อประโยชน์ในวงกว้าง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม ในการคิดค้นงานใหม่นี้ทางชุมชนมักจะพิจารณาจากนโยบายของหน่วยงานของรัฐหรือสภาพปัญหาที่ประสบอยู่ หรือผลงานของชุมชนเดิมที่มีแนวโน้มว่าจะพัฒนาต่อไปได้ รวมทั้งผลงานของชุมชนอื่น ๆ ที่มีรูปแบบหรือลักษณะการดำเนินงานที่สามารถนำมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนแผ่นดินทองคอบขรุดคักวาได้

3.2) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแผ่นดินทองคอบขรุดคักวา

กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการหนึ่งของมิติทางวัฒนธรรมที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชนแผ่นดินทองคอบขรุดคักวา ในการศึกษากระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

เป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้

ผลจากการศึกษาพบว่าชุมชนแผ่นดินทองคอบขรุดคักวามีเป้าหมายหลักของกระบวนการเรียนรู้คือ การพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีการตอบสนองต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี และมีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมในระดับต่างๆ ได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม อีกทั้งยังมีการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของตนเองตลอดเวลาเพื่อให้มีความรู้ความชำนาญในทักษะด้านต่างๆ ที่จะสามารถนำไปใช้ในทางสร้างสรรค์และเกื้อกูลแก่ ชุมชนและสังคม แต่การพัฒนาทั้งหมดดังกล่าวนี้ต้องสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวทางการประเพณีปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

ลักษณะของกระบวนการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ภายใต้กรอบแนวคิดระบบการจัดการศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ที่แบ่งออกเป็น 3 ระบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non – Formal Education) และการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ผลการศึกษามีดังนี้

1) การเรียนรู้ในระบบโรงเรียน : การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนเป็นการเรียนรู้ที่ปรากฏออกมาในลักษณะที่เป็นหลักสูตรใน 3 ระดับอย่างต่อเนื่อง คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ในส่วนของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุรุดคักว้าได้มีการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนใน 2 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นที่โรงเรียนอิสลามลำไทร และระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาในระดับปริญญาตรีที่จัดขึ้นในลักษณะ โครงการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อชุมชน (ส่วนการศึกษาในระดับมัศึกษานั้นทางชุมชนแผ่นดินทองคอบขุรุดคักว้ายังไม่มีจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน มีเพียงแต่ที่จัดขึ้นในการศึกษานอกระบบโรงเรียนเท่านั้น)

2) การเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน (Non – Formal Education)

การเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ทั้งในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตประจำวัน โดยการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ในชุมชนแผ่นดินทองคอบขุรุดคักว้าได้จัดในลักษณะของการศึกษานอกระบบที่ทางกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้จัดทำขึ้นในรูปแบบศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน (ศูนย์บริการ กศน.) โดยใช้โรงเรียนอิสลามลำไทรเป็นสถานที่จัดการศึกษาภายใต้ชื่อว่า “ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอิสลามลำไทร” และการศึกษานอกระบบในลักษณะการจัดการศึกษาด้านศาสนา โดยจัดตั้งเป็นศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมชุมชนแผ่นดินทองคอบขุรุดคักว้า

3) การเรียนรู้ในวิถีชีวิต

เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากระบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาในชีวิตจริงที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในการดำรงชีวิต ส่วนใหญ่เกิดจากการสอนกันเองในครอบครัว เครือญาติ การเรียนรู้ในวิถีชีวิตมักเป็นการเรียนรู้จากสภาพการณ์และเงื่อนไขรอบตัวตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสวงหาทางออกจากการเผชิญปัญหา ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบขุรุดคักว้าจึงมีที่มาจากหลายแหล่ง คือ จากบรรพบุรุษ จากตนเอง จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน จากการศึกษาดูงานจากผู้นำและผู้รู้ และจากสื่อมวลชน

ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่าลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ การเรียนรู้ในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และในวิถีชีวิต แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ก็ไม่ได้เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ใดกระบวนการหนึ่งเท่านั้น แต่เกิดจากการผสมผสานทั้ง 3 ลักษณะเข้าด้วยกันอย่างสอดคล้องเหมาะสม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสภาพแวดล้อม คนกับ สิ่งเหนือธรรมชาติ (ความเชื่อ) ซึ่งล้วนมีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์ก็ว่า

เมื่อผู้วิจัยทำการศึกษาเจาะลึกในประเด็นขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของชุมชน ผลจากการศึกษา พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจะเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ช่วงเวลา นโยบายของรัฐ และกระแสสังคมโลก แต่ทั้งนี้ขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ก็ยังคงอยู่ในกรอบของขั้นตอน 5 ขั้นตอน โดยในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดคือ

การรับรู้และตระหนักในปัญหา : เป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้คือ การที่ชุมชนมีการรับรู้และตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นมาในชุมชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวมักส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนทั้งชุมชน ชาวบ้านในชุมชนต่างรับรู้และยอมรับว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนี้สมควรได้รับการได้รับการแก้ไข ซึ่งการรับรู้และตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นของชาวบ้านนี้ นับได้ว่าเป็นแรงผลักดันที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการในการดำเนินงานเพื่อการแก้ไขปัญหาให้หมดสิ้นไปหรือบรรเทาเบาบางผลกระทบของปัญหาให้น้อยลง

การคิดวิเคราะห์ปัญหา : จากการศึกษาที่ชาวบ้านในชุมชนได้รับรู้และตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ชาวบ้านก็จะนำปัญหาที่รับรู้มานำมาคิดวิเคราะห์ร่วมกัน เพื่อพิจารณาว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเกิดขึ้นจากสาเหตุอะไร เกิดขึ้นมานานแล้วหรือยัง เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับปัญหาอื่นๆ ในชุมชนหรือไม่ สมควรต้องได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนอย่างไร

การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา : หลังจากการที่ชาวบ้านในชุมชนได้รับรู้และตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านก็ได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาให้ถูกลงไป บางปัญหาอาจมีแนวทางเลือกเพื่อแก้ปัญหาหลายแนวทาง แต่ในที่สุดก็จะได้ข้อสรุปร่วมกันซึ่งเป็นการกำหนดแนวทางหรือวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหามากที่สุด ทั้งนี้แนวทางหรือวิธีการดังกล่าวจะสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านและเหมาะสมกับปัญหาของชุมชนที่ประสบอยู่

การดำเนินการแก้ไขปัญหา : ในการแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนของชาวบ้านนั้น จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความร่วมมือกันในการร่วมดำเนินงานในสิ่งที่ชาวบ้านได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหามาไว้ เป็นขั้นตอนที่ถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ในเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน โดยการดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ส่วนใหญ่จะปรากฏออกมาในลักษณะของการดำเนินกิจกรรม/โครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหานั้น

การประเมินการแก้ไขปัญหา : เมื่อชุมชนได้ดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหานั้นที่ชุมชนประสบอยู่เสร็จสิ้นลงแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประเมินผลและติดตามการดำเนินงานเหล่านั้นว่าประสบผลสำเร็จหรือไม่มากน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรคที่ทำให้การดำเนินการนั้นติดขัดหรือไม่ ประสบผลสำเร็จอะไรบ้าง ควรแก้ไขปัญหายุ่งยากเหล่านั้นอย่างไร ซึ่งขั้นตอนการประเมินและติดตามการดำเนินงานแก้ไขปัญหานี้ เปรียบเสมือนขั้นตอนที่เป็นการสรุปผลการดำเนินงานทั้งหมดรวมทั้งเป็นการทบทวนวิธีการเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม หรือนำมาปรับปรุงประยุกต์ใช้ร่วมกับวิธีการอื่นๆ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นให้หมดสิ้นไป

3.3 กระบวนการปรับตัวของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์แก้ว

จากการศึกษากระบวนการปรับตัวของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์แก้วพบว่ามีการปรับตัวที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดใน 2 ลักษณะ คือ กระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจ และกระบวนการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

กระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจ

ชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์แก้วมีลักษณะของกระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจที่เห็นได้เด่นชัดมาก ซึ่งกระบวนการปรับตัวทางเศรษฐกิจของชุมชนดังกล่าวปรากฏออกมาใน 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ การผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต คือ

การปรับตัวด้านการผลิต : ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าสภาพเศรษฐกิจหลักของชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตต์แก้วในอดีต เป็นไปในลักษณะที่มีวิถีการผลิตเพื่อการยังชีพ แต่ทั้งนี้วิถีการผลิตเพื่อการยังชีพดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนหรือภายในชุมชนเท่านั้น ซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภคไปด้วยกัน แต่เมื่อมีการแพร่กระจายความเจริญจากเมืองมาสู่ชุมชนชนเมืองทำให้ที่ดินมีราคาสูงขึ้น ส่งผลให้เกิดการขายที่ดินทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาเป็นลักษณะเศรษฐกิจที่มีวิถีการผลิตเพื่อการค้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการค้าขายเชิงพาณิชย์เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินตราเอาไว้ใช้จ่าย และสะสมเป็นทุนสินทรัพย์ส่วนตัวให้แก่ตัวเองและครอบครัวในอนาคต ใน

ขณะเดียวกันชาวบ้านในชุมชนก็ได้เริ่มรับเอาวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองเข้ามาใช้ภายในชุมชน เน้นการดำรงชีวิตที่มุ่งแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน

การปรับตัวด้านการบริโภค : จากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตเพื่อยังชีพเข้าสู่วิถีการผลิตเพื่อการค้าของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกวาคังที่ได้กล่าวมา ก็นับว่าเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคของชาวบ้านให้หันเหไปบริโภคสินค้าต่างๆจากภายนอกมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังคงพยายามรักษาความสามารถในการบูรณาการกิจกรรมการผลิตและการบริโภคไว้ด้วยกัน เช่น ยังคงปลูกข้าวและพืชผักต่างๆไว้เพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภคของตนเอง หรือการที่ครอบครัวพยายามควบคุมเกมบังคับให้เด็กเรียนศาสนาต่างก็เป็นความพยายามที่จะควบคุมพฤติกรรมกรรมการบริโภคของสมาชิกไว้ให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม และจากการที่ชาวบ้านยึดมั่นและศรัทธาในคำสั่งสอนตามหลักการของศาสนาอิสลามก็ทำให้สามารถควบคุมพฤติกรรมกรรมการบริโภคโดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการสินค้าฟุ่มเฟือยต่าง ๆ ที่เข้ามาในระบบเงินผ่อนให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมได้

การปรับตัวด้านการกระจายผลผลิต : เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนตามที่กล่าวมาแล้ว ได้ส่งผลกระทบต่อการกระจายผลผลิต จากที่เคยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งปันและพึ่งพาระหว่างกันของสังคมแบบชนบทกลับกลายมาสู่การแลกเปลี่ยนและการกระจายผลผลิต ที่ต้องใช้เงินตราเป็นสื่อกลางโดยมีพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนและการกระจายผลผลิตที่ไม่เท่าเทียมกันเกิดขึ้นนั้น แต่อย่างไรก็ตามชุมชนได้มีการปรับตัวด้วยการรวมกลุ่มกันในลักษณะต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มบ้าน กลุ่มอาชีพเศรษฐกิจ 6 กลุ่ม กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ และอื่นๆเพื่อเป็นการสร้างกลุ่มทางสังคมในการแลกเปลี่ยนและการกระจายผลผลิตให้เพิ่มขึ้น โดยผ่านระบบการจัดการที่เชื่อมโยงระหว่างการผลิตและการบริโภคให้คงอยู่อย่างสมดุล

กระบวนการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรม

การที่ชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดดีกวาได้รับผลกระทบจากการแพร่กระจายความเป็นเมืองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งในด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ได้ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนต้องทำการปรับตัว เพื่อให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่การปรับตัวดังกล่าวนี้ก็ยังคงเป็นไปในลักษณะที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตเดิมไม่เปลี่ยนแปลงไปมากเท่าใดนัก ดังมีรายละเอียด คือ

การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต : จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชุมชนซึ่งแตกต่างไปจากอดีต ทำให้ชาวบ้านในชุมชนจำเป็นต้อง

จะต้องปรับวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมใหม่ที่มีลักษณะแบบเมืองเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ชาวบ้านต้องเรียนรู้ในการปรับตัว สร้างแบบแผนชีวิตอีกรูปแบบหนึ่ง อยู่กึ่งกลางระหว่างลักษณะแบบเมืองและชนบทที่มีลักษณะชายขอบเมืองที่เรียกว่า “แบบแผนชีวิตชานเมือง” โดยสามารถพบเห็นได้จากการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่ยังคงผูกพันอยู่กับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

การจัดแบ่งเป็นกลุ่มบ้าน : จากกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมได้ทำให้เกิดกระแสวัตถุนิยม บริโภคนิยม และเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ชุมชนจึงได้คิดค้นหาวิธีการปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมด้วยการแบ่งชุมชนออกเป็นกลุ่มบ้าน จำนวน 12 กลุ่มบ้าน โดยการจัดแบ่งเป็นกลุ่มบ้านนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการกระจายอำนาจการปกครองให้เป็นไปอย่างทั่วถึงโดยอาศัยความเป็นญาติเป็นตัวเชื่อมโยงภายในกลุ่มบ้าน อันส่งผลต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มบ้าน ระหว่างกลุ่มบ้านและกลุ่มผู้นำชุมชนให้เป็นไปอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้เกิดความรักความผูกพัน และความสามัคคีอย่างแน่นแฟ้นในชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นกระบวนการปรับตัวทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในชุมชน

การปลูกฝังหลักศาสนา : การปลูกฝังหลักศาสนาอิสลาม เป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการปรับตัวที่ชาวบ้านในชุมชนได้กระทำขึ้นมา เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่มีตลอดเวลา การปลูกฝังหลักศาสนา นี้ นอกจากเป็นแนวทางในการปรับตัวแล้วยังเป็นการเตรียมตัวให้แก่คนรุ่นใหม่ เพื่อที่จะได้พร้อมในการรับมือกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึก ให้กับคนรุ่นใหม่ ให้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ โดยอาศัยความเป็นระบบเครือญาติ เป็นตัวเชื่อมโยงทางด้านจิตวิญญาณของคนในชุมชนทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่เป็นผลให้เกิดระบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเหนียวแน่นในชุมชน แผ่นดินทองคอยรดน้ำ สามารถที่จะร่วมกันคิดหาแนวทางในการปรับตัวเองให้อยู่ได้ ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกชุมชน

ความตื่นตัวและความพร้อมของชุมชน : ชุมชนแผ่นดินทองคอยรดน้ำเป็นชุมชนที่มีความพร้อมและความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา อันเนื่องมาจากความตระหนักถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในชุมชน ที่กระตุ้นให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวและความพร้อมที่จะศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ต่างๆ อยู่ตลอดเวลา และสามารถที่จะวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ได้ เพื่อที่จะนำมาพัฒนาหรือนำไปสู่การปรับตัวของชุมชน

ความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก : จากการที่ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักวามีลักษณะเป็นชุมชนเปิด จึงทำให้มีโอกาสได้ติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานภายนอก มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์กับหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน ส่งผลให้ชุมชนได้เรียนรู้ในการปรับตัวเพื่อดำเนินงานตามโครงการต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ จากเหตุผลดังกล่าวนี้จึงทำให้ชุมชนมักได้รับความช่วยเหลือจากสำนักงานเขตหนองจอกทั้งด้านงบประมาณ การฝึกอบรมวิชาการ และการฝึกอบรมวิชาชีพให้กับชุมชนอยู่เสมอ

3.4 กระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักว

การปรับตัวของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดคักว เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ และในขณะเดียวกันชุมชนยังทำหน้าที่ตอบสนองต่อความต้องการขั้นพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน การปรับตัวดังกล่าวจึงเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ การลองผิดลองถูกของชาวบ้านที่ช่วยกันคัดสรรเอาภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เหมาะสมนำมาปรับประยุกต์ใช้ตามการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคม ภูมิปัญญาดั้งเดิมเหล่านี้มักจะถูกกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาชุดใหม่ที่เข้ามาทดแทนภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ไม่เหมาะสมกับสภาพในปัจจุบัน ทั้งนี้กระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชนได้แสดงออกมาในหลายลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้

การให้คุณค่ากับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน : ในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ชุมชนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและในขณะเดียวกันความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติได้ลดน้อยลง ส่งผลให้วิถีชีวิตที่เคยพึ่งตนเองและพึ่งพาธรรมชาติกลายมาเป็นวิถีชีวิตที่ต้องอาศัยพึ่งพาปัจจัยภายนอกชุมชน จนกระทั่งภาวะเศรษฐกิจตกต่ำลง การประกอบอาชีพภาคอุตสาหกรรมไม่แน่นอน ทำให้ชุมชนตระหนักถึงความอยู่รอดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และได้ถูกคิดว่าการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านมาไม่ยั่งยืน จากการถูกคิดดังกล่าวจึงทำให้เกิดแนวคิดในการที่จะปรับเปลี่ยนตัวเอง โดยหันกลับมาพึ่งพาตนเองเช่นในอดีตให้มากที่สุด และได้มีการนำเอาแนวความคิดดังกล่าวมาขยายผลกับสมาชิกในชุมชน โดยชี้ให้เห็นถึงต้นทุนเดิมของชุมชนเดิมที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เช่น ความรู้ ความสามารถของบุคคลากร ระบบเครือญาติ ศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชน ดังนั้นภูมิปัญญาของชุมชนที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษจึงได้ถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวหลังบ้านหรือในบริเวณข้างบ้าน การเลี้ยงเป็ด, ไก่ เพื่อเอาไว้รับประทานภายในครอบครัว การประกอบอาชีพเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น เพื่อเป็นการลดการพึ่งพาเทคโนโลยีและสารเคมีต่างๆ ซึ่งเท่ากับเป็นการลดต้นทุนในการผลิต และลดค่าใช้จ่ายที่จะต้องซื้อหามาบริโภคในชีวิตพร้อมกับเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนให้ดีขึ้น

การสานต่อระบบความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลเช่นในอดีต : เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนมีบรรพบุรุษร่วมกัน มีวิถีชีวิตที่ยึดถือหลักปรัชญา “ศาสนาชีวิต” เช่นเดียวกัน และคนในชุมชนก็มักไม่ค่อยมีการย้ายถิ่นออก และไม่ค่อยมีการย้ายถิ่นเข้ามาในชุมชน จึงทำให้ระบบความเป็นเครือญาติยังคงมีความแน่นแฟ้น ชาวบ้านที่เกิดในชุมชนจึงมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติเกือบทั้งชุมชน ประกอบกับการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย มักอยู่รวมกันเป็นกลุ่มไปตามความยาวของแนวลำคลอง และมีการปลูกบ้านเรือนใกล้ชิดกัน จึงทำให้ความสัมพันธ์ของชาวบ้านในชุมชนไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ดังนั้นคนในชุมชนจึงมีพื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชนด้วยความรู้สึกเป็นชุมชนเดียวกัน (Sense of Community) อันได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างชั่วอายุกัน และความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้อง ทั้งนี้รวมไปถึงความสัมพันธ์นอกระบบครอบครัวและเครือญาติ

การสะสมองค์ความรู้และประสบการณ์เชิงเกษตรกรรม

จากการสะสมความรู้และประสบการณ์เชิงเกษตรกรรมของชาวบ้านในชุมชนนับได้เป็นจุด เริ่มต้นในการประกอบอาชีพเสริมของชุมชน เป็นความพยายามที่จะรักษาตัวเองและครอบครัวให้อยู่รอดจากสภาพการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ดังเห็นได้จากการปรับเปลี่ยนมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบผสมผสาน มีทั้งการปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงเป็ด ไก่ วัว ควาย จากเดิมที่เคยเลี้ยงไว้บริโภคภายในครอบครัว ได้พัฒนาလာมาเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน

ปัจจุบันการประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรมเพื่อเป็นอาชีพเสริมของชุมชนได้ขยายวงออกเป็นอย่างมากและหลากหลายชนิด เช่น การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจ การเลี้ยงปลาในกะชัง การปลูกผักหวาน การเลี้ยงปลาหมอ เป็นต้น การประกอบอาชีพเสริมในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี๊กว่า มักเป็นการประกอบอาชีพเสริมหลาย ๆ อย่างพร้อมกัน และแต่ละอาชีพเสริมดังกล่าวจะเป็นการส่งเสริมซึ่งกันและกัน สามารถหมุนเวียนและเกื้อกูลต่อกัน เช่น การเลี้ยงนกบนบ่อปลา การนำเอามูลสัตว์ มาทำเป็นปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้ในการเกษตร แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการประกอบอาชีพเสริมของชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี๊กว่า จะตั้งอยู่บนพื้นฐานขององค์ความรู้และประสบการณ์เชิงเกษตรกรรมที่มีมาแต่ในอดีต นอกจากนั้น จากการศึกษายังพบว่าชาวบ้านในชุมชนแผ่นดินทองคอบรูตตี๊กว่าเองก็มีศักยภาพในการพยายามสร้างความหลากหลายของผลผลิตเพื่อการบริโภค ซึ่งเป็นผลจากการสะสมองค์ความรู้และประสบการณ์เชิงเกษตรกรรม ตัวอย่างเช่น การทำอาหารทั้งอาหารประเภทคาวและอาหารประเภทขนมในนามของกลุ่มเกษตรกรรมแม่บ้านคหกรรมลำไทร โดยทำการผลิตอาหารประเภท น้ำพริกเผา น้ำพริกปลาข่าง น้ำพริกนรก น้ำพริกปลากุรอก หรืออาหารประเภทขนม เช่น ขนมดอกจอก ขนมศิวาลัย ขนมทองม้วน หรือเครื่องคัมประเภทน้ำผลไม้ หรือน้ำสมุนไพร เช่น น้ำกระเจียว น้ำตำโง น้ำฝรั่ง เป็นต้น โดยการผลิตที่แปรรูปแล้วนี้มักเป็นการผลิตที่ประยุกต์เอาภูมิ

ปัญหาค้างเค็มของชาวบ้านมาผสานกับภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้สมัยใหม่ และทำการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมขึ้นมา จนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคักว

8.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้คือ

8.2.1 ควรมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และมัสยิดให้มากขึ้น โดยที่แต่เดิมนั้นความสัมพันธ์นี้ก็อยู่ในลักษณะที่คืออยู่แล้ว แต่จะเป็นในลักษณะบุคคลต่อบุคคล กลุ่มต่อกัน แต่ถ้ามองในภาพรวมขององค์กร จะเห็นว่า องค์กร โรงเรียนและองค์กรชุมชน รวมถึงองค์กรมัสยิด ยังมีความสัมพันธ์ที่ไม่ได้เป็นในลักษณะการบริหารจัดการที่ประสานงานและสอดคล้องกัน ถ้าสามารถจัดการบริหารงานและการจัดการในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ให้มีในลักษณะ “ร่วมกันพัฒนา” ด้วยการวางแผนในการบริหารจัดการ ทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณ และอื่น ๆ ก็จะก่อให้เกิดความยั่งยืนของกิจกรรมหรือโครงการ ซึ่งจะส่งผลต่อความเข้มแข็งชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคักว

8.2.2 ควรมีการสานความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวบ้าน กลุ่มบ้านต่าง ๆ ในชุมชน เนื่องจากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในกลุ่มบ้านบางกลุ่มมีความคิดเห็นซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนได้ ซึ่งทั้งนี้มีสาเหตุเนื่องมาจากความไม่เข้าใจกันในด้านขั้นตอนและกระบวนการของการพัฒนาชุมชน จึงทำให้ความร่วมมือของชาวบ้านในส่วนนี้ต้องค่อยลงไป ซึ่งถ้าสามารถแก้ไขและสานความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้ จะทำให้ชุมชนนี้สามารถพัฒนาไปได้ในทั่วทุกพื้นที่ ทั่วทุกกลุ่มบ้านของชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

8.2.3 เนื่องจากชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคักวานี้เป็นชุมชนที่เป็น “ชุมชนนาร่อง” ในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ หลายกิจกรรม/โครงการ ดังนั้นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนนี้สามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่องก็คือ การขยายกิจกรรมและการขยายพื้นที่ ซึ่งหมายถึงการขยายตัวในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน (รวมถึงการขยายแนวคิด) ลงไปยังพื้นที่อื่น ๆ หรือชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เพราะจะเป็นประโยชน์ในการขยายฐานงานพัฒนาและความรู้ให้กว้างออกไป ร่วมมือกันในการดำเนินการปฏิบัติงานเพื่อที่จะประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น และในขณะเดียวกันก็ให้มีความสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ สภาพทรัพยากรของชุมชนตนเอง ทั้งนี้การดำเนินงานเพื่อการขยายกิจกรรมและขยายพื้นที่นี้ก็คื การสร้างเครือข่ายชุมชนให้เกิดขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคง ความยั่งยืน และความก้าวหน้าของชุมชนแผ่นดินทองคอบขุดคักว

8.2.4 ควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน ที่มีบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจจะแสดงออกมาในลักษณะของการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมหรือแสดงออกมาในลักษณะอื่น ๆ ก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบตรงตามศักยภาพของชุมชน

8.2.5 องค์กรหลักทั้ง 3 องค์กรในชุมชนแผ่นดินทองคอบรุตตีกว่า คือ องค์กรชุมชน องค์กรศาสนา และองค์กรโรงเรียน ควรมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ร่วมกันให้มากขึ้นและกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาแบบใหม่ ๆ ซึ่งเป็นลักษณะของแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกัน โดยในแต่ละองค์กรก็จะมีมุมมองของการพัฒนาบนฐานแนวคิดขององค์กรนั้น ๆ แต่ถ้าได้มีการนำมุมมองของการพัฒนาจากทั้ง 3 องค์กรมาพิจารณาและปรับประยุกต์ร่วมกัน ก็อาจจะทำให้เกิดรูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานแนวคิดขององค์กรหลักในชุมชนทั้ง 3 องค์กรที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชน

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ. (2531). การทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน : คืออะไร และทำอะไร. มปท.

_____. (2538). การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สภาคทอริกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

กัญนิกา พราหมณ์พิทักษ์. (2529). บทบาทของโรงเรียน กรอบครัว และมัชยิด ในการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม : การศึกษาเฉพาะกรณีตำบลฉุมพลี อำเภอพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา สาขาพื้นฐานการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. การศึกษาในวิถีชุมชน : ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่แปด (พ.ศ. 2540 - 2544). กรุงเทพมหานคร : เม็ดทรายพรินติ้ง.

คณะกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน. (ม.ป.ป.). แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

งามพิศ ตั๋งสงวน. (2535). การวิจัยทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์.

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. (2540). วัฒนธรรมคือทุน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสุภูมิและบุตร จำกัด.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2540). บ้านกับเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. (2541). ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา. กรุงเทพมหานคร : บริษัททอมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. (2537). *วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย*. กรุงเทพมหานคร : อทิตตา พรินต์ติ้ง.
- เดวิท แมทิวส์. (2540). *จากป้อมเจกู่สู่สาธารณะ กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง*. แปลโดย วิรุฒิ เสนาะคำ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. (2542). *วิกฤติสังคมไทย 2540 กับบทบาทวิทยาการกระบวนการ เล่มที่ 1*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- เบญจา ยอดคำเนิน – แอ็ดดิ้ง และคนอื่นๆ. บรรณาธิการ. (2536) *การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม*. พิมพ์ครั้งที่ 3 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปฐม นิคมานนท์. (2535). *การค้นหาคำรู้และระบบถ่ายทอดความรู้ในชุมชนประเทศไทย*. รายงานการวิจัย ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ประภา เสียงเสนาะ. (2535). *ติดตามกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม : ศึกษาผลกระทบทางศาสนาจาก การขยายตัวของเมืองในชุมชนมุสลิม แขวงทรายกองดินใต้ เขตมีนบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประเวศ วะสี. (2526). *แนวคิดและยุทธศาสตร์ สังคมสมานภาพและวิชา*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา และมูลนิธิโกมลคีมทอง.
- _____. (2540). *บทสัมภาษณ์ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี*. ใน *ชูชัย สุวงศ์ และยุวดี กาตการณ์ไกล (บรรณาธิการ)*. ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- _____. (2541). *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม*. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน.

- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พจน์ เทียมศักดิ์. (2543). ปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาคุุณบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พิศมัย รัตนโรจน์สกุล. (2545). ทูชุมชน : เงื่อนไขในการดำรงอยู่ของชุมชนในระบบทุนนิยม. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาคุุณบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เพ็ญศรี กาญจนมัย และนันทนา กบิลกาญจน์. (2521). บทบาทมุสลิมในปลายอยุธยา – ธนบุรี พ.ศ. 2300 – 2325. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ญา ศรีวิลาศ. (2544). กระบวนการแก้ปัญหาของชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มนิระเชษฐ์ บินตุ อับดุลเกาะฟูร์. อิสลาม – ธรรมนุญแห่งชีวิต. กรุงเทพมหานคร : เจริญผลการพิมพ์.
- รัตติยา સાและ. (2540). การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกชนที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส. รายงานการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วงศกร กุ่ทอง และอลงกต ศรีเทพ. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9. (พ.ศ. 2545 – 2549). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เดอะบุ๊คส์.
- วิชัย ดันศิริ. (2538). เครื่องข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพัฒนาระบบการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- _____ . (2539). โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต แนวคิด และบทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2539). ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานพัฒนา. วารสารสังคมพัฒนา.

- วิลาวัลย์ เอื้อวงศ์กุล. (2542). ความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการของเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาเมืองเรณูนคร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2528). การศึกษากับพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สีลาภรณ์ นาคทรพร. (2539). การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. ใน เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมเรื่องการศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. (2533). รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับงานพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2534). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2531). กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูธนบุรี.
- _____ . (2535). วัฒนธรรมอิสลาม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทางนำ.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2545). หลักการ เหตุผล ฐานระบบคิด วัฒนธรรม (Online) เข้าถึงได้จาก : <http://www.culture.go.th/thai/2544/04/culture01.htm>.
- อดุลย์ วงศ์ศรีคุณ. (2543). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง : การวิจัยเชิงชาติพันธุ์อภิมาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย คุลเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบความคิดและข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อุทัย คุลเกษม และ อนเนก นาคะบุตร. (2541). เสริมความแข็งแรงให้ตำบล จากวิถีคิดสู่วิถีปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2537). “การวิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมไทย : แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง”.
 ในวิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย:วิธีใหม่แห่งการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. จตุรงค์ บุญบรัตน
 สุนทร บรรณาธิการ. โครงการส่งเสริมองค์กรพัฒนาเอกชนไทย. เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์.

_____ . (2539) วัฒนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : เอ็ดดิสัน เพรสโปรดักส์.

_____ . (2542). บรรณาธิการ. การวิจัยในมิติวัฒนธรรม. เชียงใหม่ : คณะอนุกรรมการ
 วิจัยวัฒนธรรมภาคเหนือและสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Cohen, Jean L. and Arato, Andrew. (1990). **Civil Society and Political Theory**. Cambridge,
 Massachusetts : The MIT Press.

Denzin, N.K. (1988). In J.P. Keeves (ed), **Education Research, Methodology, and Measurement**
 : An international handbook, pp. 511 – 513. Oxford : Pergamon Press.

Etzioni, Amitai. (1995). **The Spirit of Community**. Hammersmith, London : Fontana press.

Secott D. Cynthia and Jeffe T. Dennis. (1991). **Empowerment**. Menlo Park : Crisp Publications.

Servaes, Jan, Thomas L. Jacobson and Shirley A. White (editors). (1996). **Participatory**
Communication for Social Change. New Delhi : Sage Publications.

UNESCO.(1998).**Technical Working Group Meeting on Community Learning Centres**. Chiang
 Rai, Thailand. Bangkok:Unesco Principle Regional Office for Asia and the Pacific.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ภาพแสดงรายละเอียดของการศึกษาในโครงการวิจัย

นางขานี บรรพบุรุษผู้ก่อตั้ง
ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุศท์แก้ว

ครอบครัวนางไขห่มับ
กับนายอิตมา แอล ฌมานตระกูล

นางคีน่า ปิคิลและ นายชุกท ทองดัมพันธ์
นางมูนหวังสะเดียบ
บุตรของนายอิบรอนิมกับนางปิ่น ปิคิลและ

นางเนาะห์ ทองดัมพันธ์
บุตรสะใภ้ นายอิบรอนิม และนางปิ่น

ต้นตะเคือ ต้นไม้ประวัติศาตร์ของชุมชน

ต้นตะเคือในปัจจุบัน ณ พ.ศ.2548

ประเพณีการทำตุ๋นไฟให้แก่เด็กชาย
(มาโจชะธาวิ)

ประเพณีการทำตุ๋นไฟให้แก่เด็กชาย (มาโจชะธาวิ)

การนำสัตว์ในประเพณีอัล กูรปาน

การตัดผมไฟ

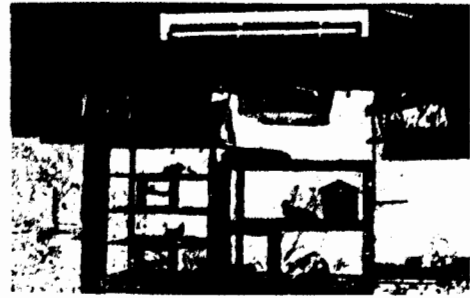
การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในมัสยิด

การแต่งกายของสตรีมุสลิมในชุมชน

การเลี้ยงวัวเป็นอาชีพเสริม

การเลี้ยงนกตวงงามเป็นอาชีพเสริม

การเลี้ยงแพะเป็นอาชีพเสริม

การเลี้ยงปลาในกระชังเป็นอาชีพเสริม

การเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพเสริม

การตีข้าวในโรงตีข้าวขนาดเล็กของชุมชน

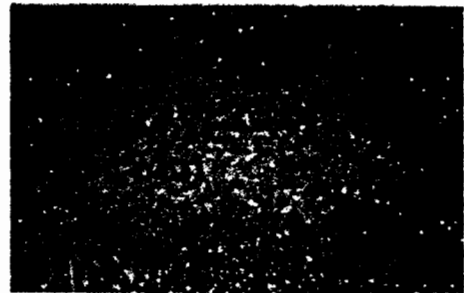
เครื่องมือในการประกอบอาชีพทำนา

ลักษณะที่เห็นโดยทั่วไปในชุมชน

พื้นที่ว่างเปล่าที่นำมาใช้ประโยชน์ในชุมชน

การปลูกผักบุงในคลองเพื่อใช้เป็นอาหาร

ลักษณะที่อยู่อาศัยที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติในชุมชน

การปลูกพืชผักสวนครัวไว้ภายในบริเวณบ้าน

มัสยิดคอรุตักวาในภาษาอาหรับ

มัสยิดคอรุตักวา

โรงเรียนอิสลามลำไทร (อาคารหลังที่ 2)

โรงเรียนอิสลามลำไทร (อาคารใหม่)

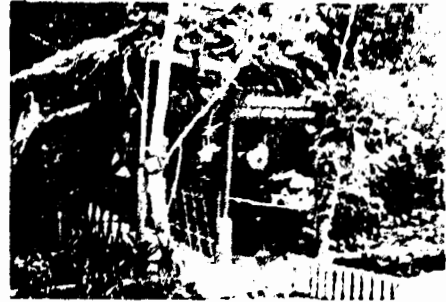
ความสะอาดของบริเวณที่พักอาศัย
ที่พบเห็นได้ในชุมชน

ชีวิตที่มีความสุขแบบเรียบง่ายของเด็กในชุมชน

ทางเข้ากลุ่มบ้านที่ 3 ของชุมชน

ทางเข้ากลุ่มบ้านที่ 4 ของชุมชน

ทางเข้ากลุ่มบ้านที่ 12 ของชุมชน

ทางเข้ากลุ่มบ้านที่ 5 ของชุมชน

อิหม่ามบรรอง ตมานตระกุด บรรเทาตรูปตภาพของ
ชุมชนให้แก่ผู้มาศึกษาตุงานในชุมชน

ชาวบ้านในชุมชนไปศึกษาตุงานในพื้นที่ชุมชนอื่น

สวนภูมิรักษ์เฉลิมพระเกียรติ

**กลุ่มผู้มาศึกษาดูงาน
กำลังฟังบรรยายสรุปในชุมชน**

การมีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้เพื่อพัฒนาชุมชน

**ความสะอาดบริเวณถนนเชื่อมลำพันซ์
ที่ตัดผ่านใจกลางชุมชน**

**การปลูกต้นไม้บริเวณริมถนนเพื่อความสวยงาม
และใช้เป็นอาหารบริโภคในชุมชน**

การจัดทำเวทีชาวบ้านในชุมชน

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน
แผ่นดินทองคอรุดดีกัว

การค้าขายอย่างเรียบง่ายของคนในชุมชน
แผ่นดินทองคอรุดดีกัว

การแสดงศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน
แผ่นดินทองคอรุดดีกัว

หมู่บ้านจัดสรรนคราลัย

ลักษณะโศกทั่วไปของ
ชุมชนแผ่นดินทองคอรุดดีกัว

ลักษณะของกลุ่มบ้านกลุ่ม 6
ชุมชนแผ่นดินทองคอรุดดีกัว

ภาคผนวก ข.

**ระเบียบว่าด้วยการพักอาศัยในที่ดินวาทีฟ
ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา**

ระเบียบว่าด้วยการพักอาศัยในที่ดินวากัฟ พ.ศ. 2517

ตามที่มัสยิดคอบรูตคักวา ได้จัดสรรที่ดินวากัฟ จำนวน 8 ไร่ เพื่อในที่อยู่อาศัยของ ตัปบุรุษที่ตั้งกัมมัสยิดคอบรูตคักวา ขาดที่อยู่อาศัย เป็นผู้ที่ยากจนได้รับความเดือดร้อน จึงกำหนด ระเบียบขึ้นไว้ ดังนี้

1. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบมัสยิดคอบรูตคักวา” ว่าด้วย การพักอาศัยในที่ดินวากัฟ
2. ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากการประชุม เป็นต้นไป
3. ผู้มีสิทธิเข้าพักอาศัย ในที่ดินวากัฟ จะต้องมีคุณสมบัติดังนี้
 - 3.1 ต้องเป็นตัปบุรุษ ตั้งกัมมัสยิดคอบรูตคักวา
 - 3.2 ต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยจริง
 - 3.3 ต้องเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ประพฤติตนเป็นภัยต่อสังคม
 - 3.4 ต้องเป็นผู้ที่คณะกรรมการมัสยิดคอบรูตคักวา กัดเลือกและลงความเห็น การเข้าพักอาศัย
4. ผู้มีสิทธิอนุมัติให้เข้าอยู่อาศัยในที่ดินวากัฟ
 - 4.1 ผู้ที่ดำรงตำแหน่งอิหม่ามมัสยิดคอบรูตคักวา
 - 4.2 ผู้ที่ทำการแทนอิหม่ามมัสยิดคอบรูตคักวา
 - 4.3 คณะกรรมการเห็นชอบร่วมกันกึ่งหนึ่งของคณะกรรมการ
5. ข้อปฏิบัติเมื่อเข้าพักอาศัยในที่ดินวากัฟ
 - 5.1 ต้องปลูกบ้านในพื้นที่ของคนที่ทางคณะกรรมการกำหนด
 - 5.2 ห้ามแลกเปลี่ยนพื้นที่ดินปลูกสร้างกันเองโดยเด็ดขาด
 - 5.3 หากจะมีการแลกเปลี่ยนที่ดินปลูกสร้างบ้านพักจะต้องรายงานให้ คณะกรรมการมัสยิดทราบ และจะปลูกบ้านพักอาศัยได้จนกว่า จะได้รับอนุมัติ
 - 5.4 การปลูกบ้านพักอาศัยจะปลูกในพื้นที่ดินของตนเอง ด้านหน้าห่าง จากถนน 1.50 เมตร ด้านหลัง 1 เมตร
 - 5.5 การปลูกบ้านพักอาศัยจะต้องได้รับอนุมัติแบบแปลน การปลูกสร้าง จากสำนักงานเขตหนองจอก (ขอแบบแปลนเอง)

- 5.6 การขอใช้น้ำ ขอฟไฟฟ้า และโทรศัพท์จะต้องเป็นผู้ดำเนินการเอง
- 5.7 ต้องเชื้อฟังคณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งให้ดูแลรักษาในพื้นที่ดินวากัฟอย่างเด็ดขาด
- 5.8 จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเข้าพักดังนี้ เก็บเป็นรายเดือน 20 บาท/เดือน 240 บาท/ปี ให้กับคณะกรรมการ
- 5.9 จะต้องให้ความร่วมมือกับมัศยิดคอบรุดตั้กวา เมื่อร้องขอ
- 5.10 ต้องไปปฏิบัติศาสนกิจตามศาสนาอิสลาม

6. ข้อห้ามเมื่อเข้าอยู่อาศัยในพื้นที่ดินวากัฟ

- 6.1 ห้ามนำยาเสพติดให้โทษมาจำหน่ายหรือเป็นผู้เสพยา
- 6.2 ห้ามเล่นการพนันทุกชนิด
- 6.3 ห้ามนำเครื่องคองของเมามาจำหน่ายหรือเป็นผู้ดื่ม
- 6.4 ห้ามลักขโมย
- 6.5 ห้ามทะเลาะวิวาทกันอย่างเด็ดขาด หรือก่อความยุ่งให้เกิดความแตกแยกกัน
- 6.6 ห้ามปฏิบัติคนในเชิงชู้สาว
- 6.7 ห้ามนำผู้อื่นมาเข้าพักอาศัยโดยมิได้รับอนุญาต

7. ข้อห้ามไม่ให้พักอาศัยที่ดินวากัฟ

- 7.1 เมื่อคณะกรรมการอนุมัติให้เข้าอาศัยแล้วไม่ปฏิบัติตามข้อ 6 โดยเจตนาละเมิด
- 7.2 ผู้พักอาศัยไม่ปฏิบัติตามข้อ 5
- 7.3 ไม่เชื่อฟังคณะกรรมการที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลที่ดินวากัฟ

ประกาศใช้ ณ วันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2517

ภาคผนวก ค.

ประวัติความเป็นมาของเขตนองจอก กรุงเทพมหานคร

ประวัติความเป็นมาของเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

ความเป็นมา

เขตหนองจอก ได้รับการสถาปนาเป็นอำเภอครั้งแรกเมื่อปีพุทธศักราช 2540 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้มีการอพยพชาวไทยมุสลิมจากบริเวณ 7 หัวเมืองภาคใต้ มาตั้งรกรากทำมาหากินตามแนวคลองแสนแสบ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษา เป็นแม่กลอง จ้างชาวจีนขุดลอกขยายคลอง เพื่อเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ ครั้นต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งบริษัทยาสูบสยามขึ้น และได้รับสัมปทานขุดลอกคลองต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในทางกสิกรรม จึงมีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นตามลำดับ

ใน พ.ศ. 2499 ร้อยตำรวจตรี ธรรมง ธีรราช นายอำเภอสมัยนั้น เห็นว่าที่ตั้งของอำเภอไม่เหมาะสมกับสภาพท้องที่ ประกอบกับอาคารที่ว่าการอำเภอชำรุด ทุรุดโทรมเป็นอันมา จึงได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปสร้างในที่แห่งใหม่ ณ บริเวณหมู่ที่ 2 แขวงกระทุ่มราย ซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักงานเขตในปัจจุบัน เดิมเป็นอาคารไม้สองชั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 ได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารคอนกรีต 3 ชั้น หลังใหม่เพิ่มเติมในบริเวณใกล้เคียงกับอาคารหลังเดิม มีทางเดินเชื่อมต่อกัน ได้ทำการรื้อถอนอาคารหลังเดิมเมื่อต้นปี พ.ศ. 2532 และได้มีพิธีเปิดอาคารหลังใหม่ เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2533 (หมายเหตุ : อำเภอหนองจอก เปลี่ยนชื่อเรียกใหม่ว่า เขตหนองจอก ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 35 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเรียกใหม่ว่า สำนักงานเขตหนองจอก ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528)

จำนวนประชากร พื้นที่ และจำนวนครัวเรือน

จำนวนประชากร เขตหนองจอก มี 8 แขวง 93 หมู่

ปัจจุบันมีประชากรทั้งสิ้น 85,339 คน

เป็นชาย 42,199 คน

เป็นหญิง 43,140 คน

จำนวนครัวเรือน 39,749 คน

พื้นที่เขตหนองจอก มีพื้นที่ 236 ตารางกิโลเมตร

ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	58,381 คน
ชาย	28,268 คน
หญิง	30,113 คน

ศาสนา

อิสลาม	ประมาณ 75 %
พุทธ	ประมาณ 22 %
คริสต์	ประมาณ 3 %

สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนชาวหนองจอกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำสวน ปลูกผลไม้ เลี้ยงสัตว์ อาชีพของประชาชนแยกได้ดังนี้

1. เกษตรกรรม (พื้นที่การเกษตร	ประมาณ	80	เปอร์เซ็นต์ จำนวน 68,614 ไร่)
2. รับราชการ	ประมาณ	10	เปอร์เซ็นต์
3. รับจ้าง ค้าขาย	ประมาณ	6	เปอร์เซ็นต์
4. อื่น ๆ	ประมาณ	4	เปอร์เซ็นต์

สภาพภูมิศาสตร์

สำนักงานเขตหนองจอก ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานคร จำนวนเนื้อที่ประมาณ 236 ตารางกิโลเมตร เป็นเขตที่มีเนื้อที่มากที่สุด ประมาณ 1 ใน 7 ของจำนวนเนื้อที่รวมของกรุงเทพมหานคร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	เขตลาดกระบัง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอบางน้ำเปรี้ยว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	เขตมีนบุรี และเขตคลองสามวา

สถานที่ท่องเที่ยว

1. ศูนย์บริหารกิจการศาสนาอิสลามแห่งชาติ (กำลังดำเนินการก่อสร้าง)
ที่ตั้ง หมู่ที่ 3 ถนนคลองแก้ว แขวงคลองสิบ เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

2. สำนักงานจุฬาราชมนตรี และสำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
ที่ตั้ง หมู่ที่ 12 ถนนมิตรไมตรี เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร
3. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร
ที่ตั้ง หมู่ที่ 2 ถนนเชื่อมสัมพันธ์ แขวงกระทุ่มราย
เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

การคมนาคม

การคมนาคมทางบก

ปัจจุบันเขตหนองจอก มีถนนสายหลักที่ใช้เป็นเส้นทางในการสัญจรในพื้นที่เขต และเส้นทางสัญจรระหว่างเขตหนองจอกกับเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร จำนวน 5 สายและถนนสายรองจำนวน 12 สาย คือ

ถนนสายหลัก 5 สาย

1. ถนนสุวินทวงศ์
2. ถนนเชื่อมสัมพันธ์
3. ถนนเลียบวารี
4. ถนนมิตรไมตรี
5. ถนนฉลองกรุง

ถนนสายรอง 12 สาย

1. ถนนประชาสำราญ
2. ถนนสังฆสันติสุข
3. ถนนอยู่วิทยา
4. ถนนร่วมพัฒนา
5. ถนนคู่-คลองสิบ
6. ถนนศุภพันธ์
7. ถนนทหารอากาศอุทิศ
8. ถนนสังฆประชา
9. ถนนสกุลดี
10. ถนนเลียบคลองสิบสาม
11. ถนนคลองแก้ว
12. ถนนคลองสิบ-สิบสี่

การคมนาคมทางน้ำ

ในอดีต การคมนาคม สัตว์จรภายในเขตจะอาศัยทางน้ำเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันมีการตัดถนนเชื่อมทุกหมู่บ้าน ประชาชนใช้การคมนาคมทางบกเป็นหลักในการสัญจร คลองต่าง ๆ จึงใช้ประโยชน์เป็นแหล่งเก็บน้ำ และระบายน้ำ คลองในเขตหนองจอก มีจำนวน 106 คลอง โดยมีคลองสายหลัก จำนวน 10 คลอง คือ

1. คลองแสนแสบ
2. คลองแก้ว
3. คลองสิบ
4. คลองสิบเอ็ด
5. คลองสิบสอง
6. คลองสิบสาม
7. คลองสิบสี่
8. คลองลำปลาทิว
9. คลองหลวงแพ่ง
10. คลองนครเนื่องเขตต์

นอกจากนี้แล้ว ยังมีคลองซอยต่าง ๆ เชื่อมระหว่างคลองสายหลักซึ่งสามารถใช้ติดต่อกันได้ทุกหมู่บ้าน